

ВІСНИК

Центральної виборчої комісії

№2 (26) • Червень • 2013

ВИБОРЧЕ ЗАКОНОДАВСТВО

коментарі науковців

оцінки експертів

роз'яснення фахівців

актуальні інтерв'ю

ЮРИДИЧНІ КОНСУЛЬТАЦІЇ

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД

ЗВ'ЯЗКИ З РЕГІОНАМИ

ДИСКУСІЇ, ПОЛЕМІКА

ПРАВОВА КУЛЬТУРА

ОСВІТНІ ПРОГРАМИ

ЗВОРОТНИЙ ЗВ'ЯЗОК

З офіційних джерел

Повторні вибори: підготовка проведення

Центральною виборчою комісією прийнято низку постанов з метою організації підготовки та проведення, зокрема повторних і проміжних виборів народних депутатів України

Правова культура виборів

Вперше Центральна виборча комісія провела навчання осіб, які претендують на призначення на посади голів, заступників голів та секретарів окружних виборчих комісій з виборів народних депутатів України. Всі особи, які були допущені до складання підсумкового іспиту, отримали свідоцтва про проходження навчання

Актуальні інтерв'ю

Андрій МАГЕРА:

Що гальмує проведення позачергових виборів у п'яти округах

Юрій ДОНЧЕНКО:

Імовірність референдуму в 2013 році – 50 на 50

ВИБОРИ-2012:

Узагальнення підсумків

ВИБОРЧІ ФОНДИ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ

ПЕРЕДВИБОРНА АГІТАЦІЯ

ЗАКОРДОННІ ВИБОРЧІ ДІЛЬНИЦІ

ВІСНИК

Центральної виборчої комісії

№ 2 (26) • Червень • 2013

Загальнодержавне офіційне,
нормативно-правове, інформаційне видання

Засновник і видавець: Центральна виборча комісія

Виходить щокварталу. Мова видання – українська. Видається відповідно до Закону України «Про Центральну виборчу комісію»

Зареєстрований Державним комітетом телебачення і радіомовлення України 20 вересня 2005 року
Свідоцтво про державну реєстрацію серії КВ № 10423

Редакційна колегія:

МАГЕРА А.Й.
(ГОЛОВА)

АСТАХОВА Т.В.
ДАВИДОВИЧ Я.В.
ДАНИЛЕВСЬКИЙ Ю.М.
ДОНЧЕНКО Ю.Г.
ЖИДЕНКО І.Г.
КІВАЛОВ С.В.
КЛЮЧКОВСЬКИЙ Ю.Б.
ЛУКАШ Т.Л.
МАРЦЕЛЯК О.В.
ОСАДЧУК О.К.
ОХЕНДОВСЬКИЙ М.В.
ПАЦУРКІВСЬКИЙ П.С.
РАЙКОВСЬКИЙ Б.С.
РЯБЕЦЬ М.М.
СУЯРКО С.М.
УСЕНКО-ЧОРНА Ж.І.
ЧУПАХІН О.М.
ШАПОВАЛ В.М.
ШВЕЦЬ Ю.В.
ШЕЛЕСТОВ О.М.
ШЕЛУДЬКО В.Є.
ШЕМШУЧЕНКО Ю.С.
ЯКИМЧУК М.К.

Головний редактор СЕРЕДА В.Я.

Адреса редакції:

01196, м. Київ, пл. Лесі Українки, 1, кімн. 815-2.
Тел.: 286-86-15; 256-81-77; 256-81-29

WEB-сторінка: www.cvk.gov.ua

Над номером працювали:

Андрієнко В.А., Демченко С.М., Кириленко А.О.,
Кияниця Ю.О., Клебан О.С., Коваленко О.О.,
Корж І.В., Кузьменко Л.О., Ляшко Л.П., Мазур Ю.О.,
Макарчук Є.А., Небогатіков М.О., Ружецький С.В.,
Стельмах О.В., Хівренко К.О.

Передрук опублікованих у «Віснику Центральної виборчої комісії» матеріалів чи використання зазначених у виданні відомостей дозволяється за умови обов'язкового посилання на джерело інформації. Факт подання автором матеріалів означає його згоду на їхнє опублікування після редагування.

Журнал може публікувати матеріали, не поділяючи точки зору автора. Редакція не несе відповідальності за недостовірну інформацію, подану автором.

Надруковано

Тираж 1700 прим.

ЗМІСТ

АКТУАЛЬНЕ ІНТЕРВ'Ю

- 4 Андрій Магера розповів, що гальмує проведення позачергових виборів у п'яти округах
- 6 Юрій Донченко: Імовірність референдуму в 2013 році – 50 на 50

ПОДІЇ. ЗАХОДИ. КОМЕНТАРІ

- 9 Правова культура виборів
- 10 Система он-лайн навчання членів виборчих комісій
- 11 Україна – Молдова: обмін досвідом

ВИБОРИ-2012: УЗАГАЛЬНЕННЯ ПІДСУМКІВ

- 12 Виборчі фонди політичних партій
- 20 Передвиборна агітація
- 28 Закордонні виборчі дільниці

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО

Христина ПРИХОДЬКО

- 38 Конституційно-процесуальні технології у виборчому законодавстві: до постановки проблеми

Єлизавета ЛЬВОВА

- 44 До питання про формування та розвиток новітнього конституціоналізму в умовах глобального врядування

ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ

Ігор СЛІДЕНКО

- 48 Концептуальні міркування з приводу доктринальних засад парламентської виборчої системи в Україні

Борис БАБІН

- 53 Передвиборні програми як складові механізми правового програмного регулювання

Юрій ВОЛОШИН, Євген ГОДОВАНИК

- 57 Сучасне розуміння міжнародних виборчих стандартів в умовах правової глобалізації

Наталія ЄФРЕМОВА

- 61 Конституція Царства Польського: причини прийняття та значення

МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ

Ігор ГАЛІАХМЕТОВ

- 66 Функції муніципального права України

Сергій ПАНАСЮК

- 70 Актуальні проблеми розуміння, визнання та реалізації принципу місцевого самоврядування в законодавстві України

З ОФІЦІЙНИХ ДЖЕРЕЛ

- 74 ПОРЯДОК розподілу, перерахування, обліку надходження і використання бюджетних коштів, а також повернення невикористаних коштів, виділених для підготовки і проведення всеукраїнського референдуму
- 75 ПОРЯДОК оплати праці членів комісії всеукраїнського референдуму
- 76 ПОРЯДОК нарахування та виплати одноразової грошової винагороди членам комісій з всеукраїнського референдуму
- 77 ПОРЯДОК залучення спеціалістів, експертів та технічних працівників для організаційного, правового, технічного забезпечення здійснення повноважень комісії з всеукраїнського референдуму на час підготовки та проведення всеукраїнського референдуму
- 78 ПОРЯДОК передачі комісіям з всеукраїнського референдуму бюлетенів для голосування на всеукраїнському референдумі у територіальних округах
- 82 ПОРЯДОК забезпечення окружних і дільничних комісій з всеукраїнського референдуму приміщеннями та обладнанням
- 84 ПОРЯДОК передачі дільничним комісіям з всеукраїнського референдуму закордонних дільниць бюлетенів для голосування на всеукраїнському референдумі в закордонному окрузі
- 86 ПОРЯДОК закупівлі товарів, робіт і послуг для підготовки та проведення всеукраїнського референдуму
- 88 ПОРЯДОК складання та уточнення списків учасників всеукраїнського референдуму
- 96 ПОРЯДОК передачі підписних листів до Центральної виборчої комісії та здійснення перевірки дотримання порядку збору підписів громадян України під вимогою щодо проведення всеукраїнського референдуму за народною ініціативою
- 99 ПОРЯДОК передачі протоколів дільничних комісій з всеукраїнського референдуму про підрахунок голосів учасників всеукраїнського референдуму на закордонних дільницях та повідомлень про їх зміст до Центральної виборчої комісії
- 100 ПОРЯДОК проведення за рахунок коштів Державного бюджету України, виділених на підготовку і проведення всеукраїнського референдуму, агітації референдуму

ХРОНОЛОГІЯ ВИБОРІВ

- 102 Вибори за кордоном

У К Р А І Н А

ЦЕНТРАЛЬНА ВИБОРЧА КОМІСІЯ

ПОСТАНОВА

18 квітня 2013 року № 76

Про призначення проміжних виборів народного депутата України в одномандатному виборчому окрузі № 224 (м. Севастополь)

У зв'язку з достроковим припиненням згідно з Постановою Верховної Ради України від 22 березня 2013 року № 156-VII повноважень народного депутата України Лебедєва Павла Валентиновича, обраного в одномандатному виборчому окрузі № 224 (м. Севастополь), за особистою заявою про складення ним депутатських повноважень, відповідно до частини п'ятої статті 15, частини шостої статті 16, статті 106 Закону України «Про вибори народних депутатів України», керуючись статтями 11–13, пунктом 3 статті 19 Закону України «Про Центральну виборчу комісію», Центральна виборча комісія постановляє:

1. Призначити проміжні вибори народного депутата України в одномандатному виборчому окрузі № 224 (м. Севастополь) на неділю, 7 липня 2013 року.

2. Взяти до відома, що виборчий процес проміжних виборів народного депутата України в одномандатному виборчому окрузі № 224 (м. Севастополь) починається з дня, наступного після дня опублікування цієї постанови.

3. Цю постанову опублікувати в загальнодержавних друкованих засобах масової інформації, а також оприлюднити на офіційному веб-сайті Центральної виборчої комісії.

**Голова Центральної виборчої комісії
В. ШАПОВАЛ**

Повторні вибори: організація підготовки та проведення

ПЕРЕЛІК

постанов Центральної виборчої комісії, прийнятих з метою організації підготовки та проведення, зокрема, повторних і проміжних виборів народних депутатів України

1.	Постанова від 26 березня 2013 року № 56 «Про форми подань щодо кандидатур до складу окружних та дільничних виборчих комісій з виборів народних депутатів України»
2.	Постанова від 18 квітня 2013 року № 77 «Про строки здійснення деяких виборчих процедур з підготовки і проведення повторних та проміжних виборів народного депутата України»
3.	Постанова від 18 квітня 2013 року № 79 «Про Порядок розподілу керівних посад в окружних виборчих комісіях з виборів народних депутатів України між суб'єктами подання кандидатур до складу цих комісій»
4.	Постанова від 18 квітня 2013 року № 80 «Про Порядок розподілу керівних посад у дільничних виборчих комісіях з виборів народних депутатів України між суб'єктами подання кандидатур до складу цих комісій»
5.	Постанова від 18 квітня 2013 року № 81 «Про Роз'яснення щодо порядку внесення змін до складу окружних та дільничних виборчих комісій з виборів народних депутатів України»
6.	Постанова від 18 квітня 2013 року № 82 «Про порядки надання ефірного часу та друкованих площ для проведення передвиборної агітації за рахунок і в межах коштів Державного бюджету України, що виділяються на підготовку і проведення повторних та проміжних виборів народного депутата України»
7.	Постанова від 18 квітня 2013 року № 83 «Про форми іменних запрошень на вибори народних депутатів України»
8.	Постанова від 25 квітня 2013 року № 87 «Про Порядок проведення Центральною виборчою комісією жеребкування щодо включення кандидатур до складу окружних виборчих комісій з виборів народних депутатів України»
9.	Постанова від 25 квітня 2013 року № 88 «Про Порядок проведення жеребкування щодо включення кандидатур до складу дільничних виборчих комісій з виборів народних депутатів України»
10.	Постанова від 14 травня 2013 року № 89 «Про Порядок проведення жеребкування щодо черговості надання кандидатам у народні депутати України ефірного часу та друкованих площ за рахунок і в межах коштів Державного бюджету України, виділених на підготовку і проведення виборів народних депутатів України»

Андрій Магера розповів, що гальмує проведення позачергових виборів у п'яти округах

*Про те, що сьогодні робиться Центральною виборчою комісією для проведення повторних виборів у тих округах, де вони були скасовані, як використовуватимуться у майбутньому камери відеоспостереження, яка доля рішення ВАСУ щодо позбавлення депутатів їхніх мандатів та про перспективи удосконалення виборчого процесу в Україні розповів заступник Голови Центральної виборчої комісії Андрій Магера в інтерв'ю інтернет-виданню «Юрліга».**

– Андрію Йосиповичу, які дії на сьогодні вчиняються Центральною виборчою комісією, щоб провести повторні вибори в тих округах, де вони були скасовані?

– Справді, ЦВК своєю постановою від 5 листопада 2012 року визначила, що на п'яти виборчих округах неможливо достовірно встановити результати виборів і визначити переможця. У цій ситуації ЦВК необхідно прийняти рішення: або визнати переможцями виборів кандидатів, щодо перемоги яких є серйозні сумніви, або перейти до статусу *tabula rasa* і спробувати з чистого листа запустити новий виборчий процес.

Чому зараз ЦВК не приймає рішення про проведення повторних виборів? Безумовно, за Законом України «Про вибори народних депутатів» повноваження і компетенція щодо призначення повторних виборів є виключною прерогативою єдиного органу – ЦВК. Однак у цьому Законі досить чітко виписано лише три підстави для проведення повторних виборів, жодна з яких не підлягає застосуванню у вказаній ситуації. Будь-якої четвертої підстави на сьогодні немає. ЦВК звернулася до Верховної Ради як до законодавчого органу з проханням врегулювати це питання в правовій площині, прийнявши, наприклад,

як виняток, окремий законодавчий акт щодо проведення повторних виборів на цих п'яти мажоритарних округах. Такий Закон, у свою чергу, став би обов'язковою умовою для призначення повторних виборів. Саме відсутність відповідної нормативної бази гальмує проведення повторних виборів у зазначених округах.

– За дотриманням виборчого законодавства «стежило» безліч камер відеоспостереження, розташованих на кожній виборчій дільниці. Чи планує ЦВК у подальшому використовувати їх у процесі виборів і де зараз вони знаходяться?

– Відзначу, що жодного разу не був прихильником ідеї відеоспостереження на парламентських виборах. Разом із тим, є окреме політичне рішення Верховної Ради, яке ЦВК мала виконувати. Після закінчення виборчого процесу Комісія за відповідними актами передала ці відеокамери на збереження до облдержадміністрацій. За приблизними підрахунками, на таке відеоспостереження з бюджету було виділено близько 1 млрд грн. Як їх планують використовувати в подальшому, нам не відомо. Жодної такої камери на збереженні в ЦВК немає.

– Наскільки, на Вашу думку, рішення Вищого адмінсуду щодо позбавлення депутатських мандатів двох народних депутатів відповідає нормам чинного законодавства, і як ЦВК буде діяти в подальшому в цій ситуації?

– Деякі юристи і політологи намагаються цю ситуацію прив'язати до подій президентських виборів 2004 року або факту невстановлення результатів виборів у п'яти округах під час парламентських виборів 2012 року. Хочу наголосити, що ці три ситуації суттєво відрізняються. Так, ні в ситуації «другого туру» в 2004-му, ні в ситуації з так званими проблемними округами в 2012-му кандидати не набули представницького мандата, бо не склали присягу.

Ситуація з постановами ВАСУ стосовно Павла Балогі і Олександра Домбровського є діаметрально протилежною. Їх обох було визнано обраними народними депутатами України, що засвідчено в протоколі ЦВК. Далі

* Публікується за згодою автора

Комісія зареєструвала їх обраними нардепами, оскільки не було жодних перешкод для набуття ними такого мандата. Статті 172, 179 Кодексу адміністративного судочинства не передбачають можливості продовження чи поновлення 5-денного строку звернення до суду в частині обрання народних депутатів, тобто дій ЦВК.

При цьому ВАСУ прийняв до свого провадження відповідний позов і, крім того, ухвалив рішення по суті, незважаючи на те, що депутати набули своїх повноважень і минули будь-які процесуальні строки звернення до суду. Що стосується 11 округу у м. Вінниця, то вже було рішення ВАСУ, яким поставлено крапку в спорах щодо цього округу. На сьогодні ми маємо насправді дуже цікаву картину: є два абсолютно протилежні рішення ВАСУ. Як з цієї колізії виходити? Чим у такій ситуації має керуватися юрист: нормами закону чи діаметрально протилежними судовими рішеннями? Такого вибору в юриста не повинно бути апріорі. Судове рішення має ґрунтуватися на законі.

– На Вашу думку, чи може це рішення стати предметом розгляду в Європейському суді з прав людини?

– Цього не виключаю. Відверто кажучи, мені б не хотілося, щоб державу Україну знову визнали порушником взятих на себе зобов'язань, передбачених Конвенцією про захист прав людини і основних свобод 1950 року. Адже кожне таке рішення Європейського суду не прикрашає нашу країну.

– Сьогодні актуальним залишається питання проведення повторних виборів у п'яти мажоритарних округах. Як Ви вважаєте, нинішня виборча система прийнятна в українських реаліях чи її потрібно міняти?

– Я вважаю, що саме пропорційна виборча система є найбільш прозорою та ефективною для України 2013 року, з огляду на дуже багато чинників. Але за якою саме пропорційною системою обирати – це теж дилема. Напевно, не за тією, що застосовувалася на парламентських виборах України в 2006 і в 2007 роках з використанням «закритих партійних списків». Така пропорційна система серед існуючих є однією з найгірших.

На мою думку, можна було б застосувати ту виборчу систему, яка є в проекті Виборчого кодексу, що свого часу напрацювала парламентська робоча група під керівництвом народного депутата Юрія Ключковського. У проекті запропоновано систему з відкритими регіональними списками, тобто виборець голосує не лише за партію, а й за кандидатів. При цьому має бути прив'язка депутатів до відповідного регіону.

– Яка нині доля цього Виборчого кодексу і які перспективи його прийняття?

– Відзначу, що проект Виборчого кодексу готувався робочою групою за активної підтримки Європейського Союзу та Єврокомісії. Тому не випадково серед багатьох пунктів вимог ЄС щодо підписання угоди про асоціацію

з Україною є прийняття Виборчого кодексу. Думаю, що сьогодні Україні в цьому питанні необхідно виходити на фінішну пряму, адже кодекс фактично готовий на 95 відсотків. Зараз справа за політиками.

– Які дії сьогодні здійснюються Комісією щодо процедури проведення виборів мера Києва?

– ЦВК готова вжити всіх залежних від неї заходів для того, щоб вибори в Києві відбулися: і київського міського голови, і депутатів Київської міської ради. Але виключне право призначати вибори до органів місцевого самоврядування належить Верховній Раді України. Це припис статті 85 Конституції України. Як тільки парламент визначиться з датою виборів, ЦВК надасть фінансове обґрунтування змін до бюджету, необхідних для проведення таких виборів. Головне, щоб таке рішення було прийняте на основі консенсусу всіма п'ятьма парламентськими фракціями.

– Наприкінці 2012 року було прийнято закон про референдум, а вже на початку 2013 року ЦВК затвердила форми для проведення референдуму. З чим це пов'язано?

– Насправді деякі ЗМІ інколи перекручують існуючу ситуацію: начебто ЦВК кудись поспішає, затверджуючи такі форми, бо хоче провести якийсь референдум. Закон про референдум передбачає повноваження, а відтак обов'язок ЦВК затвердити низку документів на виконання відповідних норм, наприклад форми подання про призначення референдуму, посвідчення для ініціативної групи тощо. Якщо проводитиметься всеукраїнський референдум з певного питання, то ЦВК матиме повний арсенал документів для реалізації положень Закону.

– Як складнощі, на Вашу думку, можуть виникнути під час проведення президентських виборів-2015?

– Відверто кажучи, я би застеріг політиків від спроби скасувати загальні вибори Президента України. Стаття 22 Конституції чітко передбачає, що при прийнятті нових або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту й обсягу існуючих прав і свобод, у тому числі існуючого обсягу виборчого права. Якщо передати таке право парламенту чи іншому органу, це означить лише одне – посягання на виборчі права громадян України.

Крім того, чинний Закон України «Про вибори Президента України» треба уважно переглянути передусім на предмет його відповідності міжнародним стандартам. Беручи до уваги той момент, що в Україні, як правило, відбувається повторне голосування на виборах Президента, процес формування виборчих комісій був би найбільш прийнятним за формулою 50 на 50 відсотків, щоб ні в кого не виникло сумнівів і нарікань на виборчий процес і відповідно визнання виборів як в Україні, так і за її межами. Такими чином, слід звернути увагу на два моменти: главу держави повинен обирати народ, а підхід до формування виборчих комісій має бути «правильним».

Юрій Донченко: Імовірність референдуму в 2013 році – 50 на 50

Центральна виборча комісія встигне підготувати всю документальну базу для проведення референдуму, якщо з'явиться така необхідність. Про це заявив член Центральної виборчої комісії Юрій Донченко, який курує в комісії питання організації й проведення всеукраїнського референдуму.

*В інтерв'ю інформагентству «Лігабізнесінформ» Ю. Донченко розповів, навіщо ЦВК приймає постанови про всеукраїнський референдум, скільки часу буде потрібно на його організацію, чого коштуватиме народне волевиявлення в гривнях і чому плебісцит може провести влада, але не народ.**

– Юрію Григоровичу, чи правда, що Центвиборчком розпочав підготовку до референдуму – про це свідчать постанови, прийняті на виконання відповідного закону. Це дійсно підготовка чи просто технічна робота?

– Закон про референдум, як і будь-який інший (про вибори президента, народних депутатів, органів місцевого самоврядування), містить ряд позицій, які повинна затвердити на виконання цього закону Центральна виборча комісія. Головою Комісії ще у січні підписане розпорядження, згідно з яким необхідно прийняти й затвердити в рамках реалізації закону цілий перелік документів – всього 109. Плюс 31 роз'яснення. От вам і відповідь на запитання, чим займається ЦВК у період між виборами. Із цього переліку ми прийняли майже всі документи, залишилось декілька постанов. В Інтернеті вже пишуть, що готується референдум. А депутати почали бомбити запитаннями у зв'язку з тим, що ми ніби-то спізнюємося з документами, і якби не це, вони вже почали б ініціювати референдум, збирати ініціативну групу й так далі.

– Хто ці депутати?

– Давайте обійдемося без прізвищ. Це я сказав до того, що в цілому такий запит уже є. Але закон не уточнює, який строк нам відведений для прийняття документів – місяць, півроку чи рік.

– А вам щось відомо про плани влади провести перший референдум за новим законом?

– Імовірність проведення референдуму в 2013 році – відсотків 50 на 50. Для проведення референдуму повинна бути воля влади й чітка стратегія. Перешкодити можуть суто внутрішні проблеми. Але те, що розмови на цю тему ведуться – це правда.

– Визначена законом процедура проведення референдуму зумовила багато критики. Як ви оцінюєте зміст закону?

– Новий закон про референдум має певні недоліки, але головне – що він максимально наближений до виборчої законодавчої бази. Багато років його не хотіли приймати. Я сам, як депутат двох скликань, знаю, що він неодноразово вносився до порядку денного – і завжди благополучно провалювався. Закон урешті-решт прийняли, і це позитивний момент.

Наші зауваження до закону зайняли десь 15 сторінок. Ми як практики давали своє бачення цього документа на запит Адміністрації президента й Верховної Ради ще на стадії його підготовки й підписання. Та пропозиції ми подали, але нам, як завжди, просто сказали «спасибі».

– У чому полягали ці пропозиції?

– Ми рекомендували максимально наблизити закон до виборчої практики. Можна було відразу зняти багато роблем, і він викликав би набагато менше нарікань. Наприклад, по ряду позицій він не зовсім стикується із законом про Державний реєстр виборців. Крім того, необхідно було розширити поле для набору членів виборчих комісій. Замість цього закон містить норму, що не зовсім підходить для виборчої системи – фактично референдум

* Публікується за згодою автора

проводить держава. Для двох суб'єктів ініціювання референдуму, президента й Верховної Ради, процедура максимально проста. А от що стосується народного референдуму, я б сказав, механізм непростий, і навіть ускладнений.

– Ви про те, що опозиційним партіям і громадським організаціям не вистачить ресурсів для ініціювання референдуму, і закон обмежує їхній доступ до цього механізму?

– Ініціювати референдум дійсно складно. Думаю, невелика партія цього зробити не зможе. Я вже мовчу про фінансову сторону питання: держава почне витрачати гроші тільки після того, як референдум буде оголошений. Проблема ще й у тім, що для ініціювання референдуму повинні зібратися не менше двох тисяч осіб. Скільки ви знаєте приміщень у Києві з такою місткістю?

– Стадіон Олімпійський цілком умістить.

– Так, і стадіон «Динамо» теж. Це влітку. А як бути взимку? Скільки в нас критих приміщень? А якщо референдум ініціюють не в Києві, а в якомусь обласному центрі?

Але це тільки перший момент. Другий: не так уже й просто зібрати дві тисячі людей, а краще більше – із запасом. За п'ять днів до проведення зборів ініціатори повинні проінформувати ЦВК, і ми проконтролюємо, чи це так: маємо право перевірити списки людей, – до їхнього складання є певні вимоги, – і якщо побачимо, що якісь людині немає 18 років або ще щось подібне, якщо організатори почнуть фальшивити, то в них можуть виникнути проблеми.

Уявімо собі, що все проходить чітко відповідно до закону. Допустимо, 1 липня вирішили провести збори. Звезли в Київ, з підстрахуванням, 2,5 тисячі осіб. Після цього протягом семи днів необхідно підготувати документи й передати нам. У числі цих документів – саме питання, що ініціатори хочуть винести на референдум. Він буде проаналізований, і якщо з'являться сумніви в його відповідності Конституції, ми можемо відмовити в реєстрації ініціативної групи.

Наступний проблемний момент: збори громадян, крім властиво питання, що буде виноситися на референдум, повинні затвердити склад ініціативної групи. Якщо колишній закон дозволяв створювати необмежену кількість ініціативних груп, то тепер вона може бути тільки одна у складі не менше п'ятисот осіб. Цій групі належить зібрати підписи громадян на підтримку референдуму в не менше ніж у двох третинах регіонів України. Я вам відверто скажу: п'ятсот чоловік ніколи в житті, навіть при божевільній працездатності, не зберуть три мільйони підписів, це нереально. Для цього знадобиться приблизно дві тисячі навчених людей. Причому тільки члени ініціативної групи мають право збору підписів, їхні підписи ставляться наприкінці кожного підписного аркуша. Уявляєте, якими повинні бути підготовка і людський ресурс?

– А який календарний план референдуму за новим законом: скільки часу повинно пройти від збору підписів до власне голосування?

– Схема така: за п'ять днів до зборів – повідомлення ЦВК, потім збори, і протягом п'яти днів ми перевіряємо документи. Ще два дні – на реєстрацію питання, 40 днів – на збір підписів. Перевірка підписів займає сім днів і один день дається на те, щоб передати всі матеріали президентові. Це якщо все йде за планом. Разом – 67 днів. Далі у законі сказано, що президент зобов'язаний оголосити референдум, – але, до речі, не зазначено, у який строк. Допустимо, протягом тижня президент оголошує референдум. Після цього запускається державний механізм, і 50 днів виділяється вже на процедуру, пов'язані з реєстрацією, проведенням референдуму, а потім оголошенням результату. От вам майже півроку. Це мінімум.

– Тобто якщо, наприклад, в серпні ініціюють референдум, до кінця року рішення не буде?

– Так, але тільки якщо це буде референдум за народною ініціативою. Якщо ж у серпні про початок референдуму оголосить президент або Верховна Рада, то строк скорочується до 50 днів. Цим суб'єктам референдуму не треба збирати ініціативну групу й підписи в регіонах.

– Які питання можуть бути винесені на референдум – або, навпаки, заборонені?

– Закон забороняє, і в Конституції це чітко прописано, проводити референдум за народною ініціативою з питань оподаткування, бюджету, амністії й зміни територіального устрою. Наприклад, актуальна сьогодні тема – звільнення Юлії Тимошенко. На референдум виноситься зміна карної статті, що допоможе їй вийти на волю. Таке питання нам доведеться ще передати у Конституційний суд, щоб він визначив, що це – амністія чи проста зміна карного законодавства. І тільки якщо КСУ скаже, що це не амністія – ми зареєструємо питання. До речі, така практика вже була при В. Ющенку – збирали підписи з приводу вступу України в НАТО – так усе висить і донині. Хоча підписи зібрані й віддані Президентові України для підписання указу.

– А якщо КСУ буде оцінювати питання цілий рік?

– Будемо чекати.

– Чи має ЦВК право впливати на формулювання питання?

– Не має. Повторюю: якщо є побоювання, що питання підпадає під перелік заборонених, ЦВК може тільки звернутися до КСУ для його оцінки, одержати висновки і прийняти рішення.

– Тобто теоретично можлива поява питань, як зараз жартують: чи хочете ви вступити в ЄС під

час фінансової кризи або процвітати й благоденствувати в Митному союзі?

– Обидва ці питання під заборону не підпадають. Отут уже нехай люди визначають, куди їм краще йти. А політики нехай їм розповідають, де вони будуть краще себе почувати.

– Чи законне внесення змін або прийняття нової Конституції на референдумі?

– Відверто скажу, це моя суб'єктивна думка: я не розумію, як це – голосувати за Конституцію в цілому. А якщо вам зі 196 статей проекту Конституції подобаються 195, а одну ви категорично не сприймаєте? Це ж позбавляє вас вибору. Не можна так робити. Конституція – це цілий ряд важливих розділів: права, свободи й обов'язки людини й громадянина; вибори, референдуми, Верховна Рада, президент, Кабінет міністрів, територіальний устрій, місцеве самоврядування й т.д.

Таким шляхом пішла Росія: Б. Єльцин виніс на ре-

ферендум, і Конституція була прийнята всенародно. А змінити тепер як? Тільки через референдум. Якщо для нас зараз зміна Конституції складна, але реальна процедура, то референдум – це проблема.

– Скільки державних коштів зажадає визначення волі народу на референдумі?

– Я можу говорити тільки про ті суми, які ми прораховували на запит Кабінету Міністрів – без власних коштів партій. Новий закон небагато відрізняється від інших виборчих законів у плані кількості членів окружних комісій на платній основі. Якщо в законі про вибори президента три таких особи, то в законі про референдум – шість. Ми порахували – 1,1 млрд. гривень.

– Значна сума.

– Так. При цьому треба розуміти, що це бюджетні кошти, які необхідно витратити, на мій погляд, на потреби, актуальні для всього народу України, а не для задоволення амбіцій окремих політиків або політичних партій.

Закон України «Про всеукраїнський референдум»

(Витяг)

Цей Закон визначає правові засади, організацію та порядок проведення всеукраїнського референдуму.

Розділ I. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

«...»

Стаття 3. Предмет всеукраїнського референдуму

1. Предметом всеукраїнського референдуму можуть бути будь-які питання за винятком тих, вирішення яких референдумом не допускається Конституцією України, законами України.

2. На всеукраїнський референдум можуть виноситися декілька питань з однієї проблеми.

3. За предметом всеукраїнський референдум може бути:

1) про схвалення нової редакції Конституції України, внесення змін до Конституції України, скасування, втрату чинності чи визнання нечинним закону про внесення змін до Конституції України (конституційний референдум);

2) про зміну території України (ратифікаційний референдум);

3) щодо прийняття чи скасування закону України або внесення змін до чинного закону України (законодавчий референдум);

4) з будь-якого питання за винятком тих, щодо яких референдум не допускається згідно з Конституцією України (загальний референдум).

«...»

Стаття 14. Суб'єкти ініціювання всеукраїнського референдуму та призначення (проголошення) всеукраїнського референдуму

1. Суб'єктами ініціювання всеукраїнського референдуму є Український народ, Верховна Рада України у випадках та порядку, встановлених Конституцією України та цим Законом.

2. Суб'єктом призначення (проголошення) є Президент України та Верховна Рада України.

3. Конституційний референдум щодо внесення змін до розділів I, III, XIII Конституції України призначається Президентом України за ініціативою Верховної Ради України, з урахуванням вимог частини восьмої статті 22 цього Закону.

4. Ратифікаційний референдум щодо зміни території України призначається Верховною Радою України.

5. Всеукраїнський референдум за народною ініціативою проголошується Президентом України, з урахуванням вимог частини восьмої статті 22 цього Закону.

ПРАВОВА КУЛЬТУРА ВИБОРІВ

Центральна виборча комісія вперше провела навчання осіб, які претендують на призначення на посади голів, заступників голів та секретарів окружних виборчих комісій з виборів народних депутатів України.

що стосуються процесу виборів депутатів, відповідальність за порушення виборчого законодавства» тощо.

Наступного дня учасники навчання виконали письмове підсумкове тестове завдання, яке складалося із 30 питань.

Всі 44 особи, які були допущені до складання підсумкового іспиту, успішно пройшли

Для участі у навчанні 16 політичних сил подали кандидатури 52 претендентів, відповідно – по 3 особи від кожної партії. Із них до навчання було допущено 44 особи, які відповідали всім необхідним вимогам.

Навчальний процес було організовано відповідно до пункту 3 частини другої статті 30 Закону України «Про вибори народних депутатів України». Для організації його на відповідному методичному рівні Комісія своєю постановою 31 січня 2013 року встановила Порядок організації навчання, а також затвердила теми теоретичної підготовки претендентів на зайняття керівної посади в окружній виборчій комісії (Див. «Вісник» № 1(25), 2013).

Головною метою насиченого навчання було підвищення ефективності роботи окружних виборчих комісій. Задля цього в перший день було організовано проведення практичних занять з цілого спектру різноманітних тем. Зокрема, до них увійшли: «Система, статус та організація роботи виборчих комісій з підготовки та проведення виборів народних депутатів України», «Фінансове забезпечення підготовки і проведення виборів народних депутатів України», «Матеріально-технічне забезпечення підготовки і проведення виборів народних депутатів України», «Гарантії діяльності політичних партій – суб'єктів виборчого процесу, кандидатів у народні депутати України, офіційних спостерігачів», «Порядок виготовлення та передачі виборчим комісіям виборчих бюлетенів та іншої виборчої документації», «Порядок голосування та підрахунку голосів виборців на виборчій дільниці. Встановлення підсумків голосування в межах одномандатного виборчого округу», «Оскарження рішень, дій чи бездіяльності,

це випробування та отримали свідоцтво про проходження навчання претендента на призначення на посади голів, заступників голів та секретарів окружних виборчих комісій з виборів народних депутатів України.

– Теми, які включено до навчального курсу, повною мірою відображають основні процедури виборчого процесу, мають важливе значення для усвідомлення майбутніми потенційними керівниками окружних виборчих комісій своїх прав та обов'язків. Наша мета – допомогти їм вчасно і в доступній формі отримати вичерпні відповіді на низку актуальних питань з виборчого законодавства, – зазначив член ЦВК Олександр Чупахін. – Це, в свою чергу, матиме позитивний вплив на хід підготовки і організацію виборчого процесу. Крім того, такого роду заходи можна вважати першим кроком на шляху поступового наближення до формування виборчих комісій на професійній основі.

УКРАЇНА – МОЛДОВА: обмін досвідом

У Центральній виборчій комісії з робочим візитом перебувала делегація Центральної виборчої комісії Республіки Молдова.

Метою цього візиту було ознайомлення з роботою Служби розпорядника Державного реєстру виборців та переймання досвіду щодо його створення та запровадження в Україні.

Керівник Служби Тетяна Вензовська ознайомила членів делегації із законодавчими засадами утворення та функціонування Державного реєстру виборців. Про створення та функціонування Автоматизованої інформаційно-телекомунікаційної системи «Державний реєстр виборців» гостям розповів заступник керівника Служби Олександр Стельмах.

Під час робочих зустрічей також були висвітлені питання організації функціонування Реєстру, забез-

печення інформаційної безпеки та роботи прикладного програмного забезпечення Системи. Делегація відвідала відділи ведення Державного реєстру виборців Бучацької міської ради, виконавчого комітету Ірпінської міської ради та відділ адміністрування Державного реєстру виборців Київської області, де мала змогу побачити повсякденну роботу органів ведення Реєстру.

Система он-лайн навчання членів виборчих комісій

У рамках проекту «Розбудова спроможності в проведенні навчання у виборчому процесі та підвищення обізнаності виборців»* Координатором проектів ОБСЄ в Україні у співпраці із Центральною виборчою комісією розроблена та запроваджується Система он-лайн навчання членів виборчих комісій.

Система складається з модуля дистанційного навчання, бібліотеки («бази знань»), банку тестових запитань, бази даних користувачів та аналітичних інструментів.

Система має низку переваг, зокрема вона дозволяє ЦВК за мінімальних організаційних і матеріальних витрат охопити максимальну аудиторію, контролювати зміст навчальних матеріалів та якість навчання, застосувати індивідуальний та груповий підхід до навчання, робити статистичний аналіз проблемних питань, підтримувати зворотній зв'язок із користувачами, систематизувати інформацію про дійсних та потенційних членів виборчих комісій для формування бази даних кадрового резерву.

Складовою Системи є бібліотека, в якій можна знайти різноманітні документи та інформацію щодо проведення виборів, зокрема: законодавство та підзаконні акти; посібники, в тому числі графічні та відеоматеріали; затверджені ЦВК форми виборчих документів і зразки їх

правильного заповнення, а також запитання-відповіді.

Система має великий запас гнучкості і може використовуватись як для навчання членів виборчих комісій, так і для підвищення рівня знань та інформування інших учасників виборчого процесу. Також вона розширює можливості для проведення навчання не лише Центральною виборчою комісією, але й іншими суб'єктами виборчого процесу. Крім цього, Система може бути використана як допоміжний інструмент при проведенні очного навчання.

Контроль за наповненням системи та доступом користувачів здійснюватиметься Центральною виборчою комісією.

Протягом травня – липня 2013 року в рамках Проекту відбулися регіональні презентації системи у 26 містах України. Восени планується провести навчання для представників політичних партій України щодо застосування системи.

* Проект виконується Координатором проектів ОБСЄ в Україні на запит Центральної виборчої комісії за підтримки Канадського агентства міжнародного розвитку і Міністерства закордонних справ Норвегії протягом квітня 2012 – грудня 2013 рр. і покликаний сприяти розвитку спроможності ЦВК навчати членів виборчих комісій та підвищенню обізнаності українських виборців щодо важливості виборів, а також щодо їхніх законних прав та процедур у виборчому процесі.

ВИБОРЧІ ФОНДИ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ, КАНДИДАТИ У НАРОДНІ ДЕПУТАТИ УКРАЇНИ ВІД ЯКИХ БУЛИ ЗАРЕЄСТРОВАНІ В ЗАГАЛЬНОДЕРЖАВНОМУ БАГАТОМАНДАТНОМУ ВИБОРЧОМУ ОКРУЗІ, ТА КАНДИДАТІВ У НАРОДНІ ДЕПУТАТИ УКРАЇНИ В ОДНОМАНДАТНИХ ВИБОРЧИХ ОКРУГАХ НА ВИБОРАХ ДО ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ 28 жовтня 2012 року *

Відповідно до статті 48 Закону України «Про вибори народних депутатів України» (далі – Закон) політичні партії, кандидати у народні депутати України від яких зареєстровані в загальнодержавному багатомандатному виборчому окрузі, кандидат у депутати в одномандатному окрузі зобов'язані відкрити рахунок свого виборчого фонду не пізніше як на десятий день з дня реєстрації Центральною виборчою комісією.

Порядок відкриття рахунків виборчих фондів встановлено Інструкцією про порядок відкриття, використання і закриття рахунків у національній та іноземних валютах, затвердженою постановою Правління Національного банку України від 12 листопада 2003 року № 492 в редакції постанови Правління Національного банку України від 26 червня 2012 року № 273.

Відповідно до частини першої статті 48 Закону виборчий фонд партії, кандидати у депутати від якої зареєстровані в загальнодержавному окрузі (далі – виборчий фонд партії), має один накопичувальний рахунок, на який надходять кошти для фінансування передвиборчої агітації, а також поточні рахунки, з яких здійснюється фінансування витрат на передвиборчу агітацію. На поточні рахунки виборчого фонду партії кошти повинні надходити виключно з накопичувального рахунку виборчого фонду. Підставою для відкриття накопичувального рахунку виборчого фонду партії є копія рішення Центральної виборчої комісії про реєстрацію кандида-

тів у депутати, включених до виборчого списку партії. Підставою для відкриття поточного рахунку виборчого фонду партії є довідка установи банку про відкриття накопичувального рахунку виборчого фонду партії.

Виборчий фонд кандидата у депутати в одномандатному окрузі має один поточний рахунок, на який надходять кошти для фінансування передвиборчої агітації. Підставою для відкриття поточного рахунку виборчого фонду є копія рішення Центральної виборчої комісії про реєстрацію кандидата у депутати в одномандатному окрузі.

Партія відкриває накопичувальний рахунок виборчого фонду партії в установі банку України у місті Києві, яку визначає на свій розсуд. Кандидат у депутати в одномандатному окрузі відкриває поточний рахунок виборчого фонду в установі банку України, яку визначає на свій розсуд, за місцезнаходженням окружної виборчої комісії. Партія та кандидат у депутати в одномандатному окрузі мають право відкрити відповідні рахунки виборчого фонду тільки в національній валюті.

Партія має право відкривати в установах банків України поточні рахунки виборчого фонду партії з розрахунку не більше одного поточного рахунку на території одного одномандатного округу. Один поточний рахунок виборчого фонду партії може обслуговувати декілька одномандатних округів.

Накопичувальні рахунки виборчих фондів партій були відкриті виключно в установах банків України в місті Києві, що відповідає вимогам частини другої статті 48 Закону.

ВІДОМОСТІ про рахунки виборчих фондів партій

№ з/п	Партії	Дата відкриття накопичувального рахунку	Назва установи банку, де відкрито накопичувальний рахунок	Кількість відкритих поточних рахунків
1	2	3	4	5
1	Комуністична партія України	08.08.2012	ПАТ КБ «Хрещатик»	1
2	Ліберальна партія України	17.08.2012	ПАТ «КБ «Надра»,	1
3	Партія Зелених України	23.08.2012	ПАТ «Банк Форум»	1
4	Партія Наталії Королевської «Україна – Вперед!»	14.08.2012	ПАТ «ВТБ Банк»	1
5	Партія Пенсіонерів України	17.08.2012	ПАТ «Банк Восток»	1

* Матеріали рубрики «Вибори-2012: узагальнення підсумків» (стор. 12–37) підготовлено структурними підрозділами Секретаріату Центральної виборчої комісії на основі узагальнюючих відомостей за результатами виборчої кампанії з виборів народних депутатів України 28 жовтня 2012 року.

№ з/п	Партії	Дата відкриття накопичувального рахунку	Назва установи банку, де відкрито накопичувальний рахунок	Кількість відкритих поточних рахунків
1	2	3	4	5
6	Політична партія Політичне об'єднання «Рідна Вітчизна»	23.08.2012	АТ «Райффайзен Банк Аваль»	1
7	Партія регіонів	08.08.2012	«Перший Український Міжнародний Банк»	28
8	Партія «Руський блок»	23.08.2012	ПАТ «ВТБ Банк»	1
9	Політична партія Всеукраїнське об'єднання «Батьківщина»	09.08.2012	ПАТ «Діамантбанк»	2
10	Політична партія Всеукраїнське об'єднання «Громада»	20.08.2012	АТ «Райффайзен Банк Аваль»	1
11	Політична партія Всеукраїнське об'єднання «Свобода»	14.08.2012	АТ «Укресімбанк»	1
12	Політична партія «Зелені»	13.08.2012	АТ «Райффайзен Банк Аваль»	1
13	Політична партія «Народно-трудовий союз України»	20.08.2012	БАТ Банк «Київка русь»	1
14	Політична партія «Наша Україна»	20.08.2012	АТ КБ «Союз»	1
15	Політична партія «Нова Політика»	20.08.2012	АТ «Укресімбанк»	1
16	Політична партія «УДАР (Український Демократичний Альянс за Реформи) Віталія Кличка»	15.08.2012	ПАТ «Укрсоцбанк»	27
17	Політична партія «Україна Майбутнього»	16.08.2012	ПАТ «Державний ощадний банк України»	1
18	Політична партія Українська Національна Асамблея	27.08.2012	ПАТ «ВіЕйБі Банк»	1
19	Політична партія Українська платформа «СОБОР»	20.08.2012	ПАТ «Державний ощадний банк України»	1
20	Радикальна Партія Олега Ляшка	20.08.2012	АТ «Райффайзен Банк Аваль»	1
21	Соціалістична партія України	23.08.2012	ПАТ КБ «Приватбанк»	1
22	Українська партія «Зелена планета»	17.08.2012	АТ «Брокбізнесбанк»	1

Як видно із таблиці, лише дві партії – Партія регіонів та Політична партія «УДАР (Український Демократичний Альянс за Реформи) Віталія Кличка» відкрили поточні рахунки своїх виборчих фондів практично у кожній області, Автономній Республіці Крим та місті Києві. Решта партій обмежилася одним поточним рахунком.

Із 3130 зареєстрованих Центральною виборчою комісією кандидатів у народні депутати України в одномандатних виборчих округах відкрили поточні рахунки своїх виборчих фондів 2672 кандидати, або 85,4 %. Слід зазначити, що хоча Законом встановлено, що і політичні партії і кандидати у депутати в одномандатних округах зобов'язані відкрити рахунок свого виборчого фонду, відповідальності за невиконання цих вимог Законом не передбачено.

Партія із числа кандидатів, включених до виборчого списку партії, або своїх уповноважених осіб признає не більше двох розпорядників накопичувального рахунку виборчого фонду партії, та по одному розпоряднику кожного поточного рахунку виборчого фонду партії.

Розпорядники накопичувального рахунку виборчого фонду партії мають виключне право на використання коштів з накопичувального рахунку виборчого фонду партії, а розпорядник поточного рахунку – на розпорядження коштів з відповідного поточного рахунку виборчого фонду партії.

Кандидат у депутати в одномандатному окрузі може бути розпорядником поточного рахунку власного виборчого фонду або призначити не більше одного розпо-

рядника поточного рахунку власного виборчого фонду з числа своїх довірених осіб.

Розпорядник поточного рахунку виборчого фонду кандидата у депутати в одномандатному окрузі має виключне право на використання коштів з поточного рахунку виборчого фонду відповідного кандидата.

Під час виборів народних депутатів України у 2012 році майже половина кандидатів у депутати в одномандатних виборчих округах особисто розпоряджалися своїми виборчими фондами.

Виборчий фонд партії формується за рахунок власних коштів партії, а також добровільних внесків фізичних осіб.

Добровільний внесок до виборчого фонду партії не повинен був перевищувати чотирьохсот розмірів мінімальних заробітних плат. До 1 жовтня 2012 року це складало 400800 грн, а з 1 жовтня 2012 року – 447200 грн.

Виборчий фонд кандидата у депутати в одномандатному окрузі формується за рахунок його власних коштів

та добровільних внесків фізичних осіб. Фізична особа могла внести не більше двадцяти розмірів мінімальних заробітних плат. До 1 жовтня 2012 року це складало 22040 грн, а з 1 жовтня 2012 року – 22360 грн.

Власні кошти партії, кандидата у депутати в одномандатному окрузі, які перераховувалися на відповідний рахунок, не підлягали обмеженням за сумою і кількістю перерахувань.

Законом заборонено робити добровільні внески до виборчого фонду іноземцям, особам без громадянства, а також анонімним жертводавцям (без зазначення в платіжному документі прізвища, імені, по батькові, дати народження, а також місця проживання і адреси житла особи).

Протягом виборчого процесу не було зафіксовано порушень щодо порядку формування виборчих фондів як партіями, так і кандидатами у народні депутати, зареєстрованими в одномандатних виборчих округах.

ВІДОМОСТІ про формування виборчих фондів партій

грн

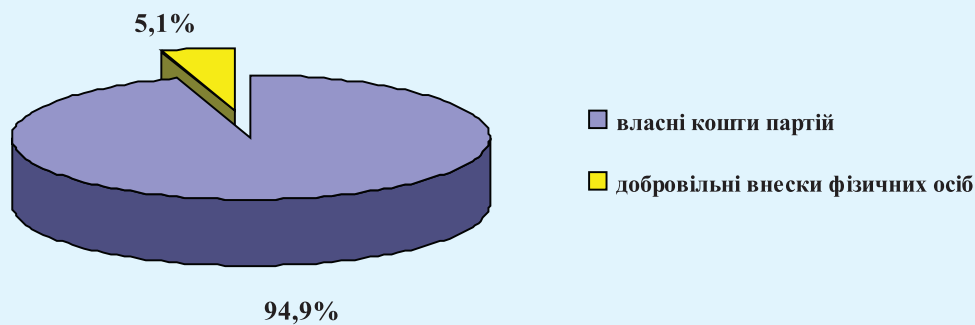
№ з/п	Назва партії	Всього надійшло коштів на накопичувальний рахунок	у тому числі:	
			власні кошти партії	добровільні внески фізичних осіб
1	2	3	4	5
1	Партія регіонів	218 080 741,00	217 975 741,00	105 000,00
2	Всеукраїнське об'єднання «Батьківщина»	107 115 173,38	103 993 487,84	3 121 685,54
3	Політична партія «УДАР Віталія Кличка»	33 762 286,30	33 505 000,00	257 286,30
4	Комуністична партія України	72 456 490,20	72 392 413,00	64 077,20
5	Всеукраїнське об'єднання «Свобода»	23 200 000,00	23 200 000,00	
6	Партія Наталії Королевської «Україна – Вперед!»	60 924 133,00	37 669 000,00	23 255 133,00
7	Політична партія «Наша Україна»	63 382 140,52	63 169 198,52	212 942,00
8	Політичне об'єднання «Рідна Вітчизна»	6 300 000,00	4 980 000,00	1 320 000,00
9	Радикальна Партія Олега Ляшка	5 953 725,00	5 770 335,00	183 390,00
10	Українська партія «Зелена планета»	4 370 777,72	4 362 277,72	8 500,00
11	Політична партія «Народно-трудовий союз України»	2 322 293,43	2 322 293,43	
12	Партія «Руський блок»	1 218 410,00		1 218 410,00
13	Партія Зелених України	796 245,30	796 245,30	
14	Політична партія «Зелені»	796 159,80	35 000,00	761 159,80
15	Політична партія «НОВА ПОЛІТИКА»	499 100,00	497 000,00	2 100,00
16	Всеукраїнське об'єднання «Громада»	394 100,00	394 100,00	
17	Ліберальна партія України	232 393,04	174 916,00	57 477,04
18	Соціалістична партія України	214 217,30	188 817,30	25 400,00
19	Політична партія Українська платформа «СОБОР»	161 650,00	5 000,00	156 650,00
20	Партія Пенсіонерів України	35 000,00		35 000,00

№ з/п	Назва партії	Всього надійшло коштів на накопичувальний рахунок	у тому числі:	
			власні кошти партії	добровільні внески фізичних осіб
1	2	3	4	5
21	Українська Національна Асамблея	26 390,00		26 390,00
22	Політична партія «УКРАЇНА МАЙБУТНЬОГО»			
	Всього:	602 241 425,99	571 430 825,11	30 810 600,88

Наведені відомості свідчать, що виборчі фонди партій на 94,9 відсотків були сформовані за рахунок влас-

них коштів партій, а добровільні внески фізичних осіб склали лише 5,1 відсотка.

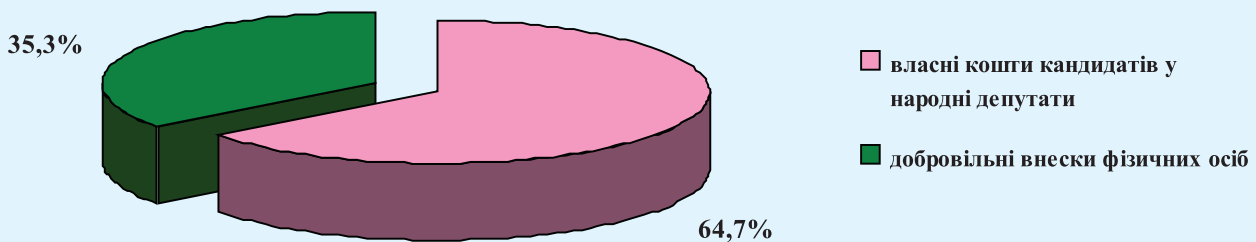
Структура виборчих фондів партій за джерелами їх формування

Виборчі фонди таких партій як Партія «Руський блок», Партія Пенсіонерів України та Українська Національна Асамблея були повністю сформовані за рахунок добровільних внесків громадян, а Всеукраїнського об'єднання «Свобода», Політичної партії «Народно-трудовий союз України», Партії Зелених України, Всеукраїнського об'єднання «Громада» – виключно за рахунок власних коштів цих партій. Політична партія «УКРАЇНА МАЙБУТНЬОГО» взагалі не сформувала свого виборчого фонду.

За даними звітів кандидатів у народні депутати, зареєстрованих в одномандатних виборчих округах, та інформації банківських установ, яку Центральна виборча комісія отримує електронною поштою Національного банку України з використанням криптографічних засобів захисту інформації АРМ-НБУ-інформаційного, на рахунках їхніх виборчих фондів було акумульовано 372,7 млн грн. При цьому власні кошти кандидатів склали 241,3 млн грн, або 64,7 %, а решта – добровільні внески фізичних осіб – 131,4 млн гривень.

Структура виборчих фондів кандидатів у народні депутати України, зареєстрованих в одномандатних виборчих округах, за джерелами їх формування

ВІДОМОСТІ
про обсяги виборчих фондів кандидатів у народні депутати,
зареєстрованих в одномандатних виборчих округах

грн

Розмір виборчого фонду одного кандидата в народні депутати	Кількість кандидатів у народні депутати	Сума коштів виборчих фондів кандидатів у народні депутати всього:	у тому числі	
			власні кошти кандидата	добровільні внески фізичних осіб
понад 10 млн грн	1	10 275 700,00	10 275 700,00	0
5–10 млн грн	2	14 306 482,40	5 161 668,00	9 144 814,40
1–5 млн грн	81	132 544 958,65	92 646 622,18	39 898 336,47
0,5–1 млн грн	120	81 309 211,96	46 424 990,65	34 884 221,31
100–500 тис. грн	422	103049815,33	64 180 298,47	38869516,86
50–100 тис. грн	213	15 390 046,67	10 886 463,33	4 503 583,34
10–50 тис. грн	582	13 909 517,28	10 232 285,29	3 677 231,99
5–10 тис. грн	192	1 382 309,06	1 094 589,98	287 719,08
1–5 тис. грн	203	531 227,93	400 836,10	130 391,83
до 1 тис. грн	47	25 804,39	23 274,39	2 530,00
0 грн	809	0	0	0
не відкрито рахунок	458	–	–	–
Всього	3126	372 725 073,67	241 326 728,49	131 398 345,18

Частиною восьмою статті 48 Закону встановлено, що витрачання коштів з поточних рахунків виборчих фондів здійснюється виключно в безготівковій формі. Зазначене створює належні умови для здійснення контролю за надходженням і використанням коштів виборчих фондів партій та кандидатів, зареєстрованих в одномандатних округах.

Такий контроль під час виборів народних депутатів України 28 жовтня 2012 року здійснювався Центральною виборчою комісією, окружними виборчими комісіями, установами банків та поштовими відділеннями згідно з Порядком контролю за надходженням, обліком і використанням коштів виборчих фондів політичних партій, кандидати у народні депутати України від яких зареєстровані в загальнодержавному багатомандатному виборчому окрузі, та кандидатів у народні депутати України в одномандатних виборчих округах, затвердженим постановою від 12 липня 2012 року Центральної виборчої комісії № 115 та Правління Національного банку України від № 300, а також наказом Міністерства інфраструктури України від 12 липня 2012 року № 403.

Законом встановлено, що розпорядники коштів накопичувального рахунку виборчого фонду партії зобов'язані вести облік надходження та розподілу коштів виборчого фонду між поточними рахунками. Розпорядник коштів поточного рахунку виборчого фонду партії зобов'язаний вести облік використання коштів

відповідного поточного рахунку виборчого фонду.

Розпорядник поточного рахунку виборчого фонду партії зобов'язаний не пізніше як на сьомий день після дня голосування подати розпоряднику накопичувального рахунку виборчого фонду партії фінансовий звіт про використання коштів відповідного поточного рахунку виборчого фонду.

Розпорядник коштів накопичувального рахунку виборчого фонду партії зобов'язаний не пізніше як на п'ятнадцятий день після дня голосування подати до Центральної виборчої комісії фінансовий звіт про надходження та використання коштів виборчого фонду

Розпорядник поточного рахунку виборчого фонду кандидата у депутати у одномандатному окрузі зобов'язаний не пізніше як на десятий день після дня голосування подати до Центральної виборчої комісії фінансовий звіт про надходження та використання коштів виборчого фонду.

Структура, форми та порядок складання фінансової звітності розпорядниками рахунків виборчих фондів партій та кандидатів у депутати в одномандатних виборчих округах встановлені постановою Центральної виборчої комісії від 25 липня 2012 року № 123 «Про порядок складання та форми фінансової звітності про надходження і використання коштів виборчих фондів політичних партій, кандидати у народні депутати України від яких зареєстровані в загальнодержавному багатомандатному виборчому окрузі, та кандидатів у народні

депутати України в одномандатних виборчих округах».

Усі політичні партії, які брали участь у виборах, подали до Центральної виборчої комісії фінансові звіти згідно із графіком, затвердженим Головою Центральної виборчої комісії.

Із 2653 кандидатів у народні депутати України, які брали участь у виборах в одномандатних виборчих округах, подали фінансові звіти лише 1194 кандидати, або 45,0 %.

Згідно із звітними даними кошти виборчих фондів використовувалися партіями та кандидатами-мажоритарниками виключно на фінансування заходів передвиборної агітації.

Загальна сума коштів, використаних партіями на передвиборну агітацію, становить 601,3 млн грн, або 99,8 % від усього обсягу зібраних на ці цілі коштів, а кандидатами в народні депутати України, зареєстрованими в одномандатних виборчих округах, – 369,1 млн грн, або 99,2 % зібраних коштів. Решту було повернуто фізичним особам або перераховано до Державного бюджету України з причин та у випадках, визначених Законом. Залишки невикористаних коштів виборчих фондів кандидатів у народні депутати України, зареєстрованих в одномандатних виборчих округах, в сумі 722,9 тис. грн також перераховано до бюджету.

Витрати на передвиборну агітацію за рахунок виборчих фондів у партій, які увійшли до парламенту, становили:

- Партія регіонів – 217,9 млн грн;
- Всеукраїнське об'єднання «Батьківщина» – 107,1 млн грн;
- Політична партія «УДАР Віталія Кличка» – 33,7 млн грн;
- Комуністична партія України – 72,4 млн грн;
- Всеукраїнське об'єднання «Свобода» – 23,2 млн грн.

Витрати на передвиборну агітацію партій, які увійшли до парламенту, склали 75,6 % витрат усіх політичних партій, що брали участь у виборах 2012 року.

З кандидатів у народні депутати України, зареєстрованих в одномандатних виборчих округах, найбільшими були витрати на передвиборну агітацію у

Третьякова О.Ю. (ОВО № 218), Безбаха Я.Я. (ОВО № 24), Мартиненкова І.М. (ОВО № 104) – відповідно 10,3, 9,3 та 5,0 млн гривень.

Найбільше коштів партії та кандидати витратили на оплату засобів масової інформації – понад 634,5 млн грн, або 65,4 % усіх витрат на проведення агітації, з них майже 80 % (506,8 млн грн) було витрачено на телебачення. На виготовлення матеріалів передвиборної агітації (плакатів, листівок, відео- аудіо записів, сувенірів, канцтоварів із символікою партій тощо) було витрачено понад 153,4 млн гривень. Розміщення агітаційних матеріалів на носіях зовнішньої реклами, проведення масових заходів агітації (концерти, спортивні змагання), організованих партіями та окремими кандидатами коштувало їм 141,3 млн гривень. За оренду приміщень для проведення агітації, послуги автотранспорту та зв'язку було сплачено 42,2 млн гривень.

Аналіз використання коштів виборчих фондів партій, які увійшли до парламенту, свідчить, що найефективнішою була передвиборна агітація у Всеукраїнського об'єднання «Свобода» – 10,89 грн за голос. Політична партія «УДАР Віталія Кличка» витратила 11,82 грн, Всеукраїнське об'єднання «Батьківщина» – 20,56 грн, Комуністична партія України – 26,96 грн, Партія регіонів – 35,63 грн на одного виборця, який проголосував за цю політичну силу.

Серед обраних народних депутатів, які балотувалися в одномандатних виборчих округах, найефективніша агітація була у Фаріон І.Д. (ОВО № 116), для якої один голос виборця обійшовся у 37 копійок. Бондаренко В.Д. (ОВО № 219) витратив на одного свого виборця 59 копійок, Сех І.І. (ОВО № 119) – 1,12 грн, Ємець Л.О. (ОВО № 221) – 1,23 грн, Бойко В.Б. (ОВО № 165) – 1,39 гривні.

Найдорожче голоси виборців обійшлися народним депутатам Безбаху Я.Я. (ОВО № 24) – 274,03 грн, Палиці І.П. (ОВО № 22) – 95,63 грн, Калетник О.М. (ОВО № 16) – 91,27 грн, Жвані Д.В. (ОВО № 140) – 77,71 грн та Івахіву С.П. (ОВО № 21) – 73,34 грн за голос.

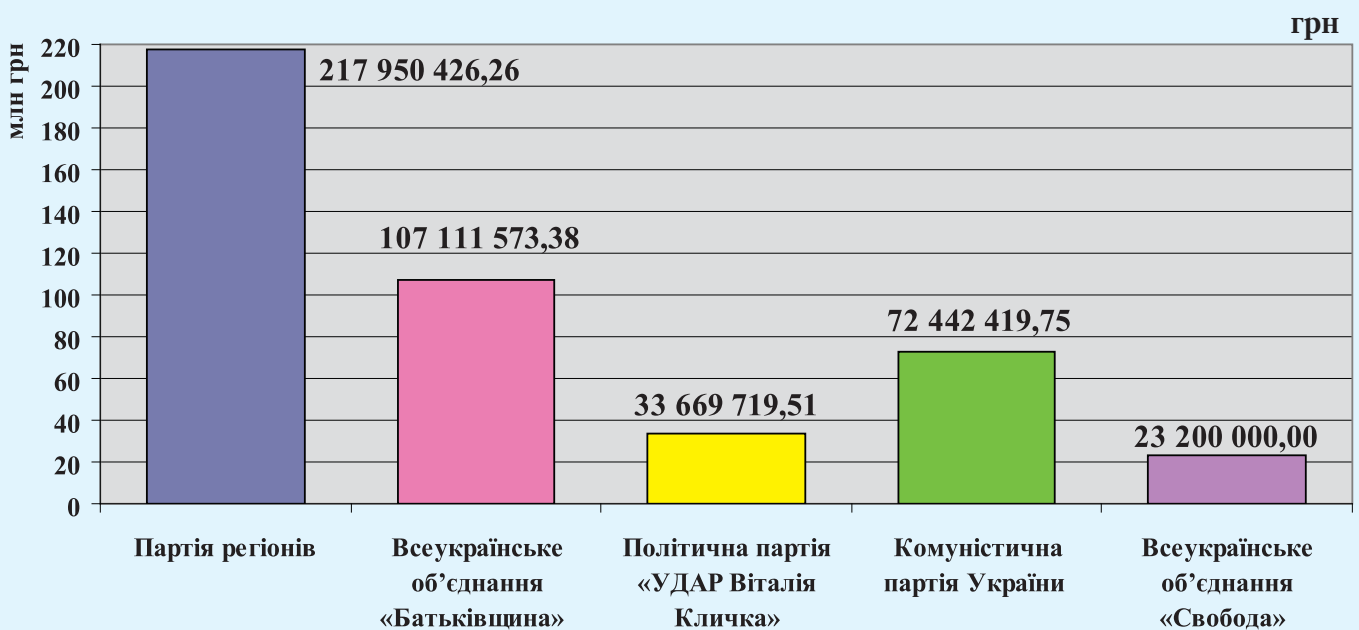
ВІДОМОСТІ

про витрати виборчих фондів політичних партій з розрахунку на одного виборця, який віддав свій голос за відповідну партію

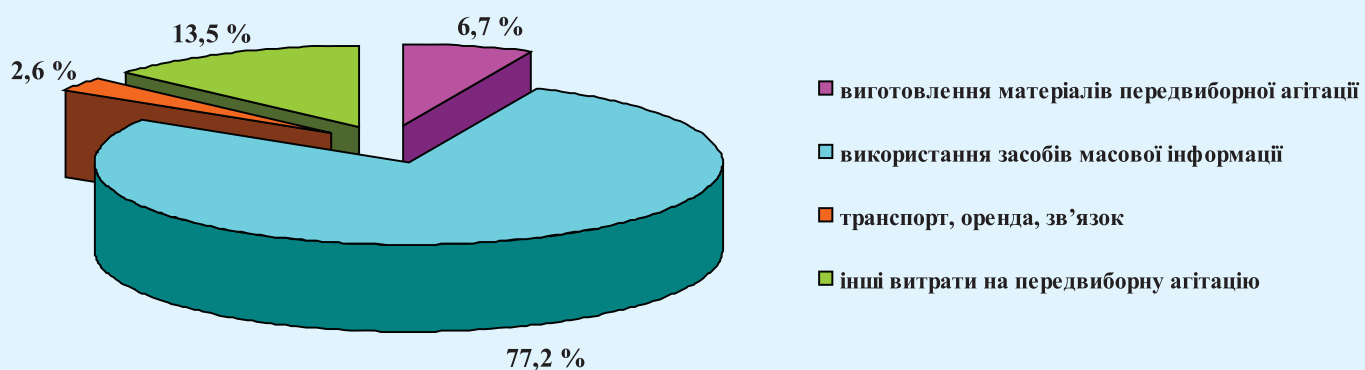
№ з/п	Назва партії	Витрати на передвиборну агітацію (грн.)	Кількість виборців, які проголосували «за» партію	Витрати на агітацію одного виборця (грн.)
1	2	3	4	5
1	Політична партія «УКРАЇНА МАЙБУТНЬОГО»	0	37 909	0,00
2	Партія Пенсіонерів України	35 000,00	114 206	0,31
3	Українська Національна Асамблея	26 012,00	16 913	1,54
4	Соціалістична партія України	214 217,30	93 071	2,30
5	Всеукраїнське об'єднання «Свобода»	23 200 000,00	2 129 933	10,89
6	Партія Зелених України	796 245,30	70 261	11,33

№ з/п	Назва партії	Витрати на передвиборну агітацію (грн.)	Кількість виборців, які проголосували «за» партію	Витрати на агітацію одного виборця (грн.)
1	2	3	4	5
7	Політична партія «УДАР Віталія Кличка»	33 669 719,51	2 847 979	11,82
8	Ліберальна партія України	232 392,90	15 549	14,95
9	Політична партія «Зелені»	791 066,60	51 369	15,40
10	Всеукраїнське об'єднання «Громада»	282 453,60	17 667	15,99
11	Партія «Руський блок»	1 209 414,68	63 532	19,04
12	Політична партія «НОВА ПОЛІТИКА»	421 052,76	21 030	20,02
13	Всеукраїнське об'єднання «Батьківщина»	107 111 573,38	5 209 090	20,56
14	Радикальна Партія Олега Ляшка	5 953 702,44	221 144	26,92
15	Комуністична партія України	72 442 419,75	2 687 269	26,96
16	Партія регіонів	217 950 426,26	6 116 746	35,63
17	Українська партія «Зелена планета»	4 370 777,72	70 106	62,35
18	Політична партія «Народно-трудовий союз України»	2 219 016,15	22 854	97,10
19	Партія Наталії Королевської «Україна – Вперед!»	60 637 290,94	322 198	188,20
20	Політичне об'єднання «Рідна Вітчизна»	6 185 536,19	32 701	189,15
21	Політична партія «Наша Україна»	63 382 140,52	226 492	279,84
22	Політична партія Українська платформа «СОБОР»	161 645,56	скасовано реєстрацію	
	Всього:	601 292 103,56	20 388 019	29,49

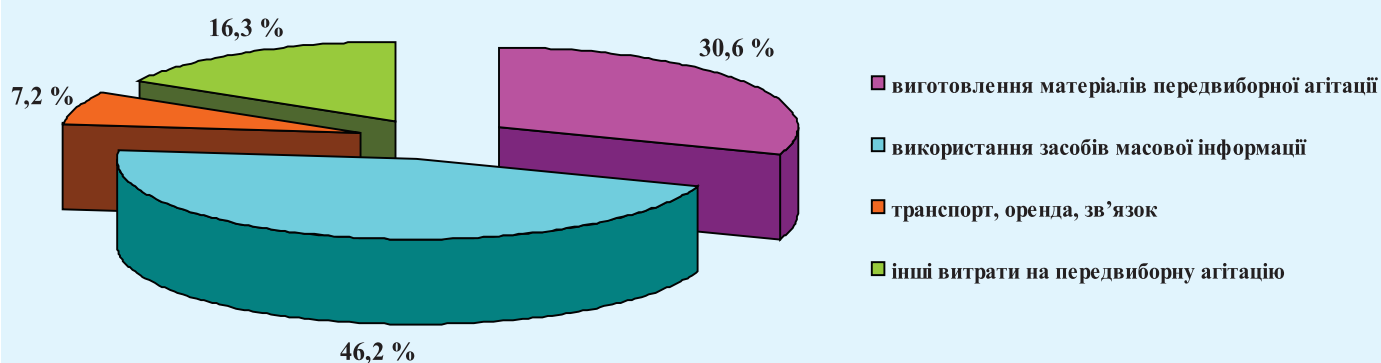
Обсяги витрат на передвиборну агітацію за рахунок виборчих фондів партій, які увійшли до парламенту

Загальна структура витрат виборчих фондів партій на передвиборну агітацію

Загальна структура витрат виборчих фондів кандидатів у народні депутати України, зареєстрованих в одномандатних виборчих округах

ПЕРЕДВИБОРНА АГІТАЦІЯ ЗА РАХУНОК КОШТІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВИБОРЧОЇ КОМПАНІЇ З ЧЕРГОВИХ ВИБОРІВ НАРОДНИХ ДЕПУТАТІВ УКРАЇНИ 28 жовтня 2012 року

Законом України «Про вибори народних депутатів України» (далі – Закон) доволі детально регламентуються проведення передвиборної агітації як етапу виборчого процесу. Розділ IX Закону розкриває поняття передвиборної агітації, форми і засоби передвиборної агітації, строки проведення передвиборної агітації, порядок використання засобів масової інформації різних видів, обмеження щодо ведення передвиборної агітації тощо.

Статтею 68 Закону визначено поняття, основні форми і засоби передвиборної агітації, джерела покриття видатків на її проведення, основні умови проведення публічних заходів передвиборної агітації, обов'язки органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування у цій сфері.

Відповідно до частини першої статті 68 Закону передвиборна агітація – це здійснення будь-якої діяльності з метою спонукання виборців голосувати за або не голосувати за певного кандидата у народні депутати України або політичну партію – суб'єкта виборчого процесу. Частиною другою цієї статті Закону визначено, що передвиборна агітація може проводитись у таких формах: проведення зборів громадян, інших зустрічей з виборцями; мітингів, походів, демонстрацій, пікетів; публічних дебатів, дискусій, «круглих столів», прес-конференцій стосовно положень передвиборних програм та політичної діяльності політичних партій – суб'єктів виборчого процесу чи політичної діяльності кандидатів у народні депутати України, зареєстрованих в одномандатних виборчих округах; оприлюднення в друкованих та аудіовізуальних (електронних) засобах масової інформації політичної реклами, виступів, інтерв'ю, нарисів, відеофільмів, аудіо- та відеокліпів, інших публікацій та повідомлень; розповсюдження виборчих листівок, плакатів та інших друкованих агітаційних матеріалів чи друкованих видань, в яких розміщено матеріали передвиборної агітації; розміщення друкованих агітаційних матеріалів чи політичної реклами на носіях зовнішньої реклами; проведення концертів, вистав, спортивних змагань, демонстрації фільмів та телепередач чи інших публічних заходів за підтримки політичної партії – суб'єкта виборчого процесу чи кандидата у народні депутати України, зареєстрованого в одномандатному виборчому окрузі, а також оприлюднення інформації про таку підтримку; публічні заклики голосувати за або не голосувати за політичну партію – суб'єкта виборчого процесу, кандидата

у народні депутати України, зареєстрованого в одномандатному виборчому окрузі, або публічні оцінки діяльності цих партій чи кандидатів у депутати; в інших формах, що не суперечать Конституції України та законам України.

Частиною шостою статті 68 Закону передбачено право політичної партії – суб'єкта виборчого процесу, кандидата у народні депутати України, зареєстрованого в одномандатному виборчому окрузі, проводити свою передвиборну агітацію за рахунок двох джерел:

- коштів Державного бюджету України, виділених на підготовку та проведення виборів народних депутатів України;
- коштів виборчих фондів політичних партій – суб'єктів виборчого процесу, кандидатів у народні депутати України, зареєстрованих в одномандатних виборчих округах.

При цьому кандидати у народні депутати України, які зареєстровані у загальнодержавному багатомандатному виборчому окрузі, можуть здійснювати передвиборну агітацію за кошти виборчого фонду політичної партії – суб'єкта виборчого процесу.

Також відповідно до частини п'ятої статті 69 Закону політична партія – суб'єкт виборчого процесу може виготовляти друкований матеріал своєї передвиборної агітації із застосуванням обладнання, що їй належить.

Крім того Законом передбачено виготовлення за рахунок і в межах коштів Державного бюджету України, виділених на підготовку і проведення виборів народних депутатів України, інформаційних плакатів політичних партій – суб'єктів виборчого процесу з розрахунку не менш як по два примірники на кожну виборчу дільницю та інформаційних плакатів кандидатів у народні депутати України, зареєстрованих в одномандатних виборчих округах, із розрахунку по дві тисячі примірників на кожного кандидата у народні депутати України. Такі плакати зобов'язано виготовляти відповідно Центральною виборчою комісією та окружні виборчі комісії.

Відповідно до частин першої, третьої статті 69 Закону форма, розмір та поліграфічне виконання інформаційних плакатів, а також порядок їх виготовлення та передачі встановлюються Центральною виборчою комісією.

На виконання відповідних вимог Закону постановами від 25 липня 2012 року № 124, 125 «Про форму, розмір, поліграфічне виконання інформаційних плакатів кандидатів у народні депутати України, зареєстрова-

них в одномандатних виборчих округах, порядок їх виготовлення та передачі дільничним виборчим комісіям з виборів народних депутатів України та кандидатам у народні депутати України» та «Про форму, розмір, поліграфічне виконання інформаційних плакатів політичних партій, кандидати у народні депутати України від яких зареєстровані в загальнодержавному багатомандатному виборчому окрузі, порядок їх виготовлення та передачі Міністерству закордонних справ України, окружним і дільничним виборчим комісіям з виборів народних депутатів України» Центральною виборчою комісією встановила форму та розмір інформаційного плакату кандидата у народні депутати України, зареєстрованого в одномандатному виборчому окрузі та форму та розмір інформаційних плакатів політичних партій, кандидати у народні депутати України від яких зареєстровані в загальнодержавному багатомандатному виборчому окрузі, а також затвердила Порядок виготовлення інформаційних плакатів кандидатів у народні депутати України, зареєстрованих в одномандатних виборчих округах, їх передачі дільничним виборчим комісіям з виборів народних депутатів України та кандидатам у народні депутати України та Порядок виготовлення інформаційних плакатів політичних партій, кандидати у народні депутати України від яких зареєстровані в загальнодержавному багатомандатному виборчому окрузі, їх передачі Міністерству закордонних справ України, окружним і дільничним виборчим комісіям з виборів народних депутатів України.

Отже, за рахунок коштів Державного бюджету України передвиборна агітація політичних партій – суб'єктів виборчого процесу фінансується у таких випадках:

1) проведення передвиборної агітації в електронних (аудіовізуальних) засобах масової інформації на загальнонаціональних та регіональних теле-, радіоканалах відповідно до частини четвертої статті 72 Закону;

2) опублікування передвиборних програм в газетах «Голос України» та «Урядовий кур'єр», а також в одному з регіональних (місцевих) друкованих засобів масової інформації державної чи комунальної форми власності кожного з регіонів України відповідно до частини першої статті 73 Закону;

3) виготовлення інформаційних плакатів відповідно до частини першої статті 69 Закону.

Передвиборна агітація кандидатів у народні депутати України, зареєстрованих в одномандатних виборчих округах за рахунок коштів Державного бюджету України фінансується у таких випадках:

1) проведення передвиборної агітації в електронних (аудіовізуальних) засобах масової інформації на регіональних теле-, радіоканалах відповідно до частини четвертої статті 72 Закону;

2) опублікування передвиборних програм в одному з регіональних (місцевих) друкованих засобів масової

інформації державної чи комунальної форми власності відповідно до частини першої статті 73 Закону;

3) виготовлення інформаційних плакатів відповідно до частини другої статті 69 Закону.

Частиною шостою статті 72 та частиною третьою статті 73 Закону передбачено, що черговість надання політичним партіям – суб'єктам виборчого процесу, кандидатам у народні депутати України, зареєстрованим в одномандатних виборчих округах ефірного часу на телебаченні і радіо для проведення передвиборної агітації та черговість друкування передвиборних програм політичних партій – суб'єктів виборчого процесу, кандидатів у народні депутати України, зареєстрованих в одномандатних виборчих округах за рахунок і межах коштів Державного бюджету України, виділених на підготовку і проведення виборів народних депутатів України, визначається шляхом жеребкувань, які проводяться Центральною виборчою комісією.

Зазначене нововведення Закону значно спростило організаційно складний процес надання ефірного часу та друкованих площ за рахунок коштів Державного бюджету України, що сприяло оптимальному перебігу виборчого процесу. Адже на відміну від попередніх виборчих компаній з виборів народних депутатів України на цих виборах зникла необхідність визначення Центральною виборчою комісією окружних виборчих комісій, які мали б здійснювати організаційне та фінансове забезпечення проведення політичними партіями – суб'єктами виборчого процесу та кандидатами у народні депутати України, зареєстрованими в одномандатних виборчих округах, передвиборної агітації в регіональних засобах масової інформації державної чи комунальної форми власності. В свою чергу, окружні виборчі комісії не витрачали час на проведення відповідних жеребкувань, а відтак мали можливість зосередитись на здійсненні інших, покладених на них повноважень.

Для належного здійснення передвиборної агітації на виконання вимог Закону необхідно було вжити низку організаційних заходів, у тому числі і Центральною виборчою комісією.

Першим із таких організаційних заходів щодо забезпечення проведення передвиборної агітації було встановлення засобами масової інформації усіх форм власності розцінок вартості друкованих площ та одиниці ефірного часу для проведення передвиборної агітації за рахунок коштів виборчих фондів політичних партій – суб'єктів виборчого процесу, кандидатів у народні депутати України, зареєстрованих в одномандатних виборчих округах.

Згідно з частинами шостою та сьомою статті 71 Закону такі розцінки встановлюються відповідним засобом масової інформації не пізніше як за сто днів до дня голосування у розмірі, що не може перевищувати розміру середньоарифметичного значення ціни за комерційну рекламу (рекламу, розповсюдження якої має

на меті отримання прибутку) за перші три квартали року, що передують року проведення виборів депутатів. При цьому засоби масової інформації можуть розраховувати розцінки вартості одиниці друкованої площі чи ефірного часу окремо для робочих днів і окремо для вихідних та святкових днів, а також окремо для різних за кількістю потенційної аудиторії періодів ефірного часу чи друкованої площі. Засоби масової інформації, зареєстровані після 1 березня року, що передують року проведення чергових виборів народних депутатів України, встановлюють розцінки вартості одиниці друкованої площі чи ефірного часу на підставі даних за весь період їх діяльності в порядку, встановленому частиною шостою цієї статті. Розміри розцінок таких засобів масової інформації не можуть перевищувати розмірів розцінок відповідно газети «Голос України» (для друкованих засобів масової інформації) та Національної телекомпанії України, Національної радіокомпанії України (для телерадіоорганізацій).

На виконання вимог частини четвертої статті 71 Закону Центральною виборчою комісією було прийнято постанову від 23 березня 2012 року № 57 «Про порядки надання ефірного часу та друкованих площ для проведення передвиборної агітації за рахунок і в межах коштів Державного бюджету України, що виділяються на підготовку і проведення виборів народних депутатів України». Метою прийняття зазначених Порядків було врегулювання всіх питань, що виникали у процесі реалізації норм Закону, які стосуються проведення передвиборної агітації за рахунок коштів Державного бюджету України. Зокрема, в Порядках врегульовано питання проведення жеребкувань щодо черговості надання політичним партіям – суб'єктам виборчого процесу, кандидатам у народні депутати України, зареєстрованим в одномандатних виборчих округах ефірного часу та друкованих площ, процедури надання матеріалів для розповсюдження відповідними засобами масової інформації тощо.

На виконання положень частини чотирнадцятої статті 74 Закону постановою від 23 квітня 2012 року № 76 «Про Роз'яснення Центральної виборчої комісії щодо заборони надання виборцям, закладам, установам, організаціям, а також виборчим комісіям та їх членам товарів (крім товарів, що містять візуальні зображення назви, символи, прапора партії, за умови, що вартість таких товарів не перевищує три відсотки мінімального розміру заробітної плати), послуг, робіт, цінних паперів, кредитів, лотерейних білетів, інших матеріальних цінностей (непрямого підкupu) під час проведення виборів народних депутатів України» Центральною виборчою комісією затвердила відповідне Роз'яснення та забезпечила оприлюднення тексту цього Роз'яснення у загальнодержавних засобах масової інформації (Національній телекомпанії України, Національній радіокомпанії України, газетах «Голос України» та «Урядовий кур'єр»).

Одним із важливих організаційних заходів щодо забезпечення проведення передвиборної агітації політичних партій – суб'єктів виборчого процесу та кандидатів у народні депутати України, зареєстрованих в одномандатних виборчих округах стало проведення у Центральній виборчій комісії спільної наради з керівництвом та представниками Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення, Державного комітету телебачення і радіомовлення України, а також Національної телекомпанії України, Національної радіокомпанії України, та газет «Голос України» і «Урядовий кур'єр», за підсумками якої було узгоджено низку принципових питань, головним з яких стало визначення орієнтовної дати надання Центральній виборчій комісії відповідно Національною телекомпанією України, Національною радіокомпанією України попереднього розкладу ефірного часу трансляції передвиборних агітаційних теле-, радіопрограм із зазначенням дати і часу виходу їх в ефір (без зазначення конкретних учасників програм) та дату надання редакціями газет «Голос України» і «Урядовий кур'єр» конкретних дат виходу у світ номерів відповідних видань для розміщення агітаційних матеріалів із зазначенням місця розташування передвиборних програм у кожному номері видання (номери шпальт), що здійснюється за рахунок коштів Державного бюджету України в ефірі Національної телекомпанії України, Національної радіокомпанії України, та на шпальтах газет «Голос України» і «Урядовий кур'єр».

Крім того, під час наради обговорювалися проблеми оприлюднення передвиборної агітації політичних партій – суб'єктів виборчого процесу, кандидатів у народні депутати України, зареєстрованих в одномандатних виборчих округах на регіональних телерадіоканалах, пов'язані з відсутністю в регіональних телерадіоорганізаціях державної форми власності необхідної кількості ефірного часу на радіо і телебаченні, та шляхи їх вирішення. Спільно з Державним комітетом телебачення і радіомовлення України, Національною радою України з питань телебачення і радіомовлення вказані проблеми було вирішено шляхом зміни сітки мовлення окремих обласних державних телерадіоорганізацій, які мають ліцензії на мовлення на цих же каналах (за умови збереження загального обсягу мовлення), на період до 26 жовтня 2012 року, тобто до завершення терміну проведення передвиборної агітації. Такі зміни відбулися стосовно ефірів шести обласних державних телерадіоорганізацій – Івано-Франківської, Кіровоградської, Львівської, Тернопільської, Харківської, Чернігівської обласних державних телерадіоорганізацій.

Найбільш організаційно складним заходом, пов'язаним із передвиборною агітацією, було проведення Центральною виборчою комісією жеребкувань щодо черговості надання політичним партіям – суб'єктам виборчого процесу, кандидатам у народні депутати

України, зареєстрованим в одномандатних виборчих округах ефірного часу та друкованих площ за рахунок і в межах коштів Державного бюджету України, виділених на підготовку і проведення чергових виборів народних депутатів України. Жеребкування проводилось у порядку, визначеному постановами Комісії від 19 липня 2012 року № 119, 120 «Про порядок проведення жеребкування щодо черговості надання політичним партіям ефірного часу та друкованих площ за рахунок і в межах коштів Державного бюджету України, виділених на підготовку і проведення чергових виборів народних депутатів України» та «Про порядок проведення жеребкування щодо черговості надання кандидатам у народні депутати України ефірного часу та друкованих площ за рахунок і в межах коштів Державного бюджету України, виділених на підготовку і проведення чергових виборів народних депутатів України».

Процедура проведення жеребкувань щодо черговості надання політичним партіям – суб'єктам виборчого процесу ефірного часу та друкованих площ за рахунок і в межах коштів Державного бюджету України, виділених на підготовку та проведення чергових виборів народних депутатів України мало чим відрізнялась від аналогічної процедури проведення таких жеребкувань, що проводились на чергових парламентських виборах 2006 року та позачергових виборах 2007 року. Так, спочатку проводилось технічне жеребкування для визначення черговості участі політичних партій – суб'єктів виборчого процесу в основних жеребкуваннях. Черговість участі політичних партій – суб'єктів виборчого процесу у технічному жеребкуванні визначалася за хронологічним порядком реєстрації Центральною виборчою комісією кандидатів у народні депутати України, включених до виборчих списків відповідних партій (за номерами постанов Центральної виборчої комісії). У списку для основних жеребкувань політичні партії – суб'єкти виборчого процесу розміщувалися за черговістю, визначеною за результатами технічного жеребкування. Основні жеребкування проводилися за допомогою виготовлених із прозорого матеріалу двох барабанів, що оберталися, однакових за розміром і кольором конвертів, у які вкладалися однакові за розміром картки, на кожній з яких з одного боку представляється порядковий номер, за якими визначалася черговість надання політичним партіям – суб'єктам виборчого процесу ефірного часу та черговість друкування їх передвиборних програм. При цьому окремо для кожного з основних жеребкувань виготовлявся окремий комплект карток з порядковими номерами у кількості партій, включених до списку для жеребкування.

На відміну від жеребкування, що проводилося під час позачергових виборів народних депутатів України 2007 року Центральною виборчою комісією під час проведення основних жеребкувань щодо черговості надання політичним партіям – суб'єктам виборчого процесу

ефірного часу на державних загальнонаціональних телерадіоканалах та друкованих площ у газетах «Голос України» та «Урядовий кур'єр» додатково також визначалась і черговість надання політичним партіям – суб'єктам виборчого процесу ефірного часу на регіональних телерадіоканалах, та черговість друкування їх передвиборних програм у регіональних (місцевих) друкованих засобах масової інформації державної чи комунальної форми власності.

Щодо процедури проведення жеребкувань стосовно черговості надання кандидатам у народні депутати України, зареєстрованим в одномандатних виборчих округах ефірного часу та друкованих площ за рахунок і в межах коштів Державного бюджету України, виділених на підготовку та проведення чергових виборів народних депутатів України, то така процедура відбувалася одночасно щодо всіх одномандатних виборчих округів. З цією метою Центральною виборчою комісією були складені списки кандидатів у народні депутати України по кожному одномандатному виборчому округу в алфавітному порядку із зазначенням їх порядкових номерів.

Крім того, Центральною виборчою комісією по кожному з одномандатних виборчих округів складалися відомості щодо:

надання кандидатам у депутати ефірного часу на регіональних телеканалах для проведення передвиборної агітації (на основі поданого регіональною телеорганізацією попереднього розкладу ефірного часу трансляції передвиборних агітаційних телепрограм із зазначенням дати і часу виходу їх в ефір (без зазначення конкретних учасників передач);

надання кандидатам у депутати ефірного часу на регіональних радіоканалах для проведення передвиборної агітації (на основі поданого регіональною радіоорганізацією попереднього розкладу ефірного часу трансляції передвиборних агітаційних радіопрограм із зазначенням дати і часу виходу їх в ефір (без зазначення конкретних учасників передач);

друкування передвиборних програм кандидатів у депутати в регіональних (місцевих) друкованих засобах масової інформації (із зазначенням поданих редакціями регіональних (місцевих) друкованих засобів масової інформації конкретних дат виходу у світ номерів відповідних видань та передвиборними програмами кандидатів у депутати та місяця розташування цих програм у кожному номері видання (номери шпальт).

Спочатку відбувалося жеребкування щодо черговості виходу в ефір передвиборних агітаційних телепрограм кандидатів у народні депутати України на регіональних телеканалах. Відповідне жеребкування проводилося за допомогою виготовленого з прозорого матеріалу барабана, що обертається, однакових за розміром і кольором конвертів, у які вкладалися однакові за розміром картки, на кожній із яких з одного

боку проставлявся порядковий номер, що відповідав номеру, зазначеному в списку кандидатів у народні депутати України по кожному одномандатному виборчому округу. Кількість конвертів із картками відповідала найбільшій кількості кандидатів у народні депутати України з числа зареєстрованих в одномандатних виборчих округах. Вона складала 48.

Процедура визначення черговості виходу в ефір передвиборних агітаційних радіопрограм та черговості друкування передвиборних програм кандидатів у народні депутати України в регіональних (місцевих) друкованих засобах масової інформації державної чи комунальної форми власності відбувалася у такій самій послідовності як попередня.

При цьому у порядку визначених номерів до відомостей про надання ефірного часу на регіональних телеканалах, про надання ефірного часу на регіональних радіоканалах, відомості друкування передвиборних програм, вносились прізвище, ім'я, по батькові кандидата у народні депутати України, внесеного до списку під номером, який відповідав номеру, зазначеному на картці.

Загалом жеребкування щодо черговості надання ефірного часу та друкованих площ проводилося щодо 22 політичних партій – суб'єктів виборчого процесу, а також 3 105 кандидатів у народні депутати України, зареєстрованих в одномандатних виборчих округах. Цифри говорять самі за себе, а відтак про обсяг виконаної Центральною виборчою комісією організаційної роботи щодо відповідних жеребкувань.

За результатами зазначених жеребкувань Центральною виборчою комісією прийнято постанови від 4 вересня 2012 року № 738, 739 «Про затвердження результатів жеребкувань щодо черговості надання політичним партіям ефірного часу та друкованих площ за рахунок і в межах коштів Державного бюджету України, виділених на підготовку та проведення чергових виборів народних депутатів України 28 жовтня 2012 року» та «Про затвердження результатів жеребкувань щодо черговості надання кандидатам у народні депутати України ефірного часу та друкованих площ за рахунок і в межах коштів Державного бюджету України, виділених на підготовку та проведення чергових виборів народних депутатів України 28 жовтня 2012 року», якими затверджено дати та проміжки часу розповсюдження передвиборних агітаційних матеріалів партій – суб'єктів виборчого процесу та кандидатів у народні депутати України, зареєстрованих в одномандатних виборчих округах на телебаченні і радіо, дати та місця (номери шпальт) розміщення передвиборних програм політичних партій – суб'єктів виборчого процесу та кандидатів у народні депутати України, зареєстрованих в одномандатних виборчих округах у друкованих засобах масової інформації.

Для розповсюдження матеріалів передвиборної агітації за рахунок коштів Державного бюджету України,

виділених на підготовку та проведення чергових виборів народних депутатів України 28 жовтня 2012 року, та на виконання частини восьмої статті 72 та частини першої статті 73 Закону між Центральною виборчою комісією та Національною телекомпанією України, Національною радіокомпанією України, газетами «Голос України» і «Урядовий кур'єр», а також регіональними засобами масової інформації державної та комунальної форми власності було укладено відповідні угоди.

Таким чином передвиборні агітаційні матеріали політичних партій – суб'єктів виборчого процесу та кандидатів у народні депутати України, зареєстрованих в одномандатних виборчих округах розповсюджувалися засобами масової інформації відповідно до результатів жеребкувань.

За їх результатами правом оприлюднити свої передвиборні програми в газетах «Голос України» та «Урядовий кур'єр», а також в регіональних друкованих засобах масової інформації державної чи комунальної форми власності скористалися всі політичні партії – суб'єкти виборчого процесу.

Крім того, усі політичні партії – суб'єкти виборчого процесу реалізували право на оприлюднення матеріалів своєї передвиборної агітації на загальнонаціональних каналах Національної телекомпанії України та Національної радіокомпанії України – УТ – 1 та УР – 1.

Разом із тим ефірний час, який надавався за рахунок коштів Державного бюджету України, на регіональних державних чи комунальних телерадіоканалах, використали не всі політичні партії – суб'єкти виборчого процесу.

Правом оприлюднити матеріали своєї передвиборної агітації на регіональних державних чи комунальних телерадіоканалах за рахунок коштів Державного бюджету України скористалися не всі кандидати у народні депутати України, зареєстровані в одномандатних виборчих округах. Здебільшого причиною цього було скасування реєстрації кандидатів. З цих же причин вони не скористалися і правом оприлюднення передвиборних програм в регіональних друкованих засобах масової інформації державної чи комунальної форми власності.

Слід підкреслити, що до Центральної виборчої комісії не надійшло жодної скарги на порушення вимог законодавства України про вибори народних депутатів України під час проведення передвиборної агітації за рахунок і в межах коштів Державного бюджету України, виділених на підготовку та проведення виборів народних депутатів України.

Крім вищезазначених заходів у сфері забезпечення проведення передвиборної агітації проводилися й деякі інші заходи. Це, зокрема, участь членів Центральної виборчої комісії в народах, семінарах з представниками засобів масової інформації, консультативно-методична

допомога засобам масової інформації з питань правильного застосування законодавства України про вибори народних депутатів України в частині проведення передвиборної агітації, оперативне реагування на порушення Закону під час проведення передвиборної агітації, своєчасний розгляд з цього приводу скарг суб'єктів виборчого процесу, направлення відповідних матеріалів до відповідних правоохоронних органів тощо.

Ведення передвиборної агітації за кошти виборчих фондів політичних партій – суб'єктів виборчого процесу, кандидатів у народні депутати України, зареєстрованих в одномандатних виборчих округах в ефірі аудіовізуальних засобів масової інформації здійснювалося переважно в таких формах:

- розповсюдження агітаційних презентаційних відеофільмів, кліпів, радіовиступів тощо;
- розповсюдження короткометражних відео-, аудіо-роликів хронометражем здебільшого від 5 до 120 секунд;
- програмні виступи представників політичних партій – суб'єктів виборчого процесу та кандидатів у народ-

ні депутати України, зареєстрованих в одномандатних виборчих округах в ефірах телерадіокомпаній;

- трансляція передвиборних агітаційних масових заходів (мітингів, пікетів, демонстрацій тощо);
- трансляція концертів та інших заходів, проведених за підтримки політичної партії – суб'єкта виборчого процесу, та кандидата у народні депутати України, зареєстрованого в одномандатному виборчому окрузі.

Розповсюдження передвиборних агітаційних матеріалів засобами масової інформації переважно здійснювалося відповідно до вимог Закону. Зокрема, забезпечувалася рівність політичних партій – суб'єктів виборчого процесу та кандидатів у народні депутати України, зареєстрованих в одномандатних виборчих округах у доступі до засобів масової інформації. Засоби масової інформації розповсюджували передвиборні агітаційні матеріали здебільшого з позначкою «Передвиборна агітація» («Політична реклама») після укладання відповідних угод та надходження коштів на рахунки телерадіокомпаній з дотриманням квоти на розповсюдження політичної реклами тощо.

ВІДОМОСТІ

щодо обсягів ефірного часу, кількості інформаційних плакатів, що надавалися кандидатам у народні депутати України, зареєстрованим в одномандатних виборчих округах, а також кількості друкованих знаків тексту передвиборної програми для проведення передвиборної агітації на виборах народних депутатів України 1998, 2002 та 2012 років

№ з/п	Вид передвиборної агітації	Нормативно встановлені обсяги (кількість) з розрахунку на одного кандидата в народні депутати України, зареєстрованого в одномандатному виборчому окрузі		
		Вибори 2012 року	Вибори 2002 року	Вибори 1998 року
1.	Надання ефірного часу на регіональному телебаченні	по 20 хвилин	не менше 10 хвилин	встановлювалися окружними виборчими комісіями
2.	Надання ефірного часу на регіональному радіо	по 20 хвилин	не менше 10 хвилин	встановлювалися окружними виборчими комісіями
3.	Виготовлення інформаційних плакатів	по 2000 примірників	по 2000 примірників	по 2000 примірників
4.	Розміщення текстів передвиборних програм в одному з регіональних (місцевих) друкованих засобах масової інформації	не більше 3900 друкованих знаків	до 3900 друкованих знаків	до 3900 друкованих знаків

ВІДОМОСТІ
щодо обсягів ефірного часу, кількості інформаційних плакатів, що надавалися політичним партіям (виборчим блокам політичних партій) для проведення передвиборної агітації, а також кількості друкованих знаків тексту передвиборної програми на виборах народних депутатів України 1998–2012 років

№ з/п	Вид передвиборної агітації	Нормативно встановлені обсяги (кількість) із розрахунку на одну політичну партію (виборчий блок політичних партій)				
		Вибори 2012 року*	Позачергові вибори 2007 року**	Вибори 2006 року***	Вибори 2002 року****	Вибори 1998 року*****
1.	Надання ефірного часу на телебаченні:					
	- на загально-національному рівні	не менше 60 хвилин (час надавався у двох рівних частках)	30 хвилин	не менше 60 хвилин (час надавався у двох рівних частках)	не менше 30 хвилин (час надавався у двох рівних частках)	20 хвилин
	- на регіональних рівнях	по 20 хвилин у кожному регіоні (час надавався у двох рівних частках)	не надавався	20 хвилин (час надавався у двох рівних частках)	20 хвилин	встановлювалися окружними виборчими комісіями
2.	Надання ефірного часу на радіо:					
	- на загально-національному рівні	не менше 60 хвилин (час надавався у двох рівних частках)	30 хвилин	не менше 60 хвилин (час надавався у двох рівних частках)	30 хвилин (час надавався у двох рівних частках)	20 хвилин
	- на регіональних рівнях	по 20 хвилин у кожному регіоні (час надавався у двох рівних частках)	не надавався	20 хвилин (час надавався у двох рівних частках)	20 хвилин	встановлювалися окружними виборчими комісіями
3.	Виготовлення інформаційних плакатів:	не менш як по 2 примірники на кожну виборчу дільницю	не менш як по 2 примірники на кожну виборчу дільницю	не менш як по 2 примірники на кожну виборчу дільницю	по 5 примірників на кожну виборчу дільницю	по 5 примірників на кожну виборчу дільницю

№ з/п	Вид передвиборної агітації	Нормативно встановлені обсяги (кількість) із розрахунку на одну політичну партію (виборчий блок політичних партій)				
		Вибори 2012 року*	Позачергові вибори 2007 року**	Вибори 2006 року***	Вибори 2002 року****	Вибори 1998 року*****
4.	Розміщення текстів передвиборних програм політичних партій (виборчих блоків політичних партій):					
	- у газетах «Голос України» та «Урядовий кур'єр»	не більше 7800 друкованих знаків	не більше 7800 друкованих знаків	не більше 7800 друкованих знаків	не більше 7800 друкованих знаків	не більше 7800 друкованих знаків
	- у регіональних друкованих ЗМІ	не більше 7800 друкованих знаків (в одному з регіональних (місцевих) друкованих ЗМІ кожного регіону)	не розміщувалось	не більше 7800 друкованих знаків	не розміщувалось	не розміщувалось

* Нормативи щодо обсягів та кількості встановлено Законом України «Про вибори народних депутатів України» від 17 листопада 2011 року №4061-VI.

** Нормативи щодо обсягів та кількості встановлено Законом України «Про вибори народних депутатів України» від 25 березня 2004 року № 1665-IV.

*** Нормативи щодо обсягів та кількості встановлено Законом України «Про вибори народних депутатів України» від 25 березня 2004 року № 1665-IV.

**** Нормативи щодо обсягів та кількості встановлено Законом України «Про вибори народних депутатів України» від 18 жовтня 2001 року № 2766-III.

***** Нормативи щодо обсягів та кількості встановлено Законом України «Про вибори народних депутатів України» від 24 вересня 1997 року № 541/97-ВР, крім нормативів щодо обсягів ефірного часу, встановлених постановою Центральної виборчої комісії від 24 грудня 1997 року № 85 «Про порядок надання ефірного часу для ведення передвиборної агітації та про жеребкування політичних партій, виборчих блоків партій».

ЗАКОРДОННІ ВИБОРЧІ ДІЛЬНИЦІ: ОРГАНІЗАЦІЯ ПІДГОТОВКИ ТА ПРОВЕДЕННЯ ЧЕРГОВИХ ВИБОРІВ НАРОДНИХ ДЕПУТАТІВ УКРАЇНИ 28 жовтня 2012 року

ВИБОРЧІ ДІЛЬНИЦІ

Згідно з частинами першою та другою статті 22 Закону України «Про вибори народних депутатів України від 17 листопада 2011 року № 4061-VI (далі – Закон) для організації та проведення голосування виборців, які проживають або на день проведення голосування перебувають на відповідній території іноземної держави, використовуються закордонні виборчі дільниці, які утворюються при закордонних дипломатичних установах України, у військових частинах (формуваннях), дислокованих за межами України.

У 2012 році такі виборчі дільниці були вперше утворені на постійній основі і поза межами виборчого процесу. Підпунктом 4 пункту 6 розділу XV Закону утворення виборчих дільниць передбачалося не пізніше як за сто дев'яносто днів до дня голосування з чергових виборів до Верховної Ради України, що проводяться в останню неділю жовтня 2012 року, тобто до 20 квітня 2012 року включно.

Варто звернути увагу, що на відміну від попередніх законів про вибори Закон не передбачає можливості утворення закордонних виборчих дільниць у виняткових випадках.

На виконання вимог Закону, а також Порядку утворення звичайних, закордонних та спеціальних виборчих дільниць на постійній основі, затвердженого постановою Центральної виборчої комісії від 24 січня 2012 року № 11, постановами Центральної виборчої комісії від 12 квітня 2012 року № 67 та від 19 квітня 2012 року № 71 було утворено 115 закордонних виборчих дільниць.

Проте до початку виборчого процесу виборів народних депутатів України 28 жовтня 2012 року кількість виборчих дільниць і їх розташування дещо змінилися у зв'язку із закриттям дипломатичних установ та відкриттям нових.

Так, постановою Центральної виборчої комісії від 19 липня 2012 року № 121 було ліквідовано дві закордонні виборчі дільниці: № 900076 при Генеральному консульстві України у Владивостоці та № 900079 при Генеральному консульстві України в Тюмені, а постановою від 12 вересня 2012 року № 873 – закордонну виборчу дільницю № 900084 при Посольстві України в Сирійській Арабській Республіці.

Водночас утворено чотири закордонні виборчі дільниці при новостворених дипломатичних установах: № 900116 при Консульстві України в м. Дубай, № 900117

при Генеральному консульстві України в Єкатеринбурзі, № 900118 при Генеральному консульстві України в Новосибірську та № 900119 при Посольстві України в Республіці Сенегал.

Таким чином, на початок виборчого процесу з виборів народних депутатів України 28 жовтня 2012 року було утворено 116 закордонних виборчих дільниць № 900001–900075, № 900077, № 900078, № 900080–900083 та № 900085–900119. Загалом дільничні виборчі комісії закордонних виборчих дільниць були розташовані на території 77 держав та охоплювали територію 127 держав, де проживають громадяни України, які мають право голосу.

Із 116 закордонних виборчих дільниць 112 були утворені при закордонних дипломатичних установах України, а 4 – у військових частинах (формуваннях), дислокованих за межами України (закордонні виборчі дільниці № 900111 – 900114).

Для порівняння: під час виборів народних депутатів України 2002 року було утворено 90 виборчих дільниць у 67 державах; на виборах Президента України 2004 року – 123 виборчі дільниці у 77 державах; на виборах народних депутатів України 2006 року – 116 виборчих дільниць у 78 державах; на позачергових виборах народних депутатів України 2007 року – 115 виборчих дільниць у 78 державах; на виборах Президента України 2010 року – 113 виборчих дільниць у 76 державах.

Частиною третьою статті 19 Закону передбачено, що виборчі дільниці утворюються з кількістю виборців від 20 до 2500 осіб та поділяються на малі (з чисельністю виборців до 500 осіб), середні (від 500 до 1 500 виборців), великі (понад 1 500 виборців). Якщо на відповідній території налічується менше 20 виборців, за рішенням Центральної виборчої комісії на відповідній території виборча дільниця може бути утворена з меншою від зазначеного граничного значення чисельності виборців.

Особливість закордонних виборчих дільниць полягає в тому, що деякі з них утворювалися із значно більшою кількістю виборців, ніж встановлено частиною третьою статті 19 Закону. Зокрема, на виборах народних депутатів України 2012 року на закордонних виборчих дільницях № 900023 та № 900024 у Державі Ізраїль до списків виборців було включено відповідно понад 36 та 15 тисяч осіб; у Республіці Молдова на закордонних виборчих дільницях № 900055 та № 900056 – відповідно понад 53 та близько 17 тисяч осіб; у Федеративній

Республіці Німеччина на закордонних виборчих дільницях № 900059–900063 – від близько 15 до понад 27 тисяч осіб. На трьох із шести закордонних виборчих дільниць, утворених на території Російської Федерації, а саме на виборчій дільниці № 900075 при Посольстві України в Російській Федерації (м. Москва), до списків виборців включено понад 26 тисяч виборців, на виборчій дільниці № 900077 при Генеральному консульстві України в Ростові-на-Дону – понад 10 тисяч та на виборчій дільниці № 900078 при Генеральному консульстві України в Санкт-Петербурзі – понад 9,5 тисячі. На двох із чотирьох закордонних виборчих дільниць, утворених на території Сполучених Штатів Америки, а саме на виборчих дільницях № 900090 при Генеральному консульстві України в Нью-Йорку та № 900091 при Генеральному консульстві України в Сан-Франциско, до списків виборців включено відповідно близько 11 тисяч та понад 21 тисячу осіб.

ДІЛЬНИЧНІ КОМІСІЇ

Порядок утворення дільничної виборчої комісії закордонної виборчої дільниці визначено статтею 29 Закону.

Так, дільнична виборча комісія закордонної виборчої дільниці утворюється Центральною виборчою комісією у складі голови, заступника голови, секретаря та інших членів комісії. Кількісний склад такої виборчої комісії визначається відповідно до частин другої та третьої статті 28 Закону. Вимоги до членів дільничних виборчих комісій закордонних виборчих дільниць регламентовано частиною третьою статті 26, частинами другою та п'ятою статті 29 Закону.

Право подання кандидатур до складу дільничних виборчих комісій закордонних виборчих дільниць згідно з підпунктом 2 пункту 4 розділу XV та частиною третьою статті 29 Закону мали депутатські фракції, які зареєстровані в Апараті Верховної Ради України шостого скликання (фракція «БЮТ» – «Батьківщина», депутатська фракція «Наша Україна – Народна Самооборона», фракція комуністів, фракція Народної Партії у Верховній Раді України, фракція Партії регіонів); політичні партії – суб'єкти виборчого процесу, а також Міністерство закордонних справ України.

Усі суб'єкти, наділені правом подання кандидатур до складу дільничних виборчих комісій закордонних виборчих дільниць, могли скористатися цим правом шляхом внесення подання на паперових носіях та в електронному вигляді до Центральної виборчої комісії не пізніше як за тридцять дев'ять днів до дня голосування, тобто до 18 вересня 2012 року включно.

Форму подання щодо кандидатур до складу дільничних виборчих комісій закордонних виборчих дільниць було затверджено постановою Центральної виборчої комісії від 23 березня 2012 року № 55. Слід зазначити,

що Центральна виборча комісія вищезгаданою постановою уперше закріпила вимогу, згідно з якою кандидатури до складу дільничних виборчих комісій закордонних виборчих дільниць, утворених у військових частинах (формуваннях), дислокованих за межами України, включалися до цього подання Міністерства закордонних справ України на підставі пропозицій, завчасно наданих Міністерством оборони України.

Міністерство закордонних справ України повинно було включати до подання кандидатури у кількості, не меншій від мінімального і не більшої від середнього кількісного складу дільничних виборчих комісій, встановленого частинами другою чи третьою статті 28 Закону, тобто відповідно до виду виборчої дільниці (мала, середня, велика). Від решти суб'єктів подання згідно з вимогами Закону до складу дільничної виборчої комісії закордонної виборчої дільниці могли включатися не більше ніж по одному представнику.

Під час виборчого процесу з виборів народних депутатів України 28 жовтня 2012 року від депутатських фракцій, зареєстрованих в Апараті Верховної Ради України шостого скликання, та політичних партій – суб'єктів виборчого процесу до складу дільничних виборчих комісій закордонних виборчих дільниць було подано лише 22 кандидатури, зокрема:

21 кандидатуру – від трьох депутатських фракцій, які були зареєстровані в Апараті Верховної Ради України шостого скликання (4 – від фракції «БЮТ» – «Батьківщина», 1 – від депутатської фракції «Наша Україна – Народна Самооборона», 16 – від фракції Партії регіонів);

1 кандидатуру – від суб'єкта виборчого процесу – політичної партії Всеукраїнське об'єднання «Батьківщина».

Основне кадрове наповнення дільничних виборчих комісій забезпечило Міністерство закордонних справ України – всього 1745 осіб.

У зв'язку з малою кількістю кандидатур, поданих депутатськими фракціями, зареєстрованими в Апараті Верховної Ради України шостого скликання, та політичними партіями – суб'єктами виборчого процесу, процедуру жеребкування щодо включення кандидатур до складу дільничних виборчих комісій закордонних виборчих дільниць, встановлену постановою Комісії від 17 травня 2012 року № 88 «Про Порядок проведення жеребкування щодо включення кандидатур до складу дільничних виборчих комісій з виборів народних депутатів України» із змінами, внесеними постановою Комісії від 13 вересня 2012 року № 895, застосовувати не довелося.

Згідно з частиною одинадцятою статті 29 Закону кожний суб'єкт подання кандидатур до складу дільничних виборчих комісій, від якого включені кандидатури до складу дільничних виборчих комісій, мав право на пропорційну частку кожної категорії керівних посад у дільничних виборчих комісіях окремо малих, середніх, великих закордонних виборчих дільниць, яка залежала

від кількості кандидатур від відповідного суб'єкта, що ввійшли до складу виборчих комісій.

Постановою Центральної виборчої комісії від 17 травня 2012 року № 89 «Про Порядок розподілу керівних посад у дільничних виборчих комісіях з виборів народних депутатів України між суб'єктами подання» визначено процедуру розподілу керівних посад у дільничних виборчих комісіях, у тому числі дільничних виборчих комісіях закордонних виборчих дільниць.

Згідно з частиною дванадцятою статті 29 Закону особа, включена до складу дільничної виборчої комісії за поданням Міністерства закордонних справ України, може бути призначена на керівну посаду у виборчій комісії тільки у випадку відсутності кандидатур на таку посаду від інших суб'єктів подання. На виконання цієї норми Закону на керівні посади було призначено 21 особу з 22 поданих кандидатур від депутатських фракцій та політичної партії – суб'єкта виборчого процесу у 17 дільничних виборчих комісіях. У решті дільничних виборчих комісій на керівні посади було призначено осіб із кандидатів, поданих Міністерством закордонних справ України.

У строк, встановлений Законом, тобто не пізніше як за тридцять один день до дня голосування, за результатами розгляду відповідних подань постановою Центральної виборчої комісії від 26 вересня 2012 року № 1091 було утворено 116 дільничних виборчих комісій закордонних виборчих дільниць.

СПИСКИ ВИБОРЦІВ

Згідно зі статтею 2 Закону підставою реалізації виборцем свого права голосу на виборах є його включення до списку виборців на виборчій дільниці, в тому числі і на закордонній. Виборчий бюлетень на закордонній виборчій дільниці виборець міг отримати за умови пред'явлення ним одного з документів, який підтверджує особу та громадянство України: паспорта громадянина України для виїзду за кордон, дипломатичного паспорта, службового паспорта, а також паспорта громадянина України на закордонних виборчих дільницях, утворених у країнах, до яких дозволено в'їзд громадян України за паспортом громадянина України.

На виборчих дільницях списки виборців складалися на основі відомостей Державного реєстру виборців (далі – Реєстр). Складання списків виборців, їх перевірка та уточнення було надзвичайно важливим етапом виборчого процесу.

Перевірити включення своїх даних до Реєстру громадянин міг і поза виборчим процесом. У разі якщо особа, яка проживала чи перебувала за межами України, набула права голосу або має право голосу, однак виявила, що вона не включена до Реєстру, могла звернутися щодо свого включення до Реєстру до закордонної

дипломатичної установи України за місцем проживання чи перебування із заявою за формою, встановленою Центральною виборчою комісією (постанова Комісії від 15 жовтня 2010 року № 415). Крім того, виборець, який проживав чи перебував за межами України, в разі зміни його персональних даних, зокрема виборчої адреси, міг особисто звернутися до відповідної закордонної дипломатичної установи України із заявою про внесення змін до його персональних даних у Реєстрі.

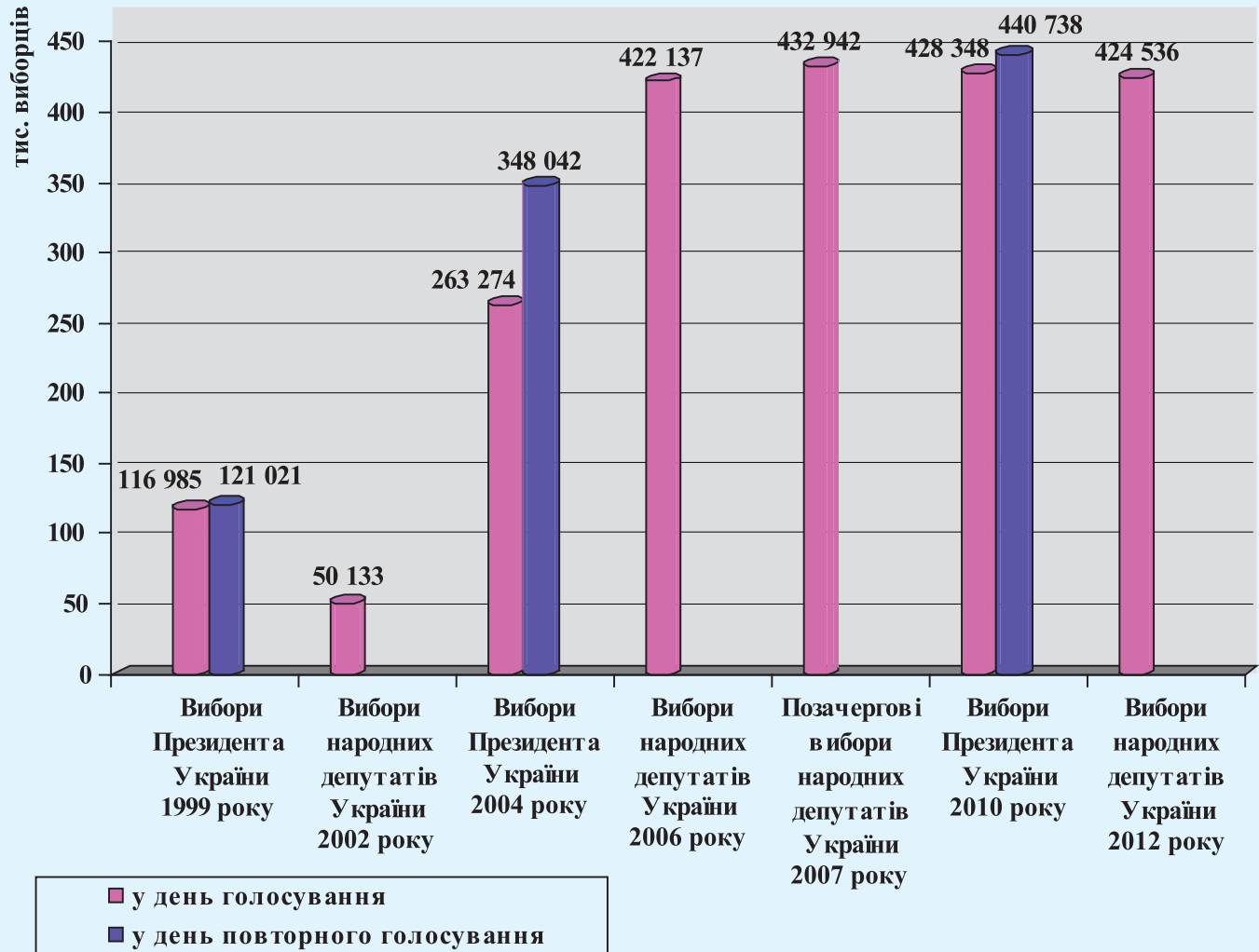
Виборець, який проживає в Україні, а в день голосування перебував за її межами, не пізніше як за п'ять днів до дня голосування (до 22 жовтня 2012 року включно) міг звернутися з мотивованою заявою про тимчасову зміну місця його голосування без зміни виборчої адреси в Україні до органу ведення Реєстру за своєю виборчою адресою в Україні або до органу ведення Реєстру у Міністерстві закордонних справ України (частина третя статті 44 Закону та пункт 2.3 Порядку тимчасової зміни місця голосування виборця без зміни його виборчої адреси, затвердженого постановою Центральної виборчої комісії від 13 вересня 2012 року № 893 (із змінами, внесеними постановою Комісії від 22 вересня 2012 року № 1046)).

З метою забезпечення реалізації процедури голосування на виборах народних депутатів України 2012 року у порядку, передбаченому статтею 44 Закону, органом ведення Реєстру в Міністерстві закордонних справ України у строки, визначені Законом, були підготовлені та передані до відповідних виборчих дільниць попередні та уточнені списки виборців.

Порядок складання та уточнення списків виборців на закордонних виборчих дільницях для підготовки і проведення голосування з виборів народних депутатів України регламентовано статтею 44 Закону, Законом України «Про Державний реєстр виборців», Порядком складання попередніх списків виборців для звичайних виборчих дільниць для підготовки та проведення голосування з виборів народних депутатів України, затвердженим постановою Центральної виборчої комісії від 29 лютого 2012 року № 38, та Роз'ясненням щодо складання та уточнення списків виборців для підготовки і проведення голосування з виборів народних депутатів України, затвердженим постановою Центральної виборчої комісії від 7 червня 2012 року № 96. Форми попереднього та уточненого списків виборців були встановлені постановою Центральної виборчої комісії від 26 січня 2012 року № 198.

До попередніх списків виборців на закордонних виборчих дільницях включалися громадяни України, яким виповнилося або на день голосування повинно було виповнитися 18 років, які мають право голосу на виборах та виборча адреса яких знаходиться за межами України (відносяться за виборчою адресою до відповідної закордонної виборчої дільниці згідно з відомостями Реєстру).

Кількість виборців, включених до списків виборців на закордонних виборчих дільницях, на виборах Президента України та народних депутатів України, які проводилися у період із 1999 до 2012 року

Не пізніше як за двадцять два дні до дня голосування, тобто до 5 жовтня 2012 року включно, Міністерство закордонних справ України передавало по одному примірнику попереднього списку виборців на паперовому носії до відповідних дільничних виборчих комісій. А вже наступного дня після отримання попереднього списку виборців дільнична виборча комісія закордонної виборчої дільниці надавала його для загального ознайомлення у приміщенні дільничної виборчої комісії, щоб виборці могли перевірити наявність та правильність внесених до нього відомостей.

Крім того, з метою ознайомлення виборців щодо включення їх до списку виборців дільнична виборча комісія закордонної виборчої дільниці надсилала або доставляла в інший спосіб кожному виборцю іменне

запрошення (за формою, затвердженою постановою Центральної виборчої комісії від 24 січня 2013 року № 12), яким повідомляла про включення його до попереднього списку виборців відповідної виборчої дільниці, адресу дільничної виборчої комісії, її номер телефону і розпорядок роботи, а також про час і місце голосування.

Виборець, який виявив неправильності у попередньому списку виборців на закордонній виборчій дільниці, у тому числі невключення його до списку виборців, міг особисто подати заяву щодо неправильностей у попередньому списку виборців на закордонній виборчій дільниці. Така заява могла бути подана виборцем до дільничної виборчої комісії не пізніше як за п'ять днів до дня голосування, тобто до 22 жовтня 2012 року включно.

За наслідками розгляду заяв виборців та з урахуванням відомостей, поданих згідно із Законом України «Про Державний реєстр виборців», орган ведення Реєстру в Міністерстві закордонних справ України виготовляв уточнений список виборців, який не пізніше як за два дні до дня голосування (до 25 жовтня 2012 року включно) передавав дільничній виборчій комісії закордонної виборчої дільниці.

Таким чином, на відміну від попередніх законів про вибори чинний Закон не наділяв дільничні виборчі комісії повноваженнями щодо включення виборця до списку виборців, виключення його з цього списку, внесення змін до персональних даних виборця у список за наслідком розгляду заяв громадян. Такі функції Законом покладено виключно на орган ведення Реєстру в Міністерстві закордонних справ України.

У день голосування дільничні виборчі комісії могли лише вносити зміни до уточненого списку виборців на закордонній виборчій дільниці шляхом виправлення неточностей та технічних опісок – неправильне написання прізвища, власного імені (усіх власних імен), по батькові (за наявності), дати народження, номера будинку, квартири місця проживання – в разі якщо, незважаючи на такі технічні опіски, є зрозумілим, що до списку виборців включено саме того виборця, який прибув на виборчу дільницю для голосування. Можливості включення виборців до уточненого списку виборців на закордонній виборчій дільниці у день голосування Законом не передбачено.

Для проведення голосування з виборів народних депутатів України 28 жовтня 2012 року органом ведення Реєстру в Міністерстві закордонних справ України до списків виборців на 116 закордонних виборчих дільницях було включено 424 536 виборців.

ОРГАНІЗАЦІЯ ГОЛОСУВАННЯ

З метою забезпечення голосування на виборах народних депутатів України 28 жовтня 2012 року постановою Центральної виборчої комісії № 1003 встановлено Порядок передачі дільничним виборчим комісіям закордонних виборчих дільниць виборчих бюлетенів з виборів народних депутатів України.

Відповідно до зазначеного Порядку Центральна виборча комісія на своєму засіданні 20 жовтня 2012 року передала через уповноваженого представника Міністерства закордонних справ України всім 116 дільничним виборчим комісіям закордонних виборчих дільниць виборчі бюлетені в упаковці підприємства-виготовлювача у кількості, що на 0,5 відсотка перевищувала кількість виборців, включених до списку виборців на кожній виборчій дільниці, а саме 423 304 виборчі бюлетені.

Крім того, у зв'язку зі зверненнями Міністерства закордонних справ України з приводу недостатньої

кількості виборчих бюлетенів на окремих закордонних виборчих дільницях, де проживає значна кількість громадян України, які не були включені до попередніх списків виборців, оскільки не перебували на консульському обліку і не були внесені до Державного реєстру виборців за власними заявами, але були включені до списків виборців під час їх уточнення, було додатково виготовлено та 25 жовтня 2012 року на засіданні Центральної виборчої комісії передано 1 628 виборчих бюлетенів для 13 закордонних виборчих дільниць.

Водночас із об'єктивних причин на одну з 13 закордонних виборчих дільниць, а саме на закордонну виборчу дільницю № 900027 (Посольство України в Ірландії), додатково передані 24 виборчі бюлетені не вдалося доставити до дня виборів. У зв'язку з чим Міністерство закордонних справ України повернуло їх Центральній виборчій комісії. Зазначені бюлетені були погашені відповідно до постанови Центральної виборчої комісії від 8 листопада 2012 року № 1947.

Голосування на закордонних виборчих дільницях проводилося відповідно до частини першої статті 85 Закону з восьмої до двадцятої години без перерви за місцевим часом країн, де утворені ці дільниці, в порядку, визначеному цією статтею Закону.

Першим за київським часом розпочалося голосування на закордонній виборчій дільниці № 900001 (при Посольстві України в Австралії) – в 00 годин 00 хвилин 28 жовтня 2012 року. Останнім за київським часом голосування розпочалося на виборчій дільниці № 900091 (при Генеральному консульстві в Сан-Франциско, Сполучені Штати Америки) – о 17 годині 00 хвилин 28 жовтня 2012 року.

З метою забезпечення спостереження за ходом і встановлення підсумків голосування на виборах народних депутатів України, зокрема на закордонних виборчих дільницях, своєчасного отримання та оприлюднення відповідної оперативної інформації 25 вересня 2012 року Центральна виборча комісія своєю постановою № 1074 затвердила Порядок передачі до Центральної виборчої комісії оперативної інформації про хід та підсумки голосування у день голосування на виборах народних депутатів України.

На виконання цього Порядку дільничні виборчі комісії закордонних виборчих дільниць невідкладно надсилали технічними засобами зв'язку через Міністерство закордонних справ України до Центральної виборчої комісії оперативну інформацію, зокрема, про наявність кворуму на підготовчому засіданні комісії, кількість виборців, внесених до списку виборців на виборчій дільниці, та кількість виборців, які отримали виборчі бюлетені на виборчій дільниці, на момент закінчення голосування, а також невідкладно – про надзвичайні події, що перешкоджають проведенню голосування на виборчій дільниці впродовж дня голосування.

ВСТАНОВЛЕННЯ ПІДСУМКІВ ГОЛОСУВАННЯ

Згідно з частиною другою статті 22 Закону закордонні виборчі дільниці утворюються Центральною виборчою комісією при закордонних дипломатичних установах України, у військових частинах (формуваннях), дислокованих за межами України, з рівномірним віднесенням до всіх одномандатних округів, які утворюються на території столиці України – міста Києва.

Разом з тим, Рішенням Конституційного Суду України від 4 квітня 2012 року № 7 рп/2012 положення частини другої статті 22 Закону «з рівномірним віднесенням до всіх одномандатних округів, які утворюються на території столиці України – міста Києва» визнано такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними).

Крім того, у мотивувальній частині вказаного Рішення Конституційний Суд України зауважив, зокрема, що виборці, які проживають або перебувають за межами України, за існуючою пропорційно-мажоритарною виборчою системою реалізують своє виборче право лише за пропорційною складовою змішаної виборчої системи.

У зв'язку із втратою чинності визнаних неконституційними положень Закону закордонні виборчі дільниці не були віднесені до жодного одномандатного округу, а також виникла прогалина в законодавчому врегулюванні організаційно-правового механізму забезпечення реалізації права голосу в загальнодержавному багатомандатному виборчому окрузі виборцями – громадянами України, які проживають чи на день голосування на виборах народних депутатів України перебувають за межами України, та порядку врахування волевиявлення таких виборців під час встановлення результатів виборів народних депутатів України.

Оскільки закордонні виборчі дільниці не відносилися до одномандатних виборчих округів, утворених у межах Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя, дільничні виборчі комісії таких виборчих дільниць не мали підстав передавати повідомлення про зміст протоколу про підрахунок голосів виборців на закордонних виборчих дільницях у загальнодержавному багатомандатному виборчому окрузі до окружних виборчих комісій відповідних одномандатних виборчих округів, як це передбачено частиною шостою статті 93 Закону.

У свою чергу окружні виборчі комісії, утворені для організації підготовки та проведення чергових виборів народних депутатів України 28 жовтня 2012 року в одномандатних виборчих округах у межах Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя, не мали правових підстав отримувати повідомлення про зміст протоколів про підрахунок голосів виборців на закордонних виборчих дільницях у загальнодержавному багатомандатному виборчому окрузі від дільнич-

них виборчих комісій закордонних виборчих дільниць та брати їх до уваги при встановленні підсумків голосування у загальнодержавному багатомандатному виборчому окрузі в межах відповідних одномандатних виборчих округів, як це передбачено частиною першою статті 95 Закону.

Однак встановлення Центральною виборчою комісією результатів чергових виборів народних депутатів України 28 жовтня 2012 року в загальнодержавному багатомандатному виборчому окрузі без урахування підсумків голосування на закордонних виборчих дільницях спотворило б результати виборів, оскільки вони не відображали б волевиявлення всіх громадян України, які взяли участь у голосуванні на виборах народних депутатів України.

З огляду на такі обставини та з метою визначення організаційно-правового механізму врахування волевиявлення виборців, які проживають або на день проведення голосування перебувають на території іноземних держав, при встановленні результатів чергових виборів народних депутатів України 28 жовтня 2012 року в загальнодержавному багатомандатному виборчому окрузі Центральна виборча комісія 26 вересня 2012 року прийняла постанову № 1089 «Про окремі питання встановлення результатів чергових виборів народних депутатів України 28 жовтня 2012 року в загальнодержавному багатомандатному виборчому окрузі».

Цією постановою було встановлено порядок врахування Центральною виборчою комісією при встановленні результатів виборів у загальнодержавному багатомандатному виборчому окрузі на чергових виборах народних депутатів України 28 жовтня 2012 року результатів волевиявлення виборців, які проживають або на день проведення голосування перебувають на території іноземних держав, зафіксованих у протоколах про підрахунок голосів виборців на закордонних виборчих дільницях у загальнодержавному багатомандатному виборчому окрузі.

Таким чином, після закінчення голосування дільничні виборчі комісії закордонних виборчих дільниць здійснювали підрахунок голосів виборців та склали відповідні протоколи за формою, встановленою постановою Центральної виборчої комісії від 17 вересня 2012 року № 950.

Порядок передачі протоколів дільничних виборчих комісій про підрахунок голосів виборців на закордонних виборчих дільницях у загальнодержавному багатомандатному виборчому окрузі та повідомлень про їх зміст до Центральної виборчої комісії на виборах народних депутатів України 28 жовтня 2012 року також було регламентовано постановою Центральної виборчої комісії від 26 вересня 2012 року № 1089.

Дільничні виборчі комісії всіх закордонних виборчих дільниць через Міністерство закордонних справ

України вчасно передавали до Центральної виборчої комісії всю передбачену інформацію, зокрема і про підрахунок голосів виборців.

Центральна виборча комісія на засіданні 8 листопада 2012 року розглянула, оголосила протоколи дільничних виборчих комісій про підрахунок голосів виборців на закордонних виборчих дільницях та склала протокол про підсумки голосування на закордонних виборчих дільницях у загальнодержавному багатомандатному виборчому окрузі, форму якого було встановлено постановою Центральної виборчої комісії від 26 вересня

2012 року № 1089. На той час до Центральної виборчої комісії через Міністерство закордонних справ України були доставлені оригінали всіх протоколів та інших виборчих документів усіх 116 дільничних виборчих комісій закордонних виборчих дільниць.

Чергові вибори народних депутатів України 28 жовтня 2012 року вкотре засвідчили дуже низьку явку виборців на закордонних виборчих дільницях. Так, 28 жовтня 2012 року проголосували 20 570 (4,85%) виборців із 424 536, включених до списків виборців на закордонних виборчих дільницях.

ВІДОМОСТІ

щодо кількості закордонних виборчих дільниць у кожній з іноземних держав, на території яких вони були утворені, та кількості виборців, внесених до списків виборців, і кількості виборців, які отримали виборчі бюлетені

№ з/п	Назва іноземної держави	Кількість закордонних виборчих дільниць	Номери закордонних виборчих дільниць	Кількість виборців, внесених до списків виборців (за протоколами ДВК)	Кількість виборців, які отримали виборчі бюлетені для голосування у загальнодержавному багатомандатному виборчому окрузі
1	Австралія	1	900001	1 999	43
2	Азербайджанська Республіка	1	900003	219	71
3	Алжирська Народна Демократична Республіка	1	900004	187	51
4	Арабська Республіка Єгипет	1	900022	503	62
5	Аргентинська Республіка	1	900005	807	74
6	Грецька Республіка	2	900016 – 900017	4 668	760
7	Грузія	2	900018 – 900019	488	259
8	Демократична Республіка Конго	2	900111 – 900112	165	154
9	Держава Ізраїль	2	900023 – 900024	51 762	1266
10	Держава Кувейт	1	900046	135	48
11	Естонська Республіка	1	900021	4 178	778
12	Ірландія	1	900027	198	76
13	Ісламська Республіка Іран	1	900026	203	51
14	Ісламська Республіка Пакистан	1	900066	35	22
15	Італійська Республіка	3	900031 – 900033	6 823	1183
16	Йорданське Хашимітське Королівство	1	900034	560	98
17	Канада	2	900037 – 900038	5 916	421

№ з/п	Назва іноземної держави	Кількість закордонних виборчих дільниць	Номери закордонних виборчих дільниць	Кількість виборців, внесених до списків виборців (за протоколами ДВК)	Кількість виборців, які отримали виборчі бюлетені для голосування у загальнодержавному багатомандатному виборчому окрузі
18	Киргизька Республіка	1	900040	126	41
19	Китайська Народна Республіка	2	900041 – 900042	486	112
20	Королівство Бельгія	1	900006	1 998	385
21	Королівство Данія	1	900020	1 248	115
22	Королівство Іспанія	3	900028 – 900030	8 751	1472
23	Королівство Марокко	1	900053	290	46
24	Королівство Нідерланди	1	900058	1 102	116
25	Королівство Норвегія	1	900064	238	61
26	Королівство Саудівська Аравія	1	900082	102	29
27	Королівство Таїланд	1	900093	90	29
28	Королівство Швеція	1	900109	621	109
29	Латвійська Республіка	1	900047	1 816	266
30	Литовська Республіка	1	900048	1 305	120
31	Ліванська Республіка	1	900049	1 486	87
32	Лівія	1	900050	139	47
33	Малайзія	1	900052	42	23
34	Мексиканські Сполучені Штати	1	900054	129	38
35	Об'єднані Арабські Емірати	2	900065, 900116	359	122
36	Південно – Африканська Республіка	1	900068	190	39
37	Португальська Республіка	2	900073 – 900074	3 475	534
38	Республіка Австрія	1	900002	2 071	354
39	Республіка Білорусь	2	900007 – 900008	11 296	360
40	Республіка Болгарія	2	900009 – 900010	2 975	230
41	Республіка Вірменія	1	900015	344	87
42	Республіка Індія	1	900025	112	44
43	Республіка Казахстан	2	900035 – 900036	1 074	106
44	Республіка Кенія	1	900039	48	30
45	Республіка Кіпр	1	900043	181	51
46	Республіка Корея	1	900044	104	42

№ з/п	Назва іноземної держави	Кількість закордонних виборчих дільниць	Номери закордонних виборчих дільниць	Кількість виборців, внесених до списків виборців (за протоколами ДВК)	Кількість виборців, які отримали виборчі бюлетені для голосування у загальнодержавному багатомандатному виборчому окрузі
47	Республіка Куба	1	900045	369	96
48	Республіка Ліберія	1	900113	293	291
49	Республіка Македонія	1	900051	76	40
50	Республіка Молдова	2	900055 – 900056	70 093	815
51	Республіка Перу	1	900067	181	63
52	Республіка Польща	4	900069 – 900072	6 604	885
53	Республіка Сенегал	1	900119	51	18
54	Республіка Сербія	2	900083, 900114	434	193
55	Республіка Сінгапур	1	900085	160	54
56	Республіка Словенія	1	900088	211	38
57	Республіка Узбекистан	1	900100	1 285	170
58	Республіка Хорватія	1	900104	197	49
59	Російська Федерація	6	900075, 900077 – 900078, 900115, 900117 – 900118	54 759	741
60	Румунія	2	900080 – 900081	364	108
61	Словацька Республіка	2	900086 – 900087	2 294	161
62	Соціалістична Республіка В'єтнам	1	900012	113	26
63	Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії	2	900013 – 900014	1 156	386
64	Сполучені Штати Америки	4	900089 – 900092	44 162	1269
65	Туніська Республіка	1	900094	231	51
66	Турецька Республіка	2	900095 – 900096	248	92
67	Туркменістан	1	900097	652	424
68	Угорщина	2	900098 – 900099	5 312	285
69	Федеративна Республіка Бразилія	1	900011	110	39
70	Федеративна Республіка Нігерія	1	900057	199	26
71	Федеративна Республіка Німеччина	5	900059 – 900063	99 103	2050
72	Фінляндська Республіка	1	900101	1 258	114

№ з/п	Назва іноземної держави	Кількість закордонних виборчих дільниць	Номери закордонних виборчих дільниць	Кількість виборців, внесених до списків виборців (за протоколами ДВК)	Кількість виборців, які отримали виборчі бюлетені для голосування у загальнодержавному багатомандатному виборчому окрузі
73	Французька Республіка	2	900102 – 900103	1 836	250
74	Чеська Республіка	2	900105 – 900106	10 504	1094
75	Чорногорія	1	900107	112	33
76	Швейцарська Конфедерація	1	900108	697	125
77	Японія	1	900110	428	72
	Усього	116		424 536	20570

ВІДОМОСТІ

щодо активності виборців під час голосування за межами України на виборах Президента України та народних депутатів України (1999 – 2012 роки)

Назва виборів	Дата проведення голосування	Кількість виборців, внесених до списків виборців на закордонних виборчих дільницях	Кількість виборців, які отримали виборчі бюлетені	Відсоток виборців, які отримали виборчі бюлетені	Кількість виборців, які взяли участь у голосуванні	Відсоток виборців, які взяли участь у голосуванні
Вибори Президента України 1999 року	31 жовтня 1999 року	116 985	24 654	21,07	24 610	21,04
	14 листопада 1999 року	121 021	30 611	25,26	30 598	25,25
Вибори народних депутатів України 2002 року	31 березня 2002 року	50 133	21 335	42,55	21 315	42,51
Вибори Президента України 2004 року	31 жовтня 2004 року	263 274	62 411	23,70	62 373	23,69
	26 грудня 2004 року	348 042	103 099	29,62	103 079	29,61
Вибори народних депутатів України 2006 року	26 березня 2006 року	422 137	34 122	8,08	34 115	8,08
Позачергові вибори народних депутатів України 2007 року	30 вересня 2007 року	432 942	25 857	5,97	25 850	5,97
Вибори Президента України 2010 року	17 січня 2010 року	428 348	32 020	7,47	32 015	7,47
	7 лютого 2010 року	440 738	45 200	10,25	45 193	10,25
Вибори народних депутатів України 2012 року	28 жовтня 2012 року	424 536	20 570	4,85	20 570	4,85

Конституційно-процесуальні технології у виборчому законодавстві: до постановки проблеми

Христина ПРИХОДЬКО,

кандидат юридичних наук, доцент,

завідувач кафедри муніципального права, вчений секретар Академії муніципального управління

У статті аналізуються концептуально-правові питання системно-структурованого застосування конституційно-процесуальних технологій з метою подальшої оптимізації та кодифікації виборчих процедур, їх сутнісного, змістовного та формального удосконалення на рівні прийняття Виборчого кодексу України.

Ключові слова: конституційно-процесуальні технології, виборче законодавство, конституційно-процесуальні принципи, конституційно-процесуальні строки, конституційно-процесуальна відповідальність.

«Технології» і такий популярний у сучасних правових дослідженнях «технологічний підхід» асоціюється з інноваційністю, оптимальністю, продуктивністю, послідовністю та алгоритмічністю, ефективністю явищ та/або процесів. Науково-доктринальне обґрунтування ж «конституційно-процесуальних технологій» має на меті їх подальше системне застосування в конституційно-процесуальному законодавстві, в тому числі у виборчому (в його статутарному (формалізованому) та динамічному (діяльнісно-функціональному) сенсі). Пропоноване сегментарне дослідження конституційно-процесуальних технологій у виборчому законодавстві є цілком закономірним кроком з огляду на те, що виборчі процесуальні відносини є одними з пріоритетних у сфері публічно-правових процесуальних відносин і потребують в умовах конституційної модернізації відповідного системного виваженого підходу до удосконалення їх змісту.

Методологічною основою цього дослідження є опрацьовані автором науково-доктринальні підходи щодо «технологій», «соціальних технологій», «юридичних технологій», а також щодо запровадження та адаптації технологічного підходу в конституційно-правових дослідженнях, які мають концептуально-правову значущість для формування авторської концепції «конституційно-процесуального методу»¹, який розуміється як системна сукупність конституційно-процесуальних технологій правового забезпечення реалізації норм Конституції України, зокрема в частині пріоритетних форм безпосередньої демократії та їх

процесуально-правового супроводження. Аналізуючи зміст терміна «технологія», запровадженого, за енциклопедичними даними, у XVIII столітті німецьким ученим Йоганном Бекманом, який «вперше став викладати технологію як науку про ремесло» [1], робимо висновки про прикладний характер і первинне праксеологічне значення технології та похідного від неї технологічного підходу. Про перспективність подібних суджень свідчать пізніше сформовані концепції щодо «соціальних технологій», під якими розуміються практично орієнтоване соціальне знання, яке має на меті створення та зміну організаційних структур, та управління соціальною поведінкою людей; сукупність методів і прийомів вирішення завдань (досягнення мети), вироблених у процесі соціального планування та проектування [2, с. 65]. З наведеного можна робити висновки про те, що будь-які інші технології, в тому числі і політичні, інформаційні, виборчі, правові (юридичні), законодавчі, є різновидом соціальних. Подальше урахування наявності, а в окремих випадках і домінування соціологічного елементу в правових (юридичних) технологіях змушує не перебільшувати роль власне юридичних технологій, а розглядати і застосовувати їх у системному зв'язку з іншими. Яскравим прикладом виступає інститут соціальної відповідальності суб'єктів виборчого процесу, подальша формалізація якого є хоча і довготривалим «проектом», але в майбутньому більш перспективним.

У своєму дослідженні автор спирається переважно на наукові розробки та доктринальні положення з

¹ Конституційно-процесуальний метод автор обґрунтовує як один з невід'ємних елементів системи методів правового регулювання; різновид процесуально-правового методу; науково обґрунтовану, збалансовану, оптимальну та ефективну системну сукупність процесуально-правових способів, засобів і прийомів забезпечення реалізації матеріальних конституційно-правових норм, конституційно-процесуального гарантування реалізації та захисту конституційних прав і обов'язків людини і громадянина. Див. детальн.: Приходько Х.В. Метод конституційного процесуального права України (конституційно-процесуальний метод): до постановки проблеми / Х.В. Приходько // Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. – 2012. – № 2. – С. 26–31.

проблеми законодавчих технологій, окремі аспекти яких аналізують автори О.В. Богачова, Н.В. Ганжа, Л.М. Горбунова, Л.В. Гульченко, В.С. Ковальський, І.П. Козінцев, О.Л. Копиленко, Б.В. Малишев, О.В. Москалюк, Н.О. Омельченко, В.І. Риндюк, Т.О. Топольнянська, М.О. Теплоук, Ю.С. Шемшученко, О.І. Ющик. Аналіз теоретичних і концептуально-правових положень, висновків і рекомендацій доктринального і прикладного значення, викладених у розглянутих нами працях [3–7] приводить до висновків про те, що законодавчий процес і законодавчі технології виконують правосистемоутворюючу функцію щодо формування цілісної, уніфікованої основи конституційного процесуального законодавства.

Вивчення науково-доктринальних положень зарубіжних авторів (М.В. Долгополової, С.Д. Князева, В.Д. Мазаєва, О.В. Марченко, А.Л. Міронова, М.Ю. Осіпова, І.В. Рукавішнікової, О.В. Скурко та ін.) щодо окремих питань сучасного методологічного та методичного інструментарію правового врегулювання конституційних, зокрема їх процесуальних відносин [8–17], а також вітчизняних дослідників конституційного процесуального права (В.Р. Барського, Д.М. Белова, Ю.М. Бисаги, О.П. Євсєєва, І.С. Куненко, С.Л. Лисенкова, В.В. Медведчука, В.П. Паліюка, Ю.С. Педька, В.Ф. Погорілка, М.Д. Савенка, О.В. Совгирі, В.Л. Федоренка) дає змогу обґрунтувати конституційно-процесуальні технології як системний міжгалузевий комплексний інструментарій, що включає знання конституційно-процесуального напрямку; передбачені конституційно-процесуальною формою алгоритми (послідовність здійснення дій суб'єктів у процесі реалізації матеріальних норм конституційного права), сукупність способів і засобів реалізації конституційної правосуб'єктності.

Конституційно-процесуальними технологіями слід характеризувати процесуальні принципи; процесуальні дефініції; процесуальні права і обов'язки; процесуальну відповідальність; процесуальні стадії і етапи; процесуальні строки; юридичну чинність процесуальних документів. Аксиологічний аспект їх застосування (під яким автор розуміє роз'яснення, аналіз, прогнозування, встановлення доцільності та визначення оптимальності, регламентацію, систематизацію) вбачаємо в створенні сприятливих соціально-правових умов реалізації та захисту індивідуальних і колективних конституційних прав і свобод, обов'язків людини і громадянина, передбачених правореалізаційним процесом, а в загальногалузевому розумінні – правових умов реалізації конституційної правосуб'єктності, передбачених конституційно-процесуальною формою.

Вважаємо, що окреслене системно-структуроване застосування перелічених вище складових сприяє подальшій оптимізації та подальшій кодифікації виборчих процедур, їх сутнісному, змістовному та формаль-

ному удосконаленню на рівні прийняття Виборчого кодексу України. Про це детальніше.

Концептуальну правову основу конституційно-процесуальних технологій складають три основних блоки *процесуальних принципів* – базисні (загальні), функціонально-галузеві та інституційно-спеціалізовані. До першого блоку принципів належать загальновизнані норми, ціннісні критерії розвитку взаємин людини і держави, відображені в Конституції України та закріплені міжнародно-правовими стандартами, зокрема гуманність, демократизм, верховенство права, конституційність, законність, наукова обґрунтованість, гласність, реальність, достатня регламентованість, правова рівність, доступність. Другий блок принципів складають загальні «принципи процесуального права» [18]. Наприклад, ними визначаються «об'єктивність, професіоналізм, істинність результатів, процесуальна економія» [19], а також відносять процесуальну оптимальність, розумність строків. Третій блок – інституційно-спеціалізовані принципи, до групи яких належать принципи виборчого процесу, визначені виборчими законами, зокрема частиною другою статті 11 Закону України «Про вибори народних депутатів України» [20]; частиною другою статті 11 Закону України «Про вибори Президента України» [21]; частиною першою статті 11 Закону України «Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів» [22]. Текстуальний зміст і концептуальний обсяг принципів виборчого процесу корелюється змістом відповідних міжнародно-правових стандартів і водночас перебуває в системно-змістовному зв'язку з двома першими групами принципів. Виходячи з цього, надзвичайно важливим на законодавчому рівні є збереження наявних зв'язків між усіма наведеними елементами аксіологічної основи виборчого процесу.

Процесуальні дефініції – це одна з технологій, представлена і продукована методологічним інструментарієм юридичної техніки, яка головним чином створює і забезпечує термінологічну основу, системність і уніфікованість змісту виборчого процесуального законодавства; є особливо цінною в правозастосовчому та правотлумачному процесах. Актами тлумачення можуть бути охарактеризовані, наприклад, правові позиції Конституційного Суду України, Центральної виборчої комісії. До процесуальних дефініцій виборчого законодавства слід віднести визначення понять «виборчий процес», «стадії виборчого процесу», «етапи виборчого процесу», «виборчі строки», «суб'єкти виборчого процесу», «учасники виборів», «виборець», «виборче процесуальне законодавство», «виборча процесуальна правосуб'єктність», «процесуальна відповідальність суб'єктів виборчого процесу», «документація у виборчому процесі», «виборчий бюлетень», «протокол виборчої комісії», «рішення ви-

борчої комісії» та ін. Останнім часом спостерігається тенденція ігнорування законодавцем термінологічної визначеності базових понять, які використовуються в нормативно-правових актах конституційного процесуального законодавства в окремих блоках (наприклад, преамбулах, статтях, главах, розділах). Такий підхід ускладнює правозастосування; призводить до зростання випадків недотримання конституційних процедур і тим самим до зниження їх соціальної значущості. У виборчих законах визначення процесуальних дефініцій не отримує належного системного кодифікованого підходу.

Процесуальні умови – це умови-фактори (наприклад, передбачена процесуальна правосуб'єктність, доступ до публічної інформації, правова культура суб'єктів виборчого процесу) і умови-вимоги (наприклад, дотримання суб'єктами та учасниками процесу послідовності дій – етапів, процесуальних строків). Однією з важливих умов-факторів є встановлений *конституційно-процесуальний режим*, під яким автор розуміє встановлений нормами конституційного процесуального законодавства процедурно-процесуальний порядок функціонування конституційних процесуальних відносин, реалізації та захисту конституційних прав, свобод і обов'язків, здійснення повноважень учасниками цих відносин. У ході аналізу проблеми забезпечення конституційно-правового режиму виникає питання його універсальності, уніфікованості, системності і структурованості. Конституційно-процесуальний режим виборчого процесу насамперед забезпечує інститут відповідальності, причому, як ми вже зазначали, не тільки юридичної, а й соціальної відповідальності суб'єктів виборчого процесу, зокрема учасників виборів.

Вивчення та аналіз змісту окремих нормативно-правових актів (постанов Центральної виборчої комісії [23], постанов судів загальної юрисдикції [24], звітів висновків про виявлені правопорушення національними та міжнародними спостерігачами за виборами [25; 26; 27]) та іншої процесуальної документації (наприклад, обвинувального висновку по кримінальній справі з обвинуваченням особи у скоєнні злочину, передбаченого частиною першою статті 157 КК України), які складають фактологічну основу дослідження щодо попередження порушень виборчих процедур, дозволяє робити висновки, що проблема забезпечення конституційно-процесуального режиму проведення виборів конституційно визначених суб'єктів на будь-якому адміністративно-територіальному рівні вимагає як системного підходу в ході подальшої процесуалізації та кодифікації виборчих процедур на законодавчому рівні з урахуванням положень офіційної доктрини (представленої актами Конституційного Суду України та Центральної виборчої комісії), так і подальшого науково-доктринального обґрунтування, зокрема з по-

зиції публічно-правового, політологічного, соціологічного системного аналізу.

Виборча процедура – це передбачений виборчим процесуальним законодавством послідовний і узгоджений порядок процесуальних дій суб'єктів виборчого процесу. В умовах регламентованого порядку забезпечується (гарантується) реальна можливість кожного суб'єкта процесу реалізувати свою процесуальну правосуб'єктність. Кожна виборча процедура характеризується визначеними алгоритмами – структурою (стадійністю й етапністю), умовами, засобами. Процедури та їх складові формалізуються у виборчому процесі (в цьому контексті – процесі реалізації виборчих прав, свобод і обов'язків), який, власне, виступає однією з гарантій реалізації та захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина.

Конституційно-процесуальна відповідальність за порушення норм виборчого законодавства є питанням складним і неоднозначним. Методологічною основою цього виду юридичної відповідальності слугують як науково-доктринальні положення про юридичну відповідальність (її матеріальний і процесуальний, позитивний і ретроспективний аспекти), зокрема її види – процесуальна та конституційно-правова відповідальність, так і концептуальні положення нормативного значення, які є аргументацією і підставою виокремлення такого виду процесуальної відповідальності, як конституційно-процесуальна відповідальність. Актуальним прикладом застосування конституційно-процесуальних санкцій за порушення норм виборчого процесу є відмова в реєстрації кандидатів на виборні посади у зв'язку з недотриманням виборчих строків, форм процесуальних документів у виборчому процесі, в тому числі виборчих бюлетенів.

Сфера конституційно-процесуальної відповідальності не обмежується площиною юрисдикційного процесу. Порушення конституційних процедур має місце не тільки в регламентному, а й у виборчому, референдумному процесах, правореалізаційному (в суб'єктивному сенсі) процесі. В доктринальному аспекті питання процесуальної відповідальності в конституційному праві залишається невирішеним. Враховуючи існуючі тенденції розширення спектру юридичного процесу і застосування його технологій, можна з упевненістю стверджувати про перспективність розвитку інституту конституційно-процесуальної відповідальності, який охоплює всі сфери конституційно-процесуальних відносин. У літературі висловлюються позиції щодо обмеження процесуальної відповідальності лише юрисдикційною сферою. Так, наприклад, дослідник процесуальної відповідальності як окремого і самостійного виду юридичної відповідальності О. Іваненко зазначає, що процесуальна відповідальність настає на підставі вчинення процесуального правопорушення у вигляді невиконання чи порушення

процесуальних обов'язків учасниками кримінального, цивільного, адміністративного або конституційного судочинства [28, с. 34]. Такий підхід може бути предметом наукової дискусії. Оскільки в практиці існують факти недотримання процедурних вимог, наслідком цього є порушення процесуальних принципів і процесуальних прав інших учасників процесу. Такі факти спостерігаються у виборчому процесі в разі порушення виборцями та/або членами виборчих комісій процедури голосування, що завдяки новітнім інформаційним технологіям підтверджується засобами фото- і відеофіксації. Тут бачимо порушення принципу таємності, достовірності й об'єктивності голосування та його результатів. Має місце порушення конституційно визначеної процедури делегування владних повноважень, легітиматії влади. І питання виникає в тому, який вид відповідальності повинен застосовуватися у випадках порушення конституційно-процесуальних норм. З цього приводу слід погодитись з достатньо обґрунтованим висновком російської дослідниці процесуальної відповідальності О.С. Скачкової, яка зазначає, що, як правило, існує комплексна відповідальність за процесуальні правопорушення, де процесуальні за характером заходи є її частиною, інша ж її частина представлена заходами дуалістичної природи [29]. Тобто, особливість конституційно-процесуальної відповідальності полягає в тому, що вона настає внаслідок порушення конституційних процедур, але застосовувані санкції можуть мати змішаний (матеріально-процедурно-процесуальний) і міжгалузевий характер.

Враховуючи наведені вище положення, під конституційно-процесуальною відповідальністю автор розуміє вид процесуальної відповідальності, передбаченої конституційно-процесуальним законодавством, яка настає за порушення конституційних процедур і є підставою для застосування санкцій конституційно-процесуального характеру.

Слід відзначити, що в конституційно-правовій площині поняття «процесуальних санкцій» у різних значеннях, наприклад, «процесуальні санкції, вказівка на які є в регламентах» (В.Ф. Мелашенко) [30, с. 22], або процесуальні санкції, обґрунтовані з позиції «широкого» розуміння юридичного процесу, означають «застосування заходів прямого процесуального примусу» (О.С. Скачкова) [31], незалежно від функціонального призначення і характеру змісту нормативно-правового акта, який їх закріплює.

Аналіз конституційно-процесуальної відповідальності як конституційно-процесуальної технології, насамперед, піднімає на поверхню низку проблем, які потребують вирішення і науково-доктринального обґрунтування з точки зору перспективності прикладного застосування отриманих знань. Потребує вирішення питання визначення сутності, змісту і форми конституційно-процесуальної відповідальності; її

функціонального призначення; суб'єктно-об'єктного складу; аналізу причин і засобів запобігання порушень конституційних процедур; необхідним є встановлення, подальша регламентація і систематизація правових санкцій за порушення конституційних процедур і розробка інших заходів запобігання такого роду правопорушень; аналізу статистики порушень конституційно-процесуальних норм.

Фіксація виборчого процесу засобами масової інформації, аудіовізуальними та документальними засобами є важливою гарантією реалізації процесуальних принципів. Процесуальна документація як технологія характеризується чітким визначенням сутності, змісту, форми, в тому числі, юридичної сили та дії процесуальних документів. Питання процесуальної документації в конституційному праві залишається малодослідженим, незважаючи на особливе соціальне призначення такого виду документації. Передусім – процесуальними документами, які потребують наукової обґрунтованості та законодавчої визначеності, наприклад, виборчий бюлетень, протокол Центральної виборчої комісії, протоколи окружної та дільничної виборчих комісій, Державний реєстр виборців. Незважаючи на те, що питанням виборчих бюлетенів, протоколів виборчих комісій присвячені в спеціальних законах цілі розділи або окремі статті [32], їх дефінітивне визначення залишилося поза увагою законодавця, натомість регулюється на підзаконному рівні [33]. На наш погляд, це принижує їх значущість як актив-документів, котрі містять волю громадян України.

Питання Державного реєстру виборців хоча і врегульовано на законодавчому рівні, але, вважаємо, що дефінітивна норма статті 1 Закону України «Про Державний реєстр виборців» некоректно визначає поняття Реєстру через те, що не відображає первинність сутності та змісту Реєстру щодо його форми. Так, відповідно до Закону Державний реєстр виборців – автоматизована інформаційно-телекомунікаційна система, призначена для зберігання, обробки даних, які містять передбачені цим Законом відомості, та користування ними, створена для забезпечення державного обліку громадян України, які мають право голосу відповідно до статті 70 Конституції України [34]. Виходячи зі змісту цієї норми, під державною охороною перебуває автоматизована ... система, а не відомості про виборців. Реєстр – це відомості про виборців, а зазначена система – це інформаційна технологія їх обробки та зберігання, тобто, по суті, технічне обслуговування Реєстру.

Підсумовуючи викладене, прикладну роль конституційно-процесуальних технологій у подальшій систематизації виборчого законодавства України слід охарактеризувати як системоутворюючу, уніфікуючу щодо дотримання конституційних процедур і приведення їх у відповідність до принципів конституційного ладу України; правогарантуючу та правовиконуючу

роль щодо конституційних виборчих прав і прав на представництво.

Конституційно-процесуальними технологіями слід охарактеризувати процесуальні принципи; процесуальні дефініції; процесуальні права і обов'язки; процесуальну відповідальність; процесуальні стадії і етапи; процесуальні строки; юридичну чинність процесуальних документів.

У практичному сенсі правова оцінка та визначення пріоритетів законодавчої діяльності щодо подальшого удосконалення виборчого процесу через призму застосування конституційних процесуальних технологій, регламентації виборчих процедур має методологічне та методичне значення при застосуванні системного підходу реалізації виборчої реформи.

Список використаних джерел

1. Иоганн Бекман [Електронний ресурс] // Википедия. Свободная энциклопедия. – Режим доступа: http://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%91%D0%B5%D0%BA%D0%BC%D0%B0%D0%BD_%D0%98%D0%BE%D0%B3%D0%B0%D0%BD%D0%BD.
2. Социальные технологии // Новая философская энциклопедия: В 4 т. / Ин-т философии РАН, Нац. общ.-науч. фонд; Научно-ред. совет: предс. В.С. Степин, зам. предс. А.А. Гусейнов, Г.Ю. Семигин, уч. секр. А.П. Огурцов. – М.: Мысль, 2010. – Т. IV. – 2010. – 736 с.
3. Ковальський В.С. Правотворчість: теоретичні та логічні засади / В.С. Ковальський, І.П. Козінцев. – К.: Юрінком Інтер, 2005. – 192 с.
4. Кодифікація законодавства України: теорія, методологія, техніка / Ю.С. Шемшученко, О.І. Ющик, Л.М. Горбунова, М.О. Теплюк, Л.В. Гульченко, В.І. Риндюк; за заг. ред. О.І. Ющика. – К.: Парламентське вид-во, 2007. – 208 с.
5. Копиленко О.Л. Законотворчий процес: стан і шляхи вдосконалення: кол. моногр. у 2-х ч. / О.Л. Копиленко, О.В. Богачова; Ін-т законодавства Верховної Ради України. – К.: Реферат, 2010. – 696 с.
6. Малишев Б.В. Застосування норм права (теорія і практика): Навч. посіб. / Б.В. Малишев, О.В. Москалюк. За заг. ред. Б.В. Малишева. – К.: Реферат, 2010. – 260 с.
7. Тополянська Т.О. Конституційно-процесуальні основи реалізації права законодавчої ініціативи / Т.О. Тополянська: автореф. дис. канд. юрид. наук: спец. 12.00.02 – конституційне право; муніципальне право. – К., 2009. – 22 с.
8. Каменко І.А. Метод правового регулювання і його місце в системі понять теорії держави і права / І.А. Каменко // История государства и права. – 2008. – № 1. – С. 4, 5.
9. Князев С.Д. Метод избирательного права: понятие, содержание, значение / С.Д. Князев // Академический юридический журнал. – 2010. – № 2. – С. 10–16.
10. Мазаев В.Д. Метод конституционного права и конституционная экономика / В.Д. Мазаев // Сравнительное конституционное обозрение. – 2010. – № 2. – С. 64–69.
11. Миронов А.Л. Методы конституционно-правового регулирования / А.Л. Миронов // Вестник Московского университета МВД России. – 2011. – № 5. – С. 87–88.
12. Осипов М.Ю. Цели и метод правового регулирования / М.Ю. Осипов // Право и государство. – 2007. – № 1. – С. 24–30.
13. Рукавишникова И.В. Метод в системе правового регулирования общественных отношений / И.В. Рукавишникова // Правоведение. – 2003. – № 1. – С. 217–222.
14. Семитко А.П. Понятие и структура правовой установки, её роль в правовом поведении / А.П. Семитко // Проблемы реализации права: Межвузовский сборник научных трудов. – Свердловск, 1990. – С. 28–36.
15. Скурко Е.В. Метод социально-правового моделирования в решении задач правотворчества / Е.В. Скурко // Государство и право. – 2003. – № 1. – С. 103–106.
16. Югов А.А. О методах отрасли российского конституционного (кратологического) права / А.А. Югов // Конституционное и муниципальное право. – 2010. – № 4. – С. 8–13.
17. Sally Falk Moore. Law and Antropology. A Reader. Blackwell Publishing, 2005. – 371 pp.
18. Детальн. про це див.: Ляхова А.И. Принципы процессуального права / А.И. Ляхова: автореф. дис. на соискание ученой степени канд. юрид. наук: спец. 12.00.01 – теория и история права и государства; история учений о праве и государстве. – Белгород, 2011. – 22 с.
19. Беляев В.П. С. 150.
20. Про вибори народних депутатів України: Закон України від 17 листопада 2011 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1665-15>.
21. Про вибори Президента України: Закон України від 5 березня 1999 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/474-14>.
22. Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів: Закон України від 10 липня 2010 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2487-17>
23. Напр.: Про систематичні порушення виборчого законодавства України, допущені територіальною виборчою комісією м. Кіровограда під час проведення позачергових виборів Кіровоградського міського голови 26 листопада 2006 року: постановою Центральної виборчої комісії від 18 січня 2007 року.
24. Напр.: Постанова Ленінського районного суду м. Кіровограда від 23 січня 2007 року.
25. Підсумковий звіт за результатами спостереження за виборами народних депутатів України 2012 року, підготовлений ВГО «Комітет виборців України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://electioninfo.org.ua>
26. Report by Election observation delegation to the presidential elections in Ukraine (17 january and 7 february 2010) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://electioninfo.org.ua>
27. Попередній звіт висновків Місії спостереження ЕНМО за парламентськими виборами 2006 року від 27 березня 2006 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://electioninfo.org.ua>
28. Іваненко О. Процесуальна відповідальність як окремий і самостійний вид юридичної відповідальності / О. Іваненко // Право України. – 2006. – № 3. – С. 33–35.

29. Скачкова О.С. Процессуальная ответственность как категория теории юридического процесса / О.С. Скачкова // Проблемы теории юридической практики в России. Материалы 3-й международной научно-практической конференции молодых ученых, специалистов и студентов, 2–3 марта 2006 г. – Самара: Изд-во Самар. гос. экон. ун-та, 2006. – С. 146–149.

30. Мелашенко В.Ф. Загальна теорія конституційного права / В.Ф. Мелашенко // Конституційне право України: підруч. / За заг. ред. В.Ф. Погорілка. – К.: Наукова думка, 2002. – С. 6–121.

31. Скачкова О.С. Процессуальная ответственность: понятие и содержание: автореф. дисс. на соискание ученой степени канд. юрид. наук.: спец. 12.00.01. – теория и история права и государства / О.С. Скачкова. – Тамбов, 2007. – 21 с.

32. Див., напр.: Про вибори народних депутатів України: Закон України від 17 листопада 2011 року [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1665-15>.

33. Про Порядок ведення діловодства у виборчих комісіях та комісіях з референдумів: постанова Центральної виборчої комісії від 15 вересня 2010 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.cvk.gov.ua>.

34. Про Державний реєстр виборців: Закон України від 22 лютого 2007 року [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=698-16>.

КОНСТИТУЦИОННО-ПРОЦЕССУАЛЬНЫЕ ТЕХНОЛОГИИ В ИЗБИРАТЕЛЬНОМ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВЕ: К ПОСТАНОВКЕ ПРОБЛЕМЫ

Христина ПРИХОДЬКО

В статье анализируются концептуально-правовые вопросы системно-структурированного применения конституционно-процессуальных технологий с целью дальнейшей оптимизации и кодификации избирательных процедур, их сущностного, содержательного и формального усовершенствования на уровне принятия Избирательного кодекса Украины.

Ключевые слова: конституционно-процессуальные технологии, избирательное законодательство, конституционно-процессуальные принципы, конституционно-процессуальные сроки, конституционно-процессуальная ответственность

CONSTITUTIONAL AND PROCEDURAL TECHNOLOGY IN THE ELECTORAL LEGISLATION: THE FORMULATION OF THE PROBLEM

Christina PRIKHODKO

The article examines the conceptual and legal issues of system-structured application of constitutional and procedural technologies to further optimize and codification of electoral procedures, their essential, substantial and formal perfection of decision of the Electoral Code of Ukraine.

Keywords: constitutional process technologies, election law, constitutional and procedural principles, constitutional and procedural terms, constitutional and procedural responsibility.

До питання про формування та розвиток новітнього конституціоналізму в умовах глобального врядування

Єлизавета ЛЬВОВА,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри права і законотворчого процесу
Одеського регіонального інституту державного управління
Національної академії державного управління при Президентові України

У статті здійснено аналіз впливу глобалізації на розвиток сучасного конституціоналізму. Досліджуються тенденції і основні концепції глобального конституціоналізму з метою розуміння новітнього конституційного права в умовах глобального врядування.

Ключові слова: глобальний конституціоналізм, глобалізація, глобальне управління, глобальне право, конституція, конституціоналізм, конституціоналізація, міжнародне право.

У сучасному співтоваристві не можна уявити демократичну державу без її Основного Закону – Конституції, головним призначенням якої є забезпечення демократії та гарантування прав людини і громадянина. Феномен глобалізації ознаменувався появою в ХХІ столітті транскордонних проблем (екологічного, фінансово-економічного, соціально-культурного та політичного характеру), що, у свою чергу, послалили глобальну взаємозалежність держав та народів і актуалізували створення сьогочасних механізмів забезпечення природних прав людини.

Фактично, результатом суспільних викликів відповідної епохи та зрушень у суспільній свідомості завжди були і залишаються поява, розвиток та створення нових модифікацій і моделей конституції [1]. Проте, формування новітнього інформаційного суспільства стало результатом не тільки глобальних викликів для суспільної взаємодії (питання захисту персональних даних та права власності, проблеми загальнодержавної інформаційної безпеки), а й появи нових форм суспільного життя, які не можна обмежити лише конституційно-правовою регламентацією в середині окремої країни (створення глобальної інтернет-спільноти та електронного уряду, космічний туризм, кліматична міграція, штучне репродукування тощо).

Таким чином, зазначена тенденція окреслила, поперше, потребу в модернізації інститутів сучасного національного права, а, по-друге, поставила на порядок денний необхідність фундаментальної реконструкції міжнародних принципів, норм та доктринальних положень.

Метою статті є дослідження впливу глобалізації на розвиток сучасного конституціоналізму та виділення тенденцій і основних концепцій глобального конститу-

ціоналізму з метою розуміння новітнього конституційного права в умовах глобального врядування.

Розуміння наслідків процесу глобалізації та їх причин зумовили зміни у ставленні науковців не тільки до природи конституції та її внутрішньої структури, а й прискорили перегляд існуючих підходів до визначення змісту конституційного регулювання.

Теоретико-методологічні аспекти впливу глобалізації на формування національної правової системи та правовий аналіз зрушень у системі європейського й українського конституціоналізму стали предметом фундаментальних наукових досліджень таких провідних вітчизняних науковців, як: М.О. Баймуратов, О.В. Батанов, Ю.М. Бисага, М.В. Буроменський, Ю.О. Волошин, В.М. Кампо, О.Л. Копиленко, Л.А. Луць, Н.Р. Нижник, М.П. Орзіх, В.Ф. Погорілко, О.Ф. Скакун, В.Я. Тацій, Ю.М. Тодика, О.Ф. Фрицький, В.М. Шаповал, Ю.С. Шемшученко та ін.

Сучасні наукові дослідження формування концептуальних і теоретико-методологічних засад новітнього глобального конституціоналізму в своїй більшості базуються на наукових працях зарубіжних науковців – К. Веземан, А. Винер, Н. Гільман, Е. Де Вет, Я. Дуофа, Ф. Елота, Я. Клабберса, М. Коскеньємі, М. Мадуро, А. Петерс, Д. Розенау, А. Стоун Свита, Е. Танчева, К. Томушата, Я. Трахтмана, К. Тускоза, М. Тушнета, Р. Фалька, К. Швებель, С. Чіампи та ін.

Трансформація правової регламентації архітектури мирного співіснування держав стали результатом побоювань юристів щодо фрагментації міжнародного публічного права, а також сприяли відокремленню галузі глобального конституційного права та формуванню нових концепцій, зокрема новітнього глобального конституціоналізму.

Ідеї глобального конституціоналізму вперше набули свого доктринального закріплення наприкінці 1990-х років у працях представників західної правової думки – Р. Фалька, Р. Йохансена, С. Кім, А. Петерс, Я. Клабберса, К. Томушата, Я. Трахтмана та ін.

Частково тим, що зробило глобальний конституціоналізм політично відповідним сучасним реаліям, стала поява першого глобального громадянського суспільства в історії людства – глобально конституційовані відносини, соціальні зв'язки, інформаційні мережі, транснаціональне співробітництво, громадські об'єднання – зібрання різноманітних кумулятивних сил та інтересів, що мають багатий інноваційний потенціал. Глобальний конституціоналізм є сам по собі проявом глобального громадянського суспільства у початковій формі [2, с. 14].

Думки про створення глобального громадянського суспільства, глобального врядування та їх нормативно-правової регламентації не є новими і ґрунтуються на вже існуючих розробках учених-філософів та юристів.

Ідеї створення «всесвітньої федерації» та «всесвітнього громадянства» вперше знайшли своє відображення у XVIII столітті в роботі німецького філософа І. Канта, який, у свою чергу, продовжив ідеї Діогена Сінопського (бл. 412 р. до н.е.) щодо розгляду всіх жителів планети як неподільного суспільства («космополітів») [3, с. 23].

На думку сучасного американського дослідника глобального конституціоналізму А. Стоун Світа, формування теорії глобального конституціоналізму завдячує перенесенню ідей німецького класичного права (1949), що заснувало систему конституційної юстиції, яка не тільки трансформувала німецьке право, політику та теорію держави, а й значно вплинула на розвиток конституціоналізму в усьому світі. Німецький федеральний конституційний суд став основним агентом цих зрушень [4].

Дійсно, ідеї принципу пропорційності між забезпеченням прав та публічними інтересами, ідеї німецького адміністративного права, поліцейського права (Polizeirecht) сьогодні знаходять своє нове відображення в галузях глобального конституційного та глобально-адміністративного права.

На жаль, останні дисертаційні роботи молодих вітчизняних науковців-юристів не містять ґрунтовних досліджень історії розвитку конституціоналізму в СРСР, нібито його і не було зовсім. А вже ідеї створення «земшарної республіки» були вперше озвучені в Радянському Союзі, а Конституція СРСР епохи Й. Сталіна довгий час вважалась найдемократичнішою конституцією в світі.

До речі, перші неясні риси глобального конституціоналізму можна також побачити і в першому програмному документі наукового комунізму «Маніфест Комуністичної партії», написаний К. Марксом і Ф. Енгельсом у 1848 році [5].

Очевидно, що будь-яка конституція як внутріш-

ньодержавна норма найвищої юридичної сили істотно впливає і на зовнішньоправові відносини відповідної держави; її вплив на ці відносини, гарантований соціальною конституційною юрисдикцією, за своєю суттю є конституціоналізацією цих відносин [6, с. 250–281].

Під конституціоналізацією варто розуміти закріплення системи суспільно-політичних відносин, які падають у державі і суспільстві, в основному законі країни – конституції. Наявність конституції є показником конституційності держави тільки в тому випадку, коли положення, закріплені в конституції, реально втілені в державній організації і суспільних відносинах, неухильно виконуються органами влади і громадянами [7].

Іншим важливим терміном під час дослідження феномену глобального конституціоналізму стає «конституціоналізм» (франц. Constitutionnalisme, від лат. Constitution – устрій, установлення, положення) – доктринальне поняття, вживане як в юридичній науці, так і в суспільних науках загалом. Передусім конституціоналізм трактують як політико-правову ідеологію, історично пов'язану з феноменом конституції як основного закону держави. Водночас конституціоналізм асоціюють з певними методами управління державними справами. Крім того, конституціоналізм також розглядають як практику відповідного регулювання суспільних відносин [8, с. 387].

Організаційні основи опосередковує конституційний лад як система суспільних відносин, установлених на основі і відповідно до конституції, основними складовими якого є державний і суспільний лад [9, с. 56].

Ідеологічні основи конституціоналізму становить система правових ідей, поглядів, понять, теорій, заснованих на певних наукових і політичних знаннях та уявленнях, яка має на меті вплив на формування і розвиток правової, політичної і моральної культури.

Сучасний український конституціоналізм найповніше виявляється у конституційних правах, свободах і обов'язках людини і громадянина, в якісно новій організації державної влади, в реалізації чинної Конституції і в системі її охорони [10].

Як слушно зауважує російський дослідник Д.В. Лісіцин, конституціоналізм як взаємодія суспільства та держави інтегрується у політико-правову культуру подвійно: за вертикаллю та за горизонталлю. З одного боку, коріння конституціоналізму беруть свій початок з протистояння між індивідом та суспільством, а з іншого боку – конституціоналізм не є чимось ізольованим всередині культури, він може існувати автономно, він пов'язаний тисячею ниточок з іншими не менш важливими проявами політико-правового життя суспільства та держави [11].

Такі соціальні коріння є дуже важливими, вони роблять зобов'язання слухним і правдоподібним політичним проектом свого часу та надають специфічне нормативне забезпечення, запевняючи, що глобальне врядування представляє світові цінності [2].

Отже, сьогодні основним завданням людства є гарантування в державі конституціоналізму, що є основою сталого розвитку суспільства, крім того, перспективи недопущення суспільного дисбалансу органічно пов'язані з проблемами конституціоналізації суспільних відносин [12].

Таким чином, глобальний конституціоналізм можна вважати ідеальною доктриною світобудови суспільства, оскільки глобальний конституціоналізм – це відображення якісних характеристик сучасних міжнародних відносин.

Деякі із закордонних учених [2, 4] погоджуються в тому, що Організація Об'єднаних Націй з її багатьма установами та організаціями, Європейський Союз уже створили організаційно-правові засади для формування глобального конституціоналізму. Статут ООН, Глобальну Хартію Землі (ЮНЕСКО, Париж, 2000), установчі угоди («конституції») Європейського Союзу, Лісабонську угоду 2007 року, Документ Копенгагенської наради Конференції з людського виміру Наради з безпеки та співробітництва в Європі (далі – НБСЄ) від 29 травня 1990 року, Паризьку Хартію для нової Європи (НБСЄ, 21 листопада 1990 року) та ін. можна вважати джерелами глобального конституційного права.

Глобальне конституційне право уявляється як зібрання міжнародних правових норм і принципів, що є настільки монументальними та поважними для того, щоб мати назву «конституція» [13]; у свою чергу, глобальний конституціоналізм – це система ідей та поглядів, ідеологія, що орієнтує правову та політичну думку, право та світову практику в умовах глобалізації. Глобальний конституціоналізм – це мегатенденція сучасності, яка має дисциплінарний характер та своїм існуванням завдячує глобальному праву.

Його також можна визначити як напрям наукової думки та політичну необхідність, що пильнує застосування конституційних принципів (верховенство права, стримувань та противаг, захисту прав людини, демократизму) у міжнародній правовій сфері задля того, щоб забезпечити ефективність та чесність міжнародного правового порядку.

Одна із засновників теорії глобального конституціоналізму А. Петерс визначає глобальний конституціоналізм як феномен, що знаходиться у правовому просторі, що є результатом різноманітних трансформацій, пов'язаних із глобалізацією та наступною «деконститу-

ціоналізацією» національних правових структур у дедалі незалежному світі [14].

Противники глобального конституціоналізму свої побоювання пов'язують з такими, на їх думку, недоліками:

- відсутність конституційної методології глобального конституціоналізму;
- нереалістичність глобального конституціоналізму;
- в умовах глобального конституціоналізму відсутня можливість революційних соціальних змін у майбутньому;
- надмірні сподівання, пов'язані з глобальним конституціоналізмом
- наявність євроцентризму;
- формування конституційного імперіалізму (Н. Лахман, П. Еллот) [15];
- антидемократична юристократія тощо [13].

На нашу думку, глобальний конституціоналізм уже містить свою внутрішню логіку розвитку, елементи, приватні теорії, механізми, принципи, цінності та суб'єктно-об'єктний склад.

Для визнання глобального конституціоналізму для світового співтовариства не обов'язкова наявність писаної Глобальної конституції. Адже, підтримуючи висловлення зnanого зарубіжного вченого Г.Г. Арутюняна, доктора юридичних наук, члена Венеціанської комісії Ради Європи, варто зазначити, що наявність Конституції не вирішує проблем, важливішим є визнання конституційного устрою, гармонізація реалій суспільного життя із конституційними рішеннями, заснованими на забезпеченні верховенства права [16].

Таким чином, ми вважаємо, що глобальний конституціоналізм уже має чіткі форми і виступає універсальним «енергетичним ресурсом» для сучасного конституційного права.

Як ніколи раніше, сьогодні глобальні конституційні перспективи є відповідними до сучасних реалій міжнародних відносин. Глобальний конституціоналізм закріплює порядок досягнення найголовніших цілей (народо- та природозбереження) шляхом обмеження свавілля та керування наднаціональною влади. Отже, глобальний конституціоналізм захищає обов'язок всіх країн світу дотримуватись загальних правил поведінки, що для України може бути гарантією її державної безпеки. Крім того, здобутки глобального конституціоналізму претендують стати ефективним інструментом для майбутніх перетворень світового правопорядку.

Список використаних джерел

1. Чиркин В.Е. Вызовы современности и российский конституционализм: общее, особенное, единичное. (Экспертное мнение) // В.Е. Чиркин // Конституционный вестник. – 2008. – № 1 (19) – С. 34
2. Falk, Richard A. A Constitutional foundations of world peace./ edited by Richard Falk, Robert C. Johansen, Samuel S. Kim. /State University of New York Press, 1993, 338 p.
3. Кант И. К вечному миру. Философский проект/ И. Кант// Собрание сочинений в 8 томах / [Под общей ред. А.В. Гулыги] – Москва: ЧОРО, 1994. – Т. 7 – 495 с.
4. Stone Sweet, Alex. Proportionality Balancing and Global Constitutionalism. // http://works.bepress.com/alec_stone_sweet/11
5. Маркс К., Энгельс Ф. Сочинения. – 2-е изд. – Т. 4. – М.: Государственное издательство политической литературы, 1955. – С. 419–459.
6. Мартиненко П.Ф. Насиченість державного права України міжнародним правовим порядком: конституційний аспект. / П. Мартиненко// Конституція і конституціоналізм в Україні: вибіркові проблеми. Збірник наукових праць членів Товариства конституційного права з нагоди десятої річниці Конституції України, Конституційного Суду України та самого Товариства/ відповід. ред. проф. Мартиненко П.Ф. і доц. Кампо В.М. – К.: «Купріянова» – 320 с.
7. Енциклопедичний словник з державного управління / уклад.: Ю.П. Сурмін, В.Д. Бакуменко, А.М. Михненко та ін.; за ред. Ю.В. Ковбасюка, В.П. Трощинського, Ю.П. Сурміна. – К.: НАДУ, 2010. – 820 с.
8. Великий енциклопедичний юридичний словник. / За редакцією акад. НАН України Ю.С. Шемшученка. – К.: ТОВ «Видавництво «Юридична думка»», 2007. – 992 с.
9. Совгиря О.В., Шукліна Н.Г. Конституційне право України: Навч. посібник. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 632 с.
10. Словська І.Є. Український конституціоналізм: етапи становлення і розвитку: Автореф. дис...канд. юр. наук / Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. – К., 2004. – С. 7–12.
11. Лисицин Д.В. Российский конституционализм как модель взаимодействия общества и государства. Дис. ... канд. полит. наук: 23.00.02: Ставрополь, 2004. – 173 с.
12. Арутюнян Г.Г. Конституционализм как фундаментальный принцип права в правовом государстве. // Электронный ресурс. – Режим доступа: <http://www.concourt.am/armenian/structure/president/articles/article-2012.pdf>.
13. The constitutionalist reconstruction of international law: Pros and cons. /NCCR trade working paper 2006/01 // <http://phase1.nccr-trade.org/images/stories/publications/IP1/Pro%20and%20con%20constitutionalization%20final.pdf>.
14. Peters A. Compensatory Constitutionalism: The Function and Potential of Fundamental International Norms and Structures. / Leiden Journal of International Law, 2006. – 579 p.
15. N Luhmann, Das Recht der Gesellschaft (Frankfurt A.M., Suhrkamp, 1993) 407 at 439., P Allott, 'The Emerging International Aristocracy' (2002) 35 New York University Journal of International Law and Politics, 308 at 336.
16. Арутюнян Г.Г. Слагаемые конституционализма: верховенство права, стабильное развитие // Конституционное правосудие. – 2011. – № 2. – С. 5–23.

К ВОПРОСУ О ФОРМИРОВАНИИ И РАЗВИТИИ НОВЕЙШЕГО КОНСТИТУЦИОНАЛИЗМА В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛЬНОГО УПРАВЛЕНИЯ

Елизавета ЛЬВОВА

В статье осуществлен анализ влияния глобализации на развитие современного конституционализма. Исследуются тенденции и основные концепции глобального конституционализма с целью понимания новейшего конституционного права в условиях глобального управления.

Ключевые слова: глобальный конституционализм, глобализация, глобальное управление, конституция, конституционализм, конституционализация, международное право.

TO THE MATTER OF FORMING AND DEVELOPMENT OF MODERN CONSTITUTIONALISM IN GLOBAL GOVERNANCE CONDITIONS

Elisaveta L'VOVA

The article deals with the analysis of the influence of globalization on over development of modern constitutionalism. The trends and main concepts are observed in order to understand modern constitutional law in global governance conditions.

Keywords: global constitutionalism, globalization, global governance, constitution, constitutionalism, constitutionalization, international law.

Концептуальні міркування з приводу доктринальних засад парламентської виборчої системи в Україні

Ігор СЛІДЕНКО,

доктор юридичних наук, доцент, головний науковий консультант
Інституту законодавства Верховної Ради України, м. Київ

У статті розглядаються питання щодо оптимальності та ефективності доктринального забезпечення засад парламентської виборчої системи в Україні.

Ключові слова: вибори, виборча система, парламентська виборча система, демократія, міжнародні виборчі стандарти.

Початок третього десятиріччя незалежності України розпочинається низкою проблем, які мають відверто засадничий характер. Це, в свою чергу, означає, що вони повинні бути вирішені ще в перші роки розбудови держави. Саме до такого висновку доходиш, аналізуючи досвід більш успішних західних сусідів України, «колег» по колишньому «радянському табору». Серед такого роду проблем: системна конституційна реформа, а можливо, навіть прийняття нової Конституції з одночасним перезаснуванням III Української Республіки, оскільки існуючий текст, здається, не задовольняє вже нікого; принципові зміни в формі державного правління; комплексна адміністративно-територіальна реформа в контексті глибинної модернізації місцевого самоврядування; системна судово реформа. Розв'язання цих проблем обтяжується невирішенням цивілізаційним вибором та фактично розділенням суспільством. Ця постановка питання – не алармізм, до якого схильні українці, чи теоретичні припущення загального характеру. Йдеться про нагальні завдання сьогодення. Запас міцності держави та соціуму в усіх сферах їх функціонування наближається до кінця, про що свідчать системні кризові явища в економіці, зношеність соціальної та промислової інфраструктури, масова еміграція, деградація інституційної системи держави, врешті-решт, відсутність осмисленої мети функціонування сучасної Української держави, яка не в змозі виконувати переважну більшість задекларованого нею ж навіть у Конституції.

Не останнє місце в низці системних проблем українського державотворення займає вибір адекватної парламентської виборчої системи, яка б відповідала суперечливим вимогам сучасних демократичних стандартів, трансформації державної та політичної систем, реального відображення суспільних інтересів та груп тощо. Адже, як показує досвід розвинених держав Європи та США, саме з адекватної парламентської виборчої системи розпочинається справжній, дієздатний парламентаризм, а отже, дійсна демократія. Для України ця проблематика посилюється необхідністю швидкого ре-

формування правової сфери, що без якісного нормативного забезпечення зробити практично неможливо.

Проблема пошуку адекватної виборчої системи не є власне проблемою, з огляду на кількість існуючих виборчих систем. Практично все зводиться до альтернативи: мажоритарна або пропорційна. Однак це лише концептуальний вибір, оскільки в межах варіантів функціонує більше двох десятків їх різновидів (гібридів) – від витончено складних для голосуючого або того, хто підраховує, панашування та преференцій до банальної простої більшості голосів, де теоретично один-єдиний виборець може проголосувати сам за себе і отримати мандат. Оскільки і мажоритарна, і пропорційна системи мають специфічну комбінацію недоліків і переваг, намагання отримати переваги та нівелювати недоліки призвело до появи так званих технічно змішаних (на відміну від органічно змішаних – де в межах однієї виборчої системи використовуються принципи мажоритарної та пропорційної – кумулятивний вотум) систем [1].

При цьому недоліки існуючих виборчих систем з усіма їх різновидами відомі давно. Сумнівні з огляду на очевидну маніпулятивність технології типу джеррімендерінгу відкрили ще на початку XIX століття [2], «потяг» – дещо пізніше, у зв'язку з поширенням пропорційних систем. Підкуп виборців протягом тривалого часу вважався цілком нормальною практикою навіть у Британії та США – сучасних взірцях демократичного правління. За часів СРСР та в сучасній Північній Кореї намагались обирати з одного кандидата, чим взагалі доводили сутність виборів до оксюмору, оскільки для раціонального вибору необхідна як мінімум альтернатива.

Аналіз українських дослідів із запровадження парламентської виборчої системи дає змогу дійти висновку, що законодавцю в принципі все одно, яка система буде використовуватись на чергових виборах до парламенту – мажоритарна чи пропорційна, або ж їх примхлива суміш, при цьому самі системи можна змінювати до кожних чергових виборів. Причому мотивація при зміні

/ заміні парламентської виборчої системи має переважно формальний характер з непевною метою. В кращому випадку, як це було перед запровадженням пропорційної системи, такий крок обґрунтовувався необхідністю політичної структуризації суспільства та парламенту. Однак те, що мажоритарні системи сприяють цьому в не меншій мірі, щоправда, дещо специфічно, на кшталт наслідків закону М. Дюверже [3], – ігнорується. Більше того, проста мажоритарна система та пропорційна з високим прохідним бар'єром дадуть абсолютно однаковий результат з точки зору партійного структурування – двопартійну систему в парламенті.

Звісно, з метою наближення до ідеалу, застосовуючи волонтаристські методи, в Україні можна було б запровадити і найбільш досконали з відомих виборчих систем – систему єдиного перехідного голосу. Саме так, і небезпідставно, вважав один із стовпів лібералізму та демократії – Джон Ст. Мілль [4]. Її несуттєві вади: складність підрахунку голосів та можливість для маніпуляцій голосами під час того ж таки підрахунку, з огляду на сучасні технічні засоби, можна вважати нікчемними. В будь-якому випадку від них нескладно убезпечитись. Разом із тим, ця виборча система потребує наявності не просто високої загальної культури, що передбачає відповідний освітній рівень виборців, а й, що найголовніше, наявності політичної культури, яка в тому числі розраховує на те, що виборець робить свідомий вибір. Однак поки що в Україні в доволі гротесковому вигляді певні риси свідомості можна знайти лише в голосуванні проти певних партій, блоків, осіб або в практиці абсентеїзму. Отже, очевидним і закономірним висновком в цьому випадку є те, що виборча система повинна бути зрозуміла та доступна для виборця. В іншому випадку різного роду маніпуляції стають неминучим наслідком такого роду експериментів.

Як показує досвід компаративно-історичного аналізу, в провідних державах сучасності виборча система є наслідком довготривалої, ретельної історичної селекції. Приміром, двохтурова мажоритарна виборча система до Національних зборів Франції стала наслідком більш як двохсотрічних експериментів з конституціями (лабораторія конституцій), формами правління та державними режимами, що завершилось визнанням парламентської республіки, беззаперечним злом, принаймні для Франції. Знову ж таки, проста зовні, така система лише нагадує, здавалося б, подібні до неї зовні мажоритарні системи, що застосовувалися в Україні на початку дев'яноятих років. Без таких незначних нюансів, як мінімальна кількість голосів, необхідна для отримання мандата (абсолютна більшість і не менше 25% зареєстрованих виборців у першому турі та відносна більшість і не менше 12,5 зареєстрованих виборців – в другому) [5], та особливостей партійної системи Франції, вона втрачає будь-який сенс і значення. Ну, і тим більше, її неможливо автоматично перенести, скажімо, в Україну.

Те саме стосується широкого використання простої

мажоритарної системи в державах загального права (насамперед, США). Така практика є наслідком цивілізаційного підходу до громадянина, з огляду на концепцію self-made men, як активної, цілеспрямованої та самодостатньої одиниці соціуму [6]. Очевидно, що в суспільстві, де домінують патерналістські настрої, до яких належить і сучасна Україна, використання такої виборчої системи щоразу має наслідком абсолютно зворотний ефект. Саме він спостерігався на парламентських виборах 2002 року, призвівши до своєрідних та суперечливих результатів, з огляду на раціональні аргументи виборця при реалізації ним активного виборчого права. І саме тому постійно порушується питання про запровадження простої мажоритарної системи на парламентських і навіть президентських виборах як наслідок недосягнення правлячою партією потрібних результатів (стабільна більшість у парламенті), результатів парламентських виборів 2012 року. До речі, вони знову показали «політичну шизофренію» українського виборця, коли за мажоритарними округами більшість здобули представники одного партійного напрямку, а в пропорційному – за сумою результатів – діаметрально протилежного. В принципі змішана виборча система показала результати, які й очікували від неї, відновлюючи її в 2011 році, однак очевидно, що кількість набраних мандатів для правлячої партії виявилась недостатньою для формування стабільної більшості.

Доведеним фактом є те, що держави, які здійснюють демократичну трансформацію, як правило, не мають ні часу, ні ресурсів, ні можливостей, співставних з тими, що мають західні демократії. А експерименти в цій галузі, як показує досвід України, призводять до різного роду девіацій в такого роду трансформаціях, найбільш характерними з яких є перманентні парламентські кризи. Як наслідок, хід демократичних перетворень та реформування правової системи значно уповільнюється, аж до стагнації процесу в цілому.

Разом із тим, один із основних висновків, які можна зробити з вищенаведених прикладів, зводиться до одного значного – копіювання виборчої системи є справою невдячною і навіть марною. Суть запровадження виборчої системи насамперед полягає в її максимально можливій адаптації до умов та особливостей конкретної держави. Причому в Україні при запровадженні виборчої системи факторами впливу можуть бути і кількість населення, і особливості територіальної організації, і національний склад тощо. Ніхто, приміром, не буде заперечувати той факт, що цивілізаційна роз'єднаність України дається взнаки на будь-яких загальноукраїнських виборах.

Своєрідна «політична шизофренія» українського виборця, що проявилась на парламентських виборах 2002 року, коли одні й ті самі виборці голосували за принципово різні політичні ідеології в мажоритарних та пропорційних округах, показала відверту хибність запровадження в Україні технічного змішування двох виборчих систем. Результати виборів 2012 року, коли і в мажоритарних округах, і в загаль-

нодержавному окрузі формально перемогу здобула одна і та сама партія, навряд чи можна брати до уваги, зважаючи на фактичні деформації виборчого процесу, що було визнано всіма незалежними спостерігачами. З позицій сьогодення, очевидно, що дискусія 2010 року та повернення до технічно змішаної виборчої системи у 2011 році мали відверто маніпулятивний характер, основна мета яких полягала в отриманні «потрібних» результатів, за умов відсутності широкої підтримки правлячої партії, з метою в подальшому формування більшості в парламенті, як це мало місце в 2002 році. Діюча виборча система стала відвертим політичним компромісом, що був прийнятий в умовах жорсткого тиску парламентської більшості з урахуванням необхідності забезпечити хоча б формальну видимість демократичності процесу зміни виборчого законодавства та забезпечення зовнішньої легітимності, а тому необхідністю залучення голосів опозиційних партій у парламенті.

Завдяки експериментам зі змішаною системою Україна потрапила в своєрідний *circulus vitiosus* (в буквальному розумінні), оскільки досвід 1997 року, коли її вперше було запроваджено Законом України «Про вибори народних депутатів України», був очевидним паліативом, засобом збалансування (компромісом) інтересів різних груп впливу. Саме тому він піддавався обґрунтованій критиці з боку західних дослідників [7]. Однак ця практика з упертістю, гідною кращого застосування, повторювалась у 2002 та 2012 роках, що свідчить про бажання не стільки досягнути теоретично можливих позитивних наслідків від її застосування, які обумовлені перевагами таких виборчих систем, скільки про відверті політичні маніпуляції. Непрямим свідченням цього є використання в межах змішаної системи двох найбільш неоптимальних, з точки зору досягнення позитивних результатів, однак надзвичайно сприятливих до різного роду маніпуляцій, виборчих систем – пропорційної із закритими списками і доволі високим прохідним бар'єром (4%) та простої мажоритарної.

З огляду на це, складається стійке враження, що для українського правлячого класу вибір виборчої системи насамперед асоціюється з можливістю її використання (очевидно, із застосуванням неправових методів) собі на користь. Наслідком такої позиції є не стільки пошук оптимальної виборчої системи, скільки пошук способів убезпечення від фальсифікацій та девіацій існуючої. Всім пам'ятна одна з найпоширеніших технологій фальсифікацій в Україні, що полягає в багатократному голосуванні однієї і тієї ж особи за відкритим посвідченням, чим, очевидно, порушується засадничий принцип рівної ваги голосу. У зв'язку з цим навіть з'явився специфічний український виборчий сленг – «каруселі», «печиво» тощо. Радикальна пропозиція боротьби з цим явищем, причому в абсолютно раціональному ключі, полягала в нанесенні відповідних позначок у паспорти громадян, що проголосували. Однак, нинішній представник України в Венеціанській комісії С. Ківалов висловився, що це наблизить Україну до рівня африканських країн (важко сказати, що малося на увазі,

оскільки на Африканському континенті поряд із подібною до України Анголою функціонують цілком успішні та динамічні демократії на кшталт Кенії). Наскільки позначка в паспорті робить із громадянина України африканця – питання відверто дискусійне, однак практика президентських 2004 та парламентських виборів 2012 років справді переносить Україну на рівень «керованої демократії» Росії, «боліваріанської демократії» Венесуели або «трайбалістичної демократії» Руанди.

Одна з найбільш принципових вад процесу запровадження парламентської виборчої системи в Україні є своєрідна безсистемність та хаотичність процесу, його спрямованість на вирішення тимчасових, вузькополітичних проблем. Значна кількість виборчих систем, що змінилися за порівняно незначний період часу – сім виборчих законів та п'ять виборчих систем за двадцять років [8], окрім усього іншого, свідчить про відсутність наукового підходу до запровадження виборчої системи. В цьому контексті досить лише згадати політичну риторику після запровадження пропорційної виборчої системи, яка стосувалась відкритих виборчих списків. Одразу після президентських виборів 2010 року цю тему було знято з порядку денного. Як показує практика, при виборі виборчої системи наука завжди була п'ятим колесом у возі політичної доцільності. Отож, практично всі парламентські виборчі системи в Україні стали наслідком відвертого політичного компромісу з метою досягнення вузькополітичної мети. Зайвим свідченням цього є десятирічна дискусія щодо відкритих і закритих списків. Питання заполітизоване до крайнощів і використовується явно в маніпулятивних, шантажистських цілях. Це при тому, що сторони політичного процесу розуміють принципову різницю між цими двома підходами в формуванні виборчого списку. Як мінімум, технологія «потягу» та купівля місць з відкритими списками відійдуть у минуле.

Серед найважливіших завдань, що супроводжують процес запровадження виборчої системи, є її належне та достатнє нормативне відображення. Справжня реформа виборчої системи неможлива без вирішення питання відповідного нормативного забезпечення виборів. І в цьому контексті радикальним способом вирішення цієї проблеми є прийняття Виборчого кодексу. Європейський Союз профінансував, а Рада Європи схвалила проект Виборчого кодексу 2009 року. Однак зміна влади в Україні призвела до заморожування робіт у цьому напрямі, що дало змогу колишньому голові представництва Європейського Союзу в Україні Жозе Мануель Пінту Тейшейрі сказати, що цей документ «викинули на смітник» [9]. До речі, таке ставлення правлячої партії до проблеми прийняття Виборчого кодексу з одночасною заміною виборчого закону є непрямым свідченням її зацікавленості в маніпулюванні з виборчими системами, використання нестабільності виборчого законодавства. При цьому важливість Виборчого кодексу для України настільки серйозна, що ЄС в ультимативній формі зажадав схвалення цього документа як однієї з умов

підписання Угоди про асоціацію, поставивши її на третю позицію серед дев'ятнадцяти вимог [10]. Принагідно зауважимо, що перші п'ять вимог стосувалися належної реалізації виборчого права в Україні у зв'язку з відверто неоднозначними виборами 2012 року.

Питання прийняття Виборчого кодексу напряму пов'язане зі стабільністю виборчого законодавства. Фактично з його реалізацією питання вибору виборчої системи буде вирішено якщо не назавжди, то надовго. Однак само по собі прийняття Виборчого кодексу за існуючої в Україні ієрархії нормативних актів не є надійним способом закріплення виборчої системи, оскільки Кодекс стане лише одним із законів, і не більше. Змінювати його буде можливо в тому ж порядку, що й інші закони. Саме тому ця проблема має комплексний характер і потребує синхронних змін Конституції в ході конституційної реформи. Суть таких змін полягатиме в запровадженні дворівневої системи законодавства – звичайних (ординарних) законів та конституційних (органічних). Останні, крім усього іншого, мають особливий (більш жорсткий) порядок внесення змін до них. Очевидно, що закони, подібні до Виборчого кодексу, через важливість відносин, що регулюються ними, та необхідність надання їм відповідної стабільності повинні бути саме конституційними.

У зв'язку з вищевикладеним, одне з питань, яке активно дискутується в сучасній Україні – чи потрібно відображати виборчі системи в Основному Законі? З одного боку, така практика відіб'ється на стабільності виборчих систем, оскільки норми, що їх запроваджують, за юридичною силою дорівнюватимуть нормам Конституції. З іншого боку – норми виборчого права мають свою специфіку, і їх відповідність парадоксу «сталість/мінливість» значно відрізняється від конституційних норм у напрямі більшої гнучкості.

Становлення української державності протягом останніх двадцяти років супроводжується однією з найбільш небезпечних криз як для цього процесу, так і для демократичної трансформації загалом. Ідеться про відверто болісні пошуки форми державного правління, яка б забезпечила ефективну реалізацію публічної влади та сприяла динамічним реформам. Проблема зміни форми державного правління вилілась у три жорсткі конституційні кризи – протистояння Президента і парламенту, та Конституційний договір 1995 року; президентські вибори і так звана політреформа 2004 року, «вікопомні» рішення Конституційного Суду України і скасування політреформи в 2010 році, через що Венеціанська комісія за демократію через право зауважила, що легітимність конституційних органів державної влади знаходиться під знаком запитання. Існуюча сьогодні форма державного правління, на наш погляд, є не зовсім вдалою калькою з суміші російської та французької (приміром, цілком реальною ситуацією є можливість парламенту заблокувати призначення Прем'єр-міністра, а значить і уряду, за відсутності будь-якого законного способу

впливу на парламент) форм державного правління. При цьому за двадцять років в Україні змінилось чотири моделі державного режиму, однак основне питання нинішнього реформування Конституції, знову ж таки, лежить в площині оптимізації форми державного правління.

З цього приводу зауважимо, що зв'язок між формою державного правління та виборчою системою – бінарний. З одного боку, за допомогою виборчої системи формуються інституційна структура форми державного правління, з іншого – специфічна комбінаторика форми державного правління обумовлює бажані або оптимальні виборчі системи, за допомогою яких вона ж і формується. Крім цього, позиціонування парламенту є прямим наслідком форми державного правління. Компаративно-правовий аналіз цього взаємозв'язку показує, що для парламентських форм органічними при формуванні парламенту є пропорційні та напівпропорційні системи, тоді як дуалістичні та змішані форми тяжіють до мажоритарних виборчих систем. Уже один цей факт говорить про те, що треба зважати на природу форми державного правління та позиціонування парламенту при запровадженні парламентської виборчої системи.

Отже, поки в Україні не буде вирішено питання стабільної форми державного правління, питання вибору парламентської виборчої системи завжди буде з розряду тимчасового паліативу. В свою чергу, цей факт означає, що реформування Конституції, яке намагаються здійснювати сьогодні, і вибір парламентської виборчої системи є справами, які потрібно вирішувати паралельно.

Досвід держав з успішним демократичним врядуванням свідчить, що адекватна виборча система, крім іншого, повинна вирішувати проблему балансу між забезпеченням та відображенням суспільного та індивідуального інтересу шляхом широкої участі в голосуванні та маніпулюванням (підкуп, маніпуляції з цільовими групами – пенсіонери, засуджені тощо), аж до крайніх його проявів – сугестії, завдяки якому відбувається викривлення такого роду інтересів. Сучасна наукова дискусія з цього приводу в своїх крайніх виявах пропонує навіть відмовитись від загального виборчого права, обмежуючи участь громадян у голосуванні. Критерієм при цьому в дусі лібералізму виступає володіння власністю або/та сплата податків. Принагідно зауважимо, що особливо актуальною ця проблема є для перехідних суспільств та держав, до яких належить і Україна. Однак і в цілком благополучних державах Заходу, приміром у США та розвинених державах Європи, сформувались потужні в електоральному плані групи, які покладаються переважно на соціальну допомогу держави (*welfare, sécurité du revenu* і т.п.), а отже, вразливі до маніпулювання. Що можна зазначити з цього приводу? Власне, будь-яку виборчу систему можна пристосувати до маніпуляцій, оскільки вона є не більше ніж технічним інструментом. Саме тому оптимальне вирішення цієї проблеми лежить в площині інституціоналізації комплексу виборчих принципів. Досвід застосування

демократії останніх десятиліть з усією очевидністю підтверджує тезу Аристотеля про демократію, як про одну з вироджених форм політії. І не остання причина цього – маніпулятивність будь-якої з існуючих виборчих систем, що є наслідком їх органічних вад. Виборча система – це певна сукупність переваг і недоліків. При цьому коріння маніпулятивності криється на рівні психології та культури (в т.ч. правової), зокрема недостатньої свідомості окремих громадян та їх груп. Отже, в принципі, пропозиції щодо обмеження загального виборчого права є нічим іншим, як радикальним (усунути таких громадян та групи) способом вирішення цієї проблеми. Власне таким же, як приміром, боротьба з абсентеїзмом за допомогою обов'язкового вотуму, коли невідомо, що гірше – хвороба чи ліки. Думається однак, що реалізувати подібні ідеї за умов сучасного врядування навряд чи можливо. Саме тому нормативна деталізація виборчого процесу, особливо в частині жорстких санкцій, щодо такого маніпулювання поки що видається єдиним доступним способом. З іншого боку, значення має створення моральної нетерпимості до такого роду фактів, як прихований підкуп тощо. Як показали результати парламентських виборів 2012 року, в Києві подібного роду технології фактично провалились не в останню чергу через широку громадську кам-

панію проти них. Однак події в Харкові та інших містах Східної України вказують на те, що одного морального спротиву у вирішенні цієї проблеми, очевидно, мало.

Нарешті, засадничим питанням телеологічного напрямку при запровадженні парламентської виборчої системи є комплекс завдань, які повинен вирішувати сформований за її допомогою депутатський корпус. У цьому питанні все знову ж таки зводиться до дилеми – ефективне управління чи широке представництво [11]. З раціональних позицій зрозуміло, що багатьом групам у парламенті набагато важче знайти консолідоване рішення, ніж двом, трьом. І ця проблема також потребує розумного балансу з урахуванням можливих наслідків у майбутньому та необхідності досягнення певного результату. Приміром, що важливіше – швидке прийняття рішень чи подовжене в часі, але виважене рішення? Неоднозначний досвід України останнього часу змушує схилитись до другого варіанту.

І насамкінець. Звісно, перелік означених факторів, які необхідно враховувати при заснуванні виборчої системи, не є вичерпним. Ми обмежились лише найбільш важливими, які не можна ігнорувати за жодних обставин. Синергетичний ефект від їх вирішення та врахування під час запровадження парламентської системи робить її дійсно адекватною державі та часу.

Список використаних джерел

1. Ключковський Ю. Виборчі системи та українське виборче законодавство/ Ю. Ключковський. – К.: Національний університет «Києво-Могилянська академія», 2011. – С. 76.
2. Griffith, Elmer. The Rise and Development of the Gerrymander/ Eimer Griffith. – Chicago: Scott, Foresman and Co, 1907. – PP. 72–73.
3. Riker, William H. The Two-party System and Duverger's Law: An Essay on the History of Political Science/ William H. Riker // American Political Science Review, 76 (December, 1982). – PP. 753–766.
4. Mill, John Stuart. Considerations on Representative Government. Chapter VII – Of True and False Democracy; Representation of All, and Representation of the Majority only [Електронний документ]. – Режим доступу: <http://www.gutenberg.org/files/5669/5669-h/5669-h.htm#link2НСН0007>
5. Assemblée Nationale. Les élections législatives [Електронний документ]. – Режим доступу: <http://www.assemblee-nationale.fr/elections/2012/index.asp>
6. Self-Made Men by Frederick Douglass (1872) [Електронний документ]. – Режим доступу: <http://www.monadnock.net/douglass/self-made-men.html>
7. Основи демократії: Посібник/ За ред. А. Колодій. – Л.: Червона калина, 2002. – С. 355.
8. Баймуратов М., Сліденко І. Парламентська виборча система України: системний аналіз та шляхи вирішення проблеми/ М. Баймуратов, І. Сліденко // Вісник Центральної виборчої комісії. – 2008. – № 4. – С. 29–33.
9. У ЄС шкодують, що Україна «викинула на смітник» Виборчий кодекс [Електронний документ]. – Режим доступу: <http://ua.comments.ua/politics/181990-u-yes-shkoduyut-shcho-ukraina.html>
10. Україна – ЄС: домашнє завдання [Електронний документ]. – Режим доступу: <http://www.unian.ua/news/557274-ukrajina-es-domashne-zavdannya.html>
11. Лардере Гі. Короткий аналіз світового конституційного досвіду демократії // Право України/ Гі Лардере. – 1992. – № 1. – С. 11–12.

КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ РАЗМЫШЛЕНИЯ ПО ПОВОДУ ДОКТРИНАЛЬНЫХ ПРИНЦИПОВ ПАРЛАМЕНТСКОЙ ИЗБИРАТЕЛЬНОЙ СИСТЕМЫ В УКРАИНЕ

Игорь Слиденко

В статье рассматриваются вопросы оптимальности и эффективности доктринального обеспечения основ парламентской избирательной системы в Украине.

Ключевые слова: выборы, избирательная система, парламентская избирательная система, демократия, международные избирательные стандарты.

CONCEPTUAL CONSIDERATIONS ON DOCTRINE PRINCIPLES PARLIAMENTARY ELECTION SYSTEM IN UKRAINE

Ihor SLIDENKO

The article is devoted to optimal effectiveness of doctrinal principles of the parliamentary electoral system in Ukraine.

Keywords: election, election system, parliamentary electoral system, democracy, international election standards.

Передвиборні програми як складові механізмів правового програмного регулювання

Борис Бабін,

доктор юридичних наук, доцент,

завідувач кафедри адміністративного та кримінального права Одеської національної юридичної академії

У статті розглянуті аспекти співвіднесення інституту передвиборних програм та правових механізмів програмного регулювання. Розглянуті відповідні правові акти, інститути та механізми, досліджено політичний та правовий вимір цих відносин в умовах переходу до президентської форми правління.

Ключові слова: вибори, кандидат в депутати, передвиборна агітація, передвиборна програма, програмне правове регулювання.

Специфіка виникнення, реалізації, класифікації програмних правових регуляторів досі є невизначеною у доктринальних дослідженнях. Такі програми стали формою регулятивних норм, зокрема в рамках схвалення та реалізації міжнародних програм, державних цільових програм та програм розвитку, регіональних та муніципальних програм. Утім, передумови запровадження такого регулювання, їх зв'язок із процесами здійснення народоладдя, зокрема з виборчими процесами, залишаються відкритим питанням, що зумовлює актуальність відповідних наукових досліджень. Тому метою статті є дослідження інституту передвиборних програм як складової механізмів правового програмного регулювання. Для її реалізації слід виконати такі завдання: дослідити еволюцію правових норм, що складають інститут передвиборних програм у вітчизняному законодавстві, визначитися з особливостями таких програм в умовах розбудови в Україні президентської моделі правління та встановити форми зв'язку між передвиборними програмами та формами програмного правового регулювання.

Слід зауважити, що питання статусу передвиборних програм досліджувалися у працях М.О. Баймуратова, В.О. Клочкова, С.С. Сон, К.В. Удовенко, але ці роботи не враховують зміни, що відбулися у виборчому законодавстві та законах про програмне регулювання в Україні в 2010–2012 роках.

Як вказує В.О. Клочков, передвиборне програмування є передумовою розроблення й реалізації публічних програм представницькими та виконавчими органами влади. Цей автор визначає передвиборну програму як запропонований для суспільства програмний документ, що має ґрунтуватися на партійній програмі або платформі чи поглядах окремого кандидата (під час мажоритарних виборів) [2, с. 155]. У свою чергу, С.С. Сон визначає передвиборні програми як програмні декларації, суть яких полягає в повідомленні виборцям загальної спря-

мованості та плану дій представників відповідної партії (блоку) за умови їх входження до складу обраної ради. Невиконання передвиборної програми в сучасних умовах, відзначає авторка, спричиняє виключно політичну відповідальність відповідної партії (блоку) перед виборцями на наступних виборах [22, с. 13].

На думку М.М. Слюсаревського, передвиборна програма виконує у виборчій кампанії допоміжну функцію, ніби «добудовуючи» образ кандидата або партії, але одночасно її наявність є обов'язковою, щоб виконувати роль «своєрідної «візитної картки» кандидата», яка легко запам'ятовується, відразу вірізняється серед інших. Як додає М.М. Слюсаревський, імовірність перемоги на виборах перебуває у зворотній залежності від кількості вміщених у передвиборній програмі положень [21]. С.С. Сон вказує, що передвиборна програма має відповідати партійній програмі, «про статус яких йдеться у Законі України «Про політичні партії в Україні»». На жаль, додає ця авторка, механізми розроблення та узгодження передвиборних програм політичних партій не відображені не лише у національному законодавстві, а й у статутних документах партій [22, с. 12].

На думку І.Г. Ломка, головне функціональне завдання партій – програмно-цільове, у контексті реалізації партійної мети – завоювання державної влади – здобуває другорядне значення щодо здійснення партіями електоральної функції. Як вважає цей дослідник, партії виконують роль партій-брокерів, оскільки, з одного боку, агрегують та представляють вимоги суспільства до державного апарату, а з іншого – діють як агенти цього апарату, захищаючи державну політику перед населенням [3, с. 13]. Інший науковець, В.В. Баштанник, вказує, що реформування органів влади в Україні залежить від наявності раціонального механізму оцінювання здобутків і втрат при реалізації окремих політичних програм [1, с. 8]. Д.В. Лук'янов називає процеси конкурентної

боротьби політичних партій на виборах, підтримки певних напрямів розвитку держави і суспільства народом, внаслідок яких політична програма партії здійснюється через завоювання більшості в парламенті, формування уряду, прийняття відповідних законів тощо «вторинною політикою» [4, с. 14].

У цьому контексті слід визнати, що згадки про передвиборні програми як про засіб передвиборної агітації традиційно містяться у законах України про вибори. Зокрема, про «програми майбутньої діяльності кандидата» йшлося у Законі Української РСР «Про вибори народних депутатів Української РСР» від 27 жовтня 1989 року № 8304-XI (стаття 40) [15]; у Законі Української РСР «Про вибори депутатів місцевих Рад народних депутатів Української РСР» від 27 жовтня 1989 року № 8305-XI (стаття 39) [9]. Про «передвиборну програму (платформу) обсягом до двох сторінок машинописного тексту, надрукованого через півтора інтервали» в подібному контексті вказувалося в Законі України «Про вибори народних депутатів України» від 18 листопада 1993 року № 3623-XII (пункт 2 стаття 33) [11].

У Законі України «Про вибори депутатів і голів сільських, селищних, районних, міських, районних у містах, обласних Рад» від 24 лютого 1994 року № 3996-XII містилася норма, що відповідний кандидат може виступати з «програмою своєї майбутньої діяльності», яка не повинна була суперечити Конституції і законам України; для друку відповідних інформаційних матеріалів кандидат мав надати окружній виборчій комісії «основні положення своєї передвиборної програми» (стаття 37, частина друга статті 39) також «обсягом до двох сторінок машинописного тексту, надрукованого через півтора інтервали». Аналогічні приписи містилися: Закон України від 24 вересня 1997 року № 541/97-ВР для кандидатів у народні депутати (частина третя статті 33) [12], Закон України «Про вибори депутатів місцевих рад та сільських, селищних, міських голів» від 14 січня 1998 року № 14/98-ВР та Закон України «Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим» від 12 лютого 1998 року № 118/98-ВР у частині четвертій статті 23 стосовно відповідних кандидатів (частина друга статті 37 та частина третя статті 29 відповідно) [6]; [10].

У Законі України «Про вибори народних депутатів України» від 25 березня 2004 року № 1665-IV для реєстрації списків кандидатів до Центральної виборчої комісії було необхідно подати «передвиборну програму партії (блоку), викладену державною мовою, обсягом до 7800 друкованих знаків» (пункт 9 частини першої статті 58); інші норми вказаного акта мали забезпечити використання цієї програми під час передвиборної агітації (пункт 2 частини другої статті 13, частина перша статті 67) [13].

Згідно з вимогами статей 54, 55 Закону України «Про вибори народних депутатів України» від 17 листопада 2011 року № 4061-VI для реєстрації кандидатів у депутати у загальнодержавному окрузі Центральна виборча

комісія отримує від відповідної політичної партії її передвиборну програму на паперових носіях, засвідчену підписом керівника партії і скріплену печаткою партії, та в електронному вигляді, викладену державною мовою, яка оприлюднюється на офіційному веб-сайті Центральної виборчої комісії; для реєстрації кандидатів у депутати в одномандатних округах Центральна виборча комісія отримує від кандидата в електронному вигляді передвиборну програму кандидата в депутати в одномандатному окрузі, викладену державною мовою, яка також оприлюднюється на офіційному веб-сайті Центральної виборчої комісії [14].

Вимог до змісту та структури, оформлення цих двох видів передвиборних програм Закон України № 4061-VI не містить, але зі змісту статей 69, 73 цього закону випливає, що обсяг передвиборної програми партії не може перевищувати 7800 друкованих знаків, а передвиборної програми кандидата в депутати по одномандатному округу – не більше ніж 3900 друкованих знаків. Цей закон також згадує про «програми передвиборної агітації» та про «передвиборні агітаційні програми» у статті 72 стосовно порядку їх викладення під час мовлення телерадіоорганізацій та зобов'язує друкувати за рахунок Державного бюджету України передвиборні програми партій та кандидатів у інформаційних плакатах, у загальноукраїнських, регіональних, місцевих друкованих засобах інформації [14].

Додамо, що в Законі України «Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів» від 6 квітня 2004 року № 1667-IV було встановлено аналогічні процедури для передвиборних програм місцевих організацій партій (блоків), від яких зареєстровані кандидати у депутати та (або) кандидати на посаду сільського, селищного, міського голови (із встановленням обсягу програми до 3000 знаків), та для передвиборних програм кандидатів у депутати та кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови (без вимог до обсягу програми) [7]. Але, на відміну від Закону № 1667-IV, у Законі України «Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів» від 10 липня 2010 року № 2487-VI механізмів реєстрації передвиборних програм та їх використання під час агітації на місцевих виборах не містилося взагалі [8].

Правове забезпечення інституту передвиборних програм міститься у законодавстві про вибори Президента України. Так, ще в законі України «Про вибори Президента України» від 5 липня 1991 року № 1297-XII йшлося про подання для реєстрації кандидатів у Президенти України програми кандидата та про використання передвиборної програми (платформи) кандидата при виготовленні передвиборних плакатів Центральною виборчою комісією та під час передвиборної агітації (пункт 5 частини другої статті 28 та частини третьої статті 31) [16].

Закон України «Про вибори Президента України» в редакції від 18 березня 2004 року № 1630-IV містив у статті 51 лише такі вимоги до передвиборної програми кандидата: її виклад має бути державною мовою обсягом до 12000 друкованих знаків. Водночас, за частиною восьмою цієї статті, якщо Центральна виборча комісія виявить у передвиборній програмі кандидата на пост Президента України ознаки положень, спрямованих на ліквідацію незалежності України, зміну конституційного ладу насильницьким шляхом, порушення суверенітету і територіальної цілісності держави, підрив її безпеки, незаконне захоплення державної влади, пропаганду війни, насильства, розпалювання міжетнічної, расової, релігійної ворожнечі, посягання на права і свободи людини, здоров'я населення, вона мала у п'ятиденний термін з дня подачі документів кандидатом звернутися до Верховного Суду України щодо встановлення судом цього факту, а таке встановлення тягне, за змістом статті 51 цього закону, відмову у реєстрації кандидата [17].

Варто відзначити, що сьогодні слід розмежовувати передвиборну програму Президента України та програму діяльності Президента України; причому зв'язок між цими двома програмами в чинному законодавстві не прописаний. До того ж постановою Вищого адміністративного суду України від 21 липня 2011 року № П/9991/367/11, яка ґрунтувалася на дуже своєрідному тлумаченні положень розділу VIII «Передвиборна агітація» Закону України «Про вибори Президента України», передвиборна програма кандидата на пост Президента України була визнана як «засіб агітації», при цьому суд вказав, що «передвиборна програма кандидата на пост Президента України не є законодавчим актом». Тому суд визнав, що в умовах невиконання Президентом України власної передвиборної програми «підстав для визнання бездіяльності Президента України протиправною немає» [5].

Таке вкрай суперечливе рішення суду слід сумістити з тим, що згідно зі статтею 10 Закону України «Про Кабінет Міністрів України» від 7 жовтня 2010 року № 2591-VI Програма діяльності Кабінету Міністрів України має базуватися саме на передвиборній програмі Президента України [18]. Це єдине ув'язування у вітчизняному законодавстві передвиборних програм та правових програм як джерела програмного регулювання. Водночас несхвалення у 2010–2012 роках урядами України програм власної діяльності корегується з фактом схвалення не передбаченої законодавством України про програмне регулювання Програми економічних реформ на 2010–2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна влада» 2 червня 2010 року на засіданні Комітету з економічних реформ, утвореного згідно з Указом Президента України від 26 лютого 2010 року № 273 [19].

Ця програма у 2010–2012 роках визначалася владою як програма діяльності Президента України, але актом Президента України її так і не було затверджено. Така си-

туація призвела до змін в ув'язуванні передвиборних та правових програм. При пропорційній виборчій моделі та в умовах парламентсько-президентської республіки дослідники могли вказати на такий ланцюжок: «партійна програма – передвиборна програма на виборах до Верховної Ради України – програма парламентської коаліції – програма діяльності уряду, сформованого Верховною Радою України – державна програма економічного і соціального розвитку України – державні цільові програми – інші цільові програми (регіональні, муніципальні, відомчі)». Подібна модель працювала в Україні у 2006–2009 роках.

В ідеалі, за умов президентсько-парламентської республіки такий ланцюжок мав би іншу форму: «передвиборна програма кандидата у Президенти України – програма діяльності Президента України – програма діяльності уряду, сформованого Президентом України – державна програма економічного і соціального розвитку України – державні цільові програми» і т.ін. Втім, такий ланцюжок в Україні не виник; це можна стверджувати, враховуючи наступні обставини:

- згадане рішення Вищого адміністративного суду України від 21 липня 2011 року № П/9991/367/11;
- послідовне несхвалення у 2010–2012 роках Програм діяльності Кабінету Міністрів України;
- скасування інституту державної програми економічного та соціального розвитку України.

Можна зрозуміти, що сучасна модель програмного регулювання робить з партійної програми політико-правову фікцію та нівелює роль передвиборних програм народних депутатів України. Цікаво, що будь-яка із зазначених вище моделей в умовах централізованої держави не передбачає місця для передвиборних програм, що висуваються на місцевих виборах, тому логічним постає й відхід від інституту передвиборних програм у відповідному законодавстві.

Також негативно впливають на зміст передвиборних програм нечіткі вимоги законодавства щодо їх структури та змісту. Адже дослідження передвиборних програм політичних партій вітчизняними політологами висвітлює абстрактність їх положень, декларативність, відсутність у них механізмів досягнення задекларованих цілей. Тому вітчизняні автори вказують, що «значні складності становить також кореляція програм політичних партій та сформованих ними блоків» та, що «політичні партії та блоки, в основному, готують свої програмні документи лише як одну з вимог реєстрації партії Міністерством юстиції України або реєстрації Центральною виборчою комісією для участі у виборчій кампанії» [20].

В.О. Ключков визнає, що «у вітчизняному законодавстві вимоги до партійних та передвиборних програм є досить обмеженими, а зв'язок зазначених програм між собою поки що не має правового підкріплення і носить політичний характер»; втім, «аналіз розвитку відповідних норм» дозволив цьому авторові стверджувати про «децю неоднотайне розуміння законодавцем правової природи та характеру передвиборних програм» [2, с. 156].

Проведений В.О. Клочковим аналіз окремих передвиборних програм дав змогу цьому досліднику стверджувати про відсутність певних стандартів у структурі, обсязі та змісті передвиборних програм. Ці акти, відзначає В.О. Клочков, можуть мати спеціальну назву, містити конкретні обіцянки або пропозиції або виключно суспільно-політичні декларації тощо, часто програма завершується певним гаслом або закликком, спрямованим до виборця. Встановлений у законодавстві невеликий обсяг передвиборних програм не сприяє їх деталізації [2, с. 102].

Таким чином, слід констатувати наступне. Інститут передвиборних програм є таким, що динамічно розвивається у конституційному праві України та ще не отримав однозначного доктринального пояснення. Передвиборна програма у сучасному законодавстві розглядається вод-

ночас як засіб політичного розмежування та контролю за намірами кандидатів (і для цього така програма підлягає реєстрації у виборчих органах) та як засіб передвиборної агітації (і в цьому контексті законодавство містить гарантії щодо оприлюднення програми та її використання під час передвиборної агітації). Сьогодні законодавство України не передбачає правової відповідальності обраної особи чи органу за невиконання передвиборних програм та встановлює зв'язок між передвиборними та правовими програмами лише для пари «передвиборна програма Президента України – програма діяльності Кабінету Міністрів України». Втім, і цей зв'язок сьогодні практичної реалізації не отримав. Тому розвиток інституту передвиборних програм потребує пильної уваги дослідників у контексті його удосконалення.

Список використаних джерел

1. Баштанник В.В. Державне управління в системі владно-партійної взаємодії: автореферат дис. на здобуття наук. ступ. канд. наук з держ. управління: спец. 25.00.01 «Теорія та історія державного управління» / В.В. Баштанник. – К., 2002. – 18 с.
2. Клочков В.О. Програмне регулювання в сучасному праві: теоретичні засади: дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень» / В.О. Клочков. – Луганськ, 2011. – 210 с.
3. Ломко І.Г. Політичні партії як фактор формування і реалізації зовнішньої політики України: автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. політ. наук: спец. 23.00.02 «Політичні інститути та процеси» / І.Г. Ломко. – К., 2007. – 18 с.
4. Лук'янов Д.В. Держава і політичні партії (проблеми співвідношення та взаємодії): автореф. дис. на здобуття науков. ступ. канд. юрид. наук: спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових вчень» / Д.В. Лук'янов. – Х., 2002. – 18 с.
5. Постанова Вищого адміністративного суду України від 21/07.2011, № П/9991/367/11, Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://document.ua/pro-viznannja-bezdijalnosti-protipravopouu-ta-zobovjazannja-v-doc72140.html>.
6. Провибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим: Закон України від 12.02.1998, № 118/98-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – №№ 6–7. – Ст. 24.
7. Провибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів: Закон України від 06.04.2004, № 1667-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – №№ 30–31. – Ст. 382.
8. Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів: Закон України від 10.07.2010, № 2487-VI // Офіційний вісник України. – 2010. – № 55/1. – Ст. 1901.
9. Про вибори депутатів місцевих Рад народних депутатів Української РСР: Закон Української РСР від 27.10.1989, № 8305-XI // Відомості Верховної Ради Української РСР. – 1989. – № 45. – Ст. 627.
10. Про вибори депутатів місцевих рад та сільських, селищних, міських голів: Закон України від 14.01.1998, № 14/98-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – №№ 3–4. – Ст. 15.
11. Про вибори народних депутатів України: Закон України від 18.11.1993, № 3623-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 48. – Ст. 455.
12. Про вибори народних депутатів України: Закон України від 24.09.1997, № 541/97-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 43. – Ст. 280.
13. Про вибори народних депутатів України: Закон України від 25.03.2004, № 1665-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – №№ 27–28. – Ст. 366.
14. Про вибори народних депутатів України: Закон України від 17.11.2011, № 4061-VI, Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4061-17>.
15. Про вибори народних депутатів Української РСР: Закон Української РСР від 27.10.1989, № 8304-XI // Відомості Верховної Ради Української РСР. – 1989. – Дод. до № 45. – Ст. 626.
16. Про вибори Президента України: Закон України від 05.07.1991, № 1297-XII // Відомості Верховної Ради Української РСР. – 1991. – № 33. – Ст. 448.
17. Про внесення змін до Закону України «Про вибори Президента України»: Закон України від 18.03.2004, № 1630-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – №№ 20–21. – Ст. 291.
18. Про Кабінет Міністрів України: Закон України від 07.10.2010 № 2591-VI // Урядовий кур'єр. – 2010. – № 192. – С. 4–6.
19. Програма економічних реформ на 2010–2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава» від 2 червня 2010 року, Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/n0004100-10>
20. Сало І.С. Цілі та завдання політичних партій у парламентсько-президентській моделі державної влади / І.С. Сало: Відділ стратегій розвитку політичної системи, Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/Monitor/april08/2.htm>
21. Слюсаревський М.М. Ілюзії і колізії. Нариси, статті, інтерв'ю на теми політичної та етнічної психології / М.М. Слюсаревський, Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://politicon.iatp.org.ua/Library/sljusarevski/sljus18.htm>
22. Сон С.С. Правові засади участі політичних партій України в місцевих виборах / С.С. Сон // Південноукраїнський правничий часопис. – О., 2008. – № 2. – С. 11–14.

Сучасне розуміння міжнародних виборчих стандартів в умовах правової глобалізації

Юрій ВОЛОШИН,

доктор юридичних наук, професор, проректор з науково-педагогічної роботи
Маріупольського державного університету

Євген ГОДОВАНИК,

кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри конституційного,
адміністративного та міжнародного права Маріупольського державного університету

Стаття присвячена дослідженню сучасного доктринального визначення міжнародних виборчих стандартів в умовах правової глобалізації та міждержавної європейської інтеграції.

Метою статті є визначення і класифікація міжнародних виборчих стандартів як об'єкта глобалізаційних процесів та імплементації міжнародно-правових принципів і норм до національного конституційного права.

Ключові слова: вибори, міжнародні виборчі стандарти, імплементація, міждержавна інтеграція, правова глобалізація, інтернаціоналізація конституційного права.

Зважаючи на значну актуальність та теоретико-практичне значення конституційно-правового дослідження концептуальних засад імплементації міжнародних виборчих стандартів до законодавства України, необхідним вбачається визначити юридичну сутність та розробити сучасне розуміння міжнародних виборчих стандартів у контексті правової глобалізації та процесів європейської міждержавної інтеграції.

Слід зазначити, що окремі аспекти визначення міжнародних виборчих стандартів як конституційно-правового та міжнародно-правового явища розглядалися як у вітчизняній, так і в західній юридичній літературі. Серед вчених, які досліджували вказану проблематику, можна назвати, зокрема, таких, як В.Д. Бабкін, М.О. Баймуратов, Ф.Г. Бурчак, І.П. Бутко, Р.К. Давидов, В.М. Кампо, Б.Я. Кофман, Р.П. Князевіч, М.І. Козюбра, В.В. Копейчиков, М.І. Корнієнко, Л.Т. Кривенко, М.І. Малишко, П.Ф. Мартиненко, В.В. Медведчук, В.Ф. Мелашенко, О.М. Мироненко, Г.О. Мурашин, Нгуєн Ань Туан, Н.Р. Ніжник, М.П. Орзіх, В.Ф. Погорілко, П.М. Рабінович, А.О. Селіванов, В.Ф. Сиренко, М.І. Ставнійчук, А.П. Таранов, В.Я. Тацій, Є.А. Тихонова, Ю.М. Тодика, В.Л. Федоренко, О.Ф. Фрицький, В.В. Цветков, М.В. Цвік, П.Ф. Чалий, В.М. Шаповал, Ю.С. Шемшученко, Н.Г. Шукліна, Л.П. Юзьков, А.І. Ющик, В.Д. Яворський та ін. В контексті вивчення наукових джерел варто вказати на той факт, що жодне з наявних профільних досліджень не вирішує проблему комплексного конституційно-правового та міжнародно-правового аналізу юридичного змісту міжнародних виборчих стандартів як важливої категорії сучасної конституційно-правової та міжнародно-правової доктри-

ни. Отже, дослідження зазначених питань є важливим науковим і практичним завданням, що потребує належного вирішення на сучасному етапі розвитку вітчизняної науки конституційного права.

Метою цієї статті є всебічне дослідження конституційно-правових аспектів категорії «міжнародні виборчі стандарти» в сучасних умовах правової глобалізації та європейської міждержавної інтеграції.

Систематичний аналіз питань сприйняття національним законодавством незалежної держави міжнародних виборчих стандартів свідчить, що ця проблематика має досить поширене доктринальне забезпечення. У цьому контексті істотним методологічним наповненням відрізняється доктринальна позиція Керівника групи міжнародно-правових досліджень Інституту моніторингу чинного законодавства Республіки Узбекистан професора Б.І. Ісмаїлова, котрий вважає, що «неминуша політико-правова цінність міжнародних виборчих стандартів стала особливо очевидна в новому, ХХІ сторіччі, коли багато держав гармонізують принципи, на яких будуються їхні правові системи, визнаючи право громадян на рівний доступ до інформації, на участь в управлінні країною, право обирати і бути обраними як основні права людини» [1].

Цей дослідник, узагальнюючи онтологічний підхід до проблематики міжнародних виборчих стандартів більшості представників міжнародної і конституційної доктрин, розуміє під ними принципи міжнародного права, що належать до виборчих прав громадян, до організації і проведення виборів [2].

В умовах політичної глобалізації та зростання взаємодії та взаємозалежності держав на міжнародній арені вибори органів державної влади і органів місцевого

самоврядування, посадових осіб виходять на наддержавний рівень, трансформуючись в об'єкт міжнародно-правового регулювання, демонструючи перманентний характер тенденції конституціоналізації міжнародного правопорядку та інтернаціоналізації національного конституційного права. Одним із найбільш яскравих феноменів зазначеної тенденції є міжнародні виборчі стандарти, що мають велику та неминучу політико-правову цінність. Така цінність міжнародних виборчих стандартів стала особливо очевидною в XXI сторіччі, коли багато держав у рамках міжнародного публічного права гармонізують принципи, на яких будуються їхні правові системи, визнаючи право громадян на рівний доступ до інформації, на участь в управлінні країною, право обирати і бути обраними. Під міжнародними виборчими стандартами розуміють принципи міжнародного права, які розроблені в рамках міжнародних організацій, належать до виборчих прав громадян, до організації і проведення виборів, що сприймаються національним законодавством держав-членів міжнародної спільноти з метою уніфікації виборчого законодавства та виборчого процесу і гарантування демократичного проведення електорального процесу.

Таким чином, одним із найважливіших напрямів державотворення в Україні залишається процес сприйняття її національним законодавством міжнародних виборчих стандартів та їх реалізація в електоральному процесі. Саме тут об'єктивно зростає роль конституційно-правового супроводження зазначених процесів, актуалізуються питання обов'язковості для України міжнародних виборчих стандартів, прийнятих нестатутними органами міжнародних міжурядових організацій і неурядових організацій, та питання дотримання Україною міжнародних виборчих стандартів.

У будь-якому випадку, в умовах глобалізації та правової інтеграції за наявності могутніх тенденцій інтернаціоналізації конституційного права і конституціоналізації міжнародного права традиційний національний нормативний масив не може бути визнаний оптимальним, адже він є не тільки неповним, але уявляється недостатнім.

Зазначені процеси актуалізують рецепцію права, причому якщо раніше існуюча в історії рецепція права становила лише запозичення окремих формально-юридичних джерел права, то сьогодні інтеграція припускає будь-яке об'єднання правових систем, включаючи в себе й обмін правовим досвідом, і рецепцію права, і правове співробітництво тощо. А інтернаціоналізація права виводить таку взаємодію на новий, більш високий рівень – взаємодію національних правових систем і появу міжнародного права із загальними для всіх національних правопорядків інститутами [3].

Глобалізація, на думку В.В. Сорокіна, більш широкомасштабна, ніж рецепція права, і більш визначена, ніж інтеграція й інтернаціоналізація права; вона відрізняється всеохопленням і швидкістю впровадження міжнародно-

значущих норм, процесів, стандартів у юридичну структуру суб'єктів глобалізації [4].

Глобалізація стала розглядатися не тільки як одна з головних світових тенденцій новітнього часу, а й як історична епоха, що стрімко вплинула на, здавалося б, звичний процес консервативного конституційного розвитку держав, його правового, політичного, економічного, культурного та інформаційного простору. Ми є свідками, коли процеси глобалізації змушують все людство по-новому сприймати те, що до цього виглядало досить фрагментарним і недосяжним.

У вітчизняній і зарубіжній науці конституційного права вже постійно підкреслюється особливе значення ролі правового регулювання в умовах глобалізованого світу. Можна погодитися з думкою Б.В. Макогона, що в умовах розвитку глобалізаційних процесів на право покладаються найважливіші завдання. З одного боку, вважає вчений, це завдання з легально-формального закріплення відповідних глобалізаційних тенденцій, забезпечення входження сучасних держав у світове співтовариство. З іншого – завдання з управління глобалізаційними процесами щодо конкретної держави, аби не допустити негативних наслідків, пов'язаних з нестиковкою національних культур і можливостей, а також з небезпекою потрапити в сильну залежність від найбільш розвинутих країн, зайнявши місце своєрідного придатка у світовому співтоваристві [5].

Ми вважаємо, що особливо це актуально для нашої Української держави, вступ якої до глобалізованого світу і міждержавних інтеграційних процесів має відверто революційний характер і супроводжується низкою криз, що стали наслідком кардинального зламу політико-правового ладу і докорінної зміни внутрішньої і зовнішньої політики, конституційно-правової доктрини та конституційних принципів загалом. Однак слід зазначити, що на відміну від західних країн, конституційні принципи яких в силу ряду історичних причин і формують глобалізаційні, інтеграційні, в тому числі правові тенденції, в Україні конституційно-правова доктрина формувалася протягом усього періоду її історичного розвитку. В результаті, у більшості західних держав був досягнутий достатній ступінь гармонійності між правом та іншими державними і соціальними інститутами громадянського суспільства. Очевидно, що сприйняття подібних зразків іншими державами не може проходити абсолютно легко, без комплексу потенційних проблем і суперечливих наслідків, однак для будь-якої країни, особливо для України, інтеграція у світове співтовариство є необхідною, для того щоб не стати зайвою на арені нового світу, який характеризується глобальною взаємозалежністю і наближається до епохи конституційної однорідності.

Однією з тенденцій у сучасних реаліях глобалізації можна вважати активне посилення взаємозв'язку і взаємозалежності країн і народів, яке особливо посилюється в другій половині XX століття і яке активно відбуваєть-

ся нині. В результаті цього, на думку більшості вчених-конституціоналістів, спостерігається динамічний розвиток конституційного та міжнародного права, взаємодія яких відображає інтеграційні процеси в сучасному світі. Все це, вважаємо, і обумовлює необхідність подальшої міждержавної інтеграції, а також об'єктивує необхідність розробки ефективних механізмів її конституційно-правового забезпечення в частині ефективного визначення та реалізації загальноновизнаних міжнародних виборчих стандартів.

У зв'язку з цим деякі автори цілком виправдано акцентують увагу передусім на тому, що «глобалізм є юридично нейтральне поняття», яке може бути використане для різних цілей, у тому числі й антигуманних. При цьому слушно стверджується, що юридичний зміст терміна «глобалізація» у жодній галузі національного права, а також міжнародному праві, не визначено, хоча це слово стало модним наприкінці минулого століття, коли перед міжнародним співтовариством на повний зріст постали складні багатопланові проблеми загальнопланетарного характеру, що зачіпають життєво важливі інтереси всього людства [6].

Правова складова процесів глобалізації та міждержавної інтеграції уявляється досить важливим елементом згаданих процесів, що диктує виправданість і високий ступінь актуальності дослідження явища глобалізації сучасного права (особливо, враховуючи те, що в літературі досі не існує чіткого визначення зазначеного поняття). Це не може не викликати занепокоєння, оскільки такий вплив позначається на характері і функціях держави і права, як внутрішнього, так і міжнародного, не кажучи вже про їх взаємодію, – заявляє основоположник вітчизняної правової глобалістики І.І. Лукашук [7].

У світлі цього особливої актуальності набуває дослідження процесів впливу правової глобалізації загалом на розвиток сучасного конституціоналізму, що дасть змогу поетапно розглянути динаміку зазначених процесів, виділити основні глобальні конституційно-правові тенденції з метою їх оцінки з національної точки зору, розуміння феномена конституційного права в умовах глобалізації.

У цьому зв'язку слід зазначити, що аналіз феномену глобалізації полягає в зіткненні різних суспільно-наукових дискурсів: правового, економічного і політичного. У сучасному трактуванні під дискурсом розуміється складне комунікативне явище в соціолінгвістиці, а також певні принципи, згідно з якими реальність класифікується і репрезентується (представляється) у ті чи інші періоди часу. Поняття глобалізації в тій чи іншій її версії вбудовано в структуру відповідного дискурсу і навіть, як вважають деякі автори, конститууються (визначається) такою, але водночас, слід підкреслити, що це базове поняття з усіма його недоліками неминує трансформуватися в елемент дискурсивного мислення.

Отже, глобалізація призвела до того, що жодна країна не в змозі існувати без активної взаємодії з міжнародною

системою. Держави змушені спільно вирішувати не тільки міжнародні проблеми, а й завдання, які раніше належали до їх суто внутрішніх проблем.

Глобалізація ґрунтується на інтеграції ринків товарів і послуг, на безперешкодному переміщенні капіталу, на комунікаційному зближенні, науковій революції, нових видах транспорту, зниженні тарифних бар'єрів.

Водночас як один із позитивних аспектів глобалізації необхідно відзначити формування наднаціонального міжнародного права, а також системи інтеграційних міжнародних організацій. Глобалізація та інтернаціоналізація справляють істотний вплив на розвиток конституційного права держав, формуючи свою правову систему, держави запозичують конституційний досвід один одного, що вбачається дуже важливим у сучасних об'єктивних умовах національного конституційно-правового розвитку.

Така доктринальна позиція фактично обґрунтовує розширювальне тлумачення переліку нормативно-правових актів, що утворюють національне законодавство, і включення в нього якісно нового джерела конституційного права – міжнародних договорів України, спрямованих на регламентацію забезпечення виборчих прав громадян.

Систематичний аналіз змісту поняття «міжнародні виборчі стандарти» дає змогу виділити дві його найважливіші характеристики, дві складові – політичну і правову. З правових позицій «міжнародні виборчі стандарти» становлять відособлену групу міжнародних юридичних норм, що регулюють однорідні суспільні відносини з приводу єдиного порядку організації, проведення і підбиття підсумків виборів органів державної влади, органів місцевого самоврядування і певної категорії посадових осіб (глава держави, глави органів місцевого самоврядування). У контексті феномену політики оцінка поняття «міжнародні виборчі стандарти» може бути здійснена з позицій поняття «політико-правовий розвиток». Слід зазначити складність і синтетичний характер цього поняття, що поєднує в собі різні аспекти політичного і правового феноменів стосовно розвитку. З одного боку, це дає істотне розширення знань про об'єкт (суб'єкт) дослідження, надає можливість глибше й у системному ключі досліджувати його поведінкові настанови і причини, що їх спонукали, визначити пріоритетність зазначених факторів загалом і в індивідуальному розвитку. Але з іншого боку – викликає певні труднощі у виявленні власне політичних і власне правових аспектів, їх взаємозв'язків і суперечностей між ними.

В об'єктивному розумінні змістом «міжнародних виборчих стандартів» є система міжнародних правових норм, що регулюють однаковий порядок формування виборних органів (державних і місцевого самоврядування, їхніх посадових осіб) у конкретній державі-члені світового (регіонального) співтовариства, тобто виборчу систему. У суб'єктивному розумінні змістом «міжнарод-

них виборчих стандартів» є міжнародні зобов'язання конкретної держави з формування зазначених виборчих органів на основі загальних принципів і підходів, убраних у форму норм міжнародного права, що за допомогою механізму міжнародної і національної (внутрішньої) імплементації повинні бути сприйняті національним законодавством.

Загалом можна констатувати визначальну роль глобалізації і міждержавної інтеграції, що впливає на уніфікацію, трансформацію, зміну, модернізацію, універсализа-

цію інституту виборів і, зокрема, міжнародних виборчих стандартів – зазначені тенденції об'єктивно викликають до життя, акцентують, рефлексують, стимулюють, прискорюють і оновлюють процеси універсализації у сфері права, організації і функціонування інституту виборів на всесвітньому, макрорегіональному, субрегіональному і національному рівнях за допомогою розробки міжнародних виборчих стандартів, що створюють єдиний універсальний і макрорегіональний виборчий простір.

Список використаних джерел

1. Исмаилов Б.И. Современная система международных избирательных стандартов [Электронный ресурс] / Б.И. Исмаилов. – Режим доступа: http://www.portalus.ru/modules/internationallaw/rus_readme.php?subaction=showfull&id=1193526870&archive=&start_from=&ucat=&
2. Там само.
3. Сорокин В.В. Юридическая глобалистика: учебник: в 2 т. / В.В. Сорокин. – М.: Юрлитинформ, 2010. – С. 28.
4. Там само. – С. 28–29.
5. Див.: Макогон Б.В. Процессы глобализации в современном праве, их проявление в Российском законодательстве / Б.В. Макогон // Автореф. дис... к.ю.н. – М., 2007.
6. Мелков Г.М. Юридическое содержание термина «глобализация» / Г.М. Мелков // Материалы научно-практической конференции «Глобализационные процессы в сфере права: проблемы правового развития в России и СНГ» 19 апреля 2001 г., г. Москва – М., 2001. – С. 45–46.
7. Лукашук И.И. Взаимодействие международного и внутригосударственного права в условиях глобализации / И.И. Лукашук // Журнал российского права. – 2002. – № 3. – С. 118.

СОВРЕМЕННОЕ ПОНИМАНИЕ МЕЖДУНАРОДНЫХ ИЗБИРАТЕЛЬНЫХ СТАНДАРТОВ В УСЛОВИЯХ ПРАВОВОЙ ГЛОБАЛИЗАЦИИ

Юрий ВОЛОШИН, Евгений ГОДОВАНИК

Статья посвящена исследованию современного доктринального определения международных избирательных стандартов в условиях правовой глобализации и межгосударственной европейской интеграции.

Целью статьи является определение и классификация международных избирательных стандартов как объекта глобализационных процессов и имплементации международно-правовых принципов и норм в национальное конституционное право.

Доказано, что в объективном смысле содержанием «международных избирательных стандартов» является система международных правовых норм, регулирующих одинаковый порядок формирования выборных органов (государственных и местного самоуправления, их должностных лиц) в конкретном государстве-члене мирового (регионального) сообщества, т.е. избирательную систему.

THE MODERN UNDERSTANDING OF INTERNATIONAL ELECTORAL STANDARDS IN THE RULES OF GLOBALIZATION

Yuri VOLOSHIN, Eugeny GODOVANIK

The article deals with the modern doctrinal definitions of international electoral standards in the rules of globalization and European interstate integration.

The purpose of this paper is the identification and classification of international election standards as an object of globalization and the implementation of international legal principles and rules into their national constitutional law.

It is shown that in the objective sense of the meaning of «international election standards» is a system of international law governing the procedure for forming the same elected officials (state and local governments and their officials) in a particular Member State of the world (regional) community, that election the system.

Keywords: elections, international electoral standards, implementation, interstate integration, legal globalization, the internationalization of constitutional law.

Конституція Царства Польського: причини прийняття та значення

Наталія ЄФРЕМОВА,
доцент кафедри історії держави і права
Національного університету «Одеська юридична академія»

У статті аналізуються причини та передумови підготовки та прийняття Конституції Царства Польського 1815 року, а також наводиться її коротка характеристика, встановлюється значення для підготовки конституційних проектів у Російській імперії першої чверті XIX століття.

Ключові слова: конституційна реформа, Конституція Царства Польського, Сейм, розподіл влади, виборчі права громадян.

Історія розвитку конституційного права на українських теренах сьогодні нараховує вже не одне сторіччя. Вона ніколи не була простою і до 1917 року переважно пов'язувалась з конституційними проектами іноземних держав, до складу яких входила Україна. Періодом значної активізації підготовки проектів Конституції справедливо вважається XIX століття, коли в Російській та Австрійській імперіях з'являються нові політичні та економічні обставини для підготовки і запровадження Конституції як інструменту обмеження абсолютизму та захисту прав громадян держави.

Слід сказати, що питання конституційної реформи в Російській імперії виявилось набагато складнішим для реалізації, ніж у більшості інших країн Європи та в США. Це було пов'язано з багатьма факторами, наприклад з такими, як великий розмір імперії, відсталість її економічного розвитку на початку XIX століття, тривале збереження кріпосного права, багатонаціональний склад населення, небажання дворянства поступитися своїми привілеями тощо. Однак значна кількість підготованих проектів конституційних реформ в імперії та деякі спроби їхньої реалізації на практиці, на наш погляд, не повинні залишатися сьогодні без уваги.

Аналізуючи конституційні експерименти в Російській імперії XIX століття, необхідно пам'ятати про те, що вони відбувались в умовах виникнення та початкового розвитку вітчизняної буржуазії, її боротьби за забезпечення своїх прав, а також в умовах виникнення робітничого класу. Отже, капіталістичні відносини тоді, як власне і сьогодні, потребували від влади чіткого регулювання. До того ж, збереження рабства в Російській імперії ставало не тільки ганебним, а й небезпечним явищем для подальшого розвитку країни в умовах постійних політичних потрясінь.

Доцільно також сказати, що актуальність проведення досліджень з історії підготовки проектів конституційної реформи в Російській імперії є конче актуальними і в сучасній Україні. Сьогодні наша країна стоїть перед проблемою продовження конституційної реформи. Її

попередній етап, на жаль, виявився невдалим, отже, пошуки шляхів для реалізації цієї реформи стали одним із найактуальніших питань у державі.

Так, на початку 2013 року, Президент України Віктор Янукович відзначив, що майбутня конституційна реформа в державі повинна пройти ґрунтовну підготовку та широке обговорення в суспільстві. Для реалізації цих планів Конституційна асамблея має підготувати для Президента України низку пропозицій, в розробці яких активну участь повинні брати не стільки політики, скільки науковці. Саме тому історико-правовий досвід з попередніх часів як самої України, так і зарубіжних країн, може стати корисним для подолання негативних явищ та прорахунків в умовах сучасності.

У цій статті ми пропонуємо звернутися до розгляду причин і мети підготовки Конституції Царства Польського 1815 року, а також до її характеристики та історичного значення. Тут слід сказати, що у вітчизняній історико-правовій науці цьому питанню тривалий час не надавали належної уваги. Конституцію вважали монархічно-буржуазною за сутністю, недосконалою і такою, що не мала особливого значення для розвитку ані польського, ані українського конституціоналізму.

Звертаючись до історіографії питання, доцільно відмітити, що в дореволюційний період Конституцію Царства Польського згадували російські та деякі польські дослідники переважно в контексті схвальних відгуків про великодушність Олександра I до польського народу, який незважаючи на те, що Річ Посполита приймала спільну з Наполеоном активну участь у війні проти Російської імперії, не тільки пробачив поляків, а й опікувався їхньою долею. Такі політичні дифірамби писалися в умовах посиленої цензури, отже, інші погляди просто не могли бути надрукованими.

За радянських часів вивчення цього питання займались переважно в Польщі. Однак умови для наукової роботи там не були набагато кращими. В контексті панівної в науці марксистсько-ленінської ідеології, вивчення Конституції, як власне і більшості інших історико-

правових документів дореволюційної доби, переважно здійснювалось у контексті класової боротьби. Разом із тим, 1977 року у Варшаві з'явився підручник *Historia państwa i prawa polskiego*, підготовлений знаними фахівцями з історії держави і права Польщі Ю. Бардахом, Б. Леснодорським та М. Пиєтчаком. У цій праці була дана одна з перших ґрунтовних характеристик Конституції 1815 року у ХХ столітті. Однак її подальші дослідження продовжувалися вже після розвалу СРСР такими науковцями, як професорами А. Коробовичем та В. Вітковським та ін. Серед вітчизняних дослідників вивченням цього питання займалися небагато вчених, це професори В.С. Кульчицький, Б.Й. Тищик, Л.О. Зашкільняк та ін.

Аналізуючи передумови розробки та прийняття Конституції Царства Польського, передусім слід сказати, що польське питання стало одним з найбільш дискусійних в європейських політичних колах після завершення війни з Наполеоном 1812 року. Як одна з найактивніших учасниць у війні проти Франції, Російська імперія наполягала на значних контрибуціях. У цьому контексті в ході переговорів 1814 року Олександр I вимагав передати герцогство Варшавське під владу Росії. Намагаючись протистояти російським планам, Англія, Австрія та Франція почали таємно об'єднувати свої зусилля. Членів антиросійської коаліції передусім не влаштувало два питання: намагання царя зберегти цілісність Польщі та проект царя щодо здійснення там конституційної реформи. Але втеча Наполеона з острова Ельби до Франції у березні 1815 року сприяла примиренню конфліктуючих сторін.

Певного компромісу з польського питання було досягнуто 28 квітня 1815 року у Відні, де шляхом укладання так званого Дружнього трактату було визначено новий розподіл Польщі та правовий статус її окремих територій. Пізніше, 28 травня 1815 року був укладений заключний акт Віденського конгресу, що завершив розподіл спірних територій в Європі повоєнного періоду. Отже, за рішенням Віденського конгресу, Росія отримала більшу територію Варшавського Герцогства без його Познанського та Відгошського департаментів, що відійшли Пруссії. До Австрії знову повернувся Тернопільський округ, за винятком Хотинського повіту, який увійшов до складу Росії. Новоприєднані до Російської імперії польські території отримали назву Царства Польського. Таким чином, незважаючи на «ліберальні» запевнення лідерів європейських держав, по суті, рішення Конгресу стали «четвертим» поділом польських земель.

Царство Польське становило близько 127 700 кв. км із населенням, що значно зменшилося в результаті останніх війн. 1815 року воно нараховувало 3,2 млн осіб, потім, за наступні шістнадцять років, населення швидко збільшилося до 4,2 млн у 1831 році [1, с. 331]. Домінуючою частиною населення були поляки, але ра-

зом з ними там проживали євреї, русини (українці) та незначна частка представників інших національностей. Державною вважалась римо-католицька віра.

Фактично після Конгресу в Європі склалася система союзу трьох монархій – Росії, Австрії і Пруссії, які прагнули зберегти й увічнити абсолютистсько-станові порядки, не допустити розвитку визвольних рухів, зміни державних кордонів і поширення революційних ідей. Поділені ж польські землі були своєрідним гарантом існування союзу монархій, який отримав назву Священного союзу.

Тим часом у Російській імперії після закордонних військових походів значно активізувався процес розробки проектів Конституції для імперії. Окремі з них готувалися з відома імператора, який розглядав можливість уконституювання держави за певних обставин [2, с. 53].

У більшості запропонованих тоді проектів Конституції Російської імперії передбачалось обмежити самодержавну владу імператора шляхом запровадження представницького органу влади – Сенату. З цими пропозиціями виступили Г.Р. Державін, А.А. Безбородько, А.Р. Воронцов, І.А. Зубов, М.М. Карамзін, В.В. Попугаєв, В.Ф. Маорієвський, В.Ф. Малиновський, М.М. Сперанський та ін. Оцінюючи їх, російський дослідник М.І. Школьнік зазначив, що «практично всі конституційні проекти Росії початку ХІХ століття містили різноманітні варіанти обмеження влади монарха і здійснення на практиці ідеї розподілу влади» [3, с. 53]. Слід також сказати, що в жодному з цих проектів до 1815 року не було запропоновано ідею територіальної перебудови держави з наданням її окремим частинам особливого правового статусу.

На початку царювання Олександра I за його підтримки було створено гурток «молодих друзів» з числа ліберально мислячих людей. З часом гурток назвуть «Негласним комітетом», а його членів іронічно стануть називати «якобінською шайкою» за їхні погляди [4, с. 431]. Члени комітету так і не запропонували реально, ґрунтового конституційного проекту, який би можна було взяти за основу реформ державної системи. Тому ще 1804 року імператор дав доручення М. Новосільцеву підготувати проект Конституції Російської імперії. Останній викликав з Ліфляндії барона Розенкамфа і доручив йому це завдання. Врешті-решт, спільними зусиллями з А. Чарторийським вони завершили роботу [5, с. 83], але імператор відхилив представлений проект до більш слушного часу.

Відповідні умови для проведення апробації сценарію впровадження конституційної реформи з'явилися саме 1815 року і пов'язувались вони з намірами імператора запровадити державні реформи в новоствореному Царстві Польському. Отже, згідно з імператорським проектом саме польські території мали перетворитися на зручний полігон для випробування конституційного ладу та оцінки наслідків його запровадження, а отрима-

ний досвід став би безцінним матеріалом з практичного досвіду керованого імперського експерименту.

13 травня 1815 року був оголошений імператорський маніфест про дарування мешканцям Царства Польського Конституції, права на самоврядування, власної армії, свободи друку тощо [6, с. 347]. В її основу було покладено польський проект А. Чарторийського, Л. Пляттера, М. Новосільцева та ін., суттєво перероблений особливою комісією на чолі з графом Островським [7, с. 17] та відредагований І. Соболевським. 15 листопада 1815 року, відредагований проект був затверджений Олександром I та виданий у Варшаві польською та французькою мовами.

Конституція Царства Польського складалася з 7 титулів: 1. Політичні відносини королівства. 2. Загальні засади. 3. Про уряд (містив п'ять розділів). 4. Про народне представництво (містив 6 розділів). 5. Про судочинство. 6. Про збройні сили. 7. Устрій загальний. Загальна кількість статей – 165 [8].

Стаття 1 Конституції закріплювала приналежність Царства Польського Російській імперії, а її імператор оголошувався польським царем. Його влада частково обмежувалась конституційною хартією, що визначала порядок і принципи здійснення верховної влади (с. 4). Народне представництво закріплювалось 31 статтею і повинно було здійснюватись у традиційний для поляків спосіб – через двопалатний сейм. До верхньої палати – Сенату імператором призначались пожиттєві члени з числа принців крові, єпископів та каштелян (с. 108–110), а до нижньої – Посольської ізби, шляхом прямого голосування обирали 128 депутатів. Однак виборча система залишалась станом і передбачала враховувати певний майновий ценз. Отже, селяни в Польщі були позбавлені виборчих прав.

Згідно з Конституцією російський імператор вступив на польський трон відповідно до порядку спадкування корони, що існував у Російській імперії. Єдиною для імперії та Царства Польського була й зовнішня політика. Імператор-король ставав конституційним монархом Царства Польського. Його владу частково обмежувала Конституція. За акти короля відповідали міністри. Нагадаємо, що така практика не була новою в Польщі. Таке саме положення ми бачимо і в травневій Конституції Речі Посполитої 1791 року, де міністрів призначав король під контролем сейму, а кожен з актів короля потребував підпису відповідного міністра (система контраcигнатури).

Королівська влада обіймала: 1) виняткову ініціативу конституційного законодавства; 2) право затвердження або відхилення законів, прийнятих сеймом; 3) всю повноту урядово-адміністративних функцій (виконавчу владу). Заступником короля був його намісник, що виконував свої функції під час відсутності монарха в Польщі. Постанови намісника повинні були оголошуватися в Адміністративній раді, що нагадує Стражу зако-

нів, створену колишньою Конституцією Речі Посполитої від 3 травня 1791 року.

Слід сказати, що хоча Конституцією Царства Польського передбачалось відвести цареві виключно виконавчу гілку влади, 86 статтею документа вносились положення, згідно з яким «законодавча влада перебуває в особі царя та в двох палатах сейму». Отже, на її підставі стверджувалась рівноправність царя та парламенту в сфері законодавчої влади. Статтею 138 Конституції гарантувалась незалежність судової гілки влади, але на підставі 43 статті цар фактично мав право відмінити будь-яке судове рішення.

На практиці влада монарха, представлена намісником, великим князем Костянтином і М. Новосільцевим, відсунула на задній план всі інші органи державної влади. Сейм не допускався до виконання деяких його функцій, порушувалися прокламовані конституцією цивільні права і свободи. Єдиним дійсно гарантованим був принцип приватної власності. Закон, прийнятий сеймом у 1820 році, допускав відчуження власності тільки заради суспільних потреб і за винагороду, установлену відповідно до права. Отже, з наведеного ми бачимо, що Конституція Царства Польського 1815 року була складена в тому ж дусі, що й конституційна хартія Людовика XVIII 1814 року.

Однак, редагуючи проект Конституції, Олександр I і М. Новосільцев намагались об'єднати деякі елементи англійського державного устрою з консервативними монархічними принципами. Після цього корегування створювалось ілюзорне враження збільшення компетенції сейму. В порівнянні з Конституцією Варшавського князівства, компетенції сейму Царства Польського здавалися більш широкими, але на практиці вони обмежувалися царем і його намісниками. Так, теоретично до компетенції сейму відносили: 1) законодавство в галузі судового, а також адміністративного права; 2) прийняття рішення з питань грошової системи, податків і бюджету. Однак на практиці сейм переважно займався змінами в галузі цивільного й кримінального права (1818 і 1825 рр.).

Адміністративні та господарські питання найчастіше регулювалися постановами намісника, а пізніше – Адміністративної ради. Зміни в урядових законопроектах могли провадитися після узгодження такого питання комісією сейму з Адміністративною радою. Кожна з палат могла, втім, подавати прохання королю про внесення проекту на наступне засідання сейму.

В цілому ж, у порівнянні з європейськими конституціями того часу, такі положення Конституції Царства Польського, як, наприклад, про вибори до сейму, були більш ліберальними ніж у Європі. Так, виборчий корпус у Царстві Польському складався з-понад 100 тис. осіб, що досяглося порівняно низьким майновим цензом. Щодо 3,5-мільйонного населення Королівства в 1820 році це становило більший відсоток, ніж у Франції, де число виборців ледь досягло 80 тисяч при 30-мільйонному

населенні [1, с. 333]. До того ж, у Центральній Європі після 1815 року Царство Польське було єдиною країною з парламентом, що обирався прямими виборами населення від усіх суспільних класів, окрім селян, а також іновірів. Так, наприклад, євреї були позбавлені Конституцією 1815 року політичних прав.

Таким чином, ми можемо спостерігати за тим, як закладені в 1791 році зміни у розумінні категорії «народ» у Речі Посполитій поступово набував свого подальшого закріплення у вигляді дефініції «депутат сейму – представник народу, а не виключно шляхти», як це було в XVI–XVII століттях.

Водночас, про ліберальність у забезпеченні прав і свобод громадян свідчать такі статті Конституції, що гарантували недоторканність особи та приватної власності, свободу друку. Тут доцільно відзначити, що з початком згорання програми конституційної реформи в Російській імперії, вже 1819 року постановою намісника в Царстві Польському була введена цензура щоденної та періодичної преси, а потім і всіх публікацій.

Підтвердженням лібералізації в Конституції 1815 року може бути і положення про відокремлення виконавчої влади від судової з одночасним запровадженням принципу незалежності і незмінності суддів в Царстві Польському. Згідно з Конституцією в Польщі передбачалось суттєво реформувати судову систему, але, на жаль, її положення не були втілені в життя. Судова система залишалася без суттєвих змін, окрім того, що Державна рада перестала бути касаційним судом. Цивільні суперечки вирішував суд найвищої інстанції, а кримінальні – апеляційний суд. Сенат розглядав найважливіші справи політичного й урядового характеру.

Значною подією також поява герба Царства Польського, в зображенні якого ясно відчувалась розстановка політичних сил. Так, білого орла було розміщено на грудях двоголового чорного російського орла. Це зображення проіснувало до Листопадового повстання 1830 року. Після нього польський орел був перенесений на крила російського орла поряд із казанським, сибірським та іншими гербами «Царств».

У цілому ж, з наведеного ми бачимо, що Конституція Царства Польського 1815 року, створювалася з метою об'єднати самодержавну владу з ідеями парламентської та конституційної держави. Фактично ж на території Царства Польського ставився широкомасштабний експеримент з випробування конституційного ладу та наслідків його запровадження. Отриманий російським імператором досвід з цієї справи повинен був стати важ-

ливим практичним матеріалом для проведення конституційної реформи вже на російських теренах. Про це у завуальованій формі натякав Олександр I у своїй промові 15 березня 1818 року на відкритті роботи польського сейму: «Таким образом, вы мне подали средство явить моему отечеству то, что я уже с давних лет ему приготовляю и чем оно воспользуется, когда начала столь важного дела достигнут надлежащей зрелости. Вы призваны дать великий пример Европе, устремляющей на вас свои взоры» [9].

Однак життя скорегувало ці плани по-іншому. Конституція діяла лише до початку польського повстання 1830 року. Офіційно її було відмінено маніфестом Миколи I від 14 лютого 1832 року «Про новий порядок управління і утворення Царства Польського». Однак, аналізуючи історичне значення Конституції 1815 року, слід сказати, що воно було доволі вагомим. По-перше, Конституція надихнула поляків на сподівання отримання незалежності та на повернення їм частини українських земель колишньої Речі Посполитої. По-друге, прийняття Конституції стало важливою подією не тільки для Польщі. Уконституювання цієї частини Російської імперії надихало й інші її народи на боротьбу за визнання їхніх прав, даруючи їм надію на поступове реформування самодержавної імперії. По-третє, цей документ сприяв розвитку конституційно-правової думки в Російській імперії і з часом став важливим матеріалом для роботи українських громадських діячів та вчених у розробці власних проектів програм політичних партій та конституцій.

Так, наприклад, члени «Малоросійського таємного товариства», до яких належали С. Кочубей, В. Тарновський, П. Капніст, О. Величко, І. Котляревський та ін., для досягнення високих ідеалів щодо обмеження самодержавства та ліквідації кріпосного права, за прикладом Царства Польського прагнули здобути конституційне визнання права українського народу на самовизначення.

Загалом, прийняття Конституцій Царства Польського 1815 року та промова російського імператора на урочистому відкритті роботи польського сейму 15 березня 1918 року стали предметом жвавих дискусій як з боку урядових кіл Росії, так і з боку опозиції. Отже, не дивно, що вже у 1818–1919 роках з'явилося декілька варіантів проекту Конституції Російської імперії, спрямованих на часткове обмеження самодержавної влади та на запровадження важливих державних реформ.

Список використаних джерел

1. Бардах Ю. История государства и права Польши / Ю. Бардах, Б. Леснодорский, М. Пиетерчак. – М.: Юрид. литерат., 1980.
2. Вернадский Г.В. Государственная уставная грамота Российской империи 1820 г.: Историко-юридический очерк / Г.В. Вернадский. – Прага, 1925.
3. Школьник М.И. Конституционно-правовые проекты России первой четверти XIX века: Диссертация на соиск. ученой степени к.ю.н. / М.И. Школьник. – М., 2003.
4. История политических и правовых учений. / Под общей ред. В.С. Нерсесянца. – М.: ИНФРА-М – НОРМА, 1997.
5. Чулков Г.И. Императоры: психологические портреты / Г.И. Чулков. – М., 1991.
6. Внешняя политика России XIX и начала XX ст. – М., 1972.
7. Смит Ф. История польского восстания и войны 1830–1831 годов / Ф. Смит. – СПб, 1863. – Т. 1.
8. Ustawa Konstytucyjna Krolestwa Polskiego z 15/27 listopada 1815 r. / Historia ustroju i prawa w Polsce 1772/1795–1918. // M. Kallas, M. Krzymkowski. – Warszawa: Wyd. Naukowe PWN, 2006. – S. 98–110.
9. Московские ведомости 1818. – № 29.

КОНСТИТУЦИЯ ЦАРСТВА ПОЛЬСКОГО: ПРИЧИНЫ ПРИНЯТИЯ И ЗНАЧЕНИЕ

Н. ЕФРЕМОВА

В статье анализируются причины и предпосылки подготовки и принятия Конституции Царства Польского 1815 года, а также подаётся её короткая характеристика, устанавливается значение для подготовки конституционных проектов в Российской империи первой четверти XIX века.

Ключевые слова: конституционная реформа, Конституция Царства Польского, Сейм, разделение властей, избирательные права граждан.

CONSTITUTION OF THE KINGDOM OF POLAND: CAUSES OF DECISION AND VALUE

N. EFREMOVA

The article analyzes the causes and conditions of preparation and adoption of the Constitution of the Kingdom of Poland in 1815, and served her short feature, is set for the preparation of the Constitutional Treaty in the Russian Empire, the first quarter of the nineteenth century.

Keywords: constitutional reform, the Constitution of the Kingdom of Poland, the Sejm, separation of powers, the electoral rights of citizens.

Функції муніципального права України

Ігор ГАЛІАХМЕТОВ,

кандидат юридичних наук, докторант юридичного факультету
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Стаття присвячена теоретико-правовому дослідженню функцій муніципального права. У процесі дослідження було визначено поняття, правова природа, класифікація та основні ознаки функцій зазначеного права.

Ключові слова: муніципальне право, функції права, кратична функція муніципального права.

Дослідженню теоретичних засад пізнання функцій держави у сфері місцевого самоврядування в Україні, характеристики конституційно-правового механізму їх реалізації були присвячені декілька робіт вітчизняних науковців [1–3]. Було, зокрема, визначено їх місце у системі функцій місцевого самоврядування та проаналізовано співвідношення функцій територіальних громад і місцевих органів державної виконавчої влади. Визначено і проаналізовано основні критерії класифікації функцій територіальних громад, а також надано обґрунтовану характеристику системи функцій цих суб'єктів місцевого самоврядування, досліджено взаємозв'язок між окремими функціями, механізм їх реалізації. Згідно з чинними конституційними нормами наведено пропозиції щодо вдосконалення процесу здійснення основних функцій територіальних громад. Галузево означені функції права також розглядалися в інших наукових працях сучасних правників України [4].

Отже, сучасний розвиток системних уявлень про право – тривалий процес від обґрунтування Аристотелем категорії цілісності до формування Л. фон Берталанфі загальної теорії систем [5, с. 15]. Забезпечуючи взаємозв'язок дослідницьких і соціально-втілюючих функцій, розкриваючи і пояснюючи сутність явищ і процесів, що пізнаються, у їх взаємозв'язку, системні дослідження зберігають статус перспективного *методологічного* напрямку.

Функції муніципального права в сучасних умовах є невід'ємною ознакою функціональної характеристики держави у сфері розбудови місцевого самоврядування та становлення місцевої територіальної влади. Вони характеризуються протиріччям та ускладненими соціальними зв'язками, зміною соціальної та економічної ролі держави щодо підтримки розвитку територіальних колективів (громад). Останні залишаються таким соціальним інститутом, що здатний узяти на себе основний тягар і відповідальність з питань реалізації проектів системної соціальної перебудови та демократизації в державі. Головною формою і підставами втілення енергії (ініціатив) територіальних колективів виступають функції муніципального права, концептуальний, зокрема, системний аналіз яких дасть змогу уявити в цьому необхідне науково-

практичне завдання з написання зазначеної статті. Адже дійсно за проведення реформ у сфері місцевого самоврядування в контексті «... модернізації державних інститутів слід враховувати дві головні вихідні позиції. Перша – концепції розвитку держави, її цілі, функції і завдання в різних сферах життя. Друга – системність організаційно-функціональних змін, їх зв'язки як елементів структури держави» [6, с. 12].

Істотною особливістю структури кожної із функцій галузі права є наявність субординаційних (ієрархічних, вертикальних), координаційних (горизонтальних) і реординаційних (зворотних) зв'язків між її компонентами. Отже, в кожній структурі окремо взятої функції муніципального права можна виділити певні підфункції, які являють собою самостійний вид і форму діяльності органів місцевого самоврядування, територіальної громади тощо, наповнені особливим змістом. Будь-які підфункції муніципального права володіють інтегральними якостями та динамікою, що обумовлюють цілісність і розвиток функцій як системи, яка в кінцевому підсумку забезпечує комунікацію із зовнішнім правовим середовищем, зв'язок із членом територіальної громади, самою громадою і державою.

На відміну від функцій держави, що становлять об'єктивно зумовлену єдність важливих комплексних напрямів діяльності держави, функції галузі муніципального права знаходяться в певних зв'язках і відносинах із функціями держави, забезпечуючи цілісність й інтегрованість суспільних процесів в останній. Згадувані в системному взаємозв'язку функції надають найбільш повне уявлення про державу, тому що їх системність, яка передбачає взаємопов'язаність і єдність цільової спрямованості, виступає невід'ємною функціональною характеристикою держави [7, с. 78].

Багато положень теорії про функції держави, обґрунтовані науковцями в теорії держави і права, тісно пов'язані з наукою управління, передусім соціального і державного (муніципального). В даному випадку можна погодитися з думкою радянського правознавця М.В. Черноголовкіна, котрий вважав, що, «... ігноруючи теорію функцій держави, неможливо правильно і науковообґрунтовано класифікувати галузі управління» [8, с. 145].

Отже, функції муніципального права – це комплексна, складноорганізована діяльність держави та її органів, органів місцевого самоврядування із забезпечення важливих комплексів суспільних відносин на місцевотериторіальному рівні, у зв'язку з чим уявляється цілеспрятною різниця об'єктів і сфер, в яких прагнемо розглядати зазначені функції. В основі функцій муніципального права покладені функції місцевого самоврядування, як визначені Конституцією і законами України основні напрями і види діяльності місцевого самоврядування [9, с. 320].

Характерною особливістю об'єктів функцій муніципального права є динамізм, рухливість, мінливість їх організацій. За різних соціально-політичних умов, на конкретному етапі розвитку місцевого самоврядування в системі об'єктів державної діяльності можуть з'явитися різні соціальні цінності, формуватися або зникати відповідні види діяльності територіальної громади. Іноді ця особливість суперечливо проявляється в перехідні (пореформені) періоди, що характеризуються значними коливаннями в структурі та змістовній частині функцій.

Внутрішня організація функцій муніципального права, зв'язки і відносини між їх компонентами, що утворюються, безпосередньо зумовлюють саму структуру державно-правового механізму і компетенцію його ланок, які виконують завдання з гарантування місцевого самоврядування в різних сферах діяльності територіальної громади та її представницьких органів. Отже, ми спостерігаємо закономірність, що науково обґрунтовує зв'язок структури механізму держави з функціями. Доречно буде навести думку А.Б. Венгерова, що «державний (чи місцевого самоврядування за аналогією (курсив І.Г.)) орган слід створювати під ту або іншу функцію, а не навпаки – створювати орган, потім знаходити йому заняття» [10, с. 186].

Функціональний підхід являє собою один із прийомів (методів тощо) системного дослідження, сутність якого полягає, по-перше, у визначенні місця, ролі та значення (функції) муніципального права у цілому в громадянському суспільстві і правовій системі; по-друге, у виділенні елементів (інститутів) муніципального права та їх взаємодії; по-третє, у встановленні функціонування окремих типів, видів і підвидів муніципально-правових відносин. У цьому контексті структурна диференціація муніципального права супроводжується диференціацією його функцій.

Отже, під функціями потрібно розуміти відносно виокремлені напрями позитивного впливу норм муніципального права на свідомість та поведінку (діяльність) індивідів у різних правових статусах (як фізичних осіб і громадян), їх колективів (територіальних громад та їх асоціацій) і організацій, усі сфери суспільного й особистого життя, в яких проявляються динамічна природа права на місцеве самоврядування, система юридичних ціннос-

тей, що визначає ступінь сталості і гарантованості, упорядкованості та здатності до управління муніципально-правових відносин.

Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» визначає, що «місцеве самоврядування в Україні – це гарантоване державою право та реальна здатність територіальної громади... самостійно або під відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України» (частина перша статті 2), котре відображає конституційний принцип самостійності самоврядування. Однак самостійність органів місцевого самоврядування не означає абсолютної незалежності від органів державної влади, які мають право реалізовувати такі функції:

1) *господарську, фінансово-правову і управлінську функції* (статті 27, 28, 29, 30, 31 і 35 зазначеного Закону) територіальної громади (в особі виконавчих органів сільських, селищних, міських рад), що обумовлені її відповідним способом виробництва та економічною базою;

2) *соціальну і культурно-просвітницьку функції* (статті 27, 32, 33 і 34 зазначеного Закону), адже територіальні громади проводять значну виховну роботу;

3) *функції забезпечення правопорядку в громаді, безпеки її членів, збереження майна* (статті 36, 38 зазначеного Закону). Так, історично було відомо, що традиційним гарантом правопорядку була, серед іншого, також нічна варта, запроваджена в Україні повсюдно від тих часів, коли необхідно було забезпечити оборону громади від зовнішнього нападу. Кость Левицький, який приділяв територіальній громаді велику увагу, у своїй праці «Наш закон громадський...» писав, що згідно з громадським статутом «нічна варта повинна була сторожувати від весни до осені (від Великодня до Михайла) з 12 год. вечора до 5 год. ранку, а взимку і напровесні (від Михайла і до Великодня) – з 11 год. вечора до 6 год. ранку». У разі виявлення порушень громадського порядку, особливо злодіїв, чи в разі пожежі села оповіщали дзвоном, рідше – ударом у залізну рейку чи іншим відомим у селі сигналом;

4) однією з найважливіших функцій територіальних громад у різні періоди нашої історії була функція *політична*, суть якої зводилась, насамперед, до об'єднання громади в боротьбі із завойовниками, як це було в період Київської Русі і Галицько-Волинського князівства, козаччини, новітньої історії. Іван Франко в повісті «Захар Беркут» у художніх рисах змалював громаду села Тухля Галицько-Волинського князівства, в якій досить цікаво показав цю об'єднувачу функцію громади під керівництвом її старійшини.

Важливою формальною ознакою муніципально-правового відношення як публічного правовідношення є участь у ньому хоча б на одній із сторін такого суб'єкта, який діє в цьому сенсі як агент публічної влади – носій публічної функції (Термінологія запозичена з монографії

російського правознавця Д.В. Вінницького «Субъекты налогового права» [11, с. 67–72]). Такими суб'єктами можуть бути територіальна громада як ціле, органи місцевого самоврядування, посадова особа, а також специфічний суб'єкт, наділений законом за встановлених обставин особливими і публічними функціями. Відсутність зазначеної формальної ознаки (участь суб'єкта, що діє в цьому контексті як носій публічної функції) в суспільному відношенні свідчить про його належність до приватних відносин, що складаються на місцевому територіальному рівні.

Кратична функція муніципального права (від грец. *kratos* – сила влади) – здатність права спонукати соціальних суб'єктів до нормативної, законослухняної поведінки, підтримуючи тим самим у суспільстві стабільний цивілізований порядок. Щодо типових соціальних протиріч кратична функція права проявляє себе як:

а) сила, що утримує ворожо налаштованих один до одного антагоністів від взаємознищення;

б) сила, що змушує суб'єктів договірних відносин дотримуватися укладених конвенцій (угод);

в) сила, що оберігає учасників агональної (від грец. *agon* – змагання) співтворчості від можливих деструктивних перешкод і небезпек соціогенного і антропогенного характеру.

Муніципальне право застосовує декілька видів засобів:

а) засоби непримусового характеру, що впливають опосередковано, переважно через структури індивідуальної правової свідомості, механізми внутрішньої мотивації як аутодетермінанти нормативної поведінки;

б) легітимні інституційні засоби примусового характеру, що здійснюють зовнішній нормативно-регуляторний вплив, який відповідає критеріям справедливості і необразливості для людської гідності громадян;

в) засоби насильницько-репресивного, неправового характеру, що застосовують невинувато жорсткі методи впливу, які не відповідають критеріям справедливості, цивілізованості й навіть доцільності.

Застосування сили, що перебільшує ту межу доцільності, яка обумовлена антропологічними та соціокультурними факторами, перевтілює правовий механізм, який практикує його, у механізм «неправа» (негативного права). Категорія, запроваджена Гегелем у «Філософії права». – прим. І.Г.). Влада, яка не може або не бажає підпорядкувати природно-правовим принципам діяльність систем судочинства та виконання покарань, втрачає правовий характер. Для запобігання перевтілення кратичної форми у репресивну, вона повинна залишатися в межах універсальних (природно-правових) критеріїв цивілізованості [12, с. 399–400].

Комунікативна функція муніципального права постає як сукупність властивостей, що є засобом і формою циві-

лізованого спілкування між соціальними суб'єктами. Ця функція проявляє себе у двох основних видах – координації і трансляції.

Перша обумовлює соціальний порядок, неможливий без координації дій між різними елементами і структурними підрозділами, котрі входять до суспільної системи. Існують такі форми правової комунікації:

– між суб'єктами правовідносин;

– між окремим суб'єктом і всією соціальною системою;

– між генераціями соціальних суб'єктів, коли старші залучають молодших сучасників до основ правової культури;

– між ланками єдиної системи права, що представлені конкретними суб'єктами; між системою права і всією макросистемою континуальної цілісності «цивілізація – культура» [12, с. 382–385, 383].

На відміну від безпосередньої і неформальної комунікації звичайно-повсякденного характеру, правова комунікація має формальний і суворо функціональний характер, антидеструктивну спрямованість, застерігає суб'єктів від небезпек, які наповнені неузгодженнями, протиріччями між належними моделями соціально-правової поведінки і реальними акціями «поведенції», що зневажають норми права [12, с. 383]. Адже дійсно, право як комунікативна система дає змогу транслювати соціально-нормативну інформацію як у синхронному (між сучасниками), так і в діахронічному (між генераціями) напрямках. Право в цілому – це своєрідний передаточний механізм, що забезпечує існування цивілізованого суспільства як єдиної системи комунікацій, підпорядкованих нормативним, дисциплінарним взаємозалежностям формально-юридичного характеру. Трансляція в праві інституціолізована, тобто її здійснюють спеціальні установи, організації, інститути, які зберігають, відтворюють і примножують нормативно-правову інформацію, утримують її в діючому, здатному для повсякденного використання стані.

Отже, право здатне акумулювати, зберігати і трансформувати крізь історичний час нормативний досвід суспільства. А саме тому функції муніципального права України – конкретні службові здібності певної теоретичної дисципліни, що свідчать про її соціальне призначення. [12, с. 980–981], уособлюють сукупність пізнавальної, методологічної, ціннісно-орієнтаційної та виховально-освітньої функцій. Вони є основними напрямками впливу норм муніципального права на місцево-самоврядні суспільні відносини, тобто, крім загальносоціальних (культурно-історичних, виховних, соціального контролю) напрямів впливу, мають ще регуляторну (як динамічну, так і статичну) й охоронну юридичну спрямованість [13, с. 650], що підтверджується самим розвитком теорії про функції держави і права.

Список використаних джерел

1. Батанов О.В. Функції територіальних громад як суб'єктів місцевого самоврядування в Україні: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02 / О.В. Батанов; НАН України; Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького. – К., 2000. – 21 с.
2. Дробуш І.В. Функції представницьких органів місцевого самоврядування в Україні: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02 / І.В. Дробуш; НАН України; Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького. – К., 2002. – 16 с.
3. Падалко Г.В. Функції держави у сфері місцевого самоврядування в Україні: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02 / Г.В. Падалко; Ін-т законодавства Верховної Ради України. – К., 2007. – 20 с.
4. Щербина В.І. Функції трудового права: Автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.05 / В.І. Щербина; Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого. – Х., 2009. – 32 с.
5. Каргин Н.Н. Философско-методологические аспекты теории систем и системного анализа: Автореф. дисс. ... д-ра филос. наук: 09.00.01 – Онтология и теория познания / Н.Н. Каргин; ФГОУВПО «Российский государственный университет туризма и сервиса». – М., 2009.
6. Тихомиров Ю.А. О модернизации государства / Ю.А. Тихомиров // Журнал российского права. – 2004. – № 4.
7. Морозова Л.А. Проблемы современной российской государственности: учеб. пособие / Л.А. Морозова. – М.: Юрид. лит., 1998. – 256 с.
8. Черноголовкин Н.В. Теория функций социалистического государства / Н.В. Черноголовкин. – М.: Юрид. лит., 1970. – 215 с.
9. Конституційне право України: Підручник / За заг. ред. В.Ф. Погорілка [та ін.]. – К.: Наукова думка; Прецедент, 2007. – 344 с.
10. Венгерова А.Б. Теория государства и права. Учебник для юрид. вузов / А.Б. Венгерова. – М.: Новый Юрист, 1998. – 624 с.
11. Винницкий Д.В. Субъекты налогового права: монография / Д.В. Винницкий. – М.: Издательство «Норма» (Издательская группа НОРМА-ИНФРА*М), 2000. – 185 с. – Библиография: с. 174–185.
12. Бачинин В.А. Энциклопедия философии и социологии права / В.А. Бачинин. – СПб.: Изд-во Р. Асланова «Юридический центр Пресс», 2006. – 1093 с. – С. 399–400.
13. Большая юридическая энциклопедия / В.В. Аванесян, С.В. Андреева, Е.В. Белякова и др. – М.: Изд-во «Эксмо», 2005. – 688 с.

ФУНКЦИИ МУНИЦИПАЛЬНОГО ПРАВА УКРАИНЫ

Игорь ГАЛИАХМЕТОВ

Статья посвящена теоретико-правовому исследованию функций муниципального права. В процессе исследования были сформулированы понятие, правовая природа, классификация и основные признаки данного права.

Ключевые слова: муниципальное право, функции права, кратическая функция муниципального права.

FUNCTIONS OF THE MUNICIPAL LAW OF UKRAINE

Igor GHALIAHMETOV

This Article is devoted to theoretical and legal research of municipal law functions. The author of article formulates concept of function as a basis of construction of a branch attribute of development of the municipal law. The characteristic of the legal nature of concept function of the law shows attribute of formation of system of rules of municipal law and a direction of their development as a whole is given. In a basis of functions of the right there are functions of local self-management which are determined by the Constitution and Acts of Ukraine. Functions of the right define the basic directions and kinds of activity of local self-management in Ukraine. For example *kratos* function of the municipal law is capable to initiate of social subjects to normative behaviour and to guarantee the stable law and order. Function of communication of the municipal law characterizes of the directions and form of civilized dialogue between social subjects. Administrative functions are those related to the municipal management of the town and the execution of the laws that apply to the town. In the process of the execution of the local and district (regional) administration the municipalities shall be the subject of public law in compliance with the framework established by law, but with regard to the private law the municipalities shall have the rights of a legal person.

Keywords: municipal law, functions of the law, *kratos* function of the municipal law.

Актуальні проблеми розуміння, визнання та реалізації принципу місцевого самоврядування в законодавстві України

Сергій ПАНАСЮК,
аспірант, Маріупольський державний університет

У статті проаналізовано праці науковців та нормативно-правові акти щодо коректності розуміння, визнання та реалізації принципу місцевого самоврядування в законодавстві України з метою їх якісного впровадження та виконання положень Європейської хартії місцевого самоврядування.

Ключові слова: Європейська хартія місцевого самоврядування, принцип місцевого самоврядування, переклад термінів, актуальні проблеми тлумачення терміна, впровадження принципів.

Принцип місцевого самоврядування – це базовий принцип будь-якої демократичної європейської держави. Гарантування та розвиток місцевої демократії є одним із ключових завдань держави, що прагне до євроінтеграції.

Принцип місцевого самоврядування означає гарантії територіальних громад на самостійність (в межах закону), самоврядність, самофінансування, децентралізацію публічної влади тощо.

Гарантованість місцевого самоврядування належить до засад конституційного ладу України [1].

Місцеве самоврядування як засада конституційного ладу України – це один із найважливіших принципів організації і функціонування публічної влади в суспільстві та державі. Сьогодні цей принцип розглядається як необхідний атрибут будь-якого демократичного ладу [2].

Місцеве самоврядування є проявами та реалізацією народовладдя (народного суверенітету) в Україні.

«Місцеве народовладдя» реалізується територіальною громадою як безпосередньо, так і через обрані місцеві ради (безпосередня та представницька демократія).

Визнання місцевого самоврядування як засади конституційного ладу України означає встановлення демократичної децентралізованої системи управління, яка базується на самостійності територіальних громад, органів місцевого самоврядування при вирішенні всіх питань місцевого значення. Віднесення інституту місцевого самоврядування до засад конституційного ладу також означає неможливість його скасування чи обмеження [3].

Важлива мета місцевого самоврядування – об'єднання людей, гуртування їх у спільноту з близькими для кожного її члена цілями. В силу цього місцеве самоврядування виступає одним з найважливіших інститутів демократії, необхідним елементом демократичної організації державного та суспільного життя і, в силу цього, питання організації і функціонування місцевого самоврядування становлять предмет конституційного регулювання [4].

Окремо слід підкреслити, що визначення місцевого самоврядування, що містяться в Європейській хартії місцевого самоврядування, в Конституції України та в Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні» передбачають органічну єдність самостійності і відповідальності при вирішенні всіх питань місцевого значення, які віднесені до сфери компетенції місцевого самоврядування. При цьому під «самостійністю» слід розуміти не лише право територіальної громади безпосередньо або через органи місцевого самоврядування без втручання будь-яких інших владних структур вирішувати питання місцевого значення, але й необхідність вирішення їх відповідно до Конституції та законів України. Іншими словами, місцеве самоврядування виступає як своєрідна єдність прав і обов'язків територіальної громади по вирішенню питань місцевого значення. В свою чергу діяльність під відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування передбачає, що наслідки за вирішення питань місцевого значення повністю лягають на систему місцевого самоврядування [5].

Визначення (закріплення) принципу місцевого самоврядування в українському законодавстві є обов'язком нашої держави щодо виконання міжнародних зобов'язань.

Відповідні зобов'язання Україна взяла на себе підписавши та ратифікувавши Європейську хартію місцевого самоврядування (далі – Хартія).

Хартія була ратифікована Верховною Радою України Законом України від 15.07.1997 № 452/97-ВР [6].

Так, відповідно до статті 2 Хартії: «Принцип місцевого самоврядування визнається в національному законодавстві, і на скільки це можливо (реально), в конституції» (The principle of local self-government shall be recognised in domestic legislation, and where practicable in the constitution) [7].

Вимоги статті 2 Хартії щодо законодавчого закріплення принципу місцевого самоврядування, були виконані

Україною максимально повно [8].

Не дивлячись на некоректність офіційного перекладу положень частини першої статті 3 Хартії, принцип місцевого самоврядування був закріплений як у законодавстві України, так і в Конституції України.

Некоректність перекладу положень Хартії полягає у неправильному трактуванні (розумінні) ключових термінів та понять, закріплених в Хартії.

У частині першій статті 3 оригінального тексту Хартії [9] зазначається: «Місцеве самоврядування означає право та спроможність територіальних громад, в межах закону, регулювати (впорядковувати) та управляти значною часткою публічних справ, під їх власну відповідальність, та в інтересах місцевого населення (Local self-government denotes the right and the ability of local authorities, within the limit of the law, to regulate and manage a substantial share of public affairs under their own responsibility and in the interests of the local population)».

Нагадаємо, що в офіційному перекладі [10] положення частини першої статті 3 Хартії викладені наступним чином: «Місцеве самоврядування означає право і спроможність органів місцевого самоврядування в межах закону здійснювати регулювання і управління суттєвою часткою суспільних справ, які належать до їхньої компетенції, в інтересах місцевого населення».

Якщо дослівно перекладати з англійської мови термін «local authorities», то він перекладається, як: local – місцеві (локальні), а authorities – влади (влади).

Проте, якщо перекладати з французької мови (текст якої має таку ж силу, як і англійська версія), то термін «collectivités locales» перекладається: collectivités – спільноти (общини, громади, колективи), а locales – місцеві (локальні).

Про наявність проблеми некоректності перекладу терміну «local authorities» зазначають у своїх працях як вітчизняні [11], так і закордонні науковці [12].

У випадку використання в англійському тексті Хартії термінів «under their own responsibility» [13], а у французькому – «sous leur propre responsabilité» [14], ці словосполучення коректніше перекладати – «під власну відповідальність».

Як ми бачимо, навіть аналіз перекладу декількох термінів, що використовуються у Хартії, дає зрозуміти всю нагальність та важливість подальшого розвитку наукових пошуків та аналізу оригінальних текстів Хартії.

Проте, в Конституції України законодавець, виконуючи положення статті 2 Хартії, дав більш коректний переклад поняття місцевого самоврядування [15]: «Місцеве самоврядування є правом територіальної громади – жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища та міста – самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України».

Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні» [16] закріплене дещо інше визначення міс-

цевого самоврядування: «Місцеве самоврядування в Україні – це гарантоване державою право та реальна здатність територіальної громади – жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища, міста – самостійно або під відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України».

На думку автора, вищезазначені некоректності та розбіжності у перекладі термінів та фраз Хартії, зумовлені неповним розумінням або нерозумінням реальної суті місцевого самоврядування і тих понять (суті), що вкладались авторами при написанні Хартії.

Окрім некоректності перекладу термінів Хартії, існує проблема реалізації принципу місцевого самоврядування.

В Європейській хартії місцевого самоврядування закладені основні принципи здійснення місцевого самоврядування.

По суті, принципи, що закріплені в Європейській хартії місцевого самоврядування – це вихідні начала, що передбачають базові підходи щодо запровадження, реалізації та розвитку місцевого самоврядування.

Отже, принцип місцевого самоврядування (як засада конституційного ладу демократичної держави) деталізується в Хартії, шляхом визначення відповідних базисних вказівок (принципів) щодо запровадження якісного місцевого самоврядування.

Виконання принципів, закріплених в Хартії, відбувається шляхом їх імплементації в законодавство держави.

Існує багато різних підходів щодо розуміння суті та початку процесу імплементації. Проте, це не впливає на необхідність імплементації, як процесу щодо виконання Україною взятих на себе міжнародних зобов'язань.

В.В. Кравченко у своїй статті [17] зазначає такі суттєві перепони на шляху до якісної імплементації принципів, що закладені в тексті Хартії:

- неповне відтворення принципів Хартії в законодавстві України;
- недоліки офіційного перекладу Хартії;
- наявність суттєвих перешкод на шляху практичної реалізації принципів Хартії.

У цій статті [18] В.В. Кравченко виділяє основоположні принципи, що закріплені в Хартії:

- визнання місцевого самоврядування в національному законодавстві і, наскільки це можливо, в конституції (стаття 2);
- реальність місцевого самоврядування, що зумовлює його зміст як право і спроможність місцевої влади здійснювати регулювання та управління суттєвою часткою публічних справ (стаття 3);
- підзаконність місцевого самоврядування як влади, що діє в межах закону (стаття 3);
- визначення природи місцевого самоврядування як публічної влади, яка, з одного боку, діє в інтересах місцевого населення (територіальної спільноти) (стаття 3),

з іншого – є похідною від суверенної державної влади, оскільки головні повноваження і функції місцевого самоврядування визначаються конституцією або законом (стаття 4, частина перша);

– віднесення до суб'єктів здійснення місцевого самоврядування як територіальних спільнот, так і органів місцевого самоврядування за умови обрання представницьких органів місцевого самоврядування таємним голосуванням на основі прямого, рівного, загального виборчого права (стаття 3);

– автономність місцевого самоврядування як влади, що має право вільно вирішувати будь-яке питання, віднесене до її компетенції (стаття 4, частина друга);

– субсидіарність (оптимальність децентралізації і реальної керованості території [6, 721]) та ін.

Зупинимось на положенні частини першої статті 3 Хартії, що передбачає надання права та спроможності територіальним громадам, в межах закону, регулювати (впорядковувати) та управляти значною часткою публічних справ, під їх власну відповідальність, та в інтересах місцевого населення.

Цей принцип (реальності місцевого самоврядування) є ключовим, адже він передбачає надання територіальним громадам (за допомогою створених ними органів) можливість «реального самоврядування».

Реалізація принципу реального місцевого самоврядування утруднюється тим, що в Українському законодавстві чітко не розмежовані повноваження між органами місцевого самоврядування та органами виконавчої влади (місцевими адміністраціями).

Нааявність проблеми дублювання повноважень, їх не розмежованості та ситуація із місцевою владою в м. Києві, вже давно обговорюються в наукових колах і не потребує повторення.

Положення статті 143 Конституції про можливість територіальних громад безпосередньо виконувати самоврядні функції є чисто декларативним, оскільки механізмів для цього не існує. Збори громадян, місцеві ініціативи та громадські слухання, передбачені Законом, є, за визначенням, консультативним механізмом. Єдиний інструмент безпосередньої демократії – референдум – занадто складний [19].

Відповідно, ставиться під сумнів і реалізація в Україні

принципів автономності місцевого самоврядування та субсидіарності, оскільки муніципальній свободі (право територіальних громад та органів місцевого самоврядування вільно вирішувати питання, віднесені до компетенції місцевого самоврядування) досить часто бракує чіткого розмежування повноважень між різними видами органів публічної влади та існуючою й досі практикою застосування адміністративних методів управління з боку органів виконавчої влади національного та регіонального рівнів [20].

Слід, очевидно, згадати і масове існування в Україні не передбачених ані Конституцією, ані законами «вкладених» громад, коли селище чи місто входить до складу більшого міста, і коли громадянин є членом двох громад, обирає дві місцеві ради, двох мерів, причому ані права, ані обов'язки цих двох влад законом чи якимось підзаконним актом не розділені [21].

І незважаючи на розуміння даної проблеми та існування безлічі наукових праць на дану тематику, досі не запроваджено реальних кроків з метою усунення перешкоди на шляху до реальності місцевого самоврядування в Україні.

На думку автора, головною проблемою, що зупиняє запровадження реального місцевого самоврядування є «реальне» небажання політичної еліти країни прямувати до європейських ідеалів.

Не останню роль грає і відсутність якісного перекладу та пропагування вітчизняними науковцями ідеалів європейського «доброго врядування».

Проблема якості перекладу тексту Хартії може бути вирішена шляхом створення спеціальних комісій та робочих груп щодо коректності перекладу, розуміння істинного тексту Хартії та європейських ідеалів.

Українська влада, науковці та громадськість мають зрозуміти всю важливість і невідкладність ситуації та зробити реальні кроки щодо вирішення зазначених проблем.

«Злочинною недбалістю» є ігнорування з боку влади та наукової спільноти України зауважень, та пропозицій європейських колег щодо запровадження реального європейського місцевого самоврядування.

Вирішення зазначених проблем є запорукою подальших кроків України на шляху до євроінтеграції.

Список використаних джерел

1. Кравченко В.В. Конституційне право України: Навчальний посібник. – Вид. 6-те, виправл. та доповн. – К.: Атіка, 2008. – С. 76.
2. Актуальні проблеми становлення та розвитку місцевого самоврядування в Україні: Кол. Монографія. / За ред. В.В. Кравченка, М.О. Баймуратова, О.В. Батанова. – К.: Атіка, 2007. – С. 118.
3. Актуальні проблеми становлення та розвитку місцевого самоврядування в Україні: Кол. Монографія. / За ред. В.В. Кравченка, М.О. Баймуратова, О.В. Батанова. – К.: Атіка, 2007. – С. 119.
4. Принципи Європейської хартії місцевого самоврядування.

Навч. посіб./ М. Пітцик, В. Кравченко, Е.С. Мон'йо, Б. Черніков та ін./ – К., 2000. – С. 36.

5. Актуальні проблеми становлення та розвитку місцевого самоврядування в Україні: Кол. Монографія. / За ред. В.В. Кравченка, М.О. Баймуратова, О.В. Батанова. – К.: Атіка, 2007. – С. 123.

6. Закон України «Про ратифікацію Європейської хартії місцевого самоврядування» // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 38. – Ст. 249.

7. Council of Europe [Електронний ресурс] // офіційний сайт Ради Європи. – Режим доступу: <http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Treaties/Html/122.htm>.
8. Якщо врахувати виконання Україною інших принципів закріплених в Європейській хартії місцевого самоврядування.
9. Council of Europe [Електронний ресурс] // офіційний сайт Ради Європи. – Режим доступу: <http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Treaties/Html/122.htm>.
10. Європейська Хартія місцевого самоврядування // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 38. – Ст. 249.
11. Кравченко В.В. «Проблеми адаптації законодавства України до стандартів і принципів Європейської хартії місцевого самоврядування» // Вісник Центральної виборчої комісії. – № 2 (12). – Червень, 2008. – С. 38–41; Актуальні проблеми становлення та розвитку місцевого самоврядування в Україні: Кол. Монографія. / За ред. В.В. Кравченка, М.О. Баймуратова, О.В. Батанова. – К.: Атіка, 2007. – С. 719.
12. Експертний висновок щодо відповідності національного законодавства України положенням Європейської хартії місцевого самоврядування [Електронний ресурс] // Інститут громадянського суспільства. – Режим доступу: <http://www.csi.org.ua/www/?p=2364>; Краснов М.А. Введение в муниципальное право / Краснов М.А. – М.: Академический правовой университет при Институте государства и права РАН, 1993. – С. 7–8.
13. Council of Europe [Електронний ресурс] // офіційний сайт Ради Європи. – Режим доступу: <http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Treaties/Html/122.htm>.
14. Council of Europe [Електронний ресурс] // офіційний сайт Ради Європи. – Режим доступу: <http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Treaties/Html/122.htm>.
15. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
16. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 24. – Ст. 170.
17. Кравченко В.В. «Проблеми адаптації законодавства України до стандартів і принципів Європейської хартії місцевого самоврядування» // Вісник Центральної виборчої комісії. – № 2 (12). – Червень, 2008. – С. 38–41.
18. Кравченко В.В. «Проблеми адаптації законодавства України до стандартів і принципів Європейської хартії місцевого самоврядування» // Вісник Центральної виборчої комісії. – № 2 (12). – Червень, 2008. – С. 38–41.
19. Експертний висновок щодо відповідності національного законодавства України положенням Європейської хартії місцевого самоврядування [Електронний ресурс] // Інститут громадянського суспільства. – Режим доступу: <http://www.csi.org.ua/www/?p=2364>.
20. Кравченко В.В. «Проблеми адаптації законодавства України до стандартів і принципів Європейської хартії місцевого самоврядування» // Вісник Центральної виборчої комісії. – № 2 (12). – Червень, 2008. – С. 38–41.
21. Експертний висновок щодо відповідності національного законодавства України положенням Європейської хартії місцевого самоврядування [Електронний ресурс] // Інститут громадянського суспільства. – Режим доступу: <http://www.csi.org.ua/www/?p=2364>.

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ПОНИМАНИЯ, ПРИЗНАНИЯ И РЕАЛИЗАЦИИ ПРИНЦИПА МЕСТНОГО САМОУПРАВЛЕНИЯ В ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВЕ УКРАИНЫ

С. ПАНАСЮК

В данной статье проанализированы работы ученых и экспертов в точности понимания, признания и реализации принципа местного самоуправления в законодательстве Украины, с целью их качественного внедрения и исполнения положений Европейской хартии местного самоуправления.

Ключевые слова: Европейская хартия местного самоуправления, принцип местного самоуправления, перевод терминов, актуальные проблемы толкования термина, внедрение принципов.

ACTUAL PROBLEMS OF UNDERSTANDING, RECOGNIZING AND REALIZATION THE PRINCIPLE OF LOCAL SELF-GOVERNMENT IN THE UKRAINIAN LEGISLATION

S. PANASYUK

In this article the work of scientists and normative legal acts were analysed as to correct understanding, recognizing and realization the principle of local self-government in the Ukrainian legislation for the purpose of make more qualitative introduction and compliance conditions of European Charter of Local Self-Government.

Keywords: European Charter of Local Self-Government, the principle of local self-government, translation of terms, actual problems of interpretation of the term, introduction of principles.

Організаційно-методичне забезпечення всеукраїнського референдуму *

ЗАТВЕРДЖЕНО
постановою Кабінету Міністрів України
від 13 лютого 2013 р. № 105

ПОРЯДОК

**розподілу, перерахування, обліку надходження і використання бюджетних коштів,
а також повернення невикористаних коштів, виділених для підготовки і проведення
всеукраїнського референдуму**

1. Цей Порядок визначає механізм розподілу, перерахування, обліку надходження і використання бюджетних коштів, а також повернення невикористаних коштів, виділених для підготовки і проведення всеукраїнського референдуму з державного бюджету (далі — бюджетні кошти).

2. Головним розпорядником бюджетних коштів є Центральна виборча комісія, розпорядниками коштів нижчого рівня — окружні комісії референдуму.

3. Бюджетні кошти перераховуються Казначейством Центральної виборчої комісії відповідно до помісячного розпису асигнувань загального фонду державного бюджету.

4. Центральна виборча комісія складає і затверджує розподіл показників зведеного кошторису та розподіл показників зведеного плану асигнувань загального фонду державного бюджету для кожної окружної комісії референдуму як розпорядника коштів нижчого рівня та подає їх Казначейству.

5. Рахунки окружних комісій референдуму відкриваються в органах Казначейства за місцезнаходження відповідних комісій згідно з Порядком відкриття та закриття рахунків у національній валюті в органах Казначейства, затвердженим Мінфіном.

Зразки підписів голови, заступника голови, головного бухгалтера та відбитка печатки окружної комісії референдуму на картках, які подаються органів Казначейства для відкриття рахунків, засвідчуються Головою чи заступником Голови Центральної виборчої комісії або нотаріально.

6. Видатки Центральної виборчої комісії та окружних комісій референдуму здійснюються відповідно до Порядку обслуговування державного бюджету за ви-

датками та операціями з надання та повернення кредитів, наданих за рахунок коштів державного бюджету, затвердженого Мінфіном.

7. Окружна комісія референдуму зобов'язана не пізніше ніж у триденний строк з дня офіційного оголошення результатів всеукраїнського референдуму подати Центральній виборчій комісії виписки з реєстраційного рахунка та припинити рух коштів на ньому.

Центральна виборча комісія відкликає у п'ятиденний строк з дня офіційного оголошення результатів всеукраїнського референдуму залишки невикористаних бюджетних коштів шляхом подання Казначейству коригуючого розподілу відкритих асигнувань.

8. Окружна комісія референдуму в десятиденний строк з дня офіційного оголошення результатів всеукраїнського референдуму складає та подає Центральній виборчій комісії фінансовий звіт про надходження та використання бюджетних коштів у порядку, встановленому Центральною виборчою комісією, за затвердженою Центральною виборчою комісією разом з Казначейством формою.

9. Відображення у первинному та бухгалтерському обліку інформації про отримані (створені) оборотні і необоротні активи, реєстрація та облік бюджетних зобов'язань в органах Казначейства, а також складення бюджетної звітності про використання бюджетних коштів, здійснюються в установленому законодавством порядку.

10. Контроль за правильним та цільовим використанням бюджетних коштів здійснюється Центральною виборчою комісією і відповідними органами Держфінінспекції у порядку, встановленому Центральною виборчою комісією разом з Мінфіном.

* Тексти постанов Центральної виборчої комісії та додатки до них розміщено на офіційному веб-сайті Центральної виборчої комісії.

ЗАТВЕРДЖЕНО
постановою Кабінету Міністрів України
від 22 квітня 2013 року № 304

ПОРЯДОК оплати праці членів комісій всеукраїнського референдуму

1. Голова, заступник голови, секретар або інші члени окружної чи дільничної комісії всеукраїнського референдуму (далі — комісія референдуму) (загальною кількістю не більше шести осіб) за рішенням комісії референдуму, яке затверджується комісією вищого рівня, протягом усього періоду повноважень комісії референдуму або частини такого періоду можуть виконувати свої повноваження на платній основі за рахунок коштів державного бюджету, що виділяються для підготовки та проведення всеукраїнського референдуму.

Голова, заступник голови, секретар або інші члени дільничної комісії референдуму закордонної дільниці (загальною кількістю не більше шести осіб) за рішенням комісії референдуму, яке затверджується Центральною виборчою комісією, протягом усього періоду повноважень комісії референдуму або частини такого періоду можуть виконувати свої повноваження на платній основі на підставі цивільно-правового договору, укладеного з відповідною закордонною дипломатичною установою України, яка здійснює фінансове забезпечення зазначеної комісії для підготовки та проведення всеукраїнського референдуму.

2. Член комісії референдуму, який є фізичною особою — підприємцем, пенсіонером, студентом, особою, яка тимчасово не працює, особою, визнаною в установленому порядку безробітною, для укладення цивільно-правового договору з окружною комісією всеукраїнського референдуму за формою згідно з додатком 1 подає окружній комісії референдуму:

копію сторінок паспорта, на яких зазначені прізвище, ім'я, по батькові, дата та місце народження, серія, номер паспорта, ким і коли виданий паспорт, відмітка про реєстрацію місця проживання;

копію довідки про реєстраційний номер облікової картки платника податку (серію та номер паспорта — для фізичних осіб, які через свої релігійні переконання відмовилися від прийняття такого номера та повідомили про це відповідний орган державної податкової служби і мають відмітку у паспорті про право здійснювати платежі за серією та номером паспорта).

Член комісії референдуму, звільнений від виконання виробничих або службових обов'язків за основним місцем роботи, на період виконання ним повноважень з оплатою праці в комісії подає окружній комісії референдуму разом з передбаченими в абзацах другому і третьому цього пункту документами також такі документи:

довідку про звільнення від виконання виробничих або службових обов'язків за основним місцем роботи;

довідку з основного місця роботи про середню заробітну плату, розмір якої обчислюється відповідно до Порядку обчислення середньої заробітної плати, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 8 лютого 1995 р. № 100 (ЗП України, 1995 р., № 4, ст. 111). Така довідка подається членом комісії референдуму окружній комісії референдуму протягом п'яти днів з дня прийняття рішення про виконання ним повноважень у зазначеній комісії на платній основі.

3. Оплата праці члена комісії референдуму провадиться:

особи, звільненої від виконання виробничих або службових обов'язків за основним місцем роботи, — на підставі довідки з основного місця роботи про середню заробітну плату, що обчислюється згідно з Порядком обчислення середньої заробітної плати, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 8 лютого 1995 р. № 100 (ЗП України, 1995 р., № 4, ст. 111);

фізичної особи — підприємця, пенсіонера, студента, особи, яка тимчасово не працює, або особи, визнаної в установленому законом порядку безробітною, — згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 28 липня 2004 р. № 966 «Про умови оплати праці членів виборчих комісій, комісій всеукраїнського референдуму» (Офіційний вісник України, 2004 р., № 31, ст. 2063).

4. Оплата праці члена комісії референдуму, який виконує свої повноваження у комісії на платній основі, провадиться раз на місяць окружною комісією референдуму на підставі таблиці обліку робочого часу, зокрема шляхом перерахування коштів через установу банку або відділення зв'язку на особистий картковий або інший рахунок за заявою члена комісії референдуму.

У разі коли член комісії референдуму виконує свої повноваження на платній основі не повний календарний місяць або якщо з різних причин відбулося дострокове припинення дії договору про виконання обов'язків члена комісії референдуму, його робота оплачується пропорційно відпрацьованому часу.

Оплата праці члена дільничної комісії референдуму закордонної дільниці провадиться в іноземній валюті держави місцезнаходження відповідної закордонної дипломатичної установи України виходячи з офіційного курсу гривні, встановленого Національним банком на дату проведення відповідних виплат, у розмірах, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 28 липня 2004 р. № 966 «Про умови оплати праці членів виборчих комісій, комісій всеукраїнського референдуму» (Офіційний вісник України, 2004 р., № 31, ст. 2063).

5. Оплата праці членів комісій референдуму (у тому числі тих, що виконують свої повноваження не на платній основі) у день голосування та у дні встановлення підсумку голосування провадиться:

для членів окружних комісій референдуму — до дати складення протоколу про підсумки голосування в межах територіального округу референдуму, але не більш як за три дні;

для членів дільничних комісій референдуму — до дати прийняття окружною комісією референдуму протоколу про підрахунок голосів учасників референдуму

на дільниці референдуму, але не більш як за два дні.

Підставою для оплати праці члена комісії референдуму у день голосування та у дні встановлення підсумків голосування є таблиць обліку робочого часу.

6. Членам комісій референдуму протягом усього періоду повноважень комісій референдуму на їх вимогу видається довідка про виконання обов'язків члена комісії референдуму для подання на вимогу органів Державної служби зайнятості, Пенсійного фонду України тощо за формою згідно з додатком 2.

ЗАТВЕРДЖЕНО
постановою Центральної виборчої комісії
від 18 березня 2013 року № 51

ПОРЯДОК **нарахування та виплати одноразової грошової винагороди** **членам комісій з всеукраїнського референдуму**

I. Загальні положення

1. Цей Порядок регулює питання нарахування та виплати одноразової грошової винагороди членам комісій з всеукраїнського референдуму.

2. Одноразова грошова винагорода членам комісій з всеукраїнського референдуму може бути нарахована лише один раз після встановлення окружною комісією з всеукраїнського референдуму підсумків голосування в територіальному окрузі референдуму.

3. Одноразова грошова винагорода не є обов'язковою виплатою.

II. Нарухування одноразової грошової винагороди

1. Одноразова грошова винагорода членам комісій з всеукраїнського референдуму нараховується та виплачується виключно за наявності загальної економії фонду оплати праці, передбаченого кошторисом видатків відповідної окружної комісії з всеукраїнського референдуму, згідно з прийнятим комісією рішенням тим членам комісії, які брали активну участь у її роботі, незалежно від того, на платній чи на не платній основі вони працюють у відповідній комісії.

2. Розмір одноразової грошової винагороди членам комісії з всеукраїнського референдуму визначається на засіданні цієї комісії за поданням її голови (у разі його відсутності – заступника голови) і залежить від особистого внеску кожного члена комісії у її діяльність, про що приймається відповідне рішення.

3. Постанова дільничної комісії з всеукраїнського референдуму про нарахування та виплату одноразової грошової винагороди затверджується рішенням відповідної окружної комісії з всеукраїнського референдуму.

4. Розмір одноразової грошової винагороди членам комісій з всеукраїнського референдуму не може перевищувати розміру місячної заробітної плати, встановленої постановою Кабінету Міністрів України від 28 липня 2004 року № 966 «Про умови оплати праці членів виборчих комісій, комісії всеукраїнського референдуму», за посадами, які вони займають у цих комісіях.

1. Виплата одноразової грошової винагороди членам комісій з всеукраїнського референдуму здійснюється за рахунок коштів Державного бюджету України, виділених на підготовку і проведення всеукраїнського референдуму, згідно із затвердженими Центральною виборчою комісією єдиними кошторисами видатків окружних комісій з всеукраїнського референдуму для підготовки і проведення всеукраїнського референдуму.

2. Інші питання виплати одноразової грошової винагороди членам комісій з всеукраїнського референдуму, не врегульовані цим Порядком, вирішуються відповідно до законодавства України.

3. Особи, винні у порушенні цього Порядку, несуть відповідальність згідно із законодавством України.

ЗАТВЕРДЖЕНО
постановою Центральної виборчої комісії
від 20 березня 2013 року № 53

ПОРЯДОК

залучення спеціалістів, експертів та технічних працівників для організаційного, правового, технічного забезпечення здійснення повноважень комісій з всеукраїнського референдуму на час підготовки та проведення всеукраїнського референдуму

1. Цей Порядок відповідно до частини шістнадцятої статті 47, частини сьомої статті 61 Закону України «Про всеукраїнський референдум», постанови Кабінету Міністрів України від 24 лютого 2003 року № 213 «Про розміри та порядок оплати праці спеціалістів, експертів і технічних працівників, які залучаються до роботи у виборчих комісіях по виборах народних депутатів України, комісіях всеукраїнського референдуму для організаційного, правового, технічного забезпечення здійснення повноважень зазначених комісій» визначає питання залучення спеціалістів, експертів і технічних працівників для організаційного, правового, технічного забезпечення здійснення повноважень Центральної виборчої комісії, окружних та дільничних комісій з всеукраїнського референдуму (далі – окружні та дільничні комісії) на час підготовки та проведення всеукраїнського референдуму.

2. Для організаційного, правового, технічного забезпечення здійснення повноважень Центральної виборчої комісії, окружних та дільничних комісій, передбачених Законами України «Про Центральну виборчу комісію», «Про всеукраїнський референдум», на час підготовки та проведення всеукраїнського референдуму можуть залучатися відповідні спеціалісти, експерти та технічні працівники (далі – залучені працівники).

3. Гранична чисельність залучених працівників становить для:

- 1) Центральної виборчої комісії – не більше 100 осіб;
- 2) окружної комісії – не більше 10 осіб;
- 3) дільничної комісії малої та середньої дільниць референдуму – не більше однієї особи, великої дільниці референдуму – не більше двох осіб.

4. Окружна комісія, враховуючи граничну чисельність залучених працівників, на своєму засіданні приймає рішення про затвердження переліку посад та чисельності залучених працівників для роботи в цій комісії та дільничних комісіях відповідного територіального округу.

5. Залученими працівниками не можуть бути державні службовці, посадові та службові особи органів місцевого самоврядування, працівники судів та правоохоронних органів.

6. Із залученими працівниками комісій з референдуму укладаються цивільно-правові договори за встановленою формою (додатки 2, 3).

7. При укладенні цивільно-правового договору залучений працівник подає до відповідної комісії з референдуму копії таких документів:

паспорта (сторінок паспорта з відомостями про прізвище, ім'я та по батькові, число, місяць, рік народження, коли і ким виданий паспорт, адресу місця проживання); довідки реєстраційного номера облікової картки платника податків (у разі якщо особа через свої релігійні переконання відмовилася від прийняття реєстраційного номера облікової картки платника податків та повідомила про це відповідний орган державної податкової служби і має про це відмітку в паспорті громадянина України, подається копія сторінок паспорта з відповідною відміткою);

документа про освіту (спеціальність, кваліфікація), якщо робота потребує спеціальної підготовки або кваліфікації.

8. Виконання робіт, пов'язаних з організацією підготовки та проведення референдуму, особами, визнаними в установленому законом порядку безробітними, не є підставою для зняття цих осіб з обліку в державній службі зайнятості як таких, що шукають роботу, або для припинення виплати їм допомоги з безробіття та інших видів допомоги.

9. Залученим працівникам (особам, визнаним у встановленому законом порядку безробітними, пенсіонерам тощо) видається довідка про надання ними Центральної виборчої комісії (додаток 4), окружній чи дільничній комісії (додаток 5) послуг під час підготовки та проведення всеукраїнського референдуму для подання її за місцем вимоги (до органів державної служби зайнятості, Пенсійного фонду України тощо).

10. У разі залучення для роботи у комісіях з референдуму бухгалтера, касира чи іншого спеціаліста, на якого безпосередньо покладається обов'язок зберігання, перевезення або використання в цих комісіях переданих їм матеріальних цінностей чи грошових коштів, окремо укладається договір про повну матеріальну відповідальність.

11. Оплата праці залученого працівника здійснюється щомісяця відповідно Центральною виборчою комісією, окружною комісією на підставі акта приймання-передачі наданих послуг.

Оплата праці залучених працівників для роботи в дільничних комісіях здійснюється відповідною окружною комісією.

У разі виконання робіт залученим працівником протягом неповного календарного місяця або розірвання з різних причин дії цивільно-правового договору оплата здійснюється, виходячи з пропорційно відпрацьованого часу.

12. Розмір оплати праці залучених працівників для роботи в Центральній виборчій комісії визначається відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 24 лютого 2003 року № 213 «Про розміри та порядок оплати праці спеціалістів, експертів і технічних працівників, які залучаються до роботи у виборчих комісіях по виборах народних депутатів України, комісіях всеукраїнського референдуму для організаційного, правового, технічного забезпечення здійснення повноважень зазначених комісій» та встановлюється в межах фонду оплати праці, передбаченого в кошторисі видатків на підготовку та проведення всеукраїнського референдуму, затвердженому постановою Центральної виборчої комісії.

Розмір оплати праці залучених працівників для роботи в окружній та дільничній комісіях встановлюється в межах фонду оплати праці, передбаченого єдиним кошторисом видатків на підготовку та проведення всеукраїнського референдуму відповідної окружної комісії, затвердженим постановою Центральної виборчої комісії, який не повинен перевищувати розміру місячної заробітної плати члена відповідної комісії з референдуму, визначеного постановою Кабінету Міністрів України від 28 липня 2004 року № 966 «Про умови оплати праці членів виборчих комісій, комісії всеукраїнського референдуму», та не може бути нижчим від розміру мінімальної заробітної плати, встановленого на момент її нарахування.

13. Окружна комісія може здійснювати виплату одноразової грошової винагороди залученим працівникам окружної та дільничної комісії після встановлення підсумків голосування у відповідному територіальному окрузі в межах загальної економії фонду оплати праці, передбаченого кошторисом видатків окружної комісії, за умови стовідсоткового здійснення інших видатків з підготовки і проведення всеукраїнського референдуму.

Розмір одноразової грошової винагороди визначається на засіданні окружної комісії за поданням її голови і залежить від особистого внеску кожного залученого працівника у роботу комісії та не може перевищувати розміру місячної заробітної плати члена відповідної комісії, встановленого постановою Кабінету Міністрів України від 28 липня 2004 року № 966 «Про умови оплати праці членів виборчих комісій, комісії всеукраїнського референдуму».

Рішення дільничної комісії про виплату одноразової грошової винагороди залученим працівникам затверджується відповідною окружною комісією.

14. Строки розрахунків за надані послуги визначаються у цивільно-правовому договорі, що укладається відповідною комісією із залученим працівником.

15. З нарахованої залученому працівнику винагороди здійснюються відрахування обов'язкових платежів у порядку та розмірах, установлених законодавством України.

16. Питання залучення спеціалістів, експертів та технічних працівників для роботи у комісіях з референдуму, не врегульовані цим Порядком, вирішуються відповідно до законодавства України.

17. Особи, винні у порушенні цього Порядку, несуть відповідальність згідно із законодавством України.

ЗАТВЕРДЖЕНО
постановою Центральної виборчої комісії
від 26 березня 2013 року № 54

ПОРЯДОК

передачі комісіям з всеукраїнського референдуму бюлетенів для голосування на всеукраїнському референдумі у територіальних округах

Цей Порядок визначає процедуру передачі бюлетенів для голосування на всеукраїнському референдумі (далі – бюлетень) у територіальних округах Центральній виборчій комісії, окружним та дільничним комісіям з всеукраїнського референдуму (далі відповідно – окружні та дільничні комісії, референдум).

1. Передача бюлетенів Центральній виборчій комісії

1.1. Бюлетені, виготовлені державним поліграфічним підприємством (далі – підприємство-виготовлювач) на замовлення Центральної виборчої комісії, передаються

підприємством-виготовлювачем за його місцезнаходженням Центральній виборчій комісії через її представника, визначеного Головою Комісії.

1.2. Бюлетені передаються Центральній виборчій комісії в упаковках підприємства-виготовлювача з обов'язковим маркуванням кожної упаковки із зазначенням виду бюлетенів, що включає назву та дату референдуму, формулювання питання, що виноситься на референдум, а також номери територіального округу та дільниці і кількість бюлетенів в упаковці (цифрами та прописом).

1.3. У разі винесення на референдум двох або більше питань та (або) одночасного проведення ре-

ферендуму з виборами Президента України чи виборами народних депутатів України, підприємство-виготовлювач на упаковках бюлетенів застосовує маркування різного кольору відповідно до кольору бюлетенів в упаковці.

1.4. Передача бюлетенів Центральній виборчій комісії здійснюється за актом прийому-передачі бюлетенів (додаток 2), який складається у двох примірниках, підписується представниками підприємства-виготовлювача та Центральної виборчої комісії і скріплюється відповідними печатками.

Примірники акта прийому-передачі бюлетенів нумеруються і мають однакову юридичну силу.

Перший примірник акта прийому-передачі бюлетенів передається Центральній виборчій комісії, а другий – підприємству-виготовлювачу.

1.5. У разі проведення референдуму з декількох питань акти прийому-передачі бюлетенів складаються окремо щодо кожного виду бюлетенів.

1.6. Транспортування бюлетенів до місцезнаходження окружних комісій здійснюється Державним підприємством спеціального зв'язку.

Передача бюлетенів Центральною виборчою комісією Державному підприємству спеціального зв'язку здійснюється одночасно з їх прийняттям від підприємства-виготовлювача за його місцезнаходженням.

1.7. Передача бюлетенів Державному підприємству спеціального зв'язку для транспортування до окружної комісії та їх прийняття представником, уповноваженим на це рішенням Центральної виборчої комісії (далі – уповноважений представник Центральної виборчої комісії), здійснюється за реєстром прийому-передачі бюлетенів (додаток 3).

Зазначений реєстр складається у двох примірниках та підписується:

- за місцезнаходженням підприємства-виготовлювача – представниками Центральної виборчої комісії та Державного підприємства спеціального зв'язку під час передачі бюлетенів Центральною виборчою комісією Державному підприємству спеціального зв'язку для транспортування до місцезнаходження відповідної окружної комісії;

- за місцезнаходженням відповідної окружної комісії – представником Державного підприємства спеціального зв'язку та уповноваженим представником Центральної виборчої комісії під час передачі бюлетенів Державним підприємством спеціального зв'язку Центральної виборчої комісії.

Підписи представників Центральної виборчої комісії та Державного підприємства спеціального зв'язку скріплюються відповідними печатками.

1.8. Примірники реєстру прийому-передачі бюлетенів нумеруються і мають однакову юридичну силу.

Перший примірник реєстру передається Центральній виборчій комісії, другий – Державному підприємству спеціального зв'язку.

1.9. У разі проведення референдуму з декількох пи-

тань реєстри прийому-передачі бюлетенів складаються окремо щодо кожного виду бюлетенів.

1.10. Державне підприємство спеціального зв'язку транспортує бюлетені до відповідної окружної комісії за графіком доставки бюлетенів, погодженим з членом Центральної виборчої комісії, визначеним постановою Центральної виборчої комісії від 3 березня 2010 року № 257 куратором відповідного регіону України.

Графіки доставки бюлетенів до окружних комісій доводяться до їх відома.

2. Передача бюлетенів окружним комісіям

2.1. Передача бюлетенів окружним комісіям здійснюється не раніш як за сім днів до дня голосування на засіданнях окружних комісій уповноваженими представниками Центральної виборчої комісії.

Засідання окружної комісії для прийняття бюлетенів призначається на час, визначений графіком доставки бюлетенів до окружних комісій.

Передача бюлетенів окружній комісії уповноваженим представником Центральної виборчої комісії здійснюється одночасно з їх прийняттям від представника Державного підприємства спеціального зв'язку.

2.2. Бюлетені передаються окружним комісіям в упаковці підприємства-виготовлювача, яку забороняється розпечатувати.

У разі порушення цілісності упаковки підприємства-виготовлювача бюлетені в ній не перераховуються. З метою недопущення подальшого порушення упаковки вона додатково запаковується окружною комісією у спосіб, що не закриває на ній маркування підприємства-виготовлювача. На додатковій упаковці проставляються підписи уповноваженого представника Центральної виборчої комісії, представника Державного підприємства спеціального зв'язку та усіх присутніх під час прийняття бюлетенів членів окружної комісії та печатка цієї комісії.

При прийнятті бюлетенів окружна комісія перевіряє:

- цілісність упаковки підприємства-виготовлювача;
- наявність на упаковці маркування підприємства-виготовлювача із зазначенням виду бюлетенів, номерів територіального округу та дільниці, кількості бюлетенів в упаковці (цифрами та прописом);

- відповідність номерів територіального округу та дільниці, зазначених на упаковці підприємства-виготовлювача.

2.3. Передача бюлетенів окружній комісії від Центральної виборчої комісії завершується складанням відповідного протоколу в такому порядку.

Протокол про прийняття окружною комісією від Центральної виборчої комісії бюлетенів складається за встановленою формою (додаток 4).

У протоколі відображаються відомості про кількість бюлетенів для кожної дільниці територіального округу, переданих уповноваженим представником

Центральної виборчої комісії та отриманих окружною комісією за маркуванням на упаковках підприємства-виготовлювача.

Формування протоколу може здійснюватися засобами інформаційно-аналітичної системи «Всеукраїнський референдум».

Протокол складається у трьох примірниках, які нумеруються та мають однакову юридичну силу.

Протокол підписується всіма присутніми на засіданні членами окружної комісії та скріплюється печаткою цієї комісії, а також уповноваженим представником Центральної виборчої комісії, який здійснив передачу бюлетенів.

Перший примірник протоколу передається уповноваженому представнику Центральної виборчої комісії, другий – залишається в окружній комісії, третій – невідкладно вивішуються в приміщенні цієї комісії для загального ознайомлення.

2.4. Копія протоколу про прийняття бюлетенів, засвідчена на кожній сторінці підписами голови і секретаря окружної комісії, скріпленими печаткою цієї комісії, невідкладно надається уповноваженій особі, офіційному спостерігачу ініціативної групи з проведення всеукраїнського референдуму за народною ініціативою, які були присутні під час передачі бюлетенів, на їх прохання з розрахунку не більш як по одній копії протоколу для відповідного суб'єкта процесу референдуму.

2.5. У випадку коли передача бюлетенів від Центральної виборчої комісії здійснюється працівником Державного підприємства спеціального зв'язку, уповноваженим рішенням Центральної виборчої комісії, реєстр (реєстри) прийому-передачі бюлетенів для транспортування та протокол (протоколи) про прийняття бюлетенів підписуються ним як уповноваженим представником Центральної виборчої комісії.

2.6. У разі проведення референдуму з декількох питань щодо кожного виду бюлетенів складається окремий протокол про прийняття окружною комісією цих бюлетенів.

2.7. Окружна комісія забезпечує збереження та охорону отриманих від Центральної виборчої комісії бюлетенів.

Голова, заступник голови, секретар та члени окружної комісії несуть персональну відповідальність за забезпечення належного зберігання бюлетенів.

Бюлетені зберігаються у приміщенні окружної комісії у сейфі (металевій шафі чи окремій кімнаті), який (яка) опечатується стрічкою з проставленням на ній підписів усіх присутніх на засіданні членів комісії та печатки комісії.

Сейф (металева шафа або окрема кімната) до завершення передачі бюлетенів усім дільничним комісіям постійно охороняється працівником органів внутрішніх справ України.

3. Передача окружною комісією бюлетенів дільничним комісіям звичайних та спеціальних дільниць

3.1. Окружна комісія не раніше ніж за три дні до дня голосування, але не пізніше 12 години останньої суботи перед днем голосування, на своєму засіданні за складеним нею графіком передає бюлетені дільничним комісіям дільниць відповідного округу.

Дільничній комісії передаються усі бюлетені для голосування на яких зазначений номер відповідної дільниці.

3.2. Від імені дільничної комісії бюлетені приймають не менше трьох членів цієї комісії, визначених її рішенням.

3.3. Бюлетені передаються відповідним дільничним комісіям в упаковці підприємства-виготовлювача.

Під час прийому-передачі бюлетенів забороняється розпечатувати упаковку підприємства-виготовлювача.

У разі порушення цілісності упаковки підприємства-виготовлювача під час передачі бюлетенів окружною комісією дільничній комісії бюлетені в ній не перераховуються. Для недопущення подальшого порушення упаковки вона додатково запаковується окружною комісією у спосіб, що не закриває маркування підприємства-виготовлювача. На такій упаковці проставляються підписи усіх присутніх під час передачі бюлетенів членів окружної комісії, печатка цієї комісії, а також підписи членів дільничної комісії, які приймають бюлетені.

3.4. Про передачу бюлетенів відповідним дільничним комісіям окружна комісія складає за встановленою формою (додаток 5) протокол, у якому відображаються відомості про кількість бюлетенів, переданих окружною комісією та отриманих відповідними дільничними комісіями для кожної дільниці згідно з маркуванням на упаковках підприємства-виготовлювача.

У протоколі зазначаються прізвища, ініціали членів дільничних комісій, які прийняли бюлетені, та проставляються їх підписи.

Формування протоколу може здійснюватися засобами інформаційно-аналітичної системи «Всеукраїнський референдум».

Протокол складається у трьох примірниках, які нумеруються та мають однакову юридичну силу, підписується усіма присутніми на засіданні членами окружної комісії та скріплюється печаткою цієї комісії.

Перший примірник протоколу надсилається до Центральної виборчої комісії, другий – зберігається в окружній комісії, третій – невідкладно вивішуються у приміщенні окружної комісії для загального ознайомлення.

3.5. Копія протоколу про прийняття бюлетенів, засвідчена на кожній сторінці підписами голови і секретаря окружної комісії, скріпленими печаткою цієї комісії, невідкладно надається уповноваженій особі, офіційно-

му спостерігачу ініціативної групи з проведення всеукраїнського референдуму за народною ініціативою, які були присутні під час передачі бюлетенів, на їх прохання з розрахунку не більш як по одній копії протоколу для відповідного суб'єкта процесу референдуму.

3.6. Разом з бюлетенями представникам кожної дільничної комісії, які отримали бюлетені, надається витяг із протоколу відповідної окружної комісії про передачу дільничній комісії бюлетенів (додаток 6), підписаний головою і секретарем окружної комісії, трьома членами дільничної комісії, які отримали бюлетені, та засвідчені печаткою окружної комісії.

3.7. У разі проведення референдуму з декількох питань щодо кожного виду бюлетенів складається окремий протокол окружної комісії про передачу бюлетенів відповідним дільничним комісіям.

При цьому передача бюлетенів дільничній комісії здійснюється окремо, по чергово щодо кожного виду бюлетенів.

Передача кожного виду бюлетенів завершується підписанням та наданням представникам дільничної комісії відповідного витягу із протоколу окружної комісії про передачу дільничним комісіям відповідних бюлетенів.

3.8. Отримані від окружних комісій бюлетені транспортуються до приміщень дільничних комісій звичайних та спеціальних дільниць членами відповідних дільничних комісій у супроводі працівників органів внутрішніх справ України, уповноважених забезпечувати охорону бюлетенів.

4. Прийняття бюлетенів дільничною комісією звичайних та спеціальних дільниць

4.1. Прийняття бюлетенів дільничними комісіями звичайних та спеціальних дільниць здійснюється на їх засіданні невідкладно після прибуття членів комісії, які отримали бюлетені від окружної комісії.

4.2. У разі проведення референдуму з декількох питань бюлетені приймаються окремо, по чергово щодо кожного виду бюлетенів.

4.3. Рішенням дільничної комісії визначаються члени цієї комісії для підрахунку та перевірки бюлетенів.

Визначений рішенням дільничної комісії член комісії вголос рахує отримані бюлетені. Інші члени комісії спостерігають за підрахунком бюлетенів.

Поділ дільничної комісії на кілька груп для підрахунку кожною з них частини бюлетенів забороняється.

Інший визначений рішенням дільничної комісії член цієї комісії перевіряє, чи відповідають номери територіального округу та дільниці, зазначені на бюлетенях, номерам округу та дільниці, в разі їх відповідності представляє у визначених місцях кожного бюлетеня печатку дільничної комісії.

Встановлена в результаті підрахунку кількість отриманих дільничною комісією бюлетенів окремо щодо кожного виду бюлетенів фіксується в протоколі засідання комісії.

4.4. У разі виявлення невідповідності підрахованої кількості бюлетенів, зазначеній у витягу (витягах) із протоколу (протоколів) окружної комісії про передачу дільничним комісіям бюлетенів, дільнична комісія складає акт (акти) про розходження у такому порядку.

Акт (акти) про розходження підрахованої кількості бюлетенів з кількістю, зазначеною у витягу (витягах) із протоколу окружної комісії про передачу дільничним комісіям бюлетенів, складається у двох примірниках, які нумеруються і мають однакову юридичну силу, за встановленою формою (додаток 7), підписується всіма присутніми на засіданні членами дільничної комісії та скріплюється печаткою цієї комісії.

В акті (актах) про розходження зазначається встановлена рішенням дільничної комісії причина (причини) розходження.

Один примірник акта обов'язково додається до першого примірника відповідного протоколу дільничної комісії про підрахунок голосів учасників референдуму на дільниці, який після закінчення засідання дільничної комісії одночасно з другим примірником вказаного протоколу запаковується та транспортується до відповідної окружної комісії в порядку, встановленому статтею 88 Закону України «Про всеукраїнський референдум». Другий примірник акта зберігається в дільничній комісії.

У разі виявлення розходження між підрахованою кількістю фактично отриманих дільничною комісією бюлетенів і кількістю бюлетенів, зазначених у витягу (витягах) із протоколу (протоколів) відповідної окружної комісії про передачу дільничним комісіям бюлетенів, вважається, що така дільнична комісія отримала бюлетені у кількості, встановленій їх перерахуванням на її засіданні та зафіксованій в акті (актах) про розходження і в протоколі засідання дільничної комісії.

4.5. Дільнична комісія забезпечує збереження та охорону отриманих бюлетенів.

Голова, заступник голови, секретар та члени дільничної комісії несуть персональну відповідальність за забезпечення належного зберігання бюлетенів.

Бюлетені зберігаються у приміщенні дільничної комісії у сейфі (металевій шафі), що опечатується на засіданні комісії, на якому приймалися бюлетені, стрічкою з проставлянням на ній підписів усіх присутніх на цьому засіданні та печатки комісії.

Сейф (металева шафа), де зберігаються бюлетені постійно (до початку підготовчого засідання комісії у день голосування), перебуває під охороною працівника органів внутрішніх справ України.

4.6. У разі одночасного проведення референдуму з виборами Президента України чи виборами народних депутатів України передача бюлетенів для голосування на всеукраїнському референдумі відповідним комісіям здійснюється після завершення передачі бюлетенів для голосування на виборах Президента України або на виборах народних депутатів України.

ПОРЯДОК **забезпечення окружних і дільничних комісій з всеукраїнського референдуму** **приміщеннями та обладнанням**

Цей Порядок розроблено на виконання частини десятої статті 45, частини одинадцятої статті 46, частини першої статті 60, частини другої статті 80 Закону України «Про всеукраїнський референдум» (далі – Закон) та з метою визначення механізму забезпечення окружних і дільничних комісій з всеукраїнського референдуму (далі відповідно – окружна комісія, дільнична комісія) приміщеннями та обладнанням і нормативних вимог до них.

1. Загальні положення

1.1. Окружні та дільничні комісії на період здійснення своїх повноважень забезпечуються приміщеннями та обладнанням, необхідним для їх виконання.

Відповідальність за надання окружним та дільничним комісіям приміщень, забезпечення їх охорони, а також охорони бюлетенів та іншої документації з референдуму, надання згідно з установленими нормами транспортних засобів, засобів зв'язку, обладнання, інвентарю, оргтехніки покладається на відповідні органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування.

1.2. Виконавчі комітети сільських, селищних, міських, районних у містах (у разі їх створення) рад, а у разі відсутності таких органів – відповідні сільські, селищні, міські голови, голови районних у містах рад або посадові особи, які відповідно до закону здійснюють їх повноваження, під час організації підготовки та проведення всеукраїнського референдуму завчасно визначають приміщення для розміщення дільничних комісій та приміщення для голосування.

Із цією метою використовуються приміщення, визначені для розміщення дільничних виборчих комісій, та приміщення для голосування виборчих дільниць, що утворені на постійній основі.

Відомості про місцезнаходження цих приміщень та їх відповідність встановленим вимогам зазначаються у поданнях щодо утворення окружних та спеціальних дільниць, які вносяться до окружної комісії не пізніше як за тридцять вісім днів до дня голосування на всеукраїнському референдумі.

1.3. Органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування адміністративно-територіальних одиниць – центрів територіальних округів не пізніше ніж за сорок два дні до дня голосування на всеукраїнському референдумі визначають приміщення для розміщення окружних комісій.

Голова Верховної Ради Автономної Республіки Крим, голови обласних, Севастопольської міської рад, Київський міський голова, а у випадках, встановлених Законом, – Голова Ради міністрів Автономної Рес-

публіки Крим, голови обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій подають до Центральної виборчої комісії узагальнені відомості про місцезнаходження приміщень окружних комісій та відповідності їх встановленим вимогам одночасно з внесенням подань щодо утворення таких комісій.

1.4. Приміщення, що надаються окружним та дільничним комісіям, повинні бути облаштовані відповідним обладнанням не пізніше як на наступний день після утворення комісій.

1.5. Дільнична комісія після припинення своїх повноважень повертає надане обладнання та передає приміщення відповідному органу виконавчої влади чи органу місцевого самоврядування.

1.6. Окружна комісія повертає надане обладнання та передає приміщення відповідним органам виконавчої влади й органам місцевого самоврядування лише після передачі всієї документації з референдуму, у тому числі фінансової, до відповідних архівних установ.

2. Нормативні вимоги до приміщень окружних комісій

2.1. Окружні комісії забезпечуються приміщеннями, що складаються не менш як з трьох окремих робочих кімнат, розміщених в одній будівлі, які відповідають встановленим санітарним нормам та технічним вимогам, забезпечені електропостачанням і обладнані засобами протипожежної безпеки.

2.2. Кімната для проведення засідань окружної комісії повинна мати площу не менше 80 кв. м, інші окремі кімнати – не менше 20 кв. м кожна.

2.3. Приміщення окружних комісій повинні бути:

– обладнані не менш як чотирма встановленими та підключеними телефонними лініями з окремими телефонними номерами;

– придатні для розміщення в них обладнання (робочих столів, стільців, комп'ютерної та офісної техніки тощо) за встановленими нормами;

– придатні для зберігання бюлетенів відповідно до вимог Закону.

3. Нормативні вимоги до приміщень дільничних комісій та приміщень для голосування

3.1. Приміщення для голосування та приміщення дільничної комісії для забезпечення її роботи можуть мати однакову адресу.

3.2. Приміщення, що надаються дільничним комісією для забезпечення їх роботи, повинні мати не менше 2 окремих робочих кімнат. При цьому площа кімнати для проведення засідань комісії повинна бути не менше 50 кв. м, площа іншої кімнати – не менше 20 кв. м. Таке приміщення комісії повинно бути обладнано не менш як однією телефонною лінією.

3.3. Кожна дільниця має лише одне приміщення для голосування.

Голосування проводиться в спеціально відведених та облаштованих приміщеннях, розташованих, як правило, на перших поверхах будівель. Площа таких приміщень повинна мати для:

- малих дільниць – не менше 50 кв. м;
- середніх – не менше 75 кв. м;
- великих – не менше 90 кв. м.

3.4. У разі відсутності в межах дільниці приміщень відповідної площі, приміщення для забезпечення роботи дільничної комісії або приміщення для голосування на відповідній дільниці можуть надаватися, як виняток, меншого розміру, але не більше ніж на 50 відсотків.

3.5. Приміщення для голосування повинні бути придатними для облаштування кабін для таємного голосування, встановлення виборчих скриньок з урахуванням відповідних нормативів. При цьому обладнання в приміщенні для голосування повинно розміщуватися так, щоб місця видачі бюлетенів для голосування, вхід і вихід із кабін для таємного голосування, виборчі скриньки знаходилися у полі зору членів дільничної комісії та осіб, які відповідно до Закону мають право бути присутніми в приміщенні для голосування. Стационарні виборчі скриньки встановлюються так, щоб учасники референдуму при підході до них мали можливість проходити через кабінети (кімнати) для таємного голосування.

3.6. Приміщення для голосування повинні відповідати потребам громадян з обмеженими фізичними можливостями, зокрема бути оснащені пандусом, мати безперешкодний вхід і вихід з нього.

3.7. Приміщення, якими забезпечується дільнична комісія, і приміщення для голосування, як правило, повинні знаходитися в одній будівлі.

3.8. Приміщення для голосування на спеціальній дільниці повинно мати відкритий доступ для членів комісії референдуму, уповноважених осіб суб'єктів процесу референдуму, офіційних та міжнародних спостерігачів та представників засобів масової інформації. Керівники закладів, установ, командири військових частин (формувань), де утворені такі дільниці, зобов'язані забезпечити безперешкодний доступ членів комісії референдуму, учасників референдуму, включених до списку цієї дільниці референдуму, уповноважених осіб суб'єктів процесу референдуму, офіційних та міжнародних спостерігачів, представників засобів масової інформації до приміщення для голосування.

3.9. Приміщення дільничних комісій для забезпечення їх роботи та приміщення для голосування повинні відповідати вимогам щодо санітарних і технічних норм, встановлених законодавством України, а також забезпечені електропостачанням, засобами протипожежної безпеки.

4. Норми забезпечення окружних і дільничних комісій обладнанням

4.1. Органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування надають обладнання, інвентар, транспортні засоби, засоби зв'язку, оргтехніку, інші матеріальні цінності для забезпечення роботи:

1) окружної комісії:

Державний Прапор України;

легковий автомобіль;

столи (не менше 7);

стілці (не менше 50);

телефонні апарати (не менше 3);

факсовий апарат;

копіювальний апарат (монохромний, придатний для друкування 30–40 копій формату А4 за хвилину та до 200 тисяч аркушів на місяць);

комп'ютери з оптичним дисководом та можливістю запису (CD/DVD-RW) (не менше 2);

принтер;

інше обладнання, необхідне для функціонування автоматизованої інформаційної системи;

сейф або металева шафа для зберігання документації з референдуму;

аварійне освітлення (ліхтарі, лампи тощо);

медична аптечка;

засоби протипожежної безпеки;

стенд для розміщення офіційних матеріалів;

2) дільничної комісії:

Державний Прапор України;

легковий автомобіль;

столи (не менше 7);

стілці (для великої дільниці – не менше 40, середньої дільниці – не менше 33, малої дільниці – не менше 28);

телефонні апарати (не менше 2);

комп'ютер, принтер;

сейф або металева шафа для зберігання документації, столи для видачі бюлетенів під час голосування в день референдуму (із розрахунку 2 столи на 500 учасників референдуму, а на закордонній дільниці референдуму з чисельністю учасників референдуму понад 2 500 осіб – у кількості, достатній для належної організації голосування);

аварійне освітлення (ліхтарі, лампи тощо);

медична аптечка;

засоби протипожежної безпеки;

стенд для розміщення офіційних матеріалів.

4.2. За рахунок коштів Державного бюджету України,

виділених на підготовку та проведення всеукраїнського референдуму, здійснюється придбання таких матеріальних цінностей для забезпечення роботи:

1) окружної комісії:

вивіска;

печатка окружної комісії;

Закон України «Про всеукраїнський референдум» (кількість примірників визначається Центральною виборчою комісією);

документація з референдуму (згідно з переліком, визначеним Центральною виборчою комісією);

канцелярське приладдя (відповідно до затверджених середніх норм видатків на проведення всеукраїнського референдуму);

2) дільничної комісії:

вивіска;

печатка дільничної комісії;

Закон України «Про всеукраїнський референдум» (кількість примірників визначається Центральною виборчою комісією);

документація з референдуму (згідно з переліком, визначеним Центральною виборчою комісією);

канцелярське приладдя (відповідно до затверджених середніх норм видатків на проведення всеукраїнського референдуму);

кабіни для таємного голосування (для дільниць із орієнтовною кількістю учасників референдуму: до 500 осіб (малі) – не менше двох, від 500 до 1500 осіб (середні) – не менше чотирьох, від 1500 до 2500 осіб (великі) – не менше шести);

скриньки для голосування (для дільниць із орієнтовною кількістю учасників референдуму: до 500 осіб (малі) – не менше двох великих (стаціонарних) та двох малих (переносних); від 500 до 1500 осіб (середні) – не менше трьох великих (стаціонарних) та двох малих (переносних); від 1500 до 2500 осіб (великі) – не менше чотирьох великих (стаціонарних) та двох малих (переносних)).

Для забезпечення голосування громадян з обмеженими фізичними можливостями в приміщенні для голосування облаштовується одна кабіна для таємного голосування з шириною входу до неї 110 см, усередині якої встановлюється столик або полчка висотою не більше 75 см з простором знизу не менше 67 см для можливості розташування інвалідного візка.

4.3. Матеріальні цінності, придбані за рахунок коштів Державного бюджету України, виділених на підготовку та проведення всеукраїнського референдуму, передаються на зберігання до органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування відповідно до Порядку зберігання матеріальних цінностей, придбаних виборчими комісіями, комісіями з всеукраїнського референдуму за рахунок коштів Державного бюджету України, виділених на підготовку і проведення виборів Президента України, народних депутатів України та всеукраїнського референдуму, встановленого постановою Центральної виборчої комісії від 20 жовтня 2009 року № 171 (зі змінами, внесеними постановою Комісії від 19 січня 2012 року № 4).

ЗАТВЕРДЖЕНО
постановою Центральної виборчої комісії
від 2 квітня 2013 року № 61

ПОРЯДОК

передачі дільничним комісіям з всеукраїнського референдуму закордонних дільниць бюлетенів для голосування на всеукраїнському референдумі в закордонному окрузі

Цей Порядок розроблено на виконання вимог частини восьмої статті 79 Закону України «Про всеукраїнський референдум» (далі – Закон) та визначає процедуру передачі Центральною виборчою комісією дільничним комісіям з всеукраїнського референдуму (далі – дільничні комісії) закордонних дільниць бюлетенів для голосування на всеукраїнському референдумі (далі відповідно – бюлетені, референдум) у закордонному окрузі.

1. Бюлетені, виготовлені у централізованому порядку на замовлення Центральної виборчої комісії, передаються державним поліграфічним підприємством (далі – підприємство-виготовлювач) за його місцезнаходженням Центральної виборчої комісії через її представника, визначеного Головою Комісії, в упаковках підприємства-виготовлювача з обов'язковим маркуванням кожної

упаковки із зазначенням виду бюлетенів, що включає назву та дату референдуму, формулювання питання, що виноситься на референдум, а також позначення закордонного округу, номера закордонної дільниці і кількості бюлетенів в упаковці (цифрами та прописом).

Передача бюлетенів здійснюється за актом прийому-передачі бюлетенів (додаток 2). У разі проведення референдуму з декількох питань акти прийому-передачі бюлетенів складаються окремо щодо кожного виду бюлетенів.

2. Отримані представником Центральної виборчої комісії бюлетені транспортуються до місцезнаходження Центральної виборчої комісії Державним підприємством спеціального зв'язку в супроводі працівників органів внутрішніх справ України.

3. Передача дільничним комісіям закордонних дільниць бюлетенів щодо кожного питання, винесеного на референдум, у кількості, що на 0,5 відсотка перевищує кількість учасників референдуму, включених до списку учасників референдуму на дільниці, здійснюється Центральною виборчою комісією через Міністерство закордонних справ України.

4. Бюлетені в упаковках підприємства-виготовлювача передаються на засіданні Центральної виборчої комісії уповноваженому представнику Міністерства закордонних справ України для передачі їх дільничним комісіям закордонних дільниць.

5. Зважаючи на особливості географічного розташування закордонних дільниць, дата передачі бюлетенів Центральною виборчою комісією дільничним комісіям закордонних дільниць через Міністерство закордонних справ України визначається з урахуванням графіка можливої доставки їх до всіх дипломатичних та інших офіційних представництв, консульських установ України за кордоном, військових частин (формувань), дислокованих за межами України, при (у) яких утворено закордонні дільниці, що надається Центральною виборчою комісією вказаним Міністерством.

6. Дільничним комісіям закордонних дільниць бюлетені в упаковках підприємства-виготовлювача передаються не раніш як за три дні до дня голосування. У винятковому випадку бюлетені можуть передаватися за шість днів до дня голосування.

7. Про передачу бюлетенів дільничним комісіям закордонних дільниць Центральною виборчою комісією складає у двох примірниках протокол (додаток 3), який підписується всіма присутніми на засіданні членами Центральної виборчої комісії та уповноваженим представником Міністерства закордонних справ України.

Примірники протоколу нумеруються і мають однакову юридичну силу.

Перший примірник протоколу мають право підписати присутні на засіданні представник ініціативної групи з проведення референдуму за народною ініціативою в Центральній виборчій комісії, уповноважені особи ініціативної групи з проведення референдуму за народною ініціативою в загальнодержавному окрузі, офіційні спостерігачі від ініціативної групи з проведення референдуму за народною ініціативою в закордонному окрузі, а також офіційні спостерігачі від іноземних держав та міжнародних організацій (далі – міжнародні спостерігачі). Перший примірник протоколу залишається в Центральній виборчій комісії, а другий разом з витягами із протоколу (додаток 4) для кожної закордонної дільниці передається представнику Міністерства закордонних справ України.

У разі проведення референдуму з декількох питань щодо кожного виду бюлетенів складається окремий протокол Центральної виборчої комісії про передачу дільничним комісіям закордонних дільниць бюлетенів.

8. Копію протоколу про передачу бюлетенів дільничним комісіям закордонних дільниць, засвідчену на кожній сторінці підписами Голови і секретаря Центральної виборчої комісії та скріплену печаткою Комісії, мають право на їх прохання отримати представник ініціативної групи з проведення референдуму за народною ініціативою в Центральній виборчій комісії, уповноважені особи ініціативної групи референдуму за народною ініціативою в загальнодержавному окрузі, офіційні спостерігачі від ініціативної групи з проведення референдуму за народною ініціативою в закордонному окрузі, а також міжнародні спостерігачі (із розрахунку не більш як по одній копії протоколу для відповідного суб'єкта процесу референдуму), які були присутні при передачі бюлетенів.

9. Транспортування бюлетенів від Центральної виборчої комісії до Міністерства закордонних справ України здійснюється Державним підприємством спеціального зв'язку в супроводі представника Міністерства закордонних справ України, який отримав бюлетені, та працівників органів внутрішніх справ України.

10. Транспортування бюлетенів до закордонних дільниць здійснюється Міністерством закордонних справ України дипломатичною поштою або в інший визначений цим Міністерством спосіб, що забезпечує збереження бюлетенів та їх доставку за призначенням до 12 години останньої суботи перед днем голосування.

11. Дільничній комісії закордонної дільниці передаються всі бюлетені для голосування, на яких зазначено номер відповідної закордонної дільниці.

12. Бюлетені (в упаковці підприємства-виготовлювача) від особи, яка їх доставила, приймають не менш як три члени дільничної комісії закордонної дільниці, одним з яких повинен бути голова комісії, а в разі його відсутності – заступник голови або секретар комісії. Про приймання бюлетенів членами дільничної комісії закордонної дільниці складається акт у трьох примірниках (додаток 5).

Акт приймання бюлетенів підписується членами дільничної комісії закордонної дільниці, які прийняли бюлетені, особою, яка їх доставила, та скріплюється печаткою цієї комісії. Перший примірник зазначеного акта надсилається до Міністерства закордонних справ України для передачі Центральною виборчою комісією, другий – залишається в особи, яка доставила бюлетені, третій – зберігається в дільничній комісії закордонної дільниці.

У разі проведення референдуму з декількох питань відповідні акти складаються окремо щодо кожного виду бюлетенів.

13. Приймання бюлетенів дільничною комісією закордонної дільниці відбувається на її засіданні після прибуття членів цієї комісії, які отримали бюлетені.

У разі проведення референдуму з декількох питань бюлетені кожного виду приймаються окремо почергово.

Рішенням дільничної комісії визначаються члени цієї комісії для підрахунку та перевірки бюлетенів.

Визначений рішенням дільничної комісії член комісії вголос рахує отримані бюлетені. Інші члени комісії спостерігають за підрахунком бюлетенів.

Поділ дільничної комісії на кілька груп для підрахунку кожною з них частини бюлетенів забороняється.

Інший визначений рішенням дільничної комісії член цієї комісії перевіряє відповідність позначення закордонного округу і номера закордонної дільниці, вказаних на бюлетенях, та у разі їх відповідності проставляє у визначених місцях кожного бюлетеня печатку дільничної комісії.

Встановлена в результаті підрахунку кількість отриманих дільничною комісією бюлетенів окремо щодо кожного виду бюлетенів фіксується в протоколі засідання комісії.

14. У разі виявлення невідповідності підрахованої кількості бюлетенів їх кількості, зазначеній у витягу із протоколу Центральної виборчої комісії про передачу дільничним комісіям закордонних дільниць бюлетенів, дільнична комісія складає акт про розходження за встановленою формою (додаток 6).

В акті про розходження зазначається встановлена рішенням дільничної комісії причина (причини) розходження.

Підписується акт всіма присутніми на засіданні членами дільничної комісії та скріплюється печаткою цієї комісії.

Акт складається у двох примірниках, які нумеруються і мають однакову юридичну силу.

Один примірник акта обов'язково додається до першого примірника відповідного протоколу дільничної комісії про підрахунок голосів учасників референдуму на дільниці, який після закінчення засідання дільничної комісії одночасно з другим примірником вказаного протоколу запаковується та передається до Центральної ви-

борчої комісії в порядку, встановленому Центральною виборчою комісією. Другий примірник акта зберігається в дільничній комісії.

У разі виявлення розходження між підрахованою кількістю фактично отриманих дільничною комісією бюлетенів і кількістю бюлетенів, зазначених у витягу із протоколу Центральної виборчої комісії про передачу дільничним комісіям бюлетенів, вважається, що така дільнична комісія отримала бюлетені у кількості, встановленій їх перерахуванням на її засіданні та зафіксованій в акті про розходження і в протоколі засідання дільничної комісії.

У разі проведення референдуму з декількох питань відповідний акт складається щодо кожного виду бюлетенів, кількість яких не відповідає кількості, зазначеній у витягу із протоколу Центральної виборчої комісії про передачу дільничним комісіям бюлетенів.

15. Дільнична комісія забезпечує збереження та охорону отриманих бюлетенів.

Голова, заступник голови, секретар та члени дільничної комісії несуть персональну відповідальність за забезпечення належного зберігання бюлетенів.

Бюлетені зберігаються у приміщенні дільничної комісії у сейфі (металевій шафі), що опечатується на засіданні комісії, на якому приймалися бюлетені, стрічкою з проставлянням на ній підписів усіх присутніх на цьому засіданні та печатки комісії.

Сейф (металева шафа), де зберігаються бюлетені, постійно (до початку підготовчого засідання комісії у день голосування) перебуває під охороною.

16. У разі одночасного проведення референдуму з виборами Президента України чи виборами народних депутатів України передача бюлетенів для голосування на референдумі в закордонному окрузі дільничним комісіям закордонних дільниць здійснюється після завершення передачі бюлетенів для голосування на виборах Президента України або на виборах народних депутатів України.

ЗАТВЕРДЖЕНО
постановою Центральної виборчої комісії
від 2 квітня 2013 року № 65

ПОРЯДОК закупівлі товарів, робіт і послуг для підготовки та проведення всеукраїнського референдуму

1. Цей Порядок визначає механізм закупівлі Центральною виборчою комісією, окружними комісіями з всеукраїнського референдуму (далі – окружні комісії) за рахунок коштів Державного бюджету України товарів, робіт і послуг для підготовки та проведення всеукраїнського референдуму (далі – референдум).

2. Закупівля товарів, робіт і послуг для підготовки та проведення референдуму, здійснюється без застосування тендерних (конкурсних) процедур.

3. Центральна виборча комісія здійснює на підставі укладених договорів закупівлю послуг:

1) з виготовлення, пакування, доставки бюлетенів для голосування на референдумі;

2) з опублікування матеріалів про організацію підготовки та проведення референдуму, що підлягають обов'язковому оприлюдненню в засобах масової інформації відповідно до законодавства;

3) спеціального зв'язку з доставки відправлень, що

містять документацію, пов'язану з підготовкою та проведенням референдуму;

4) телеграфного зв'язку і телекомунікаційних послуг, пов'язаних з підготовкою та проведенням референдуму.

4. Закупівля Центральною виборчою комісією товарів, робіт і послуг, вартість яких не перевищує 650 тис. гривень, здійснюється на підставі договорів, укладених відповідно до Цивільного та Господарського кодексів України.

5. Закупівля Центральною виборчою комісією товарів, робіт і послуг (крім тих, що визначені у пункті 3 цього Порядку), вартість яких перевищує 650 тис. гривень, здійснюється шляхом прийняття комітетом з конкурсних торгів Центральної виборчої комісії (далі – комітет) рішення щодо визначення постачальника (виконавця) товарів, робіт і послуг.

6. Комітет на своєму засіданні визначає суб'єктів господарювання – потенційних постачальників (виконавців) товарів, робіт, послуг, затверджує вимоги щодо строків та умов їх постачання (виконання) і надсилає запит про подання комерційних пропозицій стосовно закупівлі товарів, робіт або послуг (далі – комерційна пропозиція) не менш як трьома потенційними постачальниками (виконавцями) товарів, робіт, послуг, визначених рішенням комітету.

У запиті зазначаються:

- вид, кількість та місце постачання товарів або вид і місце виконання робіт, надання послуг;
- строк постачання товарів, виконання робіт або надання послуг;
- місце та строк подання комерційних пропозицій;
- місце, дата та час розкриття комерційних пропозицій;
- основні умови договору про закупівлю;
- інформація про включення до вартості товарів, робіт або послуг витрат на транспортування, страхування, сплату податків і зборів (обов'язкових платежів);
- прізвища, імена, по батькові та посади осіб, відповідальних за здійснення закупівлі;
- реєстраційний рахунок Центральної виборчої комісії, відкритий в спеціально уповноваженому центральному органі виконавчої влади з реалізації державної політики у сфері казначейського обслуговування.

Центральна виборча комісія має право вимагати від постачальника (виконавця) товарів, робіт, послуг внесення забезпечення виконання договору у вигляді банківської гарантії, дійсної протягом строку дії договору, про що зазначається у запиті.

7. Потенційний постачальник (виконавець) товарів, робіт і послуг подає комітету пропозицію у письмовій формі за підписом керівника, скріпленим печаткою, прошиту, з пронумерованими сторінками, у запечатаному конверті.

8. Розкриття комерційних пропозицій здійснюється комітетом у визначений ним час.

Для участі в засіданні комітету, на якому здійснюється розкриття комерційних пропозицій, запрошуються всі суб'єкти господарювання, що подали свої пропозиції. За результатами розкриття комерційних пропозицій комітетом складається відповідний протокол, копія якого надається на письмовий запит зазначених суб'єктів протягом одного робочого дня після надходження запиту.

9. Після розкриття комерційних пропозицій комітет визначає постачальника (виконавця) товарів, робіт, послуг, комерційна пропозиція якого відповідає вимогам, затвердженим рішенням комітету, та є найбільш економічно вигідною, і приймає відповідне рішення.

10. Центральна виборча комісія акцептує комерційну пропозицію в день визначення постачальника (виконавця) товарів, робіт, послуг та надсилає йому протягом одного робочого дня повідомлення про акцепт комерційної пропозиції, а всім іншим суб'єктам господарювання, які подали свої комерційні пропозиції, – повідомлення про прийняте рішення щодо визначення постачальника (виконавця) товарів, робіт, послуг із зазначенням його найменування та місцезнаходження.

11. Центральна виборча комісія укладає з постачальником (виконавцем) товарів, робіт, послуг договір про закупівлю, основні умови якого повинні відповідати запиту та акцептованій комерційній пропозиції.

12. Центральна виборча комісія відхиляє комерційні пропозиції в разі їх невідповідності вимогам, зазначеним у запиті про подання комерційних пропозицій.

13. Закупівля товарів, робіт і послуг окремими комісіями здійснюється шляхом укладення договорів з дотриманням принципу максимальної економії та ефективності використання бюджетних коштів.

14. Від імені окружної комісії договір про закупівлю укладає та підписує (у тому числі додатки до нього) голова окружної комісії, а в разі його відсутності – заступник голови окружної комісії, якому в установленому законодавством порядку надані відповідні повноваження.

Договір про закупівлю реєструється окружною комісією в журналі реєстрації з присвоєнням йому порядкового номера та зазначенням дати укладення договору. Один примірник договору зберігається в окружній комісії, другий – передається постачальнику (виконавцю) товарів, робіт, послуг.

15. Скарги щодо закупівель товарів, робіт і послуг, які здійснюються відповідно до цього Порядку, розглядаються комісіями, що проводять відповідні закупівлі, або судом.

16. Розрахунки за договором здійснюються відповідно до законодавства.

ПОРЯДОК **складання та уточнення списків учасників всеукраїнського референдуму**

I. Загальні положення

1.1. Цей Порядок визначає процедуру складання органами ведення Державного реєстру виборців попередніх та уточнених списків учасників всеукраїнського референдуму для звичайних та закордонних дільниць референдуму, їх передачі відповідним комісіям з всеукраїнського референдуму (далі – комісії), а також складання дільничними комісіями списків учасників всеукраїнського референдуму на спеціальних дільницях референдуму, внесення дільничними комісіями змін до списків учасників всеукраїнського референдуму (далі – відповідно списки, учасники референдуму, референдум).

1.2. Учасник референдуму може бути включений до списку тільки на одній дільниці референдуму (далі – дільниця).

1.3. Списки для звичайних та закордонних дільниць складаються на основі відомостей Державного реєстру виборців (далі – Реєстр).

До списків на звичайній і закордонній дільницях включаються громадяни України, яким виповнилося або на день голосування виповниться вісімнадцять років і які мають право голосу на референдумі та виборча адреса яких згідно з відомостями Реєстру відноситься до відповідної дільниці.

Особи, записи щодо яких містяться в базі даних Реєстру, однак які за даними Реєстру не мають права голосу, померли або вибули (у тому числі тимчасово на день голосування) зі своєї виборчої адреси, до списків не включаються.

1.4. Учасник референдуму, якому тимчасово змінено місце голосування відповідно до частини третьої статті 7 Закону України «Про Державний реєстр виборців», включається до списку на дільниці, визначеній за місцем його перебування в день голосування на референдумі.

1.5. Списки, акти про їх передачу відповідним комісіям складаються за формами, встановленими постановою Центральної виборчої комісії від 21 лютого 2013 року № 36.

1.6. У списку зазначаються прізвище, власне ім'я (усі власні імена), по батькові (за наявності) учасника референдуму, дата його народження (число, місяць, рік) та виборча адреса.

Відомості про дату народження учасника референдуму вносяться арабськими цифрами: число та місяць – двозначними числами, рік – чотиризначним числом.

Виборча адреса учасника референдуму визначається відповідно до статті 8 Закону України «Про Державний реєстр виборців».

1.7. Формування файлів для виготовлення органами ведення Реєстру списків здійснюється централізовано Службою розпорядника Реєстру, під час якого автоматизована інформаційно-телекомунікаційна система «Державний реєстр виборців» функціонує в режимі першочергового виконання завдань зі складання списків.

II. Порядок складання попередніх списків для звичайних дільниць, їх передача відповідним комісіям

2.1. Попередні списки складаються органами ведення Реєстру для кожної звичайної дільниці, утвореної на території, на яку поширюються їх повноваження.

Окружні комісії забезпечують надання відповідним органам ведення Реєстру відомостей щодо звичайних дільниць із зазначенням їх меж та нумерації не пізніше наступного дня після прийняття відповідного рішення.

2.2. Органи, заклади, установи, зазначені у статті 22 Закону України «Про Державний реєстр виборців», за тридцять один день до дня проведення референдуму подають відповідним органам ведення Реєстру передбачені вказаною статтею відомості за формами, встановленими постановою Центральної виборчої комісії від 13 січня 2011 року № 6, зі зміною у назві подання періоду, за який подаються відомості.

Такі відомості подаються за період з дня їх останнього подання у порядку періодичного поновлення даних Реєстру до дня подання цих відомостей.

Посадова особа, уповноважена центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері реєстрації фізичних осіб, подає відомості про громадян України, яким з початку наступного місяця до дня голосування включно виповниться вісімнадцять років, за формою, встановленою постановою Центральної виборчої комісії від 13 січня 2011 року № 6, зі зміною у назві подання періоду, за який подаються відомості.

Відомості подаються на паперовому та електронному носіях у вигляді списку, який має наскрізну нумерацію записів та наскрізну нумерацію аркушів. Достовірність відомостей на паперовому носії засвідчується на кожному аркуші підписом керівника відповідного органу, закладу, установи, командира військової частини (формування), відповідної посадової особи, який скріплюється печаткою.

2.3. Орган ведення Реєстру забезпечує опрацювання поданих відомостей згідно із Законом України «Про Державний реєстр виборців» до формування в електронному вигляді попередніх списків.

2.4. Виборча адреса учасника референдуму у попередньому списку вказується без зазначення поштового індексу та країни проживання.

Враховуючи, що в попередньому списку зазначається місцезнаходження дільничної комісії, у тому числі назва району, області, Автономна Республіка Крим, у графі «Виборча адреса» назва району, області, Автономна Республіка Крим може не вказуватися.

2.5. У попередньому списку напроти прізвищ учасників референдуму, постійно не здатних пересуватися самостійно, у графі «Примітки» робиться відмітка «НСП».

2.6. Учасники референдуму включаються до попереднього списку так, щоб відомості про громадян з однаковою адресою житла були розміщені поруч.

2.7. Попередній список має наскрізну нумерацію учасників референдуму та нумерацію аркушів і виготовляється для кожної дільниці на паперовому носії формату А3 у двох примірниках.

2.8. Примірники попереднього списку на кожному аркуші засвідчуються підписом керівника органу ведення Реєстру і скріплюються печаткою цього органу.

2.9. Орган ведення Реєстру не пізніше ніж за двадцять днів до дня голосування на референдумі передає попередні списки на паперових носіях у двох примірниках відповідним окружним комісіям на їх засіданнях.

Про передачу органом ведення Реєстру окружній комісії попередніх списків у двох примірниках складається акт, який підписується керівником органу ведення Реєстру та всіма присутніми на засіданні членами окружної комісії, підписи яких скріплюються відповідними печатками. Один примірник акта зберігається в органі ведення Реєстру, другий – в окружній комісії.

2.10. Окружна комісія не пізніше як за сімнадцять днів до дня голосування на референдумі передає на своєму засіданні один примірник попереднього списку відповідній дільничній комісії.

Другий примірник попереднього списку зберігається в окружній комісії.

Від імені дільничної комісії попередній список отримують не менше трьох членів цієї комісії, одним з яких повинен бути голова комісії, а в разі неможливості – заступник голови чи секретар комісії.

Про передачу окружною комісією дільничній комісії попереднього списку у двох примірниках складається акт, який підписується всіма присутніми на засіданні членами комісії, підписи яких скріплюються печатками цих комісій. Один примірник акта зберігається в окружній комісії, другий – у дільничній комісії.

III. Ознайомлення учасників референдуму із попереднім списком на звичайній дільниці та оскарження неправильностей у ньому

3.1. Дільнична комісія наступного дня після отримання попереднього списку надає його для загального ознайомлення у своєму приміщенні.

3.2. З метою ознайомлення учасників референдуму із попереднім списком органи ведення Реєстру виготовляють іменні запрошення учасникам референдуму за затвердженими формами (додатки 1, 2 до постанови Центральної виборчої комісії від 21 лютого 2013 року № 37) та передають їх відповідним окружним комісіям на паперових носіях формату А3 одночасно з попередніми списками для подальшої передачі дільничним комісіям, про що складається акт (додаток 2).

Іменні запрошення учасникам референдуму, яким тимчасово змінено місце голосування відповідно до частини третьої статті 7 Закону України «Про Державний реєстр виборців», передаються окружним комісіям за виборчими адресами таких громадян.

Дільнична комісія надсилає або доставляє в інший спосіб іменні запрошення кожному учаснику референдуму не пізніше як за тринадцять днів до дня проведення референдуму.

3.3. Кожен громадянин має право ознайомитися із попереднім списком у приміщенні відповідної дільничної комісії та перевірити правильність внесених до нього відомостей.

3.4. Учасник референдуму, який виявив неправильності у попередньому списку, має право:

звернутися до відповідної дільничної комісії із заявою про уточнення попереднього списку, у тому числі про включення або виключення із нього себе особисто чи інших осіб;

оскаржити до відповідної окружної комісії чи органу ведення Реєстру неточності у ньому;

звернутися до суду з адміністративним позовом у порядку, встановленому Кодексом адміністративного судочинства України.

3.5. Заява, скарга щодо неточностей у списку може бути подана до дільничної або окружної комісії чи органу ведення Реєстру не пізніше ніж за один день до дня голосування.

Заява, скарга подається у письмовій формі та може бути надіслана поштою або передана громадянином особисто чи через уповноважену ним особу, якщо її повноваження оформлені відповідно до законодавства України.

Днем подання заяви, скарги вважається день їх фактичного отримання суб'єктом розгляду.

3.6. До заяви про уточнення списку додаються документи (копії документів), які підтверджують зазначені в ній відомості про учасника референдуму.

Скарга щодо неточностей у списку подається з до-

триманням вимог частини першої статті 102 Закону України «Про всеукраїнський референдум» (далі – Закон) без зазначення суб'єкта оскарження. До скарги додаються документи та матеріали, які підтверджують вказані у ній відомості про учасника референдуму.

У разі виявлення невключення особи до списку до заяви, скарги додаються документи (копії документів), що підтверджують наявність у такої особи права голосу на референдумі та належність її виборчої адреси до відповідної дільниці.

3.7. Заяви, скарги, подані до комісій та органу ведення Реєстру, невідкладно розглядаються відповідною комісією на її засіданні або відповідним органом ведення Реєстру.

3.8. Скарги громадян щодо неточностей у списку, подані безпосередньо до органу ведення Реєстру, розглядаються ним у порядку, встановленому статтями 19 та 20 Закону України «Про Державний реєстр виборців».

3.9. За результатами розгляду звернень про уточнення попереднього списку, поданих не пізніше ніж за сім днів до дня голосування на референдумі, комісія приймає рішення про звернення до відповідного органу ведення Реєстру щодо уточнення відомостей у попередньому списку.

Таке рішення комісії разом з оригіналами звернень учасників референдуму щодо неточностей у попередньому списку з додатками до них передається органу ведення Реєстру невідкладно, але не пізніше ніж за сім днів до дня голосування на референдумі.

3.10. Орган ведення Реєстру, який отримав звернення комісії щодо уточнення попереднього списку, проводить перевірку зазначених у ньому відомостей у порядку, встановленому статтями 19 та 20 Закону України «Про Державний реєстр виборців».

За результатами перевірки звернення комісії орган ведення Реєстру приймає рішення щодо внесення відповідних змін до бази даних Реєстру чи відмови у задоволенні такого звернення, про що інформує особу, яка подала заяву (скаргу), а також відповідну окружну чи дільничну комісію.

3.11. Комісія за результатами розгляду звернення (заяви, скарги) про уточнення списку, отриманого нею пізніше ніж за сім днів до дня голосування на референдумі, зобов'язана прийняти мотивоване рішення про внесення змін до уточненого списку або про відмову в задоволенні такого звернення. Копія прийнятого комісією рішення видається (надсилається) особі, яка подала заяву (скаргу), у день його прийняття.

Перед прийняттям такого рішення комісія звертається до відповідного органу ведення Реєстру щодо перевірки наявності відомостей про тимчасову зміну місця голосування (без зміни виборчої адреси) учаснику референдуму, стосовно якого подано звернення.

Про результати розгляду скарг окружна комісія невідкладно повідомляє відповідну дільничну комісію з

наданням відповідних рішень.

3.12. У разі подання до органу ведення Реєстру скарги щодо неточностей у списку після виготовлення уточнених списків про результати її розгляду він невідкладно повідомляє відповідні окружну та дільничну комісії.

Дільнична комісія, яка отримала повідомлення органу ведення Реєстру про результати розгляду ним скарг, у зв'язку з чим необхідно внести зміни до уточненого списку, приймає рішення про внесення до нього відповідних змін.

IV. Складання уточнених списків на звичайних дільницях, їх передача відповідним комісіям

4.1. Зазначені в цьому пункті органи, заклади, установи за десять днів до дня голосування на референдумі, подають органам ведення Реєстру відомості, передбачені частинами третьою – восьмою статті 55 Закону, за формами, встановленими постановою Центральної виборчої комісії від 13 січня 2011 року № 6.

Відомості подаються за період з дати подання відомостей для складання попередніх списків до дня подання цих відомостей.

4.1.1. Посадова особа, уповноважена центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері реєстрації фізичних осіб, подає відомості, передбачені частиною третьою, пунктом 2 частини четвертої статті 55 Закону, за формами 3.1, 3.2, 3.4, 3.5, 3.6, 4.2, 4.2.1.

Відомості, які подаються за формами 3.4, 3.5, включають відомості, передбачені пунктом 3 частини третьої статті 55 Закону.

4.1.2. Керівник відділу державної реєстрації актів цивільного стану подає відомості, передбачені пунктом 1 частини четвертої статті 55 Закону, за формою 4.1.

4.1.3. Командир військової частини (формування), дислокованої в межах відповідної адміністративно-територіальної одиниці, подає відомості, передбачені пунктами 1, 3 частини п'ятої статті 55 Закону, за формами 5.1, 5.3.

Відомості про учасників референдуму, які прибули для проживання на території дислокації військової частини (формування), а також які вибули (крім військовослужбовців строкової служби) з території дислокації цієї військової частини (формування), охоплюються відомостями, які подаються відповідно до пунктів 4, 5 частини третьої статті 55 Закону.

4.1.4. Районний (районний у місті, міський, міськрайонний) суд подає відомості, передбачені частиною шостою статті 55 Закону, за формами 6.1, 6.2.

4.1.5. Керівник установи виконання покарань подає відомості, передбачені частиною сьомою статті 55 Закону, за формами 7.1, 7.2, а також про громадян України, які відбувають покарання та яким протягом наступного місяця виповниться вісімнадцять років, за формою 7.3.

4.1.6. Керівник спеціалізованого закладу, який відповідно до закону здійснює облік бездомних громадян, подає відомості, передбачені частиною восьмою статті 55 Закону, за формами 8.1, 8.2.

4.1.7. Керівник відповідного районного (районного у місті, міського) органу охорони здоров'я, установи соціального захисту, сільський, селищний, міський голова подає відомості про учасників референдуму, які постійно не здатні пересуватися самотійно, за формою 10.1.

4.2. Відомості, зазначені в пункті 4.1 цього Порядку, подаються в електронному вигляді та на паперовому носії у вигляді списку, який має наскрізну нумерацію записів та наскрізну нумерацію аркушів. Достовірність відомостей на паперовому носії засвідчується на кожному аркуші підписом керівника відповідного органу, закладу, установи, командира військової частини (формування), відповідної посадової особи, який скріплюється печаткою.

4.3. Округна комісія, включаючи до складу дільничних комісій громадян України, які включені до списків за своїми виборчими адресами на інших дільницях, приймає рішення про їх включення до уточнених списків на відповідних дільницях. Таке рішення надається відповідним дільничним комісіям.

Тим же рішенням округна комісія повідомляє органи ведення Реєстру, повноваження яких поширюються на відповідну територію, де зазначені члени дільничної комісії були включені до попередніх списків, про їх включення до списків на відповідних дільницях.

У повідомленні зазначаються прізвище, власне ім'я (усі власні імена), по батькові (за наявності), дата народження (число, місяць, рік), місце народження та виборча адреса члена дільничної комісії, а також номер дільниці, на якій його включено до відповідного списку, та дата і номер рішення округної комісії. Відомості про місце народження члена дільничної комісії у разі їх відсутності можуть не вказуватися.

Орган ведення Реєстру, який отримав таке повідомлення округної комісії, вносить до бази даних Реєстру відповідні службові відмітки щодо учасників референдуму, які не будуть голосувати за своїми виборчими адресами у зв'язку з їх включенням до списків на інших дільницях.

4.4. Про зміни у складі дільничної комісії округна комісія невідкладно повідомляє відповідні органи ведення Реєстру.

На підставі повідомлень округної комісії про зміни у складі дільничної комісії орган ведення Реєстру вносить чи вилучає відповідні службові відмітки.

4.5. Орган ведення Реєстру до формування в електронному вигляді уточненого списку на цій дільниці уточнює попередній список за наслідком:

розгляду скарг громадян, поданих безпосередньо до органу ведення Реєстру;

перевірок звернень комісій, зазначених у пункті 3.10 цього Порядку,

а також на підставі:

подань органів, закладів, установ, указаних у пункті 4.1 цього Порядку;

повідомлень округних комісій, зазначених у пунктах 4.3, 4.4 цього Порядку;

рішень судів щодо внесення змін до списку.

4.6. Уточнені списки виготовляються відповідно до пунктів 2.4–2.8 цього Порядку та містять графу для підписів учасників референдуму за отримання бюлетеня для голосування.

4.7. Орган ведення Реєстру не пізніше як за три дні до дня голосування на референдумі передає уточнені списки на паперових носіях у двох примірниках відповідним округним комісіям на їх засіданнях.

Передача уточнених списків здійснюється відповідно до пункту 2.9 цього Порядку.

4.8. Округна комісія невідкладно, але не пізніше як за два дні до дня голосування на референдумі, передає уточнені списки дільничним комісіям відповідно до пункту 2.10 цього Порядку.

V. Порядок внесення змін до уточненого списку на звичайній дільниці

5.1. Зміни до уточненого списку, в тому числі включення учасника референдуму до списку чи виключення особи зі списку, вносяться головою та секретарем дільничної комісії на підставі таких документів:

рішення суду щодо внесення змін до списку;

рішення округної комісії, зазначеного в пунктах 3.11, 4.3 цього Порядку;

повідомлення органу ведення Реєстру щодо усунення кратного включення громадянина до списків;

рішення дільничної комісії, зазначеного в пунктах 3.11, 3.12 цього Порядку.

5.2. При внесенні змін до уточненого списку на підставі документів, зазначених у пункті 5.1 цього Порядку, окреме рішення дільничною комісією не приймається.

5.3. Голова та секретар дільничної комісії вносять зміни до уточненого списку невідкладно після його отримання та документів, указаних у пункті 5.1 цього Порядку.

5.4. При включенні учасника референдуму до уточненого списку відомості про нього, передбачені формою списку, вносяться у кінець списку згідно з документами, що були підставою для його включення до списку. При цьому в графі «Примітки» зазначаються дата і номер рішення округної чи дільничної комісії або дата відповідного рішення суду.

5.5. Виключення із уточненого списку осіб, які неправомірно включені до нього, здійснюється шляхом викреслення, що засвідчується записом «Виключено» та підписами голови і секретаря дільничної комісії у графі «Примітки». При цьому в указаній графі поруч із прізвищем учасника референдуму зазначаються дата і номер рішення округної або дільничної комісії, дата рішення

суду про виключення учасника референдуму із списку або повідомлення органу ведення Реєстру.

5.6. У разі внесення змін до уточненого списку на підставі рішення суду дільнична комісія невідкладно повідомляє відповідний орган ведення Реєстру (зразок повідомлення наведено в додатку 3).

Орган ведення Реєстру, який отримав таке повідомлення дільничної комісії, у зв'язку з чим виявив кратне включення учасника референдуму на іншій дільниці, невідкладно повідомляє про це відповідну дільничну комісію (зразок повідомлення наведено в додатку 4).

5.7. У день голосування на референдумі голова, заступник голови та секретар дільничної комісії виправляють неточності та технічні описки в уточненому списку – неправильне написання прізвища, імені, по батькові, дати народження, номера будинку, квартири місця проживання – у разі якщо, незважаючи на такі технічні описки, є зрозумілим, що до списку внесено саме того учасника референдуму, який прибув на дільницю для голосування. Таке виправлення засвідчується підписами голови, заступника голови та секретаря дільничної комісії у графі «Примітки».

5.8. Розбіжності у виборчій адресі учасника референдуму в уточненому списку та паспорті громадянина України щодо найменування вулиці (проспекту, бульвару, площі, провулка, кварталу, кутка тощо) чи номера будинку в разі, якщо такі розбіжності стосуються тієї самої вулиці чи того ж будинку та пов'язані з перейменуванням вулиці, зміною нумерації існуючого будинку, не можуть бути підставою для відмови у видачі учаснику референдуму бюлетеня для голосування та не потребують внесення змін до відповідного списку.

5.9. Дільнична комісія згідно з частиною дев'ятою статті 28 Закону України «Про Державний реєстр виборців» зобов'язана передати відповідному органу ведення Реєстру на паперових носіях передбачені формою уточненого списку відомості про учасників референдуму, включених або виключених із уточненого списку (крім членів дільничної комісії), а також про учасників референдуму, стосовно яких до уточненого списку внесено зміни.

Орган ведення Реєстру здійснює опрацювання таких відомостей у порядку, встановленому статтею 23 Закону України «Про Державний реєстр виборців».

VI. Складання та уточнення списків на спеціальних дільницях

6.1. Списки на спеціальних дільницях складаються відповідними дільничними комісіями на підставі відомостей, поданих керівниками відповідних закладів, установ, полярної станції України, капітанами суден, командирами військових частин (формувань), де утворені такі дільниці.

Такі відомості подаються за встановленою формою (додаток 5) в одному примірнику за підписом керів-

ника відповідного закладу, установи, полярної станції України, капітана судна, командира військової частини (формування) і засвідчуються відповідною печаткою.

Керівник відповідного закладу, установи, полярної станції України, капітан судна, командир військової частини (формування) забезпечує подання та достовірність зазначених відомостей дільничній комісії не пізніше як за сімнадцять днів, а керівник стаціонарного лікувального закладу – не пізніше як за дванадцять днів до дня голосування.

6.2. На спеціальних дільницях (крім дільниць у стаціонарних лікувальних закладах) списки складаються не пізніше як за п'ятнадцять днів до дня голосування. Список виготовляється у двох примірниках: один – для використання під час голосування, другий – для загального ознайомлення у приміщенні дільничної комісії.

6.3. На спеціальних дільницях, утворених у стаціонарних лікувальних закладах, списки складаються не пізніше як за десять днів до дня голосування.

Громадяни, які повинні покинути лікувальний заклад до дня голосування, до подання та до списку не включаються.

6.4. Дільнична комісія спеціальної дільниці наступного дня після складання списку надає один його примірник для загального ознайомлення у своєму приміщенні.

6.5. Після складання списку (крім дільниць, утворених в установах виконання покарань) дільнична комісія невідкладно передає відомості про громадян України, включених до нього, відповідним органам ведення Реєстру за виборчими адресами цих громадян (зразок повідомлення наведено в додатку 6). Такі відомості можуть передаватися за допомогою технічних засобів зв'язку.

Зміст списку на спеціальній дільниці, утвореній на судні, що перебуває у плаванні під Державним Прапором України, чи на полярній станції України, може передаватися за допомогою технічних засобів зв'язку.

6.6. Громадянин має право звернутися до дільничної комісії або безпосередньо до суду за місцезнаходженням спеціальної дільниці щодо уточнення списку, у тому числі про включення або виключення зі списку себе особисто або інших осіб.

6.7. Громадянин особисто подає скаргу до дільничної комісії без зазначення суб'єкта оскарження, яка розглядається дільничною комісією на найближчому засіданні комісії, але не пізніше як у дводенний строк.

Скарга, подана за день до голосування або в день голосування, розглядається невідкладно.

6.8. За результатами розгляду скарги дільнична комісія зобов'язана прийняти одне з таких рішень:

про внесення зміни до списку;

про відмову в задоволенні скарги.

Копія рішення видається суб'єкту звернення зі скаргою у день його прийняття.

6.9. У разі якщо учасник референдуму прибув до стаціонарного лікувального закладу пізніше як за десять днів, однак раніше ніж за три дні до дня голосування, відповідна дільнична комісія уточнює список, включаючи таку особу до списку на підставі відомостей, поданих невідкладно керівником відповідного закладу, підпис якого засвідчується печаткою відповідного закладу.

Про включення такого учасника референдуму до списку невідкладно повідомляється відповідний орган ведення Реєстру за виборчою адресою цього учасника референдуму (зразок повідомлення наведено в додатку 6). Таке повідомлення може передаватися за допомогою технічних засобів зв'язку.

6.10. Учасник референдуму, який прибув до лікувального закладу в тому ж населеному пункті, де він проживає, може звернутися до дільничної комісії звичайної дільниці, де він включений до списку, щодо можливості проголосувати за місцем свого перебування в порядку та у строки, визначені статтею 83 Закону. У такому разі до списку на спеціальній дільниці він не включається.

6.11. У разі утворення спеціальної дільниці у винятковому випадку список складається дільничною комісією не пізніше як за три дні до дня голосування на підставі відомостей, поданих керівником відповідного закладу, установи, капітаном судна, командиром військової частини (формування).

Зазначені відомості подаються не пізніше як за чотири дні до дня голосування за встановленою формою (додаток 5) в одному примірнику за підписом керівника закладу, установи, капітана судна, командира військової частини (формування) і засвідчуються відповідною печаткою.

Після складання списку дільнична комісія невідкладно передає відомості про учасників референдуму, включених до нього, відповідним органам ведення Реєстру за місцем проживання цих учасників референдуму (зразок повідомлення наведено в додатку 6). Такі відомості можуть передаватися за допомогою технічних засобів зв'язку.

Дільнична комісія спеціальної дільниці, утвореної на судні, що перебуває у плаванні під Державним Прапором України, чи на полярній станції України, може передавати зміст списку за допомогою технічних засобів зв'язку.

6.12. Члени дільничної комісії спеціальної дільниці включаються до списку на цій дільниці на підставі відповідного рішення окружної комісії.

6.13. Дільнична комісія спеціальної дільниці при внесенні змін до списку невідкладно повідомляє відповідний орган ведення Реєстру за виборчою адресою учасника референдуму про його включення або виключення із списку (зразок повідомлення наведено в додатку 6). Таке повідомлення може передаватися за допомогою технічних засобів зв'язку.

6.14. Відомості про учасників референдуму, включених до списку, передбачені пунктами 6.5, 6.9, 6.11–6.13

цього Порядку, передаються органам ведення Реєстру для внесення відповідних службових відміток щодо учасників референдуму, які не будуть голосувати за своїми виборчими адресами у зв'язку з їх включенням до списків на спеціальних дільницях.

VII. Складання та уточнення списків на закордонних дільницях

7.1. Попередні списки для закордонних дільниць складаються органом ведення Реєстру в Міністерстві закордонних справ України.

7.2. Керівники закордонних дипломатичних установ України, Міністерство оборони України за тридцять один день до дня проведення референдуму подають органу ведення Реєстру в Міністерстві закордонних справ України відомості, передбачені частинами дев'ятою, десятою статті 22 Закону України «Про Державний реєстр виборців», за формами, встановленими постановою Центральної виборчої комісії від 13 січня 2011 року № 6, зі зміною у назві подання періоду, за який подаються відомості.

Такі відомості подаються за період з дня їх останнього подання у порядку періодичного поновлення даних Реєстру до дня подання цих відомостей.

Керівники закордонних дипломатичних установ України також подають відомості про громадян України, яким з початку наступного місяця до дня голосування включно виповниться вісімнадцять років, за формою, встановленою постановою Центральної виборчої комісії від 13 січня 2011 року № 6, зі зміною у назві подання періоду, за який подаються відомості.

Відомості подаються на паперовому та електронному носіях у вигляді списку, який має наскрізну нумерацію записів та наскрізну нумерацію аркушів.

7.3. Орган ведення Реєстру в Міністерстві закордонних справ України забезпечує опрацювання відомостей відповідно до Закону України «Про Державний реєстр виборців» до формування в електронному вигляді попередніх списків для закордонних дільниць.

7.4. Учасники референдуму включаються до попереднього списку так, щоб відомості про учасників референдуму з однаковою виборчою адресою були розміщені поруч.

7.5. Попередній список має наскрізну нумерацію учасників референдуму та нумерацію аркушів і виготовляється на паперовому носії формату А3 у двох примірниках.

7.6. Кожен примірник попереднього списку на кожному аркуші підписується керівником органу ведення Реєстру в Міністерстві закордонних справ України, підпис якого засвідчується печаткою цього органу.

7.7. Попередні списки передаються Міністерством закордонних справ України відповідним дільничним комісіям на паперових носіях не пізніше як за сімнадцять днів до дня голосування на референдумі.

Разом із попередніми списками дільничним комісіям закордонних дільниць передаються в електронному вигляді відомості про учасників референдуму (прізвище, ім'я, по батькові) із зазначенням порядкових номерів, за якими їх включено до таких списків, сформовані в зручному для пошуку учасників референдуму порядку.

7.8. За десять днів до дня голосування керівники відповідних закордонних дипломатичних установ України подають органу ведення Реєстру в Міністерстві закордонних справ України відомості, передбачені частиною другою статті 58 Закону, за формами, встановленими постановою Центральної виборчої комісії від 13 січня 2011 року № 6.

Відомості, передбачені пунктами 1–5 частини другої статті 58 Закону, подаються за формами 9.1–9.5.

Керівники відповідних закордонних дипломатичних установ України також подають відомості про громадян України, які змінили прізвище, ім'я, по батькові, дату або місце народження, та про померлих громадян України, стосовно яких на відповідній території компетентним органом відповідної держави видано свідоцтво про смерть або інший документ, за формами 9.7–9.9.

Міністерство оборони України подає відомості про громадян України, які прибули для проходження служби у військових частинах (формуваннях) України, що дислокуються за межами України на відповідній території, та про громадян України, які вибули з військових частин (формувань) України, що дислокуються за межами України на відповідній території, за

формами 9.6, 9.10. Зазначеними відомостями охоплюються відомості, передбачені пунктом 6 частини другої статті 58 Закону.

7.9. Дільнична комісія закордонної дільниці наступного дня після отримання попереднього списку надає один його примірник для загального ознайомлення у своєму приміщенні.

7.10. З метою ознайомлення учасників референдуму із попереднім списком дільнична комісія не пізніше як за п'ять днів до дня голосування надсилає учасникам референдуму іменні запрошення.

Іменні запрошення виготовляються органом ведення Реєстру в Міністерстві закордонних справ України за затвердженою формою (додаток 3 до постанови Центральної виборчої комісії від 21 лютого 2013 року № 37) і передаються дільничним комісіям закордонних дільниць на паперових носіях формату А3 одночасно з попередніми списками. Про прийняття іменних запрошень дільничною комісією складається акт (додаток 7).

Розпорядок роботи дільничної комісії закордонної дільниці, утвореної при дипломатичному або іншому офіційному представництві чи консульській установі України за кордоном, що вказується в іменному запрошенні, визначається згідно з розпорядком роботи відповідного дипломатичного, іншого офіційного представництва, консульської установи України за кордоном.

7.11. Кожен громадянин України може подати скаргу щодо неправильностей у списку на закордонній дільниці до відповідної дільничної комісії не пізніше ніж за один день до дня голосування.

7.12. Скарга щодо неправильностей у списку подається у письмовій формі з дотриманням вимог частини першої статті 102 Закону без зазначення суб'єкта оскарження.

До скарги додаються документи та матеріали, які підтверджують зазначені у ній відомості про учасника референдуму.

У разі виявлення невключення особи до списку на закордонній дільниці до скарги додаються документи (копії документів), що підтверджують наявність у такої особи права голосу та її проживання (перебування) на день проведення голосування в межах цієї закордонної дільниці.

Днем подання скарги вважається день фактичного її отримання дільничною комісією закордонної дільниці.

7.13. Скарга щодо неправильностей у списку невідкладно розглядається відповідною дільничною комісією на її засіданні.

За результатами розгляду зазначеної скарги дільнична комісія зобов'язана прийняти мотивоване рішення про внесення змін до уточненого списку на цій дільниці чи про відмову в задоволенні скарги.

Перед прийняттям такого рішення дільнична комісія звертається до органу ведення Реєстру в Міністерстві закордонних справ України щодо перевірки наявності відомостей про тимчасову зміну місця голосування (без зміни виборчої адреси) учаснику референдуму, стосовно якого подано скаргу.

Копія рішення видається (надсилається) суб'єкту звернення зі скаргою у день його прийняття.

7.14. У разі утворення закордонної дільниці у винятковому випадку список складається дільничною комісією не пізніше як за три дні до дня голосування на підставі відомостей, поданих керівником відповідного офіційного представництва чи консульської установи України, командиром військової частини (формування). Зазначені відомості подаються не пізніше як за чотири дні до дня голосування в одному примірнику за підписом керівника представництва, установи, командира військової частини (формування) і засвідчуються відповідною печаткою.

Відомості, на підставі яких складається список на закордонній дільниці, утвореній у винятковому випадку, подаються за встановленою формою (додаток 8).

7.15. При включенні громадян до списку на закордонній дільниці, утвореній у винятковому випадку, дільнична комісія повідомляє технічними засобами зв'язку Центральну виборчу комісію та відповідні органи ведення Реєстру за виборчими адресами цих учасників не пізніше наступного дня після завершення складання списку на відповідній дільниці або після включення

учасника до списку (зразок повідомлення наведено в додатку 9).

Орган ведення Реєстру на підставі відомостей про включення учасників референдуму до списку на закордонній дільниці, утвореній у винятковому випадку, здійснюють уточнення списків на дільницях стосовно цих учасників шляхом внесення до бази даних Реєстру відповідних службових відміток щодо учасників референдуму, які не будуть голосувати за своїми виборчими адресами у зв'язку з їх включенням до списку на іншій дільниці.

7.16. Уточнені списки виготовляються відповідно до пунктів 7.4 – 7.6 цього Порядку та містять графу для підпису учасника референдуму за отримання бюлетеня для голосування.

7.17. Уточнені списки передаються органом ведення Реєстру в Міністерстві закордонних справ України дільничним комісіям закордонних дільниць не пізніше як за день до дня голосування.

Разом із уточненими списками дільничним комісіям закордонних дільниць передаються в електронному вигляді відомості про учасників референдуму (прізвище, ім'я, по батькові) із зазначенням порядкових номерів, за якими їх включено до таких списків, сформовані в зручному для пошуку учасників референдуму порядку.

7.18. Зміни до уточненого списку на закордонній дільниці вносяться головою, заступником голови та секретарем дільничної комісії цієї дільниці невідкладно після його отримання та прийняття рішення, зазначеного в пункті 7.13 цього Порядку.

7.19. Член дільничної комісії закордонної дільниці, який за своєю виборчою адресою відповідно до відомостей Реєстру не відноситься до цієї дільниці, для включення до відповідного списку може в порядку та строки, встановлені законом, змінити виборчу адресу, тимчасово змінити місце голосування без зміни виборчої адреси або подати до дільничної комісії відповідну скаргу.

7.20. Дільнична комісія закордонної дільниці згідно з частиною дев'ятою статті 28 Закону України «Про Державний реєстр виборців» зобов'язана передати

органу ведення Реєстру в Міністерстві закордонних справ України на паперових носіях передбачені формою уточненого списку відомості про учасників референдуму, включених або виключених із уточненого списку на закордонній дільниці, а також про учасників референдуму, стосовно яких до уточненого списку внесено зміни.

Орган ведення Реєстру в Міністерстві закордонних справ України здійснює опрацювання таких відомостей у порядку, встановленому статтею 23 Закону України «Про Державний реєстр виборців».

VIII. Особливості складання та уточнення списків у разі одночасного проведення референдуму з виборами Президента України, народних депутатів України

8.1. У разі одночасного проведення референдуму з виборами Президента України, народних депутатів України попередні списки на звичайних дільницях складаються ідентичними за змістом з попередніми списками виборців для підготовки і проведення голосування на виборах Президента України чи народних депутатів України та передаються органами ведення Реєстру відповідним виборчим комісіям, які згідно з частиною четвертою статті 44 Закону виконують повноваження комісій з референдуму.

Ідентичність попередніх списків з попередніми списками виборців забезпечується їх одночасним виготовленням (у необхідній кількості примірників).

Ознайомлення учасників референдуму з попередніми списками на звичайних дільницях, їх уточнення та внесення змін до уточнених списків здійснюється у порядку, визначеному Законом України «Про вибори Президента України» або Законом України «Про вибори народних депутатів України».

8.2. Складання та уточнення списків для спеціальних та закордонних дільниць здійснюється у порядку, визначеному Законом України «Про вибори Президента України» або Законом України «Про вибори народних депутатів України».

ПОРЯДОК

передачі підписних листів до Центральної виборчої комісії та здійснення перевірки дотримання порядку збору підписів громадян України під вимогою щодо проведення всеукраїнського референдуму за народною ініціативою

Цей Порядок розроблено з метою однакового застосування Закону України «Про всеукраїнський референдум» (далі – Закон) у частині передачі підписних листів ініціативною групою з проведення всеукраїнського референдуму за народною ініціативою (далі відповідно – ініціативна група, всеукраїнський референдум) до Центральної виборчої комісії, а також на виконання вимог частини першої статті 34 Закону щодо визначення процедури здійснення перевірки дотримання порядку збору ініціативною групою підписів громадян України під вимогою щодо проведення всеукраїнського референдуму за народною ініціативою, правильності оформлення підписних листів підписів громадян України під вимогою щодо проведення всеукраїнського референдуму за народною ініціативою (далі – підписні листи), а також вибіркової перевірки достовірності відомостей про громадян України, що містяться в підписних листах, та їхніх підписів під час встановлення підсумків збору підписів під вимогою щодо проведення всеукраїнського референдуму.

1. Підготовка підписних листів ініціативною групою з проведення всеукраїнського референдуму за народною ініціативою для передачі їх Центральній виборчій комісії

1.1. Ініціативна група після завершення збирання підписів під вимогою щодо проведення всеукраїнського референдуму здійснює брошурування підписних листів по кожній адміністративно-територіальній одиниці, визначеній частиною другою статті 133 Конституції України (далі – адміністративно-територіальна одиниця), а також підраховує кількість підписних листів та підписів громадян України, які містяться у них.

1.1.1. Підписні листи брошуруються у папки (формату А3) з твердою обкладинкою і прошиваються таким чином, щоб були видимі занесені до них відомості. Кінці прошивної нитки (шнура, шпагату тощо) виводяться на зворотний бік обкладинки та фіксуються шляхом наклеювання паперової накладки будь-якої форми, на якій ставиться підпис уповноваженого представника ініціативної групи з проведення всеукраїнського референдуму за народною ініціативою (далі – уповноважений представник ініціативної групи).

Папки нумеруються в межах кожної адміністративно-територіальній одиниці. Така нумерація в межах однієї адміністративно-територіальній одиниці повинна бути наскрізною.

Кількість підписних листів в одній папці, як правило, не повинна перевищувати 200. Підписні листи в межах кожної папки нумеруються. Така нумерація в межах однієї папки повинна бути наскрізною.

1.1.2. Після брошурування підписних листів у папку, підрахунку кількості підписних листів у ній та підписів громадян України, які містяться у цих підписних листах, відповідні відомості вносяться в опис папки з підписними листами підписів громадян України під вимогою щодо проведення всеукраїнського референдуму за народною ініціативою (додаток 2) (далі – опис папки).

Опис папки розміщується на обкладинці кожної папки і повинен містити:

точне формулювання питання (питань), що пропонується (пропонуються) винести на всеукраїнський референдум;

назву адміністративно-територіальній одиниці;

номер папки;

кількість підписних листів у папці;

кількість зібраних підписів громадян України у підписних листах, що містяться у папці;

графу «Примітка».

1.1.3. Після завершення брошурування підписних листів у папки, підрахунку кількості підписних листів та підписів громадян України, які містяться в підписних листах, по кожній адміністративно-територіальній одиниці ініціативна група складає зведений опис папок з підписними листами підписів громадян України під вимогою щодо проведення всеукраїнського референдуму за народною ініціативою (додаток 3) (далі – зведений опис папок).

Зведений опис папок повинен містити:

точне формулювання питання (питань), що пропонується (пропонуються) винести на всеукраїнський референдум;

зведені відомості по кожній адміністративно-територіальній одиниці щодо номерів папок з підписними листами, кількості таких папок, а також кількості підписних листів у папках та кількості підписів громадян України у підписних листах;

загальну кількість папок з підписними листами, підписних листів та підписів громадян України.

Відомості, що містяться у зведеному описі папок, стосовно загальної кількості підписних листів у папках та загальної кількості зібраних підписів громадян

України під вимогою щодо проведення всеукраїнського референдуму за народною ініціативою по кожній адміністративно-територіальній одиниці мають відповідати таким відомостям, занесеним до протоколу ініціативної групи з проведення всеукраїнського референдуму за народною ініціативою про підсумки збору підписів під вимогою щодо проведення всеукраїнського референдуму за народною ініціативою (далі – протокол про підсумки збору підписів).

1.2. За результатами підрахунку зібраних підписів громадян України ініціативна група встановлює загальну кількість зібраних підписів громадян України під вимогою щодо проведення всеукраїнського референдуму та складає протокол про підсумки збору підписів.

Протокол про підсумки збору підписів складається за формою, встановленою постановою Центральної виборчої комісії від 7 лютого 2013 року № 26, та підписується уповноваженим представником ініціативної групи.

1.3. Не пізніше 24 години дня закінчення строку збору підписів громадян України, дата якого зазначена у свідоцтві про реєстрацію ініціативної групи, уповноважений представник ініціативної групи передає до Центральної виборчої комісії такі документи:

підписні листи, пронумеровані та зброшуровані у папки;

протокол про підсумки збору підписів;

зведений опис папок (на паперовому носії та в електронному вигляді).

2. Приймання Центральною виборчою комісією документів про підсумки збору підписів громадян України під вимогою щодо проведення всеукраїнського референдуму за народною ініціативою

2.1. Приймання документів про підсумки збору підписів громадян України під вимогою щодо проведення всеукраїнського референдуму за народною ініціативою проводиться робочою групою з приймання та перевірки підписних листів підписів громадян України під вимогою щодо проведення всеукраїнського референдуму за народною ініціативою (далі – робоча група), склад якої затверджується розпорядженням Голови Центральної виборчої комісії.

2.2. Робоча група приймає документи про підсумки збору підписів громадян України під вимогою щодо проведення всеукраїнського референдуму, передбачені пунктом 1.3 цього Порядку, від уповноваженого представника ініціативної групи, перевіряючи при цьому відповідність кількості представлених підписних листів кількості, зазначеній у протоколі про підсумки збору підписів.

Перевірка здійснюється у такому порядку.

Підраховується кількість підписних листів у кожній

папці, яка звіряється із кількістю, зазначеною відповідно в описі папки та зведеному описі папок.

У разі виявлення невідповідності кількості підписних листів у папці кількості, зазначеній в описі папки, складається акт про невідповідність наявної кількості підписних листів підписів громадян України під вимогою щодо проведення всеукраїнського референдуму за народною ініціативою у папці кількості, зазначеній в описі папки (додаток 4), що підписується членом робочої групи, який здійснював перевірку відповідної папки, та уповноваженою особою ініціативної групи. У такому випадку кількістю підписних листів у цій папці вважається кількість, зазначена в такому акті.

Прийняті робочою групою папки з підписними листами засвідчуються номерною печаткою Центральної виборчої комісії.

Після підрахунку підписних листів у кожній папці встановлюється загальна кількість підписних листів щодо кожної адміністративно-територіальної одиниці та загальна кількість підписних листів у всіх адміністративно-територіальних одиницях. При встановленні загальної кількості враховуються всі акти, складені під час приймання підписних листів.

Встановлена за результатами підрахунку загальна кількість підписних листів вважається кількістю підписних листів, прийнятих Центральною виборчою комісією.

2.3. За результатами прийняття документів про підсумки збору підписів громадян України під вимогою щодо проведення всеукраїнського референдуму за народною ініціативою робоча група видає уповноваженому представнику ініціативної групи довідку про прийняття підписних листів підписів громадян України під вимогою щодо проведення всеукраїнського референдуму за народною ініціативою (додаток 5) із зазначенням встановленої кількості прийнятих підписних листів, а також заявленої кількості підписів (указаної в протоколі про підсумки збору підписів) на підтримку вимоги щодо проведення всеукраїнського референдуму, дати та часу приймання підписних листів.

2.4. Якщо зареєстрованою ініціативною групою до 24 години дня, у який минає строк збору підписів під вимогою щодо проведення всеукраїнського референдуму, не виконано дії щодо передачі її уповноваженим представником до Центральної виборчої комісії підписних листів, пронумерованих та зброшурованих у папки окремо по кожній адміністративно-територіальній одиниці, та протоколу про підсумки збору підписів, Центральна виборча комісія ухвалює рішення про припинення проведення ініціативи щодо проведення всеукраїнського референдуму.

Відповідне рішення публікується Центральною виборчою комісією в газетах «Голос України» та «Урядовий кур'єр» не пізніше ніж на третій день з дня його прийняття.

3. Порядок перевірки підписних листів підписів громадян України під вимогою щодо проведення всеукраїнського референдуму за народною ініціативою та підписів громадян України, що містяться в них

3.1. Центральна виборча комісія протягом семи календарних днів з дня отримання підписних листів перевіряє дотримання порядку збору підписів громадян України під вимогою щодо проведення всеукраїнського референдуму, правильність оформлення підписних листів, вибірково перевіряє достовірність відомостей про громадян України, що містяться в підписних листах, та їхніх підписів і узагальнює підсумки збору підписів під вимогою щодо проведення всеукраїнського референдуму.

Така перевірка здійснюється робочою групою.

3.2. Член робочої групи під час перевірки підписів громадян України щодо кожної опрацьованої ним папки з підписними листами проводить аналіз кожного підписного листа та наявних у ньому підписів, встановлюючи при цьому:

1. Кількість підписів, що містяться у кожному підписному листі у відповідній папці.

2. Підписні листи, які не враховуються:

1) якщо підписи громадян України зібрані особою, яка на день збору підписів не мала права голосу та/або не є членом відповідної ініціативної групи з проведення всеукраїнського референдуму;

2) які містять недостовірні відомості про особу, яка збирала підписи громадян України;

3) у яких відсутні всі або окремі відомості про особу, яка збирала підписи громадян України;

4) у яких замість підпису особи, яка збирала підписи громадян України, міститься підпис іншої особи;

5) у яких підписи громадян України зібрані в органах державної влади та органах місцевого самоврядування, у місцях видачі заробітної плати, пенсій, допомоги, стипендій, інших соціальних виплат, надання благодійної допомоги;

6) невстановленої форми (у тому числі ті, у яких відсутні усі або будь-які відомості – зазначення порядкового номера підписного листа; адміністративно-територіальної одиниці, де збиралися підписи (повна назва села, селища, міста (територіальної громади), де проводився збір підписів, а також району, області, Автономної Республіки Крим, до складу яких входить ця територіальна громада), дата реєстрації ініціативної групи; дата видачі свідоцтва про реєстрацію ініціативної групи; точне формулювання питання (питань), що пропонується (пропонуються) винести на всеукраїнський референдум; загальної кількості зібраних підписів громадян України під вимогою щодо проведення всеукраїнського референдуму; підпис особи, яка збирала підписи; дата проставлення підпису особи, яка збирала підписи).

3. Підписи окремих громадян України, які не враховуються:

1) у разі відсутності у підписному листі всіх або окремих відомостей про громадянина України, який підтримує своїм підписом проведення референдуму, передбачених формою підписного листа;

2) якщо записи та підписи вчинено замість громадянина України іншою особою або відсутня відмітка члена ініціативної групи, який вносив відомості замість громадянина, що через фізичні вади не зміг цього зробити;

3) вчинені особою, яка на день вчинення підпису не мала права голосу;

4) якщо підписи вчинено громадянином України декілька разів (у разі виявлення підписів однієї і тієї ж особи, дійсним вважається лише один підпис);

5) в інших випадках, передбачених Законом (зібрані насильно, шляхом підкупу або обману; у разі проживання громадянина України за межами населеного пункту, в якому збиралися підписи; якщо відсутня дата вчинення підпису громадянином України або така дата передує даті видачі свідоцтва про реєстрацію ініціативної групи; якщо відомості про громадянина України, який підтримує своїм підписом проведення референдуму, містять виправлення або вчинені нерозбірливо, що унеможлиблює встановлення відомостей про особу, яка їх вчинила, тощо).

3.3. За результатами перевірки член робочої групи заповнює відомість перевірки кількості підписів громадян України під вимогою щодо проведення всеукраїнського референдуму за народною ініціативою (додаток 6), а у разі виявлення підписних листів та підписів окремих громадян України, які не враховуються, – також відомість про виявлені порушення вимог Закону України «Про всеукраїнський референдум» під час збору підписів громадян України та оформленні підписних листів підписів громадян України під вимогою щодо проведення всеукраїнського референдуму за народною ініціативою (додаток 7).

3.4. Вибіркова перевірка достовірності відомостей про громадян України, що містяться в підписних листах, проводиться з використанням персональних даних Державного реєстру виборців.

З метою забезпечення здійснення перевірки достовірності відомостей про громадян України, що містяться в підписних листах, Центральна виборча комісія може звернутися до Міністерства внутрішніх справ України та Генеральної прокуратури України.

3.5. Після завершення перевірки всіх підписних листів на підставі відомостей перевірки та узагальнення підсумків збору підписів під вимогою щодо проведення всеукраїнського референдуму за народною ініціативою Центральна виборча комісія ухвалює рішення про підсумки збору підписів під вимогою щодо проведення всеукраїнського референдуму за народною ініціативою.

ЗАТВЕРДЖЕНО
 постановою Центральної виборчої комісії
 від 14 травня 2013 року № 95

ПОРЯДОК передачі протоколів дільничних комісій з всеукраїнського референдуму про підрахунок голосів учасників всеукраїнського референдуму на закордонних дільницях та повідомлень про їх зміст до Центральної виборчої комісії

Цей Порядок відповідно до частини п'ятої статті 88 Закону України «Про всеукраїнський референдум» (далі – Закон) визначає процедуру передачі протоколів дільничних комісій з всеукраїнського референдуму (далі – дільничні комісії, референдум) про підрахунок голосів учасників референдуму на закордонних дільницях (далі – протокол) та повідомлень про їх зміст до Центральної виборчої комісії.

1. Після підписання протоколу членами дільничної комісії повідомлення про його зміст невідкладно передається дільничною комісією за допомогою технічних засобів зв'язку через Міністерство закордонних справ України до Центральної виборчої комісії разом з окремими думками членів комісії, викладеними у письмовій формі, протоколом з позначкою «Уточнений» та актами (за наявності).

2. Дільнична комісія запаковує опрацьовані документи референдуму в паперові пакети та заклеює їх. На кожному пакеті зазначаються формулювання питання, винесеного на референдум, напис, який вказує на вид запакованих документів та їх кількість, позначення закордонного округу, номер закордонної дільниці, дату і час пакування, ставляться підписи всіх присутніх членів дільничної комісії та печатка цієї комісії. Документи референдуму запаковуються таким чином, щоб без пошкодження відтиску печатки та самого пакета неможливо було вийняти з пакета або покласти до нього бюлетень для голосування на референдумі (далі – бюлетені) чи інший документ.

До Центральної виборчої комісії через Міністерство закордонних справ України невідкладно після закінчення засідання дільничної комісії доставляються запаковані в окремі пакети:

1) перший та другий примірники протоколу, а також (за наявності) відповідні примірники протоколу з позначкою «Уточнений», акт про видачу копій протоколу та окремі думки членів дільничної комісії, викладені у письмовій формі, з написом на пакеті «Протокол про підрахунок голосів»;

2) бюлетені з написами на пакетах відповідно «Невикористані бюлетені», «Бюлетені, що не підлягають врахуванню», «Недійсні бюлетені», а в разі прийняття дільничною комісією рішення про визнання голосування на закордонній дільниці недійсним – «Бюлетені для голосування»;

3) контрольні талони бюлетенів з написом на пакеті «Контрольні талони»;

4) бюлетені з голосами учасників референдуму, поданими на підтримку питання референдуму, та бюлетені з голосами учасників референдуму, поданими проти питання референдуму, з написами на пакетах відповідно «Так» або «Ні»;

5) списки учасників референдуму (попередній та уточнений) з написом на пакеті «Списки учасників всеукраїнського референдуму»;

6) предмети та контрольні листи з написом на пакеті «Предмети»;

7) акти, заяви, скарги та рішення дільничної комісії з написом на пакеті «Акти, заяви, скарги та рішення дільничної комісії».

У разі проведення референдуму з декількох питань пакети, вказані в підпунктах 1–4 цього Порядку, запаковуються окремо та на кожному з них зазначається відповідне питання, винесене на референдум, а на пакетах, указаних у підпунктах 5–7 цього Порядку, – всі питання, винесені на референдум.

Пакети, вказані в підпункті 1 (стосовно всіх питань, винесених на референдум), а також підпунктах 5, 7 з написами відповідно «Протокол про підрахунок голосів», «Списки учасників всеукраїнського референдуму», «Акти, заяви, скарги та рішення дільничної комісії» вкладаються в один окремий пакет з назвою «Документи для встановлення Центральною виборчою комісією підсумків голосування в межах закордонного округу референдуму» разом з переліком пакетів, що містяться у ньому.

Під час транспортування пакетів з документами референдуму забороняється їх розпечатувати.

3. Пакети з документами референдуму від дільничних комісій доставляються до Міністерства закордонних справ України дипломатичною поштою або в інший визначений цим Міністерством спосіб, який забезпечить їх збереження та доставку за призначенням.

4. Уповноважений представник Міністерства закордонних справ України доставляє отримані пакети з документами до Центральної виборчої комісії у супроводі працівників органів внутрішніх справ.

Приймання пакетів з документами референдуму та реєстрація документів здійснюються управлінням документального забезпечення Секретаріату Центральної виборчої комісії.

ПОРЯДОК
проведення за рахунок коштів Державного бюджету України,
виділених на підготовку і проведення всеукраїнського референдуму, агітації референдуму

Цей Порядок розроблено на виконання вимог частини другої статті 72 Закону України «Про всеукраїнський референдум» (далі – Закон) та визначає процедуру проведення за рахунок коштів Державного бюджету України, виділених на підготовку і проведення всеукраїнського референдуму, агітації референдуму, що передбачає здійснення агітаційних заходів щодо участі в ньому учасників всеукраїнського референдуму, а також друкування проектів законів (їх текстів), у разі проведення конституційного, законодавчого чи ратифікаційного референдуму.

1. Проведення за рахунок коштів Державного бюджету України, виділених на підготовку і проведення всеукраїнського референдуму, агітаційних заходів щодо участі в ньому учасників всеукраїнського референдуму забезпечується Центральною виборчою комісією шляхом розміщення на загальнонаціональних каналах мовлення та опублікування у газетах «Голос України» і «Урядовий кур'єр», а також в одному з регіональних друкованих засобів масової інформації кожного з регіонів України тексту інформаційного повідомлення про дату проведення всеукраїнського референдуму, питання, що виносяться (вносяться) на всеукраїнський референдум, а також механізм реалізації громадянами України – учасниками всеукраїнського референдуму права голосу на всеукраїнському референдумі (далі – інформаційне повідомлення).

Текст інформаційного повідомлення затверджується Центральною виборчою комісією не пізніше як за сорок днів до дня голосування на всеукраїнському референдумі (далі – день голосування).

2. Текст інформаційного повідомлення три рази на тиждень, починаючи за тридцять п'ять днів до дня голосування:

транслюється Національною телекомпанією України на Першому Національному каналі, Національною радіокомпанією України на першому каналі Українського радіо між дев'ятнадцятою та двадцять другою годинами;

публікується редакціями газет «Голос України» та «Урядовий кур'єр», а також редакціями регіональних друкованих засобів масової інформації кожного з регіонів України на першій сторінці відповідних видань.

3. Національна телекомпанія України та Національна радіокомпанія України після опублікування постанови Верховної Ради України чи Указу Президента України про призначення (проголошен-

ня) всеукраїнського референдуму передбачають у своїй сітці мовлення ефірний час для трансляції тексту інформаційного повідомлення.

4. Рада міністрів Автономної Республіки Крим, обласні, Київська та Севастопольська міські державні адміністрації не пізніше як на другий день після опублікування Постанови Верховної Ради України чи Указу Президента України про призначення (проголошення) всеукраїнського референдуму надають Центральній виборчій комісії інформацію щодо регіональних друкованих засобів масової інформації відповідного регіону із зазначенням повної назви, юридичної та фактичної адреси, прізвища, ім'я, по батькові керівника та контактних телефонів редакції, накладу друкованого засобу масової інформації, території розповсюдження у відповідному регіоні, а також розцінок вартості друкованих площ, встановлених засобом масової інформації, які не повинні перевищувати розмірів відповідних розцінок газет «Голос України» та «Урядовий кур'єр».

5. Центральна виборча комісія визначає регіональний друкований засіб масової інформації для укладання угоди щодо публікації інформаційного повідомлення, віддаючи перевагу виданням, що мають найбільший наклад та охоплюють ширшу територію розповсюдження у відповідному регіоні, а також розцінки вартості друкованих площ якого є нижчими.

6. У разі проведення конституційного, законодавчого чи ратифікаційного референдуму Центральна виборча комісія забезпечує виготовлення необхідної кількості проектів законів (їх текстів), що виносяться на всеукраїнський референдум, із розрахунку по три примірники кожного проекту закону (його тексту) на кожну дільницю референдуму, а також одноразове опублікування не пізніше як за тридцять п'ять днів до дня голосування проектів законів (їх текстів) у газетах «Голос України» і «Урядовий кур'єр» та в одному з регіональних друкованих засобів масової інформації кожного з регіонів України.

7. Для забезпечення виготовлення необхідної кількості примірників проектів законів (їх текстів), що виносяться на всеукраїнський референдум, Центральна виборча комісія не пізніше як за сорок два дні до дня голосування визначає підприємство, яке виготовлятиме відповідні проекти законів (їх тексти) (далі – підприємство-виготовлювач), про що укладає з ним угоду.

8. Підприємство-виготовлювач у визначений відповідною угодою строк, але не пізніше як за двадцять два

дні до дня голосування, забезпечує виготовлення задоволеної кількості проектів законів (їх текстів).

9. Виготовлені проекти законів (їх тексти) доставляються окружним комісіям з всеукраїнського референдуму (далі – окружна комісія), Міністерству закордонних справ України для дільничних комісій з всеукраїнського референдуму закордонних дільниць Державним підприємством спеціального зв'язку не пізніше як за вісімнадцять днів до дня голосування.

Про передачу проектів законів (їх текстів) окружним комісіям, Міністерству закордонних справ України складається акт (додатки 2, 3).

У акті зазначаються назви проектів законів, що виносяться на всеукраїнський референдум, та кількість примірників проектів законів, переданих представником Державного підприємства спеціального зв'язку та отриманих відповідно головою (заступником голови, секретарем) окружної комісії, представником Міністерства закордонних справ України.

Акт підписується представником Державного підприємства спеціального зв'язку, який здійснив передачу проектів законів (їх текстів), що виносяться на всеукраїнський референдум, та відповідно головою (заступником голови, секретарем) окружної комісії, представником Міністерства закордонних справ України і скріплюється печаткою відповідно Державного підприємства спеціального зв'язку, окружної комісії, Міністерства закордонних справ України.

Акт складається у трьох примірниках, перший з яких зберігається відповідно в окружній комісії, Міністерстві закордонних справ України, другий – Державне підприємство спеціального зв'язку передає до Центральної виборчої комісії, третій – залишається у Державного підприємства спеціального зв'язку.

10. Окружна комісія не пізніше як за сімнадцять днів до дня голосування передає проекти законів (їх тексти) дільничним комісіям з всеукраїнського референдуму звичайних та спеціальних дільниць (далі – дільничні комісії) із розрахунку по три примірники кожного проекту закону (його тексту) на кожну дільницю. Проекти законів (їх тексти) невідкладно вивішуються для загального ознайомлення в приміщенні дільничної комісії.

Передача відповідної кількості примірників проектів законів (їх текстів) фіксується у відомості (додаток 4).

У разі проведення всеукраїнського референдуму щодо декількох проектів законів (їх текстів) відповідно до відомості складається окружною комісією окремо по кожному проекту.

У відомості зазначаються номер дільниці, кількість переданих окружною комісією та отриманих дільничними комісіями примірників проекту закону (його тексту), що виносяться на всеукраїнський референдум, а також загальна кількість примірників проекту закону (його тексту), переданих дільничним комісіям, прізвища, іні-

ціали членів дільничних комісій, які отримали примірники проекту закону (його текст), та проставляються їх підписи.

Відомість підписується головою та секретарем окружної комісії та скріплюється печаткою цієї комісії.

11. Міністерство закордонних справ України передає проекти законів (їх тексти) дільничним комісіям з всеукраїнського референдуму закордонних дільниць із розрахунку по три примірники кожного проекту закону (його тексту) на кожну дільницю у спосіб, що забезпечить їх належне збереження та вчасну доставку за призначенням. Проекти законів (їх тексти) невідкладно вивішуються для загального ознайомлення в приміщенні дільничної комісії з всеукраїнського референдуму закордонної дільниці.

Про приймання дільничною комісією з всеукраїнського референдуму закордонної дільниці відповідної кількості примірників проектів законів (їх текстів) складається акт (додаток 5).

У разі проведення всеукраїнського референдуму щодо декількох проектів законів (їх текстів) відповідний акт складається окремо по кожному проекту.

У акті зазначаються прізвище, ініціали, найменування посади члена дільничної комісії з всеукраїнського референдуму закордонної дільниці, який прийняв проект закону (його текст), що виносяться на всеукраїнський референдум, посада, місце роботи, прізвище, ініціали, особи, яка доставила проект закону (його текст), та кількість примірників проекту закону (його тексту), отриманих дільничною комісією.

Акт підписується головою (заступником голови, секретарем) дільничної комісії з всеукраїнського референдуму закордонної дільниці, який прийняв проект закону (його текст), особою, яка його доставила, та скріплюється печаткою цієї комісії.

Акт складається у трьох примірниках, перший з яких надсилається до Міністерства закордонних справ України для передачі Центральній виборчій комісії, другий – залишається в особи, яка доставила проект закону (його текст), третій – зберігається в дільничній комісії з всеукраїнського референдуму закордонної дільниці.

12. Оплата Центральною виборчою комісією послуг щодо трансляції (опублікування) інформаційного повідомлення, одноразового опублікування проектів законів (їх текстів), виготовлення необхідної кількості примірників проектів законів (їх текстів) здійснюється згідно із затвердженим кошторисом у межах коштів Державного бюджету України, виділених на підготовку і проведення всеукраїнського референдуму, та за угодами, що укладаються відповідно з Національною телекомпанією України, Національною радіокомпанією України, редакціями газет «Голос України» і «Урядовий кур'єр», редакціями регіональних друкованих засобів масової інформації, а також підприємством-виготовлювачем.

Вибори за кордоном (квітень–червень 2013 року)

Чорногорія. 7 квітня пройшли Президентські вибори в Чорногорії. У результаті виборів Філіп Вуянович набрав 51,2% голосів і був переобраний президентом. Явка склала 63,9%.

Президент Філіп Вуянович заявив, що балотуватиметься на наступний термін. Вуянович був один термін президентом країни, коли вона входила в союзу державу Сербії і Чорногорії (2003–2006), і один термін президентом незалежної Чорногорії. Оскільки Конституція Чорногорії не дозволяє залишатися на посаді президента більше двох термінів, необхідно було вирішити, чи зараховується в даному випадку перший термін Вуяновича. У лютому 2013 року Конституційний суд Чорногорії схвалив кандидатуру Вуяновича на новий термін. Суд порахував, що за період 2003–2008 років Вуянович був обраний як президент Республіки Чорногорія у складі державного союзу з Сербією і був де-факто незалежним главою держави тільки у 2006–2008 роках. Таким чином, відповідно до рішення Конституційного суду його президентський термін з 2008 по 2013 рік став юридично «першим».

Хорватія. 14 квітня у Хорватії пройшли вибори до Європейського парламенту. До участі у виборах були допущені 28 політичних об'єднань. Хорватія стане членом Євросоюзу з 1 липня, і нинішнє голосування стало першим в історії, коли країна обирала своїх представників до Європарламенту. Вибори були відзначені низькою явкою. До місць для голосування прийшли 20,8% виборців із 3,7 мільйона, які володіють правом голосу. Хорватські представники братимуть участь у роботі Європарламенту з часу вступу країни до ЄС і до чергових виборів у 2014 році.

Венесуела. 14 квітня у Венесуелі пройшли дострокові президентські вибори у зв'язку зі смертю президента Уго Чавеса. До виборів виконуючим обов'язки президента був призначений віце-президент Ніколас Мадуро. За підсумками виборів Мадуро, який позиціював як спадкоємець Чавеса, з невеликою перевагою обійшов лідера опозиції Енріке Капрілес. Явка склала 74,71%.

Після перемоги Уго Чавеса на президентських виборах 2012 року він виїхав на Кубу для проходження курсу лікування від раку. Після того, як Чавес пропустив 10 січня 2013 церемонію інавгурації, опозиція безуспішно закликала до нових президентських виборів на підставі нездатності президента виконувати свої обов'язки. Проте неофіційна кампанія почалася до смерті Уго Чавеса.

Згідно з Конституцією Венесуели, якщо президент помирає протягом перших чотирьох років президентського терміну, то нові президентські вибори оголошуються протягом 30 днів.

За заявою венесуельського міністра закордонних справ Еліаса Хауа, Єдина соціалістична партія Венесуели висунула кандидатом у президенти Мадуро. Кандидатом від опозиції, як і на виборах 2012 року, став губернатор штату Міранда Енріке Капрілес Радонський.

Італія. Тут з 18 по 20 квітня проходили Президентські вибори.

Президент Італії обирався в ході непрямого таємного голосування, в якому брали участь депутати парламенту (630 голосів), сенатори (319 голосів) і делегати від регіонів (58 голосів).

Вибори проходили в Палаццо Монтечitorio, будівлі палати представників і зажадали шість турів голосувань. Протягом трьох перших турів для виборів президента необхідні 2/3 голосів. Після цього, починаючи з четвертого туру, достатньо простої більшості. Вибори проводилися під егідою спікера парламенту, президентський термін становить 7 років.

У шостому турі президентських виборів в Італії, 20 квітня 2013 року, 87-річний Джорджо Наполітано став першим в історії Італії переобраним президентом.

Парагвай. 21 квітня відбулися загальні вибори в Парагваї та стали 6-ми національними виборами після завершення диктатури Альфредо Стресснера в лютому 1989 року. Вони стали першими виборами після виключення країни з міжнародної південноамериканської організації Меркосур, пов'язаного з імпічментом президента Фернандо Луго, обраного на попередніх виборах 2008 року. На цих виборах обрані президент, віце-президент, сенатори, конгресмени і губернатори департаментів. Президентом обрано Орасіо Картес, який одержав більшість голосів 45,8% при явці 69%.

У Бангладеш 22 квітня пройшли непрямі президентські вибори.

Новим президентом Бангладеш обрано спікера парламенту Абдул Хаміда. Про це йдеться в заяві голови виборчої комісії країни Казі Ракібуддіна Ахмеда.

Необхідність у проведенні в парламенті позачергових виборів глави держави виникла у зв'язку зі смертю 20 березня колишнього президента Бангладеш Зілтур Рахмана. Кандидатура Абдул Хаміда була висунута

правлячою в країні партією Авами Ліг. Опозиційні партії не представили свого кандидата на вибори.

Президент обирається в Бангладеш терміном на п'ять років.

Бутан. 23 квітня пройшли вибори до Національної ради Бутану. Було зареєстровано 67 кандидатів, з яких обрано 20 членів Національної ради. Всі кандидати були безпартійними, оскільки члени Національної ради не мають права належати до складу політичних партій.

День виборів був оголошений неробочим днем, кордони країни були закриті.

Виборча система Національної ради Бутану складається з 20 членів, 15 обираються в одномандатних округах, і 5 – призначаються королем Бутану.

Реєстрація кандидатів проходила до 31 березня, а виборча кампанія проводилася з 1 по 21 квітня.

В Ісландії 27 квітня пройшли парламентські вибори.

Перемогу здобула Партія незалежності, яка набрала 26% голосів. Друге місце отримала Прогресивна партія, за яку віддали голоси 24% виборців. Обидві партії належать до правоцентристського політичного руху і з 2009 року знаходилися в опозиції. У новому парламенті дві партії контролюватимуть 40 з 63 місць. Так як обидві партії належать до євроскептиків, їх перемога означає уповільнення переговорів країни з Європейським союзом щодо членства Ісландії в ЄС.

Правляча партія соціал-демократів зуміла заручитися підтримкою лише 13% виборців. Явка склала 81,4%.

У Малайзії 5 травня пройшли загальні вибори. На них були обрані депутати парламенту Малайзії та асамблей з 12 штатів країни. Відповідно до Конституції прем'єр-міністр Малайзії оголосив про розпуск парламенту 3 квітня 2013 року. Виборча комісія призначила дату висунення кандидатів на 20 квітня. Виборча кампанія тривала до 4 травня.

Після розпуску парламенту країни були також розпущені асамблеї 12 з 13 штатів (за винятком Сараваку), що є звичною практикою, хоча формально штати можуть розпустити асамблеї незалежно від федерального парламенту.

У результаті виборів Національний фронт знову отримав більшість у парламенті, хоча опозиція отримала більшість голосів виборців. Це пояснюється тим, що місця в парламенті розподіляються не пропорційно отриманого числа голосів, а за мажоритарною системою в кожному окремому виборчому окрузі. Явка склала близько 80%.

6 травня 2013 Наджіб Разак був приведений королем до присяги і знову став прем'єр-міністром країни.

Пакистан. 11 травня пройшли загальні вибори в Пакистані. На них були обрані 342 депутати 14-го Парламенту країни, а також члени провінційних асамб-

лей. Вибори стали 11 парламентськими виборами в Пакистані, починаючи з 1962 року. На виборах перемогла партія Пакистанська мусульманська ліга на чолі з Навазом Шаріфом. За підсумками цих виборів Наваз Шаріф 25 травня 2013 став прем'єр-міністром Пакистану.

Двічі прем'єра у минулому Наваза Шарифа вважають досвідченим політиком: За його уряду економіка Пакистану стабільно зростала, а рівень безробіття був значно нижчим, ніж зараз. 14 років тому Шариф був усунутий від влади генералом Первезом Мушаррафом і пережив арешт та вигнання.

Шляхом цих виборів влада у Пакистані вперше за 66 років перейде від одного цивільного уряду до іншого. Однак цей здобуток дався нелегко: внаслідок вибухів, влаштованих талібами, під час виборчої кампанії та в день голосування загинуло понад 140 людей.

Болгарія. 12 травня пройшли парламентські вибори в Болгарії. На них були обрані 42-і Народні збори Болгарії і 88-ма Міністерська рада. Спочатку вибори планувалися на липень 2013 року. Проте у результаті численних демонстрацій протесту проти підвищення цін на електроенергію та тіньової економіки 20 лютого прем'єр-міністр Бойко Борисов подав у відставку і вибори були пересунуті на більш ранній термін.

Переможцем визнано право-центристську партію ГЕРБ екс-прем'єра Бойка Борисова: вона набрала 30,7% голосів.

За соціалістів, які показали другий результат, віддали свої голоси 27% виборців.

На третьому місці опинилася партія етнічних турків «Рух за права та свободи» (10,5%), на четвертому – націоналісти з партії «Атака» – 7,4%.

Решта партій, що брали участь у виборах (разом їх було 45), не змогли подолати чотиривідсотковий бар'єр.

Філіппіни. 13 травня на Філіппінах відбулися проміжні загальні вибори, на них були обрані 12 сенаторів, 229 депутатів Палати представників, 80 провінційних губернаторів і 80 віце-губернаторів, а також 766 членів провінційних зборів, 138 мерів і члени місцевих рад.

Ці вибори вважаються мандатом для президента Бениньо Акіно для продовження реформ.

Президент Акіно прийшов до влади у 2010 році, здобувши більшість голосів і обіцяючи боротися з корупцією.

Він здобув велику популярність серед народу за судо́ве переслідування корумпованих офіційних осіб, включно зі своєю попередницею Глорією Арройо, яка тепер перебуває під слідчим арештом у зв'язку з судовим процесом за імовірне хабарництво.

Науру. 11 червня 2013 року в найменшій республіці у світі – Науру (острівна держава в південно-західній

частині Тихого океану в Мікронезії) обрано президента – Берона Уака.

У ході першого засідання сформовано парламент. За Уака було віддано 13 голосів, а за його суперника, колишнього міністра фінансів Хону Роланда Куна – тільки 5.

На Науру існують партії, але вони не грають великої ролі при вирішенні головних політичних проблем – набагато важливіші особисті стосунки між політиками. Главу держави в цій країні обирає парламент і починаючи з 2000 року президенти на Науру змінювалися вже 14 разів. Республіка Науру розташована в Тихому океані на кораловому острові площею 21,3 квадратних км неподалік від Екватора. Чисельність населення країни становить 10,3 тисячі осіб. Науру є найменшим острівною державою, найменшій республікою і найменшою державою за межами Європи.

Іран. 14 червня тут відбулися вибори президента.

Представника реформаторів Хассана Роухані за результатами остаточного підрахунку голосів обрано президентом Ірану. У виборах із понад 50 мільйонів виборців взяли участь майже 37 мільйонів осіб, забезпечивши явку в 72,7%.

За результатами остаточних підрахунків Хассан Роухані набрав 18,613 мільйона голосів і є новообраним президентом країни. Робота виборчих дільниць продовжувалась кілька разів, щоб всі, хто прийшов, на них встигли проголосувати. Нинішній президент Ірану Махмуд Ахмадінежад не брав участі у виборах, тому що вже відпрацював два чотирирічні строки.

Албанія. Парламентські вибори в Албанії пройдуть **23 червня**. На них належить обрати 140 депутатів Народних зборів Албанії. Для парламентської більшості необхідно 71 місце.

Європейська комісія заявила, що проведення цих виборів відповідно до європейських демократичних стандартів буде вирішальною умовою для отримання Албанією статусу кандидата в члени Європейського союзу.

Зімбабве. Президентські вибори в Зімбабве пройдуть **29 червня**.

Африканський національний союз Зімбабве – Патріотичний фронт (ZANU-PF) висунула кандидатом чинного президента Роберта Мугабє. Вибори пройдуть після того, як буде схвалений проект нової Конституції на конституційному референдумі.

Гвінея. Парламентські вибори в Гвінеї відбудуться **30 червня**.

На них будуть обрані 114 депутатів Національної асамблеї.

Попередні парламентські вибори в Гвінеї проходили в 2002 році і наступний парламент повинен був обиратися в червні 2007 році. Однак, через загальний страйк 2007 року вони були спочатку перенесені на грудень 2007 року, а потім відклалися ще кілька разів з різних внутрішньополітичних причин. У грудні 2008 року після смерті президента Лансана Конте стався військовий переворот і капітан армії Мусса Дадіс Камара оголосив про розпуск уряду, конституційних органів і призупинення дії Конституції. Військові заявили про проведення парламентських виборів у травні 2009 року, але потім дата знову постійно переносилася. У 2010 році на президентських виборах переміг Альфа Конде. Парламентські вибори були призначені на грудень 2011 року, але з міркувань безпеки були перенесені. У квітні 2012 року Конде оголосив про перенесення виборів на невизначений термін.